

TREĆI HRAM

Palanski

Palanski

TREĆI HRAM
Svetinja za suve kosti

Zvonimir Kostić Palanski

TREĆI HRAM

Svetinja za suve kosti

Prvo izdanje 2019.

Izdavači:

PUNTA, Niš

Biblijski institut, Niš

Za izdavača:

Srđan Pavlović

Recenzije:

Prof. dr Ljubiša M. Kocić

Prof. dr Goran Z. Golubović

Dr Ivica Živković

Design:

Palanski

Prelom i štampa:

Punta Niš

©Copyright by Palanski

060 80 80 900

063 47 40 49

Tiraž:

300

ISBN: 978-86-7990-195-8

Izdavanje knjige podržali:

Petar Krstić, Stara Pazova

Miodrag Janković, advokat iz Niša

Jankovic & Co. GmbH, München

Branislav Gireg, Stara Pazova

Dr h. c. theol. Zvonimir Kostić Palanski

TREĆI HRAM

Svetinja za suve kosti

PUNTA
Biblijski institut Niš

Niš, 2019.

UVOD

U ovoj knjizi biće reči o građevini neobičnog nastanka, isprekidane i tragične istorije i, na žalost, konačnog nestanka, ali i o tome, i to u većem delu teksta, koliko je njena obnova odnosno izgradnja u bližoj ili daljnjoj budućnosti moguća ili nemoguća. Biće reči, dakle, o čuvenom jerusalimskom Hramu, o kojem danas najviše svedoči Biblija i suze svih onih koji plaču pred Zidom plača, odnosno onih kojima „omile i kamenje njegovo i prah njegov žale“ (Psalam 102,14) očekujući vreme kada će Bog dozvoliti njegovo ponovno podizanje.

Prvi Hram u Svetome gradu podigao je sredinom 10. veka stare ere jevrejski car Solomun (970 – 931. pr. Hr.), nakon što je njegov otac, car David, izvršio sve pripreme, počevši od plana do nabavke potrebnog materijala. Za podizanje ove velelepne građevine, jednog od najlepših zdanja staroga veka, bilo je potrebno čitavih sedam godina. Nešto preko tri i po veka trajala je slava ovoga Hrama, sve dok nisu došle horde surovih ratnika iz Vavilonije, predvođene carem Navuhodonosorom (586. godine pr. Hr.), koje su ga opljačkale i spalile, a narod odvele u ropstvo.

Sedam decenija kasnije povratnici iz egzila obnovili su ovu svetinju. Rabin Arije Kaplan kaže: „Sedamdeset godina kasnije, Ezra je izgradio Drugi

Hram.¹ Obnova je omogućena sa dolaskom Persijanaca na istorijsku scenu, odnosno nakon što je persijski car Kir osvojio Vavilon 539. godine stare ere. Tek početkom 515. godine pr. Hr. glavna građevina Hrama mogla je biti ponovo posvećena.

Međutim, prava i temeljna obnova Hrama otpočeće u vreme cara Iroda, 19. godine pre Hrista, kada je ova veličanstvena građevina dobila grandiozne razmere i raskošan izgled. Otada se o njoj govori kao o Irodovom, odnosno o Drugom Hramu.

Na žalost, samo nekoliko decenija kasnije na njemu su se ispunile reči proroka Danila „Narod će vojvodin doći i razoriti grad i svetinju“ (Danilo 9,26) i Hristovo proročanstvo da od njega neće ostati „ni kamen na kamenu“ (Matej 24,2). Bilo je to 70. godine naše ere, osmog dana jevrejskog meseca ava, kada su 60.000 rimskih legionara i plaćenika, predvođenih Titom, spalili Hram i do temelja ga srušili u potrazi za zlatom koje se istopilo u vatrenoj stihiji.

Otada je prošlo više od 19 vekova i upravo u naše vreme sve se više među hrišćanima, uglavnom protestantske orijentacije, i ortodoksnim Jevrejima širi uverenje da će se u Jerusalimu graditi Treći Hram. Svi oni veruju da njihove želje i nadanja da se ponovo sazida Hram na istom mestu, na kojem ga je pre tri hiljade godina podigao car Solomun, imaju realnu biblijsku osnovu. S druge strane, nije mali broj ni onih koji potpuno negiraju tu mogućnost govoreći da je novozavetni Hram nešto sasvim drugo, naime građevina duhovnog

¹ Arije Kaplan: *Jerusalim, zenica vaseljene*, Književno društvo Pismo, Zemun 2000, str. 18.

karaktera, i pritom se oslanjaju na reči apostola Petra koji nas poziva da se „kao živo kamenje zidamo u kuću duhovnu i sveštenstvo sveto“ (1. Petrova 2,5). Neko srednje mišljenje, ako se može tako reći, vrlo ironično, doduše, zastupa adventistički autor Kim Pekam, dajući u potpunosti prednost duhovnoj građevini:

„Dakle, hoće li se ipak sagraditi novi jevrejski hram? Možda hoće. A možda i neće. Ali ako se sagradi, on neće imati veći proročanski značaj od otvaranja nove kafeterije iz lanca Starbucks-a u Oklandu. Biće to samo još jedna nova zgrada.“²

I jedno i drugo mišljenje i verovanje, pa i ovo treće, otvara niz pitanja koja traže zadovoljavajući, logičan i, pre svega, biblijski utemeljen odgovor.

Ako je Crkva Hristova istinski duhovni Hram (u šta se ne može sumnjati!), da li sama ta činjenica automatski isključuje svaku mogućnost i opravdanost zidanja nove Svetinje na Zemlji? Mnogi će reći – ne, jer je duhovni Hram, pod kojim se podrazumeva zajednica vernih, postojao za vreme i Prvog i Drugog Hrama. Uostalom, sâm Petar je napisao svoju poslanicu negde između 64. i 66. godine, dakle pre razorenja jerusalimskog Hrama od strane Rimljana 70. godine, kada je uveliko postojala duhovna građevina, tj. duhovni hram. Prema tome, postojanje fizičke građevine nikada nije isključivalo postojanje duhovne građevine. Štaviše, fizička građevina je i služila, između ostalog, podizanju duhovne građevine. Tako je bilo u vreme Solomuna, tako je bilo u vreme Ezre i Nemije, a tako je bilo i u vreme Hrista, ali i nakon njega.

² Kim Pekam: *Proročanstvo o Trećem Hramu*, časopis Znaci vremena, br. 1, TIP Preporod, Beograd 2018, str. 26.

U pobožnim jevrejskim krugovima postoji verovanje da dolasku Mesije mora prethoditi podizanje Trećeg Hrama. Jedan od primera je i tzv. Hramski institut u Jerusalimu koji je još 1987. godine pristupio priprema za gradnju. I sve je sada, takoreći, spremno. Pored sitnijih sudova i srebrnih truba, već su napravljeni zlatni kadioni oltar, sto za hlebove, sedmokraki svećnjak (menora), iako neki veruju da se njegov original nalazi u Vatikanu i da će jednom biti vraćen (pre nekoliko godina čak su dva bogata Jevrejina nudila tadašnjem papi 18 miliona dolara za njegov otkup!). Za kovčeg zaveta se veruje da se nalazi na nekom skrovitom mestu, u nekoj od odaja ispod Gore Hrama i da će se naći kad Hram bude sazidan. Druga jedna grupa ortodoksnih Jevreja čak je donela u Jerusalim tri ugaona kamena za gradnju Hrama iz Micpe Ramona u Negevu, jer je to jedno od samo nekoliko mesta u Izraelu gde je kamen po svojim osobinama i boji sličan kamenu od kojeg je zidan Prvi i Drugi Hram. O svemu ovome postoji i svedočanstvo u knjizi *Prava i pogrešna merila* Kliforda Goldštajna:

„Hram je bio toliko dominantan za judaizam, da neki Jevreji veruju da će novi Hram biti podignut u Jerusalimu na mestu na kome su nekada stajali stari hramovi (tamo gde se danas nalazi jedno od najznačajnijih islamskih svetilišta). Neki su čak u četrnaestogodišnjem kursu bili obučavani kako se prinose životinjske žrtve, kao i kako da služe u novosagrađenom Hramu. Početkom osamdesetih godina (20. veka – prim. ZKP) izraelske vlasti uhapsile su grupu Jevreja koji su pokušali da dignu u vazduh islamsko svetilište da bi pripremili put za izgradnju Hrama. Očigledno je da čak i posle 1900 godina Hram još uvek postoji u psihi ultra-

ortodoksnih judaista.“³

U verovanju cionističkih teologa jerusalimski Hram ima posebnu, rekli bismo, centralnu poziciju. I oni se, naravno, pozivaju na mnoge biblijske stihove. Cion (ili: Sion) je mesto koje je Gospod izabrao „sebi za stan da onde namesti ime svoje“ (5. Mojsijeva 12,5). To isto kaže i psalmista: „Jer je izabrao Gospod Sion i omilje mu živeti na njemu.“ (Psalam 132,13). Sâm Bog je osnovao Sion da „nevoljnici naroda njegova“ (Isaija 14,32) u njemu imaju utočište. I On „živi na Sionu“ (Psalam 9,11).

Sion nije samo mesto gde Gospod stanuje, nego je i mesto Njegovog spasonosnog delovanja u korist Izraelja. On odatle caruje (Isaija 24,23) i skiptrom sile svoje vlada nad neprijateljima (Psalam 110,2). Sion ima tvrdi temelj: „Zato ovako veli Gospod Gospod: evo, ja mećem u Sionu kamen, kamen izabran, kamen od ugla, skupocen, temelj tvrd; ko veruje neće se plašiti.“ (Isaija 28,16). Na ovom brdu se Izrailj klanja „podnožju nogu njegovih“ (Psalam 132,7).

Zato su neposredno nakon razorenja Drugog Hrama jevrejski rabini, kao što su to bili Jošua ben Hanaja, Johanan ben Zakai i Rabi Akiva, ali i svi članovi Sanhedrina (Sinedriona), verovali da će period egzila trajati vrlo kratko, odnosno da će se Hram vrlo brzo obnoviti. Smatrali su da će Rimljani, kao zavojevači, dati dozvolu za obnovu čim na mestu Hrama bude podignut oltar. U trećoj deceniji drugog veka rimski car Hadrijan (117-138) je zaista dao jednu takvu dozvolu,

³ Kliford Goldštajn: *Prava i pogrešna merila*, Preporod, Beograd 1996, str. 56.

ali ju je zbog revolta Samarjana, vekovnih neprijatelja Jevreja, brzo povukao.

Publije Elije Trajan Hadrijan (76-138)

„Šezdeset pet godina nakon što su ga Rimljani razorili 70. godine naše ere i rasejali jevrejski narod, Bar Kohba je 135. godine organizovao pokret za obnovu jevrejskih službi. Počeo je sa obnovom Hrama. Ali je rimska vojska osujetila taj plan i ugušila pobunu. Onda je 380. godine imperator Julijan, koji se okrenuo protiv hrišćanstva, odlučio da obnovi Hram da bi dokazao da je netačna izjava o Hramu da „neće ostati ovde ni kamen na kamenu“ (Matej 24,3). On je čak obećao Jevrejima zaštitu i bogatstvo ako budu pomogli u ovom projektu. Ali niz onoga što su smatrali natprirodnim događajima doveo je do odustajanja od ovog posla. 'Julijan Otpadnik', kako će biti nazvan, bio je kasnije fatalno ranjen na bojnopolju. Osećajući da mu se bliži

smrt, povikao je 'O Galilejče, pobedio si!'⁴

Julijan Flavije Klaudije (332-363)

Od tada su protekli mnogi vekovi. Ali se sećanja i osećanja, a posebno vera i nada nisu gasili u srcima mnogih pripadnika Božjeg izabranog naroda.

„Jevreji su samo svoje postojanje razmatrali u smislu svog odnosa prema Jerusalimu od vremena kralja Davida, a naročito od vremena vavilonskog progona. Molili su se okrenuti prema Jerusalimu, svake godine na Pesah izražavajući jedni drugima želju: 'Dogodine u Jerusalimu', i obeležavajući sećanje na srušeni Hram razbijanjem čaše na svojim venčanjima i ostavljajući jedan ugao svojih kuća neukrašen.“⁵

⁴ Roy Allan Anderson and Jay Milton Hoffman: *All Eyes on Israel*, Revised Edition 1977, Harvest Press, Incorporated, Fort Worth, Texas, USA, str. 175.

⁵ Sajmon Sibag Montefjore: *Jerusalim, biografija*, Evro Giunti, Beograd 2014, str. 476.

Hrama još nema, ali se veruje da će doći vreme kada će se on ponovo podignuti. Halaha, deo Talmuda, pominje pet znakova koji će obeležiti eru Trećeg Hrama, odnosno pet preduslova za dolazak Mesije:

1. Oslobođenje zemlje od neprijatelja od strane jevrejskog naroda.

2. Uspostavljanje suverene jevrejske vlade.

3. Sabiranje i povratak Jevreja iz izgnanstva i postizanje jevrejske većine u zemlji, kao i naseljavanje najvećeg dela Izraela Jevrejima.

4. Uspostavljanje Sanhedrina, Vrhovnog suda.

5. Podizanje Trećeg Hrama.

Koliko je od ovih znakova, odnosno preduslova ispunjeno?

Jevreji su oslobodili svoju zemlju, uključujući i Jerusalem (1967). Uspostavili suverenu vladu. Postigli većinu u zemlji u odnosu na nejevrejsko stanovništvo, ali nisu postigli većinu u odnosu na broj Jevreja koji se još nalazi u egzilu. Međutim, podaci su veoma ohrabrujući. Godine 1949. u Izraelu je bilo svega 0,5% svih Jevreja u svetu, danas je taj broj oko 43 %. Isto tako obnovljen je Sanhedrin. Bilo je to 13. oktobra 2004. u gradu Tiberijadi (Tiberias), dakle nakon oko 1.600 godina, jer je prema jevrejskim izvorima poslednji Sanhedrin zasedao upravo u Tiberijadi oko 425. godine naše ere. O Trećem Hramu još se ne može govoriti. Ali verovanje i dalje postoji, nada se ne gasi. Cionistička teologija uči da će sâm Cion (Sion) biti središte sveobuhvatnog carstva mira:

„Biće u potonja vremena gora doma Gospodnjega utvrđena u vrh gora i uzvišena iznad humova, i steće se k njoj svi narodi. I ići će mnogi narodi govoreći:

hodite da idemo na goru Gospodnju, u dom Boga Jakovljeva, i učiće nas svojim putevima, i hodićemo stazama njegovim; jer će iz Siona izaći zakon, i reč Gospodnja iz Jerusalima.” Isaija 2,2.3.

Koliko je realno očekivati da se sagradi Treći Hram, pouzdan odgovor može nam pružiti isključivo Biblija. Stoga ćemo ga potražiti u njoj kao nadahnutoj Božjoj Reči.

ŠATOR SASTANKA

Pozvan da se popne na Sinajsku goru, gde će ostati punih četrdeset dana i četrdeset noći, Mojsije je između ostalog dobio i ovakav zahtev od Boga: „I neka mi načine svetinju da među njima nastavam; kao što ću ti pokazati sliku od šatora i sliku od svih stvari njegovih, tako da načinite.“ 2. Mojsijeva 25,8.9.

Šator sastanka, ili Šator susreta, kako stoji u nekim prevodima, bila je prenosiva svetinja koju su vešti ljudi u jevrejskom narodu načinili po uputstvima koje je Mojsije dobio od Boga u vreme njihovog boravka u pustinji, ali i po slici koja mu je bila pokazana: „Tako ćeš podignuti šator po slici koja ti je pokazana na gori.“ 2. Mojsijeva 26,30. Zanimljiv komentar nalazimo kod američkog autora Marvina Maksvela:

„Neki opisi nebeskog Svetilišta kao da se odnose na malu građevinu koja podseća na zemaljski šator i po veličini i po obliku. U tekstu u 2. Mojsijevoj 25,40 Mojsiju je bilo rečeno da načini Svetilište 'po slici koja mu je bila pokazana na gori'. U Septuaginti, grčkom prevodu Starog zaveta, i u tekstu u Poslanici Jevrejima 8,5 koji citira Septuagintu, upotrebljen je izraz 'tipos', 'uzor'. Još od srednjeg veka (Lefèvre d'Étaples, 1450-1537. godine), pojedini komentatori vide mogućnost da ovaj izraz ukazuje na 'prototipsko' svetište – model

istinskog Svetilišta – koje zaista postoji na Nebu. Sklop rečenice zaista dozvoljava mogućnost da je Bog načinio takav građevinski model i pokazao ga Mojsiju da bi mu objasnio kakvo svetište treba da podigne.“¹

O važnosti i simbolici ove građevine rabin Arije Kaplan piše:

„Ubrzo nakon izlaska iz Egipta, Bog je zapovedio Izraelićanima da u pustinji izgrade Šator sastanka (*Miškan*). Bog je rekao: ‘I neka Mi načine Svetinju (*Mikdaš*) da među njima nastavam.’ (Izlazak 25,8). Tumačenja ističu da stih ne kaže ‘da u njemu nastavam’, nego ‘da među njima nastavam’. Preko Šatora sastanka, Božja Sveprisutnost bi obitavala u srcu svakog Jevrejina.

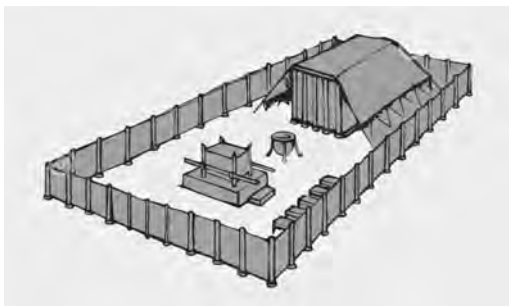
Važnost Šatora vidljiva je iz činjenice da je gotovo cela druga polovina II Knjige Mojsijeve posvećena opisu te građevine. Njegov značaj možemo donekle razumeti iz predanja koje kaže da je on trebalo da bude mikrokosmos celokupnog stvaranja. Izgradnja Šatora imala je za cilj da čoveka nauči da na njemu leži odgovornost uzvisivanja i posvećivanja svog stvaranja. Šator je predstavljao simbol čovekove saradnje sa Bogom u privođenju sveta krajnjem cilju, pa je, prema tome, izgradnja Šatora u izvesnom smislu oponašala Božji čin stvaranja.“²

Ovaj Šator je imao tri zida od bagremovih dasaka presvučenih zlatom. Preko njih su bili šareni ćilimi sa izvezenim heruvimima (2. Mojsijeva 26,1). Uzgred da kažemo da oni koji danas pokušavaju da biblijski opravdaju klanjanje ikonama pozivajući se na to što su ovde, a kasnije i u Hramu, bili na zidovima izvezeni

¹ Marvin Maksvel: *Apokalipsa*, Preporod, Beograd 1996, str. 168.

² Arije Kaplan: *Jerusalim, zenica vaseljene*, Književno društvo Pismo, Zemun 2000, str. 18.19.

heruvimi, ne shvataju da ovi heruvimi nisu bili predmet obožavanja, već je da to bio sâm Bog. Kao krov su služili tepisi od kostreti (kozje dlake), preko kojih su bile crveno obojene ovnujske i jazavičje kože (2. Mojsijeva 26,7-14). Posebna zavesa, plava, crvena i grimizna, od tankog lanenog platna, na kojoj su takođe bili izvezeni heruvimi, bila je obešena o četiri stuba od bagremovog drveta i delila Šator na dva dela - na Svetinju i na Svetinju nad svetinjama (*Kodeš HaKodašim*, 2. Mojsijeva 26,31-33). Svetinja nad svetinjama je imala oblik kocke (svaka stranica je bila dugačka 10 lakata), dok je Svetinja bila dvostruko duža.

Šator sastanka

Lakat je u Bibliji mera za dužinu i on je iznosio negde između 45 i 52 cm. Šator sastanka je bio dugačak 30 lakata (13,8 m), a širok 10 lakata, i stajao u predvorju (tremu) površine od 100 x 50 lakata (2. Mojsijeva 27,9-18). Predvorje je imalo dve polovine: na istočnoj polovini je stajao sâm Šator, a na zapadnoj su čuvani pribor i posuđe za bogoslužjenje. Oko predvorja je bila ograda od stubova i zavesa. Ulaz je bio na istoku i imao zavesu

(2. Mojsijeva 27,16) kao i ulaz u sâm Šator. Najvažniji predmet bio je oltar za žrtve paljenice (2. Mojsijeva 27,1-2). Stajao je u istočnom delu predvorja i merio 5 x 5 x 3 lakta (oko 2,6 x 2,6 x 1,4 m). I on je bio od bagremovog drveta, presvučen bakrom. U samom Šatoru, i to u Svetinji nad svetinjama nalazio se kovčeg zaveta, dok je u prvom delu, u Svetinji, bio kadioni oltar u sredini, sto sa postavljenim hlebovima na severnoj i sedmokraki svećnjak (menora) na južnoj strani.

Ovde treba reći i to, a što je malo poznato, da je pre ovog Šatora sastanka postojao još jedan šator sastanka, koji se pominje u 2. Mojsijevoj 33. Pogledajmo i taj tekst:

„A Mojsije uze šator i razape ga sebi iza okola daleko, **i nazva ga šator od sastanka**, i ko god tražase Gospoda, dolazaše k šatoru od sastanka iza okola. I kad Mojsije idaše u šator, sav narod ustajaše, i svak stajaše na vratima svojega šatora, i gledahu za Mojsijem dok ne uđe u šator. A kad Mojsije ulazaše u šator, spuštaše se stup od oblaka i ustavljaše se na vratima od šatora, i Gospod govoraše s Mojsijem. I sav narod videći stup od oblaka gde stoji na vratima od šatora, ustajaše sav narod, i svak se klanjaše na vratima od svojega šatora. I Gospod govoraše s Mojsijem licem k licu kao što govori čovek s prijateljem svojim. Potom se vraćaše Mojsije u okô...” 2. Mojsijeva 33,7-11.

Šator sastanka, u kojem je bio kovčeg zaveta, uvek je imao svoje mesto u sredini izrailjskog logora. Oko njega su, prema različitim stranama sveta, bili raspoređeni sveštenici i Leviti (4. Mojsijeva 3,23.29.35.38), a iza njih 12 plemena Izrailjevih. Za razliku od ovog šatora, Mojsijev šator je bio izvan logora (iza okola - 2. Mojsijeva 33,7), i u njemu ili pred njim se nikada nisu prinosile žrtve.

PRVI HRAM

Zanimljivo je predanje, koje navodi rabin Arije Kaplan, o najjačem razlogu zbog kojeg je Mojsije želeo da uđe u Obećanu zemlju, što mu je, kao što je poznato, bilo uskraćeno:

„Jedan od glavnih razloga zbog kojih je Mojsije želeo da stupi nogom na Svetu zemlju bio je da vidi Jerusalim i da, ako je moguće, izgradi Hram. Zato se molio Bogu: ‘O, daj mi da pređem i da vidim dobru zemlju preko Jordana, ovu dobru Planinu i Liban.’ (V Knjiga Mojsijeva, 3,25). Prema predanju, ‘dobra Planina’ se odnosi na Goru Hrama u Jerusalimu, dok se ‘Liban’ odnosi na sâm Hram. Jerusalim je kamen temeljac libanskog planinskog venca, a ceo venac je dobio ime na osnovu toga što je Hram izgrađen na jednom od njegovih vrhova. Hram se zvao *Liban*, a njegovo ime potiče od korena reči *lavan*, što znači beo, jer je uloga Hrama da ‘izbeljuje grehe Izraela’.¹

Arije Kaplan piše ne samo o tome da je izgradnja Hrama bila najavljena u Tori, već i da su se u tu svrhu morale ispuniti određene okolnosti:

„Pored najopštije zapovesti o izgradnji Svetinje

¹ Arije Kaplan: *Jerusalim, zenica vaseljene*, Književno društvo Pismo, Zemun 2000, str. 58.

postojala je takođe zapovest o izgradnji stalnog Hrama. Tora kaže: ‘Nego tražite (Božju) nastambu’ (V Knjiga Mojsijeva, 12,5) Ovu zapovest nisu Izraelićani mogli da ispune dok nisu osvojili Obećanu zemlju, imenovali kralja i sklopili mir sa susednim zemljama. Zato Tora u nastavku kaže: ‘Kad pređete Jordan i stanete živeti u zemlji koju vam dade Gospod Bog vaš da je nasledite, i podari vam mir od svih neprijatelja unaokolo, te stanete živeti sigurno; onde će biti mesto koje izabere Gospod Bog vaš da u njemu nastani Ime Svoje.’ (V Knjiga Mojsijeva, 12,10.11). Mir o kojem govori Tora postignut je tek u vreme kraljeva Davida i Solomuna i zato se tek tada, na za to izabranom položaju, moglo pristupiti izgradnji Hrama.²

Kolika je bila žarka želja cara Davida da sazida Hram, svedoči nam jedan od njegovih psalama: „Neću ući u šator doma svojega, niti ću leći na postelju odra svojega; neću dati sna očima svojima, ni veđama svojima drema; dok ne nađem mesta Gospodu, stana Bogu Jakovljevu.“ Psalam 132,2-5.

Planovi za gradnju ovog Hrama u Jerusalimu napravljeni su još u vreme njegove vladavine, ali je bilo razloga zašto on nije mogao da sazida stan Bogu Jakovljevu. Sâm David piše: „Ali mi dođe reč Gospodnja govoreći: mnogo si krvi prolio i velike si ratove vodio; nećeš ti sazidati doma imenu mojemu, jer si mnogo krvi prolio na zemlju preda mnom. Evo, rodiće ti se sin, on će biti miran čovek i smiriću ga od svih neprijatelja njegovih unaokolo; zato će mu ime biti Solomun; i mir i pokoj daću Izrailju za njegova

² Ibid., str.19.

vremena. On će sazidati dom imenu mojemu, i on će mi biti sin, a ja njemu otac, i utvrdiću presto carstva njegova nad Izrailjem doveka.“ 2. Dnevnika 22,8-10.

Davidu nije dato da sazida Hram, ali mu je dato ono što nikome nije dato. Njemu je napisano rukom Gospodnjom kako će izgledati sâm Hram i sve stvari u njemu:

„Tada predade David Solomunu sinu svojemu sliku od trema i od kuća njegovih, i od riznica i od soba i od kleti unutrašnjih, i od mesta za zaklopac očišćenja, i sliku od svega što beše smislio za tremove doma Gospodnjega i za sve kleti unaokolo i za riznicu doma Božijega i za riznicu od svetih stvari, i za redove sveštenečke i Levitske i za svaki posao u službi u domu Gospodnjem i za sve posuđe u domu Gospodnjem; zlato pod meru za sudove zlatne za svaku službu, i srebro za sve sudove srebrne pod meru, za sve sudove za svaku službu; pod meru za svetnjake zlatne i žiške zlatne, po težini svakoga svetnjaka i žičaka njegovih, i za svetnjake srebrne po težini svakoga svetnjaka i žičaka njegovih, prema potrebi svakoga svetnjaka; i zlata pod meru za stolove na kojima će stajati hlebovi postavljeni, za svaki sto; i srebra za stolove srebrne; i za viljuške i za kotliće i za zdele zlata čistoga, i za zlatne čaše pod meru, za svaku čašu, i za srebrne čaše srebra pod meru za svaku; i za oltar kadioni čistoga zlata pod meru; i sliku od kola zlatnih heruvima, koji će raširivši krila zaklanjati kovčeg zaveta Gospodnjega. **To mi je sve došlo pisano rukom Gospodnjom da bih znao sve kako što treba uraditi.**“ 1. Dnevnika 28,11-19.

Biblija je zabeležila i tačan početak izgradnje Hrama: „Četiri stotine i osamdesete godine po izlasku

sinova Izrailjevih iz zemlje Misirske, četvrte godine carovanja Solomunova nad Izrailjem, meseca Zifa, a to je drugi mesec, poče zidati dom Gospodu:“ 1. O carevima 6,1. Prema biblijskoj hronologiji bilo je to 957. godine pre Hrista. Drvo za gradnju došlo je iz Libana, a sa njim i graditelji (1. O carevima 5,16-32; 2. Dnevnika 2). Sama izgradnja trajala je punih sedam i po godina. Ceo Hram bio je iznutra obložen zlatom: „I tako obloži Solomun dom iznutra čistim zlatom.“ 1. O carevima 6,21.

Solomunov Hram

Ova kamena građevina podignuta je na brdu Morija u Jerusalimu, a njene mere iznosile su 60 lakata u dužinu, 20 lakata u širinu i 30 lakata u visinu (1. O carevima 6,2). I ovde je, kao i kod Šatora sastanka, Svetinja nad svetinjama imala oblik kocke – „A svetinja nad svetinjama unutra beše dvadeset lakata duga, i dvadeset lakata široka, i dvadeset lakata visoka“ (1. O carevima 6,20).

U sredini Svetinje nad svetinjama nalazio se kovčeg zaveta sa pločama Zakona, napravljen od drveta i prekriven zlatom. Na njegovom poklopcu bila su dva zlatna heruvima. Ali ono što je ovu prostoriju razlikovalo od Šatora sastanka bila su još dva druga heruvima od maslinovog drveta, takođe obložena zlatom. Oni su bili visoki po 10 lakata, raspon njihovih krila bio je takođe 10 lakata. „I raširiše heruvimi krila svoja tako da krilo jednoga ticaše u jedan zid a krilo drugoga heruvima ticaše u drugi zid, a usred doma ticahu krila jedno u drugo.“ 1. O carevima 6,27. Pod ta dva heruvima unet je kovčeg zaveta: „I unesoše sveštenici kovčeg zaveta Gospodnjega na njegovo mesto, u unutrašnji dom, u svetinju nad svetinjama, pod krila heruvimima.“ 1. O carevima 8,6.

O simbolici predmeta u Kovčegu zaveta Kliford Goldštajn piše:

„Stojeći sam u Svetinji nad svetinjama, ovaj drveni predmet okovan zlatom sadržavao je Aronovu palicu koja je procvetala, krčag sa manom i dve ploče na kojima su bile ispisane Deset zapovesti. Iznad kovčega, na zlatnom poklopcu poznatom kao 'sedište milosti', nalazila su se dva zlatna anđela sa raširenim krilima. (...) Sveto pismo opet ne objašnjava mnogo značenje ovih predmeta, ali je moguće izvući neke zaključke. Aronova palica je verovatno predstavljala autoritet i vođstvo (vidi: 4. Mojsijeva 16,17), a krčag sa manom je mogao da ukazuje na Božju brigu za održanje celog Izrailja u životu. Kamene ploče predstavljale su Božji zakon, božanski standard za sud – dok je sedište milosti predstavljalo Božju milost.“³

³ Kliford Goldštajn: *Prava i pogrešna merila*, Preporod, Beograd 1996, str. 63.64.

U prvoj prostoriji Hrama, kao i ranije u Šatoru sastanka, nalazili su se zlatni sto za postavljene hlebove i kadioni oltar, ali sada nije bio samo jedan svećnjak, već je sa leve i desne strane bilo po pet svećnjaka (1. O carevima 7,49) .

Oko samoga Hrama bila su tri reda hodnika i „kleti svuda naokolo“ (1. O carevima 6,5): „Najdonji hodnik beše pet lakata širok, a srednji šest lakata širok, a treći sedam lakata širok“ (1. O carevima 6,6).

Pred samim Hramom bila su dva bronzana stuba, Jahin i Voas („Čvrstina i Snaga“ - 1. O carevima 7,21), a u predvorju Hrama nalazili su se veliki oltar za žrtve paljenice, jedno liveno „more“ prečnika deset lakata, i deset umivaonica. O livenom moru Ljubiša Kocić beleži:

„To je, u stvari, bio veliki bronzani rezervoar s vodom, u obliku ljiljanovog cveta koji je sveštenicima služio za pranje žrtvenih životinja.

More

Stajao je na leđima dvanaest bronzanih volova, u predvorju Solomunovog hrama. Prečnik posude, prema Zuidhofu, bio je oko 5 m, visina oko 2,5 m, a zahvatala je približno 45.000 litara. I pored ove masivnosti, posuda je delovala skladno i elegantno jer 'debljina mu bejaše s podlanice, a kraj mu beše kao kraj u čaše' (1. Car. 7,26).⁴

Zanimljivo je da su sav materijal i svi elementi za gradnju bili pripremljeni izvan Jerusalima: „A kad zidahu dom, zidahu od kamena, koji dovožahu sasvim prigotovljen, te se ni čekić ni sekira niti kako oruđe gvozdeno ne ču u domu kad se zidaše.“ 1. O carevima 6,7. Na žalost, ovu velelepnu građevinu spalili su i srušili Vavilonci 586. godine pr. Hr. predvođeni carem Navuhodonosorom, koji je većinu Jevreja odveo u ropstvo.

⁴ Ljubiša Kocić: *Matematika i estetika*, NKC, Niš 2003, str. 56.

DRUGI HRAM

Po povratku iz vavilonskog ropstva, u vreme persijske vladavine i s dopuštanjem persijskog cara Kira, Jevreji su odmah pristupili obnovi Hrama.

„Prva briga povratnika u Jerusalem bila je da postave oltar i očiste zemljište Hrama od popalih naslaga krhotina i pepela, kako bi mogli pristupiti obnovi ovog zdanja, simbola nacionalne nezavisnosti Judeje. No, radovi se nisu odvijali željenom brzinom. Ometali su ih sukobi sa susedima, zatečenim žiteljima Judeje, naročito sa Samarićanima. U ovim skupinama se, tokom vremena, obrazovala sopstvena aristokratija i uticajni krugovi, tesno povezani s persijskim namesnikom i njegovom okolinom. Bez obzira na među njima rašireni religijski sinkretizam, koji se sastojao u mešavini plemenskih običaja i zatečenog verskog kulta, novi stanovnici su se u osnovi pridržavali judejske religije. Smatrajući se naslednicima starih naraštaja koji su sačinjavali nekadašnje Izraelsko carstvo i, na taj način, integralnim delom celog naroda, oni su zahtevali da budu prihvaćeni kao punopravni sudeonici u obnovi Hrama.

Međutim, Judejci se behu vratili iz Vavilonije sa živo izraženom nacionalnom svešću, iskristalisanom u uslovima prinudnog prebivanja u tuđini. U tamošnjim,

izgnaničkim uslovima učvrstilo se shvatanje o oštroj razgraničenosti potomaka izgnanika, koji revnosno čuvaju svoje verske zavete, i okolne sredine. Ova snažna težnja ka nacionalno-verskoj samosvojnosti, doneta u Judeju, izazvala je već od prvih dana neizbežne sukobe s mesnim življem.

Želju Samarićana da sudeluju u izgradnji Hrama povratnici su odlučno odbili. Tada su glavešine Samarije pokrenule svoje veze s persijskim vlastima i izdejstvovala naredbu da se gradnja Hrama obustavi. Započeti radovi mirovali su sve do 520. g. pre n.e., do druge godine Darijeve vlade.

(...)

Druge godine Darijevog carovanja u državnom arhivu u Ekbatanu nađena je kopija Kirovog dekreta. Na osnovu ovoga u Jerusalmu su obnovljeni građevinski radovi, tako da je šeste godine Darijeve vlade (516. g. pre n.e.), oko sedamdeset godina nakon njegovog razorenja, izgradnja Hrama okončana.¹

Ovaj Hram naziva se Drugi ili Zorovaveljev Hram, po Zorovavelju koji je u to vreme bio upravitelj u Judeji, vodio poslove i najviše doprineo njegovoj obnovi. Zorovavelj, (čije ime znači „Seme Vavilona“)², bio je inače unuk cara Joakima i zakonski naslednik prestola cara Davida nakon vavilonskog ropstva.

U ovome Hramu, na žalost, više nije bilo kovčega zaveta, a umesto 10 svećnjaka u Svetinji (po pet na svakoj strani) ostao je samo još jedan, poznat kao Menora.

¹ Šarl Etinger et al.: *Istorija jevrejskog naroda*, GINKO, Beograd 1996, str. 73.75.

² Sajmon Sibag Montefjore: *Jerusalim, biografija*, Evro Giunti, Beograd 2014, str. 90.

Kakva je slava ovoga Hrama bila u odnosu na prethodni najbolje svedoče reči samoga Gospoda kada se obratio proroku Ageju: „Ko je među vama ostao koji je video ovaj dom u prvoj slavi njegovoj? A kakav vi sada vidite? Nije li prema onom kao ništa u vašim očima?“ Agej 2,3.

U periodu vladavine helenske dinastije Seleukida Hram je obesvetio Antioh IV (167. g. pr. Hr.) „postavivši u njega Zevsov kip. Ova je situacija probudila revolt Makaveja. Hram su pobunjenici zauzeli i očistili 164. godine pre n. e.; u znak sećanja na taj događaj, ustanovljen je osmodnevni praznik Hanuka ili praznik novog posvećenja.“³, o čemu će kasnije više biti reči.

Krajem stare ere, tačnije 21. godine pr. Hr., Irod Veliki, graditelj veličanstvenih građevina, kako ga Josif Flavije naziva, izvršio je veliku rekonstrukciju jerusalimskog Hrama, tako da je on u svojoj raskoši delovao na tadašnje posmatrača kao svetsko čudo:

„U petnaestoj godini svoga carovanja prepravi Hram i dvostruko proširi oko njega prostor, opasavši ga novim zidovima, s neizmernim troškovima i nenadmašivim sjajem. Svedoci toga bili su veliki stubovi oko svetišta i oko njega tvrđava sa severne strane. Kolonade je bio podigao nove iz temelja, dok je kulu prepravio sa velikim troškovima tako da nije ni po čemu zaostajala ni za jednom carskom...“⁴

Platforma Hramskog brda bila je nasuta i na taj način veštački proširena. Jedna stranica njenog kvadratnog

³ Mirča Elijade, Joan P. Kuliano: *Vodič kroz svetske religije*, Narodna knjiga, Beograd 1996, str. 203.

⁴ Josif Flavije: *Judejski rat*, Prosveta, Beograd 1967, str. 91.

oblika iznosila je, prema izveštaju Flavija, celi stadij u dužinu, a to je negde između 185 i 200 m, odnosno ukupna površina bila je skoro oko četiri hektara. Osnovne površine samoga Hrama su, doduše, zadržane, ali je on podignut u visinu na 25 m i daleko raskošnije izgrađen.

Irod Veliki

Za razliku od Josifa Flavija savremeni engleski istoričar jevrejskog porekla Sajmon Sibag Montefjore piše malo drugačije:

„Irod je srušio postojeći Drugi hram i na istom mestu sagradio svetsko čudo. Jevreji su strahovali da Irod, nakon rušenja starog Hrama nikad neće završiti novi i zato je on okupio građane kako bi ih ubedio da učestvuju u izgradnji. Pritom je isplanirao svaki detalj. Hiljadu sveštenika bilo je obučeno za zaidare. Posečeni su libanski kedrovi, debla su plutala uz obalu. U kame-nolomima nadomak Jerusalima obeležavani su i sečeni masivni blokovi tesnika i beličastožutog, gotovo belog krečnjaka. Pripremljeno je hiljadu vagona, ali kamenje

je bilo ogromno. U jednom tunelu duž Brda hrama nalazi se kamen dugačak 13,5 metara, visok 3,3 metra, težak 600 tona. Izgradnju Solomunovog hrama nisu pratili ni buka ni odzvanjanje maljeva, zato se Irod postarao da se i ovoga puta sve pripremi izvan gradilišta i da se tiho postavi na mesto. Svetinja nad svetinjama bila je izgrađena za dve godine, ali ceo kompleks nije završen ni posle osamdeset.

Irod je naredio da se kopa do stena u samom temelju i da se odatle započne izgradnja novog Hrama, kako bi se uništili svi tragovi Solomunovog i Zorovaveljevog hrama.⁵

Ostala je priča da je tih hiljadu sveštenika radilo na samom Svetilištu i u Svetinji nad svetinjama, u koju su spuštani odozgo u sanducima, po Talmudu, a deset hiljada drugih radnika radilo je na drugim poslovima. Za sam transport materijala napravljeno je 1000 teretnih vozila, koje Montefjore naziva vagonima. Takođe prema pisanju Talmuda, za vreme zidanja nije padala kiša, a radovi su izvođeni tako što je deo po deo rušen i odvožen, dok u obredima nije bilo nikakvih prekida. Najviše se radilo na severnoj i južnoj strani, gde je proširen teren za podizanje veličanstvenih arkada od belog mermera, kojim je bio obložen i sâm Hram, tako da je izgledao iz daljine kao sjajna grudva snega.

U Montefjoreovoj knjizi *Jerusalim, Biografija* čitamo i ovo:

„Konstrukcija Hrama, čiju su izgradnju nadgledali kralj i njegove nepoznate arhitekta (u jednoj kosturnici nađen je natpis 'Simon graditelj Hrama'), pokazuje

⁵ S. S. Montefjore: *op.cit.* str. 132.133.

briljantno poznavanje proporcija, odnosa zidova i praznog prostora. Blistav i nadahnjujući, Irodov hram bio je 'ceo pokriven zlatnim pločama, koje su stvarale zaslepljujući odblesak prvih zraka izlazećeg sunca', tako blistav da su posmatrači morali da odvrte pogled. Pred onim ko je u Jerusalim ulazio s Maslinove gore pružao se pogled na Hram 'sličan planini pokrivenoj snegom'. To je bio Hram koji je Isus poznao, a Tit uništio.⁶

Međutim, ta grudva snega se istopila u velikom rušilačkom napadu i požaru kojeg su podmetnuli Rimljani 70. godine n.e. Od građevine izuzetne lepote nije ostalo ništa, a od svih zidova koji su je okruživali, ostao je samo Zapadni zid, poznatiji kao Zid plača, koji i dan-danas stoji. Tako se ispunilo Hristovo proročanstvo da „neće ostati ... ni kamen na kamenu koji se neće razmetnuti.“ (Matej 24,2). U želji da dođu do poslednjeg grama zlata, koje se u velikom ognju rastopilo, rimski vojnici su bukvalno razmetnuli sve do poslednjeg kamena.

„Trideset i devet godina nakon što je Mesija Princ bio razapet, agresorski princ iz Rima opustošio je Jerusalim i Hram.“⁷

Marvin Maksvel u svojoj knjizi *Apokalipsa* beleži:

„Posle razaranja jerusalimskog Hrama, dok se iz ruševina još dizao vreli dim i dok su poraženi Jevreji još krvarili, proklinjali i umirali na sve strane, Rimljani su, kaže Josif Flavije, 'uneli svoje stegove u tremove Hrama, postavili ih prema istočnim vratima i prineli im žrtve'.“⁸

⁶ Ibid., str. 135.

⁷ Roy Allan Anderson and Jay Milton Hoffman: *All Eyes on Israel*, Revised Edition 1977, Harvest Press, Incorporated, Fort Worth, Texas, USA, str. 163.

⁸ Marvin Maksvel: *Apokalipsa*, Preporod, Beograd 1996, str. 31.

Završavajući svoj opis spaljivanja Hrama, koji je izgorio, kako kaže, „i protiv volje Cezara“⁹ Tita, Josif Flavije je zapisao: „Ma koliko se moralo žaliti, propast dela koje je bilo za najveće divljenje od svih nas što smo ga videli ili slušali o njemu, radi njegove umetničke opreme i veličine, kao i radi dragocenosti njegovih pojedinih delova i slave najsvetijega svetišta, ipak se može naći najveća uteha u misli na božansko providenje, kome ne može umaći ne samo ono što je živo nego ni tvorevine ljudske, ni mesta. Upravo je za čuđenje tačnost kojom se primećuje tok vremena u tome. Providenje je, naime, odredilo za razaranje, kako je rečeno, isti mesec i isti dan, u koji su i Vavilonci nekada spalili hram.“¹⁰

Evo tačnih datuma: „Dvadeset osmog avgusta 70. godine naše ere, Drugi Hram jerusalimski je spaljen; a u septembru, carska vojska je sravnila Jerusalem sa zemljom. Poslednji koji su davali otpor završili su 74. godine naše ere, u tvrđavi Masada.“¹¹

No, nije se sve završilo samo spaljivanjem Hrama. Sajmon Sibag Montefjore dodaje: „Tit je, kao i Nabukodonosor, odlučio da se Jerusalem sravni sa zemljom, a Josif Flavije je za tu odluku okrivio pobunjenike: 'Pobunjenici su uništili grad, a Rimljani su uništili pobunjenike.' Rušenje najveličanstvenijeg spomenika Iroda Velikog, Hrama, sigurno je bio pravi inženjerski poduhvat. Ogromni kameni blokovi Kraljevskog trema sručili su se na novo popločano tlo i nađeni su gotovo

⁹ Josif Flavije: *op.cit.* str. 458.

¹⁰ *Ibid.*, str. 458.

¹¹ Mirča Elijade, Joan P. Kuliano: *op.cit.*, str. 203.

dve hiljade godina kasnije na ogromnoj gomili, onako kako su pali, skriveni među viševjekovnim ruševinama. Ostaci Hrama bacani su u obližnju dolinu i ispunili su danas gotovo nevidljivo udubljenje između Brda hrama i Gornjeg grada. Ali noseći zidovi Hrama, uključujući i današnji Zapadni zid, preživeli su. Razrušeno kamenje i ostaci Irodovog hrama nalaze se u svim delovima Jerusalima, jer su ih nanovo ugrađivali jerusalimski graditelji i osvajači, od Rimljana do Arapa, od krstaša do Osmanlija, tokom više od hiljadu godina nakon toga.¹²

Spaljivanje i potpuno razorenje Hrama vratili su verski život Jevreja na stanje kakvo je bilo za vreme vavilonskog izgnanstva. Tako u knjizi *Uporedna religija* E. O. Džemsa čitamo:

„Sa uništenjem Hrama, godine 70. naše ere, sinagoga i njen kult su zamenili kult u Hramu i oni su ostali jedino mesto jevrejskog kulta, kakav se on formirao već pre toga u dijaspori, odvojenoj od Jerusalima samom činjenicom svoje rasturenosti po grčko-rimskom svetu, a i van njega. No pad prestonice je još uže povezao oba sistema. Oni elementi kulta u Hramu koji su mogli da budu uključeni, uneseni su u službu u sinagogama, jevrejski je postao zvanični jezik molitvi, sa izuzetkom nešto malo aramejskih ostataka (*Kadiš*). Ranija prinošenja žrtava zamenili su odgovarajuće pouke, psalmi, himne i molitve, kao efikasni spomeni stvarnih žrtvovanja, sve dok nade Izrailja ne budu ispunjene.“¹³

¹² S. S. Montefjore: *op.cit.*, str. 43.44.

¹³ E. O. Džems: *Uporedna religija*, Matica srpska, Novi Sad 1978, str. 308.

A nade Izrailja bile su i ostale – obnova Hrama. Na prethodni citat E. O. Džemsa mogli bismo da dodamo i ovo njegovo razmišljanje i zaključivanje: „Ponude drage Bogu i dalje su ostale 'slomljeno srce' i 'pokajnički duh', tako da kad je Hram razrušen sedamdesete godine naše ere, religiozni život Jevreja nije prestao. Sred svih nevolja tih nemirnih vremena, svest o zajednici sa Bogom nikad nije oslabila, kao i pouzdanje u njegovo svemoćno providenje. 'Ali sam svagda kod tebe, ti me držiš za desnu ruku. Po svojoj volji vodiš me, i poslije ćeš me odvesti u slavu ... Čezne za tobom tijelo moje i srce moje; Bog je grad srca mojega i dio moj dovijeka.“ (Psalam 73,23)¹⁴

Na opustošenom Hramskom brdu Rimljani su u vreme cara Hadrijana podigli najpre Jupiterov hram, kojeg je srušio car Konstantin kad je navodno prešao u hrišćanstvo i dao da se tu izgradi hrišćanska bazilika. Kad se, međutim, car Julijan Apostata (332-363) vratio na paganstvo, ali je „svim religijama i sektama osigurao versku slobodu“¹⁵, Jevreji su uz njegovo odobrenje i finansijsku pomoć pokušali da ponovo podignu svoj Hram 363. godine, ali je gradnja zaustavljena zbog pohoda Persijanaca i nikada više nije nastavljena. Teodoret u svojoj *Crkvenoj istoriji* (tom 3, poglavlje 20) piše da je gradnja započeta, ali je navodno došlo do natprirodnih pojava, jakog zemljotresa i požara, zbog čega su graditelji odustali od svoje namere i pobjegli.

Na mestu Hrama danas stoje dve džamije – *Kupola na steni*, izgrađena 691. godine, i *Al-Aksa*, građena od

¹⁴ Ibid., str. 360.

¹⁵ Werner Keller: *Und wurden zerstreut unter alle Völker*, Knauer, München/Zürich 1974, str. 124.

705-715. godine. Strogo ortodoksni Jevreji ne stupaju na Hramsko brdo iz straha da ne bi u neznanju došli na prostor gde je bila Svetinja nad svetinjama, u kojoj je stajao kovčeg zaveta. Postavlja se pitanje da li je razorenje Jerusalima moglo da se izbegne?

Da, kažu mnogi, moglo je. Da, kaže i poznata hrišćanska spisateljica Elen G. Vajt. Evo njenih reči iz knjige koja je kod nas prevedena pod naslovom *Istorija proroka i careva*:

„Hristos bi sprečio propast jevrejskog naroda da su Ga ljudi prihvatili. Ali, zavist i ljubomora učinili su ih nepomirljivima. Odlučili su da Isusa iz Nazareta ne prime kao Mesiju. Odbacili su Videlo sveta i od tada je njihov život ostao obavijen tamom koja je bila gusta kao ponoćna tama. Prorečena propast došla je na jevrejski narod. Njihove nesavladive divlje strasti izazvale su njihovu propast. U svom slepom gnevu, uništavali su jedni druge. Svojom buntovnom, tvrdovratom ohološću navukli su na sebe gnev rimskih osvajača. Jerusalem je bio razoren, Hram opustošen, a mesto na kome se nalazio preorano kao polje. Sinovi Judini pobijeni su najstrašnijom smrću. Milioni su prodani da služe kao robovi u neznabožackim zemljama.“¹⁶

Šta se na osnovu ove izjave može zaključiti? Pogledajmo još jednom:

1. Da su Jevreji prihvatili Hrista, bila bi sprečena njihova propast i Jerusalem ne bi bio razoren. Ako Jerusalem ne bi bio razoren, ne bi pre svega bio razoren ni Hram. Čemu bi onda služio Hram da su Jevreji prihva-

¹⁶ Elen G. Vajt: *Istorija proroka i careva*, Preporod, Beograd 2000, str. 465.

tili Hrista? Verovatno bi i dalje bio dom molitve svim narodima (Isaija 56,7).

2. Ako Hram ne bi bio razoren da su Jevreji prihvatili Hrista, onda je logično da lako može biti sagrađen kad jednom budu prihvatili Hrista. Jer ako je postojanje Hrama moglo imati smisla u prvom veku, za vreme Hrista i četrdesetak godina nakon Njegove smrti, zašto ne bi imalo smisla i u poslednjem veku?

3. Zapazimo i ovo: Hram nije srušen navodno zato što su se ispunila proročanstva iz ceremonijalnog zakona, kako to neki misle, nego zato što Jevreji nisu prihvatili Hrista. Da je sudbina Hrama zavisila od obrednog zakona, onda bi on bio srušen odmah nakon Hristove smrti i vaskrsenja. A sad se opet postavlja i ovakvo pitanje: Ako Jevreji prihvate Hrista, zašto bi bio problem da Hram bude ponovo sagrađen?

Među nekim hrišćanskim teolozima, pa i vernicima, postoji čak i mišljenje da je zavet sa Izraelom bio povezan sa postojanjem Hrama i da će Jerusalem i Hram postojati sve dok postoji ovaj zavet. Čim bude zavet prekršen, biće razoreni i Grad i Hram. Prema tome, po njima, razorenje Hrama je bio vidljivi znak da zavet više ne postoji. Ovakvo mišljenje se lako može pobiti ako znamo da vidljivi znak zaveta nikada nije bio Hram, već obrezanje. Jer, zavet je uspostavljen daleko pre nego što je izgrađen Hram. Biblija o zavetu govori još od vremena Avrama, a o Hramu tek od vremena Solomuna, što je razlika od najmanje devet punih vekova!

ZNAČAJ HRAMA ZA HRISTA I APOSTOLE

Brojni su primeri da je Hristos imao veoma pozitivan odnos prema Hramu, iako u njemu nije bilo najdragocenijeg predmeta iz Svetinje nad svetinjama. Nije bilo kovčega sa pločama zakona i to još od vremena proroka Jeremije, koji ga je sklonio na sigurno mesto pre najezde Vavilonaca krajem sedmoga veka pre n. e. S ovim u vezi vredno je pomena i svedočanstvo jevrejskog istoričara Josifa Flavija: „Prema Josifu Flaviju, Svetinja nad svetinjama kasnijeg hrama bila je potpuno prazna.“¹

Setimo se samo kada je Isus prvi put još kao dečak došao u Jerusalim na praznik Pashe sa svojim roditeljima. Imao je tada dvanaest godina. U velikom metežu ljudi koji su došli na ovaj veliki praznik iz svih krajeva Izraela, pa i rasejanja, Josif i Marija izgubili su Isusa iz vida i tek posle tri dana traženja našli ga u Hramu. On im je sa čuđenjem, a možda i sa blagim prekorom, odgovorio: „Zar ne znate da meni treba u onom biti što je Oca mojega?“ Luka 2,49. Hram je, znači, pripadao njegovom Ocu nebeskom i sasvim je prirodno da je Isus jedva čekao da dođe u Jerusalim i da ode u Hram.

¹ Thomas Hewitt: *HEBREJIMA, Tumačenje poslanice Hebrejima*, Dobra vest, Novi Sad 1990, str. 123.

A kad je napunio trideset godina i otpočeo svoju javnu službu, Pismo je zabeležilo i ovo za Hrista: „I učeše svaki dan **u Hramu**.“ Luka 19,47. Isti ovaj evanđelista kaže dalje: „Danju je **učio u Hramu**, a noću je izlazio i noćivao na gori koja se zove Maslinska. **I sav narod je rano ujutro dolazio k njemu u Hram da ga sluša**.“ Luka 21,37.38. Da je Hram imao uzvišeno mesto u Hristovom srcu pokazao je to i onda kad ga je mnogo kasnije očistio od trgovaca: „I ušavši **u Hram** stade izgoniti one što prodavahu u njemu i kupovahu, govoreći im: u pismu stoji: **dom moj dom je molitve**, a vi načiniste od njega pećinu razbojničku.“ Luka 19, 45.46.

Baptistički autor Alen Kol u komentaru Markovog evanđelja s ovim u vezi piše:

„Za Gospodina se najveća hula sastojala u tome da je to mjesto, koje je po Božjoj namisli trebalo da bude ne samo židovsko nacionalno svetište, nego i mjesto molitve za nežidove iz svih naroda, postalo poprište trgovine i poslovanja (Iv 2,16), k tome još i nepoštenog poslovanja (Mk 11,17). Oni kojima je poznato kako izgledaju istočnjačka sajmišta lako će zamisliti sve one sitne prijevare i cjenjkanja koja su se odvijala u sjeni same šekina-slave.“²

Zašto je Isus tako oštro i bespoštedno postupio prema ovim trgovcima? Alen Kol misli sledeće: „Isusu je silno bilo stalo do časti Božjeg doma, jer ondje se radilo o samom Božjem imenu.“³ Na ovo Kol dodaje i sledeće

² Alan Cole: *Tumačenje evanđelja po Marku*, Dobra vest, Novi Sad 1989, str. 181.

³ Ibid., str. 182.

misli: „Gospodin u Hramu nije prvenstveno vidio mjesto gdje se prinose žrtve, a još manje neko statično prebivalište, nego je u njemu gledao mjesto za molitvu i poučavanje, mjesto koje čovječanstvu treba da posluži kao vanjski odraz same Božje prirode. Krist nije prezirao Hram niti je umanjivao njegovu važnost, kako se vidi po gnjevu koji je ovo oskrvrnjenje u njemu izazvalo.“⁴

Ali gotovo i teolozima je nepoznato da je Hristos svojim pojavljivanjem u Hramu i posle Krsta, odnosno i posle svog vaskrsenja, pokazao koliko mu je stalo do ovog Doma molitve i poučavanja. Naime, u Hramu su se sreli Isus i Pavle. Pre bih rekao da je Isus sačekao Pavla. Mnogi veruju da je Pavle postao apostol kada mu se Hristos javio na putu za Damask, što naravno nije tačno. Ali počnimo ispočetka. Pavle na početku skoro svih svojih poslanica naziva sebe apostolom. Pogledajmo nekoliko primera: „Od Pavla, sluge Isusa Hrista, pozvanoga apostola izabranoga za evanđelje Božje...“ Rimljanima 1,1. Zatim: „Od Pavla voljom Božjom pozvanoga apostola Isusa Hrista...“ 1. Korinćanima 1,1. Potom: „Od Pavla, apostola Isusa Hrista po volji Božjoj...“ 2. Korinćanima 1,1. Isto tako: „Pavle apostol, ni od ljudi, ni kroz čoveka, nego kroz Isusa Hrista i Boga oca...“ Galatima 1,1. U poslanici Galatima Pavle uz to kaže da Evanđelje nije primio „po čoveku“, „nego otkrivenjem Isusa Hrista“ (Galatima 1,11.12). Na putu za Damask takvog otkrivenja nije bilo. Isus mu se javio, Pavle Ga je samo čuo, nije Ga video, a od svega što je čuo kao odgovor na svoje pitanje: „Šta hoćeš da činiš?“, bilo je: „Ustani i uđi u grad, pa će ti se kazati šta

⁴ Ibid., str. 182.

ti treba činiti.“ Dela apostolska 9,6. U Damasku ga je, već tri dana slepog, poslan od Hrista, posetio Ananija, „čovek pobožan po zakonu“ (Dela apostolska 22,12). Pavle ovaj susret ovako opisuje: „Dođe k meni, priđe mi i reče: Savle brate, progledaj. I ja u taj čas pogledah na njega. On pak reče: Bog naših otaca unapred te je odredio da upoznaš njegovu volju i **da vidiš Pravednika**, te da čuješ glas iz Njegovih usta, jer ćeš Mu biti svedok pred svim ljudima za ono što si video i čuo.“ Dela apostolska 22,13-15. Zapazimo! Pavlu je rečeno: „...**da vidiš Pravednika, te da čuješ glas iz njegovih usta.**“ Dela apostolska 22,14. Da vidi Pravednika – znači, da vidi samoga Hrista. Da li se to i dogodilo? Evo kako Pavle nastavlja svoj izveštaj: „Kad sam se pak vratio u Jerusalim i molio se Bogu **u Hramu**, padoh u zanos. **I videh Ga** gde mi govori: požuri i idi brzo iz Jerusalima, jer neće usvojiti ono što ti svedočiš za mene. (...) I reče mi: idi, jer ću te poslati daleko među mnogobošce.“ Dela apostolska 22,13-15.17.18.21.

Dakle, Pavle je video Hrista i čuo glas iz Njegovih usta u samom Hramu i tada kad je poslat među mnogobošce, tada je postao apostol, jer sama reč *apostol* znači *poslan*.

Postavlja se pitanje: Ako je Hram posle Krsta izgubio svaki smisao, kako to kažu protivnici ideje o izgradnji Trećeg Hrama, zašto je Isus kao mesto susreta sa Pavlom izabrao upravo Hram? Hram je, iz toga zaključujem, za Hrista i dalje bio najsvetije mesto susreta čoveka i Boga!

Pavle je, dakle, odlazio u Hram. Za njega se može reći i to da je jednom sa četvoricom ljudi koji su bili pod zavetom pristupio obredu očišćenja da bi dokazao da

drži zakon i živi po njemu, a potom ušao u Hram (Dela apostolska 21,22-26).

Naviknuti da svakodnevno budu sa Isusom u Hramu, apostoli su se odmah nakon Njegovog vaznesenja radosno vratili u Jerusalim i, kako kaže evanđelista Luka, „behu **jednako u Hramu** [hvaleći i] blagosiljajući Boga.“ Luka 24,53. Ali ne samo apostoli, nego i svi oni koji su prihvatili Evanđelje u njihovo vreme: „A svi koji su prihvatili Božju nauku bili su zajedno i sve im je bilo zajedničko. Prodavali su svoja dobra i imovinu i prihod delili svima, koliko je kome trebalo. Svaki dan su jednodušno **provodili mnogo vremena u Hramu.**“ Dela apostolska 2,46. Treće poglavlje Dela apostolskih posebno ističe da su Petar i Jovan išli „**u Hram na molitvu**“ i da su upravo pred Hramom iscelili čoveka koji je bio hrom od rođenja (Dela apostolska 3,1-11).

Upoređujući Isusov stav prema Hramu sa stavom apostola, Alen Kol kaže: „Nije, prema tome, nimalo čudno da u Djelima apostolskim takav isti stav prema crkvi nalazimo i kod prvih učenika. Oni odlaze u Hram u vrijeme koje se naziva 'molitvenom urom' (Dj 3,1), premda se zapravo radi o vremenu kad se prinosila večernja žrtva. Trijemovi Hrama bili su mjesto na kojem su sjedili rabiji te nove 'sekte' i izlagali svoj 'Put' (Dj 3,11)...“⁵

Apostoli odlaze u Hram i tamo su stalno, „jednodušno u Solomunovom tremu“ (Dela apostolska 5,12). Čuda izlečenja koja je Bog preko njih činio izazvala su zavist kod sadukeja, zbog čega ih je prvosveštenik bacio u tamnicu. Međutim, iste noći anđeo Gospodnji je otvo-

⁵ Ibid., str. 182.

rio vrata tamnice i pustio ih na slobodu rekavši im: „Idite, **istupite u Hramu** i govorite narodu sve reči ovoga života.“ Dela apostolska 5,20.

Sa svega se može reći da Hram posle Krsta nije izgubio značaj ni za Hrista, ni za apostole, ali ni za sve one koji su prihvatili Evandjelje. Bilo je to i ostalo mesto molitve, posvećenja i propovedanja Evandjelja, odnosno reči života!

SVETINJA ZA SUVE KOSTI

Pored mnogih dokaza da Bog postoji neki autori navode i samo postojanje Jevreja. I obično tada pominju onu anegdotu koja kaže da je pruski kralj Fridrih II (1712-1786) tražio od svoga lekara da mu navede bar jedan dokaz o postojanju Boga, na šta je ovaj samo kratko odgovorio: „Vaše Veličanstvo – Jevreji.“

I to je tačno. Istorija jevrejskog naroda pokazuje da Bog postoji. Međutim, Jevreji su, pored toga, i najbolji dokaz istinitosti i pouzdanosti Biblije i Božje vernosti svojim obećanjima. Za mene lično je posebno zanimljivo poglavlje u kojem se Jevrejima, kao Božjem narodu, obriču blagoslovi i prokletstva (3. Mojsijeva 26). Veliki materijalni i duhovni blagoslovi vezani su za poštovanje zakona, zapovesti i uredaba, ali i velika prokletstva za nepoštovanje tih istih zakona, zapovesti i uredaba. Jevreji su u svom višemilenijumskom postojanju iskusili i jedno i drugo. Na žalost, mnogo više ovo drugo – prokletstva. Najveće prokletstvo koje ih je moglo stići, a stiglo ih je, bilo je rasejanje po narodima. Ali i tu postoji jedno izuzetno važno Božje obećanje koje, na žalost, mnogi teolozi potpuno previđaju:

“A zato ni onda kad budu u zemlji neprijatelja svojih neću ih povrći (*odbaciti* - Bakotić) niti ću tako

omrznuti na njih da ih potrem i raskinem zavet svoj s njima; jer sam ja Gospod Bog njihov. Nego ću se njih radi opomenuti zaveta sa starima njihovim, koje izvedoh iz zemlje Misirske narodima na vidiku da im budem Bog, ja Gospod.” 3. Mojsijeva 26, 44.45.

Dakle, u vreme kada Izrailjci budu rasejani po narodima, odnosno kada budu “u zemlji neprijatelja svojih” (3. Mojsijeva 26, 44), i dalje se mogu oslanjati na pet čvrstih Božjih obećanja, datih pod Sinajem. Ona važe i danas, jer su Jevreji i danas, bez obzira što imaju svoju državu, većim delom i dalje u rasejanju. Izdvojena, ova obećanja glase ovako:

1. Bog ih neće odbaciti.
2. Bog ih neće potrti.
3. Bog neće raskinuti zavet svoj sa njima.
4. On je i dalje Gospod Bog njihov.
5. On će se njih radi opomenuti zaveta sa starima njihovim.

Prva četiri obećanja su dovoljno jasna da im ne treba nikakav komentar, pa ipak da kažemo nekoliko reči onih čitalaca radi kojih možda više veruju svojim duhovnim učiteljima nego Božjoj Reči, tj. Bibliji.

Bog kaže da neće odbaciti svoj izabrani narod. I to je sasvim tačno, jer da ga je odbacio, kao što to neki hrišćanski teolozi tvrde, smatram da bi ga tokom vekova prepustio uništenju ili asimilaciji od strane onih kojima je on bio trn u oku i koji su svim srcem to želeli i nastojali. A mnogo je takvih naroda i država bilo. Ali s obzirom da Jevreji i dan-danas postoje, sasvim je jasno da nisu uništeni i da ih Bog nije odbacio! Čak im je posle toliko vekova i državu povratio, 1948. godine, što se nije desilo, koliko je poznato, nijednom drugom narodu u istoriji.

Setimo se i nedvosmislene izjave apostola Pavla u Rimljanima poslanici: „Bog nije odbacio svoj narod koji je unapred znao.“ (Rimljanima 11,1) S ovim u vezi poznati američki teolog F. F. Bruce piše: „*Zar je Bog odbacio narod svoj?*“ To pitanje (koje je u grčkom izvorniku oblikovano tako da zahtijeva niječni odgovor), kao i tvrdnja u 2. stihu: 'Nije Bog odbacio od sebe svoga naroda...', odjek su Septuagintinog prijevoda Psalma 94,14: 'Neće Jahve odbaciti naroda svojega' (usp. 1. Sam. 12,22).¹

Pavle je Poslanicu Rimljanima napisao oko 58. godine naše ere, a sâm se obratio negde 34. godine, posle smrti Stefana prvomučenika. Da je Bog odbacio svoj narod, Pavle je za 24 godine, koliko je prošlo od njegovog obraćenja do pisanja pomenute Poslanice, mogao i morao to da shvati. Čak i da nije shvatio, što je naprosto nemoguće za čoveka koji je bio pod stalnim Božjim nadahnućem, stoji činjenica koju on sâm iznosi pišući svome učeniku Timotiju: „Sve je pismo od Boga dano...“ 1. Timotiju 3,16. Prema tome, to što je napisao da Bog nije odbacio svoj narod, to je Pavle dobio od Boga. I njegova su pisma, kao i sve ostalo u Bibliji, od Boga dana. Niko od kasnijih crkvenih otaca i niko od današnjih teologa nije nadmašio sjajni um ovog učenog apostola i niko od njih nije bio pod neposrednim božanskim nadahnućem kao on, tako da lako pada u vodu čitava njihova teologija na osnovu samo ove jedne jedine Pavlove izjave: „Bog nije odbacio svoj narod...“ (Rimljanima 11,1)

¹ F. F. Bruce: *Pavlova poslanica Rimljanima*, Dobra vest, Novi Sad 1983, str. 180.

Francuski teolog Žak B. Dukan kaže: „Nigde u Novom zavetu ne nalazimo odbacivanje Izrailja. U stvari, jedini put kad biblijski tekst govori o bilo kakvom odbacivanju Izrailja, on naglašeno potvrđuje da ga Bog nije odbacio.“² I onda Dukan navodi upravo Rimljanima 11,1. Komentarišući ovaj isti biblijski stih Elen G. Vajt u svojoj knjizi *Dela apostola (The Acts of the Apostles)*, objavljenoj 1911. godine, primećuje da „čak iako je Izrailj odbacio Božjeg Sina, Bog nije odbacio njih.“³

Ovakvom razumevanju biblijskog teksta pridružuje se i Džordž Najt u svojoj knjizi *Rimljanima poslanica*:

„Tekst u Rimljanima 11,1.2 nastavlja nit koju je Pavle započeo u Rimljanima 9,6 kada se pitao da li su Božja obećanja, upućena Izrailju, izneverila u svetlosti činjenice da većina jevrejskog naroda na čelu sa svojim starešinama nije prihvatila jevanđelje. Pavle završava 10. poglavlje izjavom da problem nije u Bogu, koji je stajao pred njima raširenih ruku, već u narodu koji ga je buntovno odbacio. Pa dobro, neko bi mogao da se upita, ako su oni odbacili Boga, zašto Bog nije učinio njima to isto?

Pavle odlučno odbacuje takvu pomisao: „Bože sačuvaj!“ Neka to nikada ne bude! (Rimljanima 11,1) – To je najsnažnija negacija kojom se mogao poslužiti. Bog ne povlači svoja obećanja! (Psalam 94,14)⁴

² Jacques B. Doukhan: *The Mystery of Israel*, Review and Herald Pub. Assn., Hagerstown, 2004, str. 27.

³ E. G. White: *The Acts of the Apostles*, Mountain View, Calif.: Pacific Press Pub. Assn., 1911, str. 375.

⁴ Džordž Najt: *Rimljanima poslanica*, Preporod, Beograd 2010, str. 58.

Sedamdeset nedelja

Zagovornici ideje da je Bog odbacio Izrailja veruju da imaju vrlo jak argument u jednom od proročanstava proroka Danila. Evo, kako ono glasi: „Sedamdeset je nedelja (*sedmica*) određeno tvome narodu i tvome gradu svetom da se svrši prestup (ili: '*greh buntovnosti*') i da nestane greha i da se očisti bezakonje (ili: '*krivica*') i da se dovede večna pravda i da se zapečati utvara i proroštvo, i da se pomaže sveti nad svetima.“ Danilo 9,24.

Pozivajući se na ovo proročanstvo, oni koriste samo prvih nekoliko reči, a to su: „Sedamdeset je nedelja (*sedmica*) određeno tvome narodu i tvome gradu svetom.“ Iz toga izvlače zaključak da je ovde reč o vremenu milosti koje je određeno ili odsečeno za Jevreje (mada se nigde ne pominje reč milost), nakon čega je Božji narod navodno konačno odbačen. Ostatak rečenice zanemaruju, kao da ih ne interesuje ili ne shvataju da je ovaj period vremena određen da se u njemu desi sve ono što je u navedenom stihu nadalje nabrojano, a to je: „da se svrši prestup i da nestane greha i da se očisti bezakonje i da se dovede večna pravda i da se zapečati utvara i proroštvo, i da se pomaže sveti nad svetima.“ (Danilo 9,24) Kao što se jasno vidi, ovde o nekom vremenu milosti i o odbacivanju Jevreja nema ni pomena.

Adventistički teolog Roj Gejn daje vrlo originalno tumačenje ovog proročanstva:

„Tekst u knjizi proroka Danila 9,24 govori o periodu sedamdeset sedmica – to jest, sedamdeset puta sedam, ili 490 'dana'. Da su u pitanju doslovni dani, to bi iznosilo najmanje godinu i po – nedovoljno dugo za obnovu Jerusalima (25. stih). Tako 'sedmice' moraju biti

sedmice godina, čime se dobija 490 godina. Na kraju tog vremena treba da bude oslobođenje, ne samo od gubitka zemlje, ne samo sloboda za svakog Izrailjca pojedinačno ('svaki', 3. Mojsijeva 25,10) kome je bila potrebna kakva pomoć nego sloboda od greha za ceo narod koja će obezbediti večnu slobodu i sigurnost. To će dakle biti neka uzvišenija vrsta jubileja. Ta ideja biva osnažena činjenicom da se 490 godina mogu podeliti na deset običnih jubilarnih perioda od po četrdeset devet godina, kako je to potvrđeno uključivanjem sedam sedmica (četrdeset devet godina) na početak razdoblja od 490 godina (Danilo 9,25).⁵

A početak razdoblja od 490 godina jeste trenutak „otkad iziđe reč da se Jerusolim opet sazida“ (Danilo 9,29), odnosno, prema potvrđenim istorijskim podacima, onda kad je stupio na snagu dekret persijskog cara Artakserksa I Longimana u jesen 457. godine pre Hrista da se Jevrejima za povratak iz Vavilona obezbede zaštita i sredstva (vidi Jezdra 7,11-15).

Sa mišljenjem Roja Gejna se potpuno slaže i francuski teolog Žak B. Dukan, i u tom smislu nedvosmisleno kaže:

„Sedamdeset sedmica nisu 'određene' protiv Jevreja, da označe njihovu sudbinu ili nagoveste odbacivanje Izrailja. Svrha tih 70 sedmica je, naprotiv, radosna vest o spasenju Jevreja i sveta kroz delo novog Prvosveštenika. Taj događaj koji se zbio 31. godine n. e. kako to izveštava apostol Petar, opisuje Isusa kako sedi s desne strane Oca posle svog vaznesenja (1. Petrova 3,22). Taj događaj je potvrdio 34. godine posle Hrista, tačno na

⁵ Roj Gejn: *Ko se boji suda?*, Preporod, Beograd 2007, str. 58.

kraju 70 sedmica, Stefan koji je u tom trenutku video 'nebesa otvorena i Sina Čovečijega gde stoji s desne strane Bogu'. (Dela apostolska 7,56)⁶

Više prostora ovim stihovima i ovom proročanstvu Dukan posvećuje u svojoj knjizi *Tajna knjige proroka Danila*, u kojoj kaže:

„Pažnje je vredno što prorok Danilo ne opisuje delo Mesije kao sklapanje 'novog zaveta', već umesto toga jačanje prvobitnog zaveta. Tekst se služi rečju 'potvrđiće' ili 'ojačaće' ('*higbir*' iz korena '*gbr*' i označava 'snagu'). Susret s Mesijom nije bio određen da iznese 'novi zavet' izvan Izrailja, već sasvim suprotno tome, trebalo je da ojača njegove korene i njegov zavet s Bogom Izrailja.

Osim toga, ovaj zavet se odnosi na 'mnoge' ('*rabim*'), što je tehnički termin koji ukazuje na ideju o univerzalnosti. Zavet je, prema tome, ne samo 'ojačan' 'mnogim' Jevrejima, već se proširuje i na 'mnoge' narode. Suprotno padu Jerusalima, ovaj događaj je smešten u vremenu, pošto se odnosi na Mesiju: 'I utvrđiće zavet s mnogima: za sedmicu dana.' (Danilo 9,27, doslovni prevod). Proročanstvo nas onda vodi na kraj te poslednje sedmice u ciklusu od sedamdeset sedmica (34. posle Hrista). Treba primetiti da datum obeležava događaj koji je imao znatan uticaj na civilizaciju, osim što je poslužio kao ključni događaj spasenja ljudskog roda. Bila je to godina kada je poruka o Bogu Izrailja eksplozivno prešla granice Palestine i dosegla nezna-bošce, 'mnoge' koji su upravo spomenuti (Dela apostolska 8). To je, osim toga, godina obraćenja apostola

⁶ J. B. Doukhan: *op. cit.*, str. 36.

Pavla i naloga koji je dobio od Hrista (Dela apostolska 9). To je i godina kada je Bog izlio svoga Svetoga Duha na neznabošce i Petar primio svoje čudno viđenje koje ga je pozvalo da jevanđelje propoveda neznabošcima.

Ipak, mnogi hrišćani, umesto da obrate pažnju na ono što je Mesija učinio za dobro sveta, uključujući prvenstveno Jevreje (vidi Rimljanima 1,16), radije spekulišu i grade na onome što misle da je On učinio protiv Jevreja! Hrišćani su se pozivali na proročanstvo o sedamdeset sedmica da opravdaju svoj stari duboko ukorenjeni antisemitizam. Zvuči ironično, ali viđenje koje govori o nadi i ljubavi postalo je temelj za propovedanje o 'odbacivanju Jevreja', o 'božanskom prokletstvu koje počiva na njima', o 'Božjem ultimatumu Jevrejima' itd., iako nijedan tekst ne podržava takva učenja. Ni Novi zavet ne podržava takve ideje. Sasvim suprotno tome, Pavle se pita: 'Eda li Bog odbaci narod svoj? Bože sačuvaj! Jer sam i ja Izrailjac od semena Avramova i od kolena Venijaminova! Ne odbaci Bog naroda svojega koji napred pozna.' (Rimljanima 11,1.). Nekoliko stihova dalje, apostol se poziva na rabinsko načelo: *Akut Abot* (zasluge roditelja) da naglasi istu misao: 'Što se tiče izbora, oni su voljeni zbog patrijaraha, jer su Božji dar i njegov poziv neopozivi!' (Rimljanima 11,28.29 doslovan prevod). S druge strane, u istom poglavlju, govoreći onim hrišćanima koji su voleli da se hvališu i da preziru njihove jevrejske korene, Pavle opominje: 'Ne hvalite se ... ne podržavaš ti koren, već koren podržava tebe' (Rimljanima 11,18). Apostol ovde iznosi na videlo i javno prekoreva pokretačku snagu koja se krije iza antisemitizma: odbacivanje jevrejskih korena hrišćanstva! I pošto oni sami odbacuju

Jevreje, takve osobe pokušavaju da umešaju Boga u svoje sudove i da tako opravdaju svoju teologiju govoreći da je 'Bog odbacio Jevreje'. Čineći tako, izjednačuju sebe s Bogom, ponašanje koje ih dovodi u najveću blizinu malog roga iz sedmog i osmog poglavlja Knjige proroka Danila. U stvari, gajeći antisemitizam, hrišćani, bez obzira kojoj denominaciji pripadaju, ujedinjuju se s nasilničkim malim rogom. U izvesnom smislu, čak postaju mali rog!⁷

Kako na ovaj period od 70 nedelja gleda Elen G. Vajt? U svojoj knjizi *Velika borba* ona kaže:

„Sedamdeset sedmica, ili 490 godina, posebno određenih Jevrejima, došlo je svome kraju, kao što smo videli, 34. godine posle Hrista. U to vreme, odlukom jevrejskog Sinedriona, narod je, kamenovanjem Stefana i progonstvom Hristovih sledbenika, zapečatio svoje odbacivanje Jevanđelja. Posle toga vest spasenja, koja više nije bila isključivo usmerena izabranom narodu, objavljena je svetu.“⁸

Ne treba mnogo mudrosti da se ovde uoči i shvati da Elen G. Vajt uopšte ne govori o odbacivanju jevrejskog naroda, već samo o tome da *vest spasenja više nije bila isključivo usmerena izabranom narodu*. To, naravno, ne znači da se vest spasenja od tada ograničavala samo na neznabošce. Ne, ona je i dalje propovedana Jevrejima i, paralelno s njima, neznabošcima. Kao primer navešćemo samo činjenicu da je apostol Pavle, skoro po pravilu, kuda god je išao, propovedao Evanđelje

⁷ Žak B. Dukan: *Tajna knjige proroka Danila*, Preporod, Beograd 2010, str. 151.152.

⁸ E. G. Vajt: *Velika borba*, Preporod, Beograd 2006, str. 321.

najpre Jevrejima u njihovim zbornicama, odnosno sinagogama, a potom, ili zajedno s njima, i paganima.

Sličnu misao Elen G. Vajt ponavlja i u poglavlju *Šta je svetište?* pomenute knjige *Velika borba*:

„Sedamdeset sedmica ili 490 godina, bilo je posebno određeno jevrejskom narodu. Istekom tog razdoblja, jevrejski narod zapečatio je svoje odbacivanje Hrista progonstvom njegovih učenika, pa su se apostoli 34. godine naše ere okrenuli neznabošcima.“⁹

Dakle, prema prvom citatu Jevreji su zapečatili svoje odbacivanje Evandjelja, prema ovom drugom citatu zapečatili su svoje odbacivanje Hrista, ali u oba citata nema ni pomena da su zbog toga bili odbačeni kao izabrani narod. Drugi citat je posebno interesantan. U njemu se samo kaže: *jevrejski narod zapečatio je svoje odbacivanje Hrista*. Postavlja se pitanje - čime? Tekst odgovara: *Progonstvom njegovih učenika*. Dobro. Ali ko su bili njegovi učenici? Jasno je, i oni su bili Jevreji. E, ti Jevreji, Isusovi učenici, koji su bili progonjeni od svojih sunarodnika, okrenuli su se 34. godine neznabošcima, da njima propovedaju Evandjelje. A da li su zaboravili svoje sunarodnike? Nisu. Opet je tu najbolji primer apostol Pavle. Prema tome, Bog nije imao razloga da sve Jevreje odbaci zbog jednih Jevreja koji su odbacili i progonili druge Jevreje!

Ako je već reč o isticanju nekog vremena milosti za Jevreje, da pogledamo kako Elen G. Vajt to tumači:

„Vreme u kome je Izrailj kao narod uživao božansku naklonost i blagoslove, isteklo je kada se Hristos našao na krstu, na Golgoti.“¹⁰

⁹ Ibid., str. 400.

¹⁰ Ibid., str. 19.

Dakle, vreme božanske naklonosti i blagoslova za ovaj narod isteklo je onda kada je Isus bio razapet. A da li je Isus razapet onda kada se navršilo sedamdeset nedelja, ili 490 godina, odnosno 34. godine posle Hrista? Ne! Prema istorijskim podacima, a i prema rečima Elen G. Vajt, bilo je to 3,5 godine ranije, tj. 31. godine naše ere. Samo nekoliko stranica kasnije Elen G. Vajt piše i ovo:

„Gospod je skoro četrdeset godina, posle Hristovog izricanja presude nad Jerusalimom, odlagao svoje sudove nad gradom i narodom. Uzvišeno je bilo Božje strpljenje prema ljudima koji su odbacili Njegovo jevanđelje i pogubili Njegovog Sina. Kratka priča o neplodnom drvetu predstavlja Božje postupanje prema jevrejskom narodu. Zapovest je bila izrečena: 'Poseci je, dakle, zašto zemlji da smeta?' (Luka 13,7), ali ih je božanska milost još malo poštedela. Još je među Jevrejima bilo mnogo onih koji ništa nisu znali o Hristovom karakteru i delu. Deca nisu imala priliku da prime svetlost koju su njihovi roditelji prezreli. Bog je preko propovedanja apostola i njihovih saradnika želeo da Njegova svetlost zablista i nad njima, i da im bude dozvoljeno da vide ispunjavanje proročanstva, ne samo o rođenju i životu Isusa Hrista, već i o Njegovoj smrti i vaskrsenju. Deca neće biti osuđena za grehe svojih roditelja; ali, kada budu upoznala celokupnu svetlost darovanu roditeljima, i kada budu odbacila dodatnu svetlost koju su dobila, postaće učesnici u gresima svojih roditelja i dopuniti meru njihovih bezakonja.“¹¹

¹¹ Ibid., str. 25.26.

Ako je Bog, kako kaže Elen G. Vajt, „*skoro četrdeset godina, posle Hristovog izricanja presude nad Jerusalimom, odlagao svoje sudove nad gradom i narodom*“, to znači da je za toliko godina produžio svoje vreme naklonosti i blagoslova. Od kada do kada? Od „*izricanja presude nad Jerusalimom*“, odnosno od Golgote pa sve do 70. godine naše ere, kada je rimska vojska razorila Hram i Jerusalim. Gde je ovde 34. godina, godina navodnog isteka milosti za Jevreje? Nema je. Ili, tačnije rečeno, nalazi se između 31. godine (Golgota) i 70. godine (razorenje Jerusalima). Dakle, ova godina je prosto preskočena. Ne spominje se. Zašto? Zato što proročanstvo o 70 nedelja ne govori niti o isteku milosti, niti o odbacivanju izabranog naroda, već samo, kao što smo videli, o tome da „*vest spasenja više nije bila isključivo usmerena izabranom narodu.*“¹²

Neki teolozi nikako da shvate i da prihvate suštinu Božjeg plana sa Izrailjem, pa iznose tvrdnje koje nemaju biblijsku osnovu. Tako npr. dr Vilson Paroši, profesor Novog zaveta na Brazilskom adventističkom univerzitetu u Sao Paulu, kaže sledeće:

„Izrailjska teokratija se bližila kraju, što je značilo da izrailjski narod više neće biti posrednik u spasenju sveta kao što je obećano Avramu (1. Mojsijeva 12,3; 1. Mojsijeva 18,18; 1. Mojsijeva 22,18), već Isusovi sledbenici, Jevreji i neznabošci, od kojih se sada očekivalo da napuste Jerusalim i svedoče celom svetu (Dela 1,8).“¹³

¹² Ibid., str. 321.

¹³ Vilson Paroši: *Dela apostolska, Pouka za odrasle* br. 3/2018, Preporod, Beograd 2018, str. 33

Najpre sintagma *Izrailjska teokratija* sama po sebi, najblaže rečeno, logički je neprihvatljiva, jer reč *teokratija* znači *Božja vladavina*, tj. *vladavina Boga*. Drugo, ta teokratija u Izrailju nije okončana smrću Mučenika Stefana, već daleko pre toga, više od hiljadu godina ranije, tačnije sa izborom prvoga cara, Saula, od strane izrailjskog naroda. Od tog trenutka se nije više moglo govoriti o teokratiji, o teokratskom društvenom uređenju, već o monarhiji. Ako sa prestankom teokratije, kako kaže Paroši, Izrailj gubi privilegiju da bude posrednik u spasenju sveta, onda je Izrailj to prestao da bude u trenutku krunisanja cara Saula. A da li je tako? Naravno da nije. A kad nije tada, još je manje verovatno da se to dogodilo u vreme Stefana. Prema tome, i ova tvrdnja u vezi sa odbacivanjem Izrailja je jednostavno biblijski neosnovana.

Ljudski gledano, Bog je najveći razlog za odbacivanje Jevreja imao u trenutku kad se masa jevrejskog naroda rugala rassetome Hristu na krstu, dok su Mu se poglavari sveštenečki zajedno sa književnicima (učiteljima zakona) i starešinama podsmevali (vidi Matej 27,39-42). Međutim, ni tada se to nije desilo, jer se Isus sa puno ljubavi i samilosti molio svome Ocu: „Oče, oprosti im, jer ne znadu šta čine.“ Luka 23,34.

Da bi nam bilo potpuno jasno zašto Bog nije odbacio Jevreje, pogledajmo najpre zašto ih je izabrao.

Zašto je Bog izabrao Jevreje?

Samo Biblija ima pouzdan odgovor: „I što mu **mili behu oci tvoji**, zato izabra seme njihovo nakon njih...“ 5. Mojsijeva 4,37. Dakle, Gospodu su bili mili oci

jevrejskog naroda, pa je zato izabrao jevrejski narod. A ko su bili ti oci? – Ko bi drugi do Avram, Isak i Jakov! Zašto baš oni? – Zato što su svojim karakterom, verom i poslušnošću na najbolji način odražavali Boga i Njegov plan spasenja. Tri ljudska bića na Zemlji odražavala su Tri Božanska Bića na Nebu. Kao dokaz za ovu tvrdnju pogledajmo kako se Bog otkrio Mojsiju u grmu koji je goreo, a nije sagorevao: „Ja sam Bog oca tvojega, Bog Avramov, Bog Isakov i Bog Jakovljevi.” 2. Mojsijeva 3,6. I još jednom: „Bog Avramov, Bog Isakov i Bog Jakovljevi.” 2. Mojsijeva 3,15. I treći put, ali samo malo drugačije: „Bog Avramov, Isakov i Jakovljevi.” 2. Mojsijeva 3,16.

Očigledno da između prve dve i treće izjave postoji suštinska razlika. Trojedini Bog (Bog Avramov, Bog Isakov i Bog Jakovljevi) u životu ova tri patrijarha manifestovao se kao Jedan Bog (Bog Avramov, Isakov i Jakovljevi). Pogledajmo, kako!

Bog Avramov je Bog Otac. On je Avrama učinio ocem jevrejske nacije (Rimljanima 4,1; Jakov 2,21), ocem mnogih naroda (1. Mojsijeva 17,4.5), ocem vere ((Rimljanima 4,11), pa čak i ocem Isusa Hrista (vidi Isusov rodoslov: Matej 1,1).

Bog Isakov je Bog Sin. Avraam je bio otac vere, a Isak sin poslušnosti. Avram je bio spreman da žrtvuje svoga sina, Isak je bio spreman da bude žrtva. Da Isak simboliše Hrista vidi se i po tome što je Isak nosio drva za žrtvu (1. Mojsijeva 22,6), kao što je Isus nosio krst kao svoj žrtvenik. Zatim, za Avrama je Isak tri dana bio mrtav (1. Mojsijeva 22,4), od trenutka kad mu je rečeno da žrtvuje Isaka pa do trenutka kad ga je anđeo zaustavio, kao što je i Isus je tri dana bio mrtav. Bog

Isakov je Bog Sin, zato što je kroz Isaka otkrio plan spasenja, po kome je Isus trebalo da bude Žrtva za iskupljenje čovečanstva od greha i smrti.

Bog Jakovljev je Bog Sveti Duh. Dok je Nebo u Avramu naišlo na veru koja se usavršavala sa svakim susretom sa Bogom, a u Isaku na bespogovorno poverenje i poslušnost, dotle je u Jakovu naišlo na blagost i krotost (1. Mojsijeva 25,27), ali sve ostalo u njegovom karakteru se moralo korenito menjati. A to je zahtevalo delovanje Svetoga Duha. Sveti Duh se borio s Jakovom, poučavao ga, pomagao mu u njegovim slabostima, posredovao i posvećivao. I rezultat nije izostao. Jakov je izašao kao pobednik i dobio ime Izrael, po čemu će čitav narod dobiti to isto ime, jer je Božji plan bio da pobeđuje u dobroj borbi vere.

Dakle, Avram, Isak i Jakov su ti **oci**, ti patrijarsi, koji su bili Bogu mili i zbog kojih je izabrao seme njihovo nakon njih (5. Mojsijeva 4,37), i to sa jednim ciljem – da objave svetu Plan spasenja.

Šta Gospoda nije, a šta jeste rukovodilo u izboru Izrailja kao naroda?

„Jer si ti narod svet Gospodu Bogu svojemu, tebe je izabrao Gospod Bog tvoj **da mu budeš narod osobit mimo sve narode na zemlji**. Ne zato što bi vas bilo više nego drugih naroda prihvati vas Gospod i izabra vas; jer vas beše manje nego ikojega drugoga naroda; nego što vas Gospod miluje i što **drži zakletvu kojom se zakleo ocima vašim...**“ 5. Mojsijeva 7,6-8.

Nisu Jevreji bili ni veći narod od drugih, niti su bili bolji, niti manje tvrdoglavi. Naprotiv. Po svemu kakvi su bili, nisu zasluživali da budu izabrani. A to im Bog u svom obraćanju i naglašava. Ali su njihovi oci bili mili

Bogu i njima se Bog **zakleo** da će Mu i njihovo potomstvo biti milo. I zato On drži tu zakletvu. A kad je u pitanju Božja zakletva, Mojsije je kategoričan: „Gospod je Bog tvoj milostiv Bog, neće te ostaviti ni istrebiti, jer **neće zaboraviti zaveta s ocima tvojim, za koji im se zakleo.**“ 5. Mojsijeva 4,31.

Pored svega ovoga Jevreji nisu bili dostojni ni da uđu u Obećanu zemlju:

„Nemoj da rečeš u srcu svom: za pravdu koju uvede me Gospod u ovu zemlju da je nasledim; jer Gospod tera one narode ispred tebe za nevaljalstvo njihovo! **Ne ideš za pravdu svoju ni za čistotu srca svojega da naslediš tu zemlju; nego za nevaljalstvo tih naroda Gospod Bog tera ih ispred tebe, i da održi reč za koju se zakleo ocima tvojim, Avramu, Isaku i Jakovu. Znaj dakle da ti Gospod Bog tvoj ne daje te dobre zemlje za pravdu tvoju da je naslediš, jer si tvrdovrat narod.**“ 5. Mojsijeva 9,4-6.

Koliko tvrdovrat? Evo šta Gospod kaže: „Znao sam da si uporan, i vrat da ti je gvozdена žila, i čelo da ti je od mjedi.“ Isaija 48,4. A u vreme proroka Jeremije, ne samo što im je vrat bio gvozdена žila a čelo od mjedi (bronze), već im se i lice promenilo: „Tvrđe im je lice od kamena, neće da se obrate.“ Jeremija 5,3.

Ali još jednom, (valjda da ne bi bilo sumnje), Mojsije kaže: „**Ali samo tvoji oci omileše Gospodu,** i izabra seme njihovo nakon njih, vas između svih naroda, kao što se vidi danas.“ 5. Mojsijeva 10,15.

Jesu li svi Jevreji omileli Bogu? Nisu. Ko je omileo? **Samo oci,** a to znači Avram, Isak i Jakov, pa je zato Bog *izabrao seme njihovo nakon njih.* Zato teolozi koji tvrde da je Bog odbacio jevrejski narod, u stvari

posredno tvrde (verujem, nesvesno i u neznanju) da je Bog promenio svoj odnos prema njihovim ocima, odnosno tvrde da mu oci više nisu mili - ni Avram, ni Isak, ni Jakov. A to je već ravno besmislu, jer kako mogu mrtvi oci da razočaraju živoga Boga? Ako tako misle, onda samo pokazuju da su im omileli crkveni oci koji su ovakvu teoriju i izmislili. Srećom, danas čak i u katoličanstvu ima pojedinaca koji shvataju pravo stanje stvari. Jedan od njih je svakako i Fran Urban:

„S obzirom na to da su prava i starješinstvo bili utemeljeni na savezu s pravim, živim Bogom, Izrael je s pravom identificirao narodnost i religiju, o čemu svjedoči i sâm izraz *izabrani narod*. Mi bismo danas takav savez nazvali nedemokratskim ili pomalo rasističkim, ali kada se prisjetimo biblijskog svjedočanstva o tome da je Abrahamov otac zbog vjere morao ostaviti civilizirani Babilon, pa ako se prisjetimo Abrahamove spremnosti da slijedi Božja naređenja i vjernosti Izraela savezu s Bogom unatoč svim ropstvima, teškoćama i žrtvama, onda moramo prihvatiti Božji izbor kojim je Izraelu dodijelio ulogu duhovne avangarde kroz duge milenije.“¹⁴

Izrailj - duhovna avangarda. To je Božji izbor koji moramo prihvatiti. Ali duhovna avangarda sa jednom jedinom svrhom – da saraduje s Bogom u privođenju sveta krajnjem cilju, kako bi to rekao Arije Kaplan¹⁵.

Zanimljivo je ovde navesti i razmišljanje irskog teologa Vilfrida Dž. Heringtona u kontekstu jedanaestog poglavlja poslanice Rimljanima:

¹⁴ Fran Urban: *Otvorena šutnja*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb 1980, str. 14.

¹⁵ Arije Kaplan: *Jerusalim, zenica vaseljene*, Književno društvo Pismo, Zemun 2000, str. 19.

„Konačno, iz Božjeg slobodnog izbora i vjernosti izlazi da Bog ne može sasvim odbaciti Izraela. Nije sve izgubljeno, jer će izabrani narod ipak dospjeti u svoju pravu baštinu, iako je sada većinom nevjeran. Neki su Židovi postigli obećanje i oni su 'Ostatak' o kojem su govorili proroci. Taj Ostatak jamstvo je buduće obnove. To što su Židovi sada odbacili Krista otvorilo je put obraćenju pogana. Ako su pogani grančice divlje masline koje su nakalemljene na deblo Izraela, kako će lakše biti nakalemiti obraćene Židove! Obraćeni pogani trebaju uvidjeti da su po božanskom milosrđu zadobili baštinu koja je trebala biti Izraelova. Na žalosnom primjeru Izraela trebaju naučiti da će i oni biti odbačeni ako se pokažu nevjernima. **Izabrani narod nije odbačen.** Apostol najavljuje obraćenje Izraela (11,1.32). Promatrajući konačni povratak svog naroda Pavao prelazi u himan hvale velikom milosrđu Božjem (11,33.36).“¹⁶ (*podvukao ZKP*)

Propoved na Gori – kraj zaveta?

Među zagovornicima ideje da je Bog odbacio jevrejski narod može se naći čak i ovakva tvrdnja – da je Isusova Propoved na Gori za njih bila „kraj zaveta“. Odmah valja reći da je to sasvim neutemeljena, neprihvatljiva i besmislena tvrdnja, jer je potpuno u suprotnosti sa onim što nalazimo u Bibliji. Dovoljno je navesti samo tri činjenice:

¹⁶ Wilfrid J. Harrington: *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1975, str. 374.

Prvo, sve što je Isus radio i govorio dok je bio na našoj Zemlji, bilo je u skladu sa proročanstvima o njegovom delovanju. I sâm je rekao posle svog vaskrsenja dvojici svojih učenika koji su se razočarani vraćali sa Golgote i išli za Emaus: „O bezumni i sporoga srca za verovanje svega što govoriše proroci!“ Luka 24,25. „I počevši od Mojsija i od sviju proroka kazivaše im što je za njega u svemu pismu.“ Luka 24,27. Ako piše „od sviju proroka“, onda je sigurno pomenuo i Danila. A u Knjizi proroka Danila nalazi se proročanstvo o 70 sedmica (Danilo 9,24-27), gde se, posebno u poslednjoj sedmici, a to znači u periodu od sedam godina (po principu dan za godinu), opisuje upravo ono što će Mesija, kada bude došao, učiniti za svoj narod. Na prvom mestu se kaže: „I utvrdiće zavet s mnogima za nedelju dana...“ (Danilo 9,27). Ovaj period obuhvata vreme od Isusovog krštenja, tj. od 27. godine, pa sve do 34. godine naše ere. U sredini te poslednje sedmice (nedelje) bilo je njegovo raspeće. To znači da je Isus na utvrđivanju zaveta radio i pre i posle Golgote! Propoved na Gori bila je, naravno, pre Golgote, na samom početku njegove službe. Prema tome, i u Propovedi na Gori Isus je radio na utvrđivanju zaveta sa svojim izabranim narodom. A posle Golgote, odnosno posle vaskrsenja, najpre se javio Mariji Magdaleni (Jovan 20,11-17), potom istoga dana uveče jedanaestorici svojih učenika, jer sa njima nije bilo Tome (Jovan 20, 19-23), a posle osam dana svoj dvanaestorici, tj. ponovo jedanaestorici i Tomi s njima (Jovan 20,26-29). Ali to nije bilo sve. Pismo kaže: „I po stradanju svome pokaza sebe živa mnogim i istinitim znacima, i javlja im se četrdeset dana, i govori o carstvu Božjem.“ (Dela

apostolska 1,3). I tako je bilo sve do vaznesenja (Dela apostolska 1,4-11). Ali i posle vaznesenja, kada se javio Pavlu u jerusalimskom Hramu i učinio ga apostolom neznabožaca (Dela apostolska 22,17-21). Dakle, sve je to bilo utvrđivanje zaveta! Po Pismu.

Nekoliko stranica ranije već smo citirali Žaka Dukana s ovim u vezi, ali da ponovimo:

„Pažnje je vredno što prorok Danilo ne opisuje delo Mesije kao sklapanje 'novog zaveta', već umesto toga jačanje prvobitnog zaveta. Tekst se služi rečju 'potvrdiće' ili 'ojačaće' (*'higbir'* iz korena *'gbr'* i označava 'snagu'). Susret s Mesijom nije bio određen da iznese 'novi zavet' izvan Izrailja, već sasvim suprotno tome, trebalo je da ojača njegove korene i njegov zavet s Bogom Izrailja.“¹⁷

Drugo, zašto je besmislena tvrdnja da je Isusova Propoved na Gori bila kraj zaveta za Jevreje, vidi se u sledećem: Da je Isus hteo to da im kaže, On bi im to otvoreno i rekao. A otvoreno im je rekao baš suprotno – da ne odustaje od svog zaveta i svog plana sa njima kada im je kazao: „Vi ste so zemlji... Vi ste videlo svet.“ Matej 5,13.14.

Da im je rekao da raskida zavet sa njima i da ih odbacuje, nikada ih ne bi nazvao ni solju ni videlom. Poređenje sa videlom nalazimo još kod proroka Isaije: „Nego te učinih videlom narodima da budeš moje spasenje do krajeva zemaljskih.“ Isaija 49,6. Rabin Arije Kaplan u svom *Priručniku jevrejske misli* na neki način to isto kaže: „Tora je kao ulje u lampi, a Izrael je fitilj koji omogućava Božjem svetlu da obasjava sve

¹⁷ Žak B. Dukan: *op. cit.*, str. 151.

stvoreno.“¹⁸ Uporedivši ih sa solju, Isus ih je opomenuo šta biva kad so obljutavi: „Ako so obljutavi, čim će se osoliti? Ona već neće biti ni za što, osim da se prospe napolje i da je ljudi pogaze.“ Matej 5,13. Ako se ove reči mogu primeniti na istoriju Jevreja u proteklim vekovima, možemo zaključiti da ova so još nije prosuta napolje niti su je ljudi pogazali, iako je bilo perioda kada je to tako izgledalo, a to znači da Isus još računa s njima. Na kraju, ne bi se ni Matejev izveštaj o Propovedi na Gori završio ovako: „I kada Isus svrši ove reči, divljaše se narod njegovoj nauci.“ Matej 7,28. Da ih je još tada odbacio i raskinuo zavet sa njima, ko bi mu se divio i ko bi pošao za njim? A ovako: „A kad siđe s gore, za njim išaše naroda mnogo.“ Matej 8,1.

Treće, kada je Isus nešto kasnije izabrao dvanaestoricu svojih učenika, jasno im je rekao kuda da ne idu, a kuda da idu: „Ovih dvanaest posla Isus i zapovedi im govoreći: *na put neznabožaca ne idite, i u grad samarijski ne ulazite. Nego idite k izgubljenim ovcama doma Izrailjeva.*“ Matej 10,6.

Sve se ovo uklapa u proročki plan: „I utvrdiće zavet s mnogima za nedelju dana...“ (Danilo 9,27). Rekli smo da ovaj proročki period obuhvata vreme od Isusovog krštenja 27. godine do 34. godine naše ere. A kad je istekla ta proročka nedelja (sedmica), odnosno sedam godina, odmah je 34. godine ovaj plan proširen i na neznabošce. Upravo na isteku te godine sâm Isus Hristos je, kao što smo rekli, u Hramu izabrao Pavla iz Tarsa Kilikijskog, koji je bio odgajen kod nogu Gamalilovih i naučen otačkom zakonu (Dela apostolska 22,3),

¹⁸ Arije Kaplan: *Priručnik jevrejske misli*, I deo, Književno društvo Pismo, Zemun, 5763/2002, str. 64.

za apostola neznabožaca. Pagani koji su do tada bili „bez dela u zavetima obećanja, nada ne imajući, i bezbožni na svetu“ (Efescima 2,12), mogli su otada u Hristu da dele sve te prednosti sa Jevrejima. Propovedajući Jevrejima i paganima u Antiohiji, u rimskoj provinciji Pisidiji (današnja Antalija u Turskoj), Apostol Pavle je naišao na protivljenje Jevreja koji su zavideli paganima, pa ih je zajedno sa Varnavom oštro ukorio: „Vama je najpre trebalo da se govori reč Božja; ali kad je odbacujete, i sami se pokazujete da niste dostojni večnoga života, evo se obrćemo k neznabošcima.“ Dela apostolska 13,46.

Istovetnu misao s ovim u vezi nalazimo i kod vrlo uglednog hrišćanskog autora, adventističke spisateljice Elen G. Vajt: „Tokom toga vremena, koje se proteže od 27. do 34. godine naše ere, Hristos je, najpre sâm, a posle preko svojih učenika upućivao evandeoski poziv posebno Jevrejima. Kada su apostoli krenuli s dobrim vestima o carstvu, Spasitelj im je naredio: 'Na put neznabožački ne idite, i u grad samarijski ne ulazite, nego idite k izgubljenim ovcama doma Izrailjeva!' (Matej 10,5.6)“¹⁹

Zapazimo šta kaže Elen G. Vajt: Spasitelj je **naredio** svojim učenicima da evandeoski poziv najpre upute Jevrejima! Tako je Isus shvatao i svoju misiju. Setimo se kako je odgovorio ženi Hananejki koja ga je molila da joj isceli kćer: „Ja sam poslan samo k izgubljenim ovcama doma Izrailjeva.“ Matej 15,24. Ali u svojoj ljubavi nije je odbio. Uslišio je molbu ove žene koja je imala veliku veru.

¹⁹ E. G. Vajt: *Velika borba*, str. 321.

I da zaključimo: Bog nije potro svoj izabrani narod, jer je tako obećao (3. Mojsijeva 26, 44.45). I nije raskinuo svoj zavet sa njima. On je i dalje Gospod Bog njihov. A oni? A oni su ono što su bili pod Sinajem ostali i na Gori blagoslova, ali i kasnije, sve do danas - njegov izabrani narod! Njegov zavet proteže se od kolena na koleno, baš onako kako je objavio preko proroka Isaije: „A ovo će biti zavet moj s njima, veli Gospod: duh moj, koji je u tebi, i reči moje, koje metnuh u usta tvoja, neće otići od usta tvojih ni od usta semena tvojega, ni od usta semena semena tvojega, veli Gospod, otsele i doveka.“ Isaija 59,21.

Na kraju, onima koji sumnjaju da je na ovoj Gori bilo samo Jevreja, treba reći da pažljivije čitaju biblijski tekst, ali ako ni to ne pomaže, možda im mogu pomoći ove tri činjenice iz Isusove propovedi:

1. Isus se svojim slušaocima obraća kao onima koji znaju za Božji zakon i proroke (Matej 5,17). Neznabošci to nisu ni znali ni imali.

2. Isus traži da njihova pravda bude veća od pravde književnika i fariseja (Matej 5,20). Neznabošci nisu znali ni za književnike ni za fariseje.

3. Isus ih podseća kako je kazano starima: ne ubij (Matej 5,21), ne čini preljube (Matej 5,27), ne kuni se krivo (Matej 5,33), zatim: oko za oko, zub za zub (Matej 5,38) i: ljubi bližnjega svojega (Matej 5,43). Sve ovo im je i te kako bilo poznato iz Mojsijevih knjiga. Neznabošci to ikustvo i to znanje nisu imali. Ali ako ni ovo nije dovoljno, onda

4. treba pomenuti i Isusov poziv svojim slušaocima na savršenstvo: „Budite dakle savršeni, kao što je savršen otac vaš nebeski.“ Matej 5,48. Vaš otac znači

vaš Bog. Pagani nisu poznavali jednog, savršenog, nebeskog Boga, a najmanje Boga koga su mogli nazivati Ocem. Svi paganski bogovi bili su kao i oni – sa svim ljudskim manama i slabostima. I upravo sve svoje mane i slabosti pokrivali su verom u svoje istovetne bogove. Uzmimo za primer grčke bogove: Hermes je, između ostalog, bio bog lopova; Arej – bog rata, ubistva i krvoprolića; Dionis – bog vina, trovanja i seksualnih orgija; Eros – bog požude; Hekata – boginja vradžbina. Kakvi su svi ovi grčki bogovi bili u onome što su radili, odnosno lopovi, ratnici, krvnici, pijanice, trovači, razvratnici, vračari, takvi su bili i ljudi koji su ih izmislili. To dokazuje da Isus nije pred sobom na Gori imao pagane, jer bi strašno bilo da ih je pozvao da budu savršeni kao što je njihov otac nebeski, odnosno njihov bog. Prema tome, Isus je pred sobom imao samo Jevreje, narod sa kojim je hteo da utvrdi zavet, jer je to bio narod koji je poznavao pravoga, istinitoga i živoga Boga.

Pravo značenje zaveta

Smatram da ceo problem leži u tome što mnogi shvataju zavet nekom vrstom saveza ili ugovora dva partnera, s jedne strane - Boga, a s druge strane - čoveka (npr. Noja, Avrama, Isaka, Jakova, ili pak celog Izrailja kao naroda), pa kad jedan partner prekrši ugovor, onda taj savez, odnosno ugovor, više ne važi. Međutim, da bismo pravilno razumeli suštinu i pravo značenje zaveta i zavetnog odnosa, pogledajmo Božji zavet s Nojem i njegovom porodicom nakon potopa, ali ne samo sa njima:

„A ja evo postavljam zavet svoj s vama i s vašim semenom nakon vas, i sa svim životinjama, što su s vama od ptica, od stoke i od svega zverja zemaljskoga što je s vama, sa svačim što je izašlo iz kovčega, i sa svim zverjem zemaljskim, postavljam zavet svoj s vama, te odsad neće nijedno telo poginuti od potopa, niti će više biti potopa da zatre zemlju. I reče Bog: evo znak zaveta koji postavljam između sebe i vas i svake žive stvari, koja je s vama doveka: metnuo sam dugu svoju u oblake, da vam bude znak zaveta između mene i zemlje.“ 1. Mojsijeva 9,9-13.

Ako reč zavet ima značenje saveza ili ugovora između dva partnera, postavlja se pitanje ko su partneri u ovom savezu? - S jedne strane to je svakako Bog, a s druge strane imamo više njih: tu je najpre Noje sa svojom porodicom, zatim njihovo celokupno potomstvo nakon njih, pa ptice, stoka i sve zveri zemaljske. Najmanje dve čudne stvari postoje u ovom zavetu:

Prvo, kako može Bog da sklapa savez, tj. ugovor, sa nekim ko još ne postoji? Kakav je to ugovor, ako druga strana ne može da dâ svoj pristanak? Mislim ovde na seme Nojeve porodice, odnosno na njihovo potomstvo koje će se tek roditi. I **drugo**, kako mogu ptice, stoka i sve zveri zemaljske, koje nemaju razuma kao što čovek ima, da sklope ugovor sa Bogom?

Zatim, ako zavet prestaje da postoji sa njegovim kršenjem od strane jednog partnera, kako su ptice, stoka i sve zveri zemaljske mogle da ga prekrše? Šta su to one obećale Bogu, pa nisu ispunile? Ali čovek je mogao. I već ga je prekršio i to vrlo brzo. Strogo uzevši, sâm Noje ga je već prekršio (1. Mojsijeva 9,21), a da i ne pominjemo kako i koliko puta je ovaj zavet prekršila

njegova porodica i seme njegove porodice nakon njih! I celo čovečanstvo, uostalom! To samo Bog zna! Pa da li ovaj zavet i dalje postoji? Ako ga je prekršila jedna strana, kako to učeni teolozi na primeru Jevreja govore, onda on više ne postoji. A ako ovaj zavet ne postoji, ne bi trebalo da postoji ni znak zaveta. Ali da li ste nekad videli dugu? Nema čoveka koji nije video dugu i posmatrao je sa ushićenjem. Upravo je duga dokaz da ovaj zavet još postoji. Božji „partneri“ su grešili, ali je Bog i dalje ostao veran svome zavetu! On kaže: „Metnuo sam dugu svoju u oblake, da vam bude znak zaveta između mene i zemlje.“ 1. Mojsijeva 9,9-13.

Kako onda treba shvatiti zavet? - Jevrejska reč za zavet je **berit**, ali ona ne označava odnos, nego obavezu koju subjekt preuzima. Zato je najbolje da se ona razume i shvati kao **samoobavezivanje**.

Interesantno je mišljenje profesora teologije kulture na Katoličkom fakultetu u Tbingenu dr Karl-Jozefa Kušela, koji o Božjem zavetu sa Avramom piše sledeće:

„Moramo da raščistimo šta 'zavet' ovde i ubuduće znači za Izrael i za jevrejstvo. Zavet ovde ne znači dvostrani ugovor u modernom smislu između ravnopravnih partnera, od kojih svako u svako doba može da se pozove na pravo raskida. Ono što je odlučujuće u ovom 'zavetu' jeste mnogo više: Radi se o potpuno slobodnom, milostivom **samoobavezivanju Boga na dobro naroda**. Konkretno: Bog određuje sebe, bez prethodnog učinka čoveka, za zavetnog partnera jednog konkretnog naroda: 'Ja ću biti Bog tebi i narodu tvome posle tebe.' (1. Mojsijeva 17,7 – Bakotić). Ovde se radi o *Njegovom* zavetu: 'Utvrđiću *zavet svoj* između sebe i tebe i poroda tvoga nakon tebe, od kolena do kolena.' (17,7).

Sadržajno odlučujuće je dakle teocentrična perspektiva ovog zaveta, odlučujuće, jer on upravo u kriznim i katastrofičnim vremenima za jevrejski narod sadrži životno i utešno važnu misao. I to ovu: Ma koliko da je ovaj narod grešio protiv Božjeg zaveta – pošto ustanovljenje zaveta nije zavisilo od onog što je čovek prethodno učinio, to ni raskidanje zaveta ne zavisi od čovekovih pogrešaka. Bog je sasvim slobodan u odnosu na svoj zavet, ma šta ljudi uradili sa njim. Samo On određuje da li će ovog zaveta biti ili neće.²⁰

Slično profesoru Kušelu razmišlja i adventistički teolog Tom Rajt, koji u svojoj knjizi *Jednostavno hrišćanstvo* kaže ovako:

„Bog čini 'zavet' sa Avramom: dogovor, sporazum koji obavezuje, obećanje u koje su i Bog i Avram zauvek uključeni. **Ovde nije u pitanju 'ugovor'**, koji podrazumeva neku vrstu jednakosti među dvema stranama. Bog je taj koji, od početka do kraja, čvrsto upravlja ovim dogovorom.”²¹

A malo kasnije Rajt zaključuje:

„Suština je da je Božji zavet sa Avramom shvaćen kao **čvrsta obaveza Tvorca sveta** da će biti Avramov Bog i Bog njegove porodice. (...) **Što se tiče Božje strane, zavet je bio čvrst poput stene.**”²²

Da je zavet zaista **samoobavezivanje** Boga, možda se najbolje može zaključiti iz reči koje je Gospod uputio Mojsiju: „Evo **postavljam zavet**; pred celim narodom

²⁰ Karl-Josef Kuschel: *Streit um Abraham*, Patmos Verlag, Düsseldorf, 3. Auflage, str. 50.

²¹ Tom Rajt: *Jednostavno hrišćanstvo*, Preporod, Beograd 2011, str. 60.

²² Ibid., str. 60.

tvojim učiniću čudesa, koja nisu učinjena nigde na zemlji ni u kom narodu, i videće delo Gospodnje sav narod, među kojim si, jer će biti strašno što ću ja učiniti s tobom.“ 2. Mojsijeva 34,10.

Bog postavlja zavet. On je taj koji obećava da će učiniti čuda. Prema tome, sasvim sigurno - zavet je neka vrsta zakletve, neopoziva i neporeciva reč Božja. Takav je bio zavet sa Nojem, a takav i sa Avramom, Isakom i Jakovom. Nema tu razlike. I ista reč je upotrebljena – **berit**. Možda bi neki voleli da ima razlike, ali je nema. Takav je bio zavet i sa celim jevrejskim narodom. Na to je Mojsije podsetio svoj narod kada im je rekao:

„Da **pristaneš na zavet** Gospoda Boga svojega i na **kletvu** njegovu, koju učini s tobom danas Gospod Bog tvoj, da te danas postavi sebi za narod i da ti on bude Bog, kao što ti je rekao i kao što se **zakleo** ocima tvojim, Avramu, Isaku i Jakovu.“ 5. Mojsijeva 29,12.13.

„Da **pristaneš na zavet** Gospoda Boga.“ To je poziv Izrailju. A to znači da zavet već postoji. Zavet je Gospodnji, a jevrejski narod je pozvan samo da pristane. „Kao što se **zakleo** ocima...“ Bog se zakleo. Videli smo, zakleo se Noju, ali se zakleo i ocima jevrejske nacije - Avramu, Isaku i Jakovu. Evo šta je obrekao svome narodu:

„U malom gnevu sakrih za čas lice svoje od tebe, ali ću te večnom milošću pomilovati, veli izbavitelj tvoj Gospod. Jer mi je to kao potop Nojev: jer **kao što se zakleh da potop Nojev neće više doći na zemlju, tako se zakleh da se neću razgnjeviti na te niti ću te karati**. Ako će se i gore pomaknuti i humovi se pokolebati, opet milost moja neće se odmaknuti od tebe, i **zavet mira mojega neće se pokolebati**, veli Gospod koji ti je milostiv.“ Isaija 54,8-10.

Bog je, dakle, čvrstinu i pouzdanost svoga zaveta sa Izrailjem uporedio sa čvrstinom i pouzdanošću zaveta sa Nojem. Prema tome, i jedan i drugi zavet, odnosno i jedna i druga zakletva ostaju. Nisu pokolebane. Niti će biti. Duga je bila i ostala znak zaveta sa Nojem i celim svetom, a obrezanje znak zaveta sa Avramom i njegovim potomstvom, odnosno sa jevrejskim narodom (1. Mojsijeva 17,11).

Da li je obrezanje za Jevreje ukinuto?

Da li je obrezanje Jevreja, kao znak zaveta, ukinuto zato što su prekršili zavetni odnos sa Bogom? Ili je možda to učinjeno nakon što su, kako im se to prebacuje, kao nacija odbacili Hrista? Skoro da nema tog hrišćanskog teologa, sveštenika ili pastora, koji neće potvrdno odgovoriti na ovo pitanje, a sa njima i mase njihovih vernika. A to je samo zato što ni jedni ni drugi ne ulažu ni malo napora da dođu do istine, nego vekovima s kolena na koleno prenose učenje crkvenih otaca koje nije utemeljeno na Bibliji. Međutim, apostol Pavle, obraćajući se upravo Jevrejima, veli sledeće:

„Obrezanje svakako pomaže - ako zakon držiš; ako li si prestupnik zakona, obrezanje je tvoje neobrezanje postalo.“ Rimljanima 2,25. Obrezanje, dakle, gubi svoj smisao, ako se ne poštuje i ne drži Božji zakon, kao što je i „vera bez dela mrtva“ (Jakov 2,17.20.26). Zato će Pavle u poslanici Galatima napisati i ovo: **„A opet svedočim svakome čoveku koji se obrezuje da je dužan sav zakon tvoriti.“** Galatima 5,3. Smatra se da je poslanica Galatima napisana negde u zimu 57/58. godine za vreme Pavlovog boravka u Efesu. To je

najmanje 23 ili 24 godine posle Pavlovog obraćenja u hrišćanstvo. Pavle je, dakle, već više od 20 godina hrišćanin, isto toliko godina apostol, a ipak i dalje govori u prilog obrezanja, a ne protiv njega. To je takođe skoro jedna decenija nakon Jerusalimskog sabora, na kojem se raspravljalo o tome šta treba a šta ne treba po pitanju Mojsijevih zakona zahtevati od neznabožaca koji prihvataju Hrista. Kome se ovde Pavle obraća? Pa, svakako, Jevrejima u crkvama južne Galatije koji su odlučili da pođu za Hristom. Jevreji dakle nisu oslobođeni obrezanja, ali je njihovo obrezanje ništavno ako ne drže zakon. Uostalom, tako je oduvek i bilo.

Vratimo se sada poslanici Rimljanima, u kojoj je Pavle rekao da obrezanje pomaže. Kako to obrezanje može da pomaže? Da ne bi bilo zabune u vezi s ovim, Pavle dalje postavlja pitanje i odmah daje odgovor:

„Kakvo preimućstvo ima Judejin, ili **kakva je korist obrezanja? Mnogo, na svaki način.** Prvo, njima su poverena Božja obećanja. Šta to znači? Ako su neki bili neverni, hoće li njihova nevernost obesnažiti Božju vernost? Daleko od toga!“ Rimljanima 3,1-4, (*prevod E. Čarnića*)

F. F. Brus daje ovakav komentar:

„Od tih drevnih prednosti koje su dobili njegovi preci, za Pavla je najvažnije to što su postali čuvari 'Božjih proročanstava'. Doista, bila je velika čast da im je povjerena objava Božje volje i namisli. No ako je to bila visoka čast, ona je sa sobom nosila i veliku odgovornost.“²³

²³ F. F. Bruce: *op. cit.*, str. 79.

Pavle, dakle, nije doveo u pitanje obrezanje Jevreja. Iz toga sledi da nije doveo u pitanje ni sâm zavet, a samim tim ni izabranost Izrailja. Štaviše, on govori samo o „nekima“ koji nisu verovali, dok hrišćanski teolozi te „neke“ poistovećuju sa celom jevrejskom nacijom. Neverovanje tih „nekih“ ne može ukinuti veru Božju, kaže apostol, odnosno ne može besnažiti Božju vernost svome zavetu.

F. F. Brus u nastavku svog komentara kaže:

„I doista, pokazalo se da Izrael nije vjeran onome što mu je povjereno. Moguće je da je Pavao, kad je dokazivao da je velika prednost pripadati narodu koji je primio Božja proročanstva, čuo i takve prigovore. No njegov je odgovor na to tvrdnja da čovječja nevjernost nikad ne mijenja Božju vjernost niti ne onemogućuje njegovu namisao. Čovječja nevjernost naprosto još više ističe njegovu istinu; usprkos i nasuprot njihovoj nepravednosti, njegova se pravednost uvijek ostvari i dokaže.“²⁴

U divnoj slici o pitomoj i divljoj maslini, odnosno o Izrailju i neznabošcima, Pavle te „neke“ poistovećuje sa granama pitome masline koje su se odlomile zbog neverstva (Rimljanima 11,17). Zapazimo, nisu se sve grane odlomile, a još manje je cela pitoma maslina posečena ili iščupana. Nije divlja maslina zauzela mesto pitome masline! Zašto se sve to tako desilo? Pavle ovo naziva tajnom, ali nam ipak daje i objašnjenje, dovoljno da možemo razumeti:

„Jer neću, braćo, da vi ne znate ovu tajnu, da ne mudrujete sami po sebi. **Deo Izrailja** otvrdnu, dok ne

²⁴ Ibid., str. 80.

uđe pun broj neznabožaca. I tako će se spasti sav Izrailj, kao što je napisano: 'Doći će od Siona Izbavitelj i odvraćiće bezbožnost od Jakova. I ovo im je zavet od mene, kad skinem grehe njihove.'" Rimljanima 11,25-27.

I u ovim stihovima Pavle pominje da je samo **deo Izrailja** otvrdnuo. Nije otvrdnula cela jevrejska nacija. Deo je otvrdnuo i to samo za određeno vreme, ne zauvek. Dokle? „Dok ne uđe pun broj neznabožaca.“ (Rimljanima 11,25) I odmah da kažemo da „pun broj neznabožaca“ ne označava sve neznabošce koji će se spasti i da posle toga za ostale neznabošce nema nade, već neki određeni nama nepoznati broj, koji će označiti trenutak da je došlo vreme da se ukine otvrdnulost i zaslepljenost Jevreja.

Kao što vidimo, pitanje obrezanja bilo je nešto sa čime se hrišćanska Crkva vrlo rano suočila. Još u vreme apostola. Tačno je da je i Jerusalimski sabor (negde oko 49/50. godine) raspravljao o obrezanju, ali samo o tome da li da se ono nametne ili ne nametne neznabošcima koji prihvate Hrista. I doneo odluku da se po tom pitanju, na insistiranje apostola Pavla, „ne dira u neznabošce koji se obraćaju k Bogu.“ (Dela apostolska 15,19) Niko od apostola nije postavio pitanje da li da se ukine obrezanje za Jevreje. Ni jednom jedinom reči. Prema tome, obrezanje za Jevreje ostaje, a pošto je ono znak zaveta, onda i zavet ostaje.

Jevrejska reč za obrezanje je **berit**. Dakle, kao i za zavet. Ne slučajno. Bog je hteo da Njegov zavet bude na poseban način zabeležen na telu pripadnika njegovog naroda. Pogledajmo šta je s tim u vezi rekao Avramu:

„A postavljam zavet svoj između sebe i tebe i semena tvojega nakon tebe od kolena do kolena, da je

zavet večan, da sam Bog tebi i semenu tvojemu nakon tebe; (...) A ovo je zavet moj između mene i vas i semena tvogega nakon tebe, koje ćete držati: da se obrezuje između vas sve muškinje. A obrezivaćete okrajak tela svojega, da bude znak zaveta između mene i vas. (...) Tako će biti **zavet moj na telu vašem zavet večan.**“ 1. Mojsijeva 17,7.10.11.13.

Dakle, u korenu reči *berit* nalazi se glagol *rezati, seći*. Možda se jedino tako može objasniti čudan događaj iz 1. Mojsijeve 15 kao slikoviti vid zaveta Boga sa Avramom, nakon čega mu je Bog obećao da će njegovom potomstvu dati u nasleđstvo teritoriju od Egipta do Eufrata. I ovde je Bog taj koji preuzima inicijativu:

„I reče mu: ja sam Gospod, koji te izvedoh iz Ura Haldejskoga da ti dam zemlju ovu da bude tvoja. A on reče: Gospode, Gospode, po čemu ću poznati da će biti moja? I reče mu: prinesi mi junicu od tri godine i kozu od tri godine i ovna od tri godine i grlicu i golupče. I on uze sve to, i raseče na pole, i metnu sve pole jednu prema drugoj; ali ne raseče ptica. A ptice sletahu na te mrtve životinje; a Avram ih odgonjaše. A kad sunce beše na zahodu, uhvati Avrama tvrd san, i gle, strah i mrak velik obuze ga. I Gospod reče Avramu: znaj zacemento da će seme tvoje biti došljaci u zemlji tuđoj, pa će joj služiti, i ona će ih mučiti četiri stotine godina. Ali ću suditi i narodu kojemu će služiti; a posle će oni izaći s velikim blagom. A ti ćeš otići k ocima svojim u miru, i bićeš pogreben u dobroj starosti. A oni će se u četvrtom kolenu vratiti ovamo; jer gresima Amorejskim još nije kraj. A kad se sunce smiri i kad se smrče, gle, peć se dimljaše, i plamen ognjeni prolazaše između onih delova. Taj dan učini Gospod zavet s Avramom govoreći:

semenu tvojemu dadoh zemlju ovu od vode Misirske do velike vode, vode Efrata..." 1. Mojsijeva 15,7-18.

Šta prestaje u Hristu – zavet ili pokrivalo?

Iako vidimo da je zavet večan, a videli smo da je proročanstvo najavilo da će ga Isus u periodu od nedelju dana, odnosno sedam godina, utvrditi sa mnogima (Danilo 9,27) i da ga je utvrdio svojim radom među Jevrejima, još ima onih koji tvrde da ovaj zavet u Hristu prestaje, odnosno da je ukinut. Štaviše, usuđuju se da tu svoju želju i tvrdnju iskažu preko apostola Pavla i za svoj navodni dokaz citiraju sledeće njegove reči:

"I ne kao što Mojsije metaše pokrivalo na lice svoje, da ne bi mogli sinovi Izrailjevi gledati svršetka onome što prestaje. No zaslepiše pomisli njihove; jer do samoga ovoga dana stoji ono pokrivalo neotkriveno u čitanju starog zaveta, jer u Hristu prestaje. Nego do danas kad se čita Mojsije, pokrivalo na njihovom srcu stoji. A kad se obrate ka Gospodu, uzeće se pokrivalo... Mi pak svi koji otkrivenim licem gledamo slavu Gospodnju, preobražavamo se u to isto obličje iz slave u slavu, kao od Gospodnjega Duha." 2. Korinćanima 3,13-18.

Šta prestaje u Hristu? Zavet ili pokrivalo? Na osnovu ovog prevoda Vuka Karadžića neki tvrde da prestaje zavet, mada je uz malo više pažnje očigledno da prestaje pokrivalo. Pavle jasno kaže da kada zaslepljeni sinovi Izrailjevi čitaju Stari zavet, odnosno Mojsija, njihovo pokrivalo stoji. Zašto? Zato što nisu obraćeni Gospodu. „A kad se obrate ka Gospodu, uzeće se pokrivalo.” 2. Korinćanima 3,16. Obraćenje Gospodu znači obraćenje

Hristu, a pokrivalo „u Hristu prestaje” .” 2. Korinćanima 3,14. Ali pre nego što donesemo konačan zaključak, da mogu razumeti i oni koji ovo ne razumeju, pogledajmo najpre koji je događaj apostol Pavle imao u vidu kad je sve ovo napisao:

„I reče Gospod Mojsiju: napiši sebi te reči; jer po tim rečima učinih zavet s tobom i s Izrailjem. I Mojsije osta onde kod Gospoda četrdeset dana i četrdeset noći, hleba ne jedući ni vode pijući; i **napisa Gospod na ploče reči zaveta, deset reči**. I kad Mojsije slažашe s gore Sinajske, i držашe u ruci **dve ploče svedočanstva** slazeći s gore, ne znađашe da mu koža na licu posta svetla dokle govoraše s njim. I vide Aron i svi sinovi Izrailjevi Mojsija, a to mu se svetli koža na licu, i ne smeše pristupiti k njemu. Ali ih zovnu Mojsije, i vratiše se k njemu Aron i svi glavari u zboru, i govori s njima Mojsije. Potom pristupiše svi sinovi Izrailjevi, i zapovedi im sve što mu kaza Gospod na gori Sinajskoj. A kad im Mojsije izgovori, zastre lice svoje pokrivalom. Ali kad Mojsije dolazашe pred Gospoda da s njim govori, skidaše pokrivalo dokle ne bi izašao; a izašavši kazivaše sinovima Izrailjevim što mu se zapovedaše. Tada vidahu sinovi Izrailjevi lice Mojsijevo, gde se svetli koža na licu njegovu, te Mojsije opet zastiraše pokrivalom lice svoje dokle ne bi opet ušao da govori s njim.“ 2. Mojsijeva 34,27-35.

Dovoljno je jasno, ali da ipak malo pojednostavimo: Mojsije se vraća sa Sinaja i nosi sa sobom „ploče reči zaveta, deset reči“ (stih 28). U pitanju su dakle **dve ploče svedočanstva** i na njima Deset zapovesti, odnosno kao što Mojsije kaže, “**ploče reči zaveta, deset reči**”! Mojsijevo lice svetli, jer na njemu počiva deo

božanske slave. Aron i glavari u zboru ne smeju da mu priđu, okreću se od njega i polaze, Mojsije ih zove da se vrate i dok razgovara s njima zastire pokrivalom svoje lice. Međutim, kad dolazi pred Gospoda, Mojsije skida pokrivalo.

Celu ovu sliku apostol Pavle koristi da bi pokazao kako njegov narod ima problema sa razumevanjem zaveta, tačnije sa razumevanjem “**reči zaveta, deset reči**”, jer kaže: „...do samoga ovoga dana stoji ono pokrivalo neotkriveno u čitanju starog zaveta“ (2. Korinćanima 3,14). U čemu je problem i kako se može rešiti? Pavle jasno kaže: „A kad se obrate ka Gospodu, uzeće se pokrivalo.“ 2. Korinćanima 3,16. Očigledno to što nisu obraćeni Gospodu Isusu Hristu, a nisu obraćeni celim srcem, to ih sputava u razumevanju zaveta. Samo oni koji se budu obratili razumeće zavet. A zavet je, vidimo, Zakon deset zapovesti. Moralni zakon. Zakon koji je izraz Božjeg karaktera. Zakon ljubavi. Zakon na kojem počiva celi svemir!

Strašnu grešku, dakle, prave oni koji tvrde da u Hristu prestaje ovaj zavet, jer time ukidaju Zakon deset zapovesti, odnosno Zakon ljubavi!

Pogledajmo sada i druge prevode Pavlovog teksta, jer su oni, za razliku od Vukovog, mnogo jasniji i tačno kažu šta prestaje u Hristu:

„Jer do današnjeg dana ostaje isto pokrivalo pri čitanju Staroga saveza i ne podiže se, jer ga samo Hristos uklanja. (...) Pokrivalo se uklanja.“ 2. Korinćanima 3,14.16 (*Emilijan Čarnić*)

„Jer sve do dana današnjeg isti veo ostaje pri čitanju staroga saveza i ne podiže se, pošto nestaje samo u Hristu. (...) Veo se uklanja.“ 2. Korinćanima 3,14.16 (*Savremeni srpski prevod*)

„Jer do današnjeg dana ta ista koprena stoji nepodignuta kad se čita stari savez, jer se uklanja samo posredstvom Hrista. (...) Koprena se uklanja.“ 2. Korinćanima 3,14.16 (*Novi savremeni prevod Biblije*)

„Jer do današnjeg dana stoji isto pokrivalo u čitanju Staroga saveza, i ne skida se, jer ga (samo) Hristos uništava. (...) Uzeće se pokrivalo.“ 2. Korinćanima 3,14.16 (*Dimitrije Stefanović*)

Vrlo sličan našem jeziku je i makedonski, gde takođe čitamo da se odstranjuje *prevez* (pokrivalo), a ne zavet:

„Но умовите им закоравеа, па и ден-денес, кога го читаат Стариот завет, превез им ги покрива умовите и тие не можат да ја согледаат вистината. Тој превез се отстранува само кога човек ќе поверува во Христос.“ (*Македонски превод*)

Pogledajmo i dva engleska prevoda koji to možda još preciznije pokazuju:

“But their minds were blinded: for until this day remains the same veil not taken away in the reading of the old testament; **which veil is done away** in Christ.” (*American King James Version*)

“However, their minds were hardened, for to this day the same veil is still there when they read the old covenant. Only in union with the Messiah **is that veil removed.**” (*International Standard Version*)

Identičan je i nemački prevod:

„Denn bis auf den heutigen Tag **bleibt diese Decke unaufgedeckt über dem alten Testament, wenn sie es lesen, welche in Christo aufhört**; aber bis auf den heutigen Tag, wenn Mose gelesen wird, hängt die Decke vor ihrem Herzen. Wenn es aber sich bekehrte zu

dem HERRN, so würde die Decke abgetan...“
(*Lutherbibel 1912*)

Takav je i ruski prevod:

„Но умы их ослеплены: ибо то же самое покрывало доныне остается неснятым при чтении Ветхого Завета, потому что оно снимается Христом.“ (*Ruski sinodalni prevod*)

Tako je i u ostalim prevodima, na drugim jezicima. Pokrivalo je to što se uklanja, a ne zavet. Zavet ostaje. I mora ostati, jer je večan. A pokrivalo može otkloniti samo Hristos. Ono „u Hristu prestaje“ (2. Korinćanima 3,14). A prestaje onda kada se čovek obrati i poveruje u Hrista. Ko tvrdi suprotno, valjalo bi da preispita svoju veru u Hrista i da se obrati. To je jedini način da se i sam oslobodi svog pokrivala u čitanju biblijskih tekstova!

Izrezani na dlanovima

Videli smo u Božjim obećanjima koje je dao Izrailju da će se On njih radi opomenuti zaveta sa starijima njihovim, odnosno sa njihovim precima. Kada će to biti? Svakako, u trenutku kad neka generacija krši zavet, kad prema ljudskom zaključivanju zaslužuje da Bog raskine zavet sa njima, da ih odbaci i da ih uništi. Takva jedna generacija Jevreja živela je u prvom veku naše ere. Za njih je apostol Pavle napisao da „s obzirom na evanđelje oni su neprijatelji Božji“, ali je odmah zatim dodao da „s obzirom na izbor Bog ih voli zbog otaca“ (Rimljanima 11,28). Šta to u stvari znači? Prvi iskaz znači da su bili neprijatelji Božji po pitanju Evanđelja. Nisu prihvatili Evanđelje, odbacili su ga. A kako je

Evangelje neodvojivo povezano sa Hristom, znači da su bili neprijatelji Božji po pitanju Hrista. Nisu prihvatili Hrista. Odbacili su Ga. Kao takvi svakako su bili zaslužili, prema ljudskim merilima, da budu odbačeni. A da li su odbačeni? Nisu. Nisu ni odbačeni, ni uništeni. Zašto nisu? Zato što ih je Bog voleo zbog otaca!

Ovo isto mišljenje nalazimo i kod katoličkog teologa Karl-Jozefa Kušela:

„Uprkos svom odbijanju Hrista kao Mesije Izrailj i dalje može smatrati da ga 'Bog voli'. Zašto? Pavle odgovara jasno i tačno jevrejski: 'Zbog otaca' (Rimljanima 11,28).“²⁵

Tako je bilo sa tim naraštajem, tako je i sa svakim drugim. Kad god Bog pogleda neku nevernu i neposlušnu generaciju Jevreja, koja zbog svog neverstva ili otvorene pobune protiv Njega zaslužuje da bude odbačena, On se seti Avrama, Isaka i Jakova, i ne menja svoj odnos prema njima. Prema tome, taj odnos Božji prema Jevrejima nije važio samo za generaciju u vreme Hrista ili apostola Pavla, ili posle njih, on je važio za sve prethodne, a važi i za sve naredne generacije u svim vekovima, pa i za ovu generaciju koja živi danas. Setimo se na ovom mestu one generacije sinova Izrailjevih u vreme proroka Samuila koja je žudela da ima cara kao i svi okolni narodi. Samuilu to nije bilo po volji. Zato se pomolio Bogu: „A Gospod reče Samuilu: poslušaj glas narodni u svemu što ti govore; jer **ne odbaciše tebe nego mene odbaciše** da ne carujem nad njima.“ 1. Samuilova 8,7.

²⁵ K.-J. Kuschel: *op.cit.*, str. 111.

Neverovatno! Cela jedna generacija je odbacila Boga. A da li je Bog odbacio njih? Nije. I tada ih je s obzirom na izbor voleo zbog otaca (Rimljanima 11,28).

U vreme proroka Isaije Jevreji su imali utisak da ih je Bog ostavio i zaboravio. Međutim, da li je stvarno tako bilo? Pogledajmo: „Ali Sion reče: ostavi me Gospod, i zaboravi me Gospod. Može li žena zaboraviti porod svoj da se ne smiluje na čedo utrobe svoje? A da bi ga i zaboravila, ja neću zaboraviti tebe. Gle, **na dlanovima sam te izrezao.**“ Isaija 49,14-16.

Bog ih je pozvao i blagoslovio. I nikada ih nije zaboravio. Može se desiti, i dešava se, da majka zaboravi čedo utrobe svoje, ali Bog ne zaboravlja svoju decu. On ih je na dlanovima izrezao. A da li se ikada pokajao zbog toga? Apostol Pavle odgovara: „Jer se Bog ne kaje za svoje blagodatne darove i poziv.“ Rimljanima 11,29.

Već citirani Karl-Jozef Kušel kaže:

„Pošto Avram na početku istorije stoji kao izabranik Božji, partner zaveta i garant obećanja zemlje, ni dalja istorija naroda Izrailja ne može propasti. Može ovaj narod koliko hoće da greši protiv Jahvea i Njegovih zapovesti i da zbog toga uvek iznova dospeva u nevolje: Bog se ne kaje zbog svog zaveta. Bog uvek iznova izbavlja svoj narod. Zašto? Jer se drži obećanja koje je jednom dao Avramu.“²⁶

Za sve duhovne i materijalne darove koje im je dao, Bog se ne kaje. Za poziv da budu izabrani narod, Bog se ne kaje! Ko to negira, u opasnosti je da doživi sudbinu Moavaca i Edomaca. Naime, Bog je preko proroka

²⁶ Ibid., str. 32.

Jezekilja prorekao da će istrebiti ova dva naroda (Jezekilj 25,8-14) zato što su, između ostalog, govorili: „Dom je Judin kao svi narodi.“ Jezekilj 25,8. Ako je to bio neoprostivi greh ovih naroda, koliki je onda greh hrišćanskih teologa i sveštenika koji to isto govore i pišu danas da su Jevreji kao i svi ostali narodi?! Pogrešno čitaju Bibliju oni koji misle da će se Edom i Moav prema Danilu 11,41 u poslednje vreme spasti. Edomaci su proterani iz svoje zemlje od strane Nabateja u prvoj polovini 2. veka pre Hrista, osvojili južni deo Judeje, uključujući područje oko Hebrona, ali ih je Jovan Hirkan (135 – 105 pr. Hr.) konačno porazio i oni su vrlo brzo asimilovani i nestali kao narod. Slična sudbina zadesila je i Moavce, čija je zemlja postala deo Arabije. Zato kad Danilo govori o izbavljenju „edomske, moavske i glavnog dela sinova Amonovih“ (Danilo 11,41) iz ruku Severnog cara, on govori samo o tome da Severeni car neće ući u te teritorije.

Dakle, pitanje Edomaca i Moavaca kao naroda odavno su rešili drugi carevi. Tako se ispunilo i proročanstvo zapisano u knjizi proroka Isaije: „Jer je opojen na nebu mač moj, sići će na sud na Edomce i na narod koji sam prokleo da se zatre.“ Isaija 34,5.

Tako su se ispunile i Gospodnje pretnje koje je rekao preko proroka Sofonije: „Čuo sam rug Moavov i ukore sinova Amonovih kojima ružiše moj narod, i raširiše se preko međa njihovih. Zato, tako ja bio živ, govori Gospod nad vojskama, Bog Izrailjev, Moav će biti kao Sodom i sinovi Amonovi kao Gomor, mesto koprivama, i slanica i večna pustoš: ostatak naroda mojega opleniće ih, i koji ostanu od naroda mojega naslediće ih. To će im biti za ponositost njihovu; jer

ružiše narod Gospoda nad vojskama, i podizaše se na nj.“ Sofonija 2,8-10.

Treba reći i to da je prorok Avdija celu svoju knjigu posvetio gresima Edomaca u odnosu na svoju braću Jevreje i u njoj se između ostalog kaže: „Za nasilje učinjeno bratu tvojemu Jakovu pokriće te stid i istrebićeš se zasnagda.“ Avdija 1,10.

Prema tome, što se tiče Moavaca i Amonaca tu današnji teolozi i nadri-teolozi mogu biti mirni. A kakva će biti sudbina Jevreja? „A na gori će Sionu biti spasenje, i biće sveta, i dom će Jakovljevi naslediti nasledstvo svoje.“ Avdija 1,17.

I još jedna opomena Božja važi i dan-danas, a ona se takođe odnosi na Jevreje:

„Jer ko tiče u vas, tiče u zenicu oka njegova.“
Zaharija 2,8.

Kome je to teško da shvati, neka se samo seti sudbine Rimljana! Njih jednostavno odavno nema.

Pa ipak, postoje okolnosti pod kojima “seme Izrailjevo” može prestati da bude narod pred Bogom i da Gospod odbaci sve “seme Izrailjevo” za sve što su učinili. Te okolnosti nalazimo zapisane kod proroka Jeremije:

“Ovako veli Gospod, koji daje sunce da svetli danju, i uredbe mesecu i zvezdama da svetle noću, koji raskida more i buče valovi njegovi, kojemu je ime Gospod nad vojskama: Ako tih uredaba nestane ispred mene, govori Gospod, i seme će Izrailjevo prestati biti narod preda mnom navek. Ovako veli Gospod: ako se može izmeriti nebo gore i izvideti temelji zemaljski dole, tada ću i ja odbaciti sve seme Izrailjevo za sve što su učinili, veli Gospod.” Jeremija 31,35-37.

To su okolnosti i uslovi. Ali pošto nikada neće nestati uredaba Suncu, Mesecu, zvezdama i moru, niti će se izmeriti nebo gore i izvideti temelji zemaljski dole, onda ni “seme Izrailjevo“ neće prestati da bude narod pred Bogom!

Rasejanje i prikupljanje

Gospod je kaznio svoj izabrani narod rasejanjem, a ne odbacivanjem, uništenjem ili raskidanjem zaveta: „Sine čovečji, dom Izrailjev živeći u svojoj zemlji oskvrni je svojim putem i svojim delima; put njihov beše preda mnom kao nečistota žene odvojene. Zato izlih gnjev svoj na njih radi krvi koju proliše na zemlju i radi gadnih bogova njihovih, kojima je oskvrniše. I rasejah ih po narodima, i razasuše se po zemljama; po putevima njihovim i po delima njihovim sudih im.“ Jezekilj 36,17-19.

Kao što vidimo, Bog je imao razloge za rasejanje – njihovo krvoproliće i idolopoklonstvo. Rasejanje po narodima trebalo je da ih pouči da se vrate sa svojih zlih puteva i da narodima, među kojima su živeli, pruže priliku da preko njih upoznaju pravoga i živoga Boga. A da li se to i desilo?

“I kad dođoše među narode, gde god dođoše oskvrniše sveto ime moje, a za njih se govoraše da su Gospodnji narod i da su iz zemlje njegove izašli.” Jezekilj 36,20.

Jevreji su svojim životom i u rasejanju oskvrnili i osramotili sveto Božje ime. Potvrdu za ovo nalazimo i kod apostola Pavla: „Jer se ime Božje zbog vas huli u neznabošcima...“ Rimljanima 2,24.

Gospod će morati nešto da preduzme da bi opravdao svoje ime. Šta je to? **Prvo**, Gospod će poći sa njima, u izgnanstvo. Neće ih zaboraviti. Pogledajmo obećanje koje je dao proroku Jezekilju: „Zato reci: ovako veli Gospod Gospod. Ako ih i odagnah daleko među narode, ako ih i rasejah po zemljama, opet ću im biti svetinja zamalo u zemljama u koje otidoše.“ Jezekilj 11,16. **Drugo**, Gospod će se posvetiti u njima: “Ovako veli Gospod Gospod: neću vas radi učiniti, dome Izraeljev, nego radi svetoga imena svojega, koje oskvrniste u narodima u koje dođoste; i posvetiću ime svoje veliko oskvrnjeno u narodima, koje vi oskvrniste među njima; i narodi će poznati da sam ja Gospod, govori Gospod Gospod, kad se posvetim u vama pred njima.” Jezekilj 36,22.23.

Neverovatno! Čudna i neobjašnjiva milost i ljubav Božja! Nikad čovek ne bi ovako postupio. Umesto da ih uništi, da ih izbriše sa lica Zemlje, ili da to prepusti narodima u koje ih je rasejao, Gospod obećava da će se posvetiti u krvnicima i idolopoklonicima. Zašto je to tako? To je samo zato što Bog nije čovek. Njegove misli nisu naše misli, niti su Njegovi putevi naši putevi. Zato treba verovati apostolu Pavlu i ne izvrtati njegove misli i reči, kada u Rimljanima poslanici za svoj narod kaže: “S obzirom na izbor Bog ih voli zbog otaca. Jer Bog se ne kaje za svoje blagodatne darove i poziv.” Rimljanima 11,28.29.

Gospod, dakle, daje obećanje da će se posvetiti u svom izabranom narodu pred ostalim narodima, u kojima su oni oskvrnili Njegovo veliko ime. Zanimljivo je da Bog ovo obećanje daje više od tri puta u knjizi proroka Jezekilja (Jezekilj 20,41; 28,25; 36,23; 39,27), čak

četiri puta, što znači da će On to zaista i učiniti. Ali na koji način?

“Jer ću vas uzeti iz naroda, i pokupiću vas iz svih zemalja, i dovešću vas u vašu zemlju. I pokropiću vas vodom čistom, i bićete čisti; ja ću vas očistiti od svih nečistota vaših i od svih gadnih bogova vaših. I daću vam novo srce, i nov ću duh metnuti u vas, i izvadiću kameno srce iz tela vašega, i daću vam srce mesno. I duh svoj metnuću u vas, i učiniću da hodite po mojim uredbama i zakone moje da držite i izvršujete. I nastavaćete u zemlji koju sam dao ocima vašim, i bićete mi narod i ja ću vam biti Bog.” Jezekilj 36, 24-28.

Posle duhovne obnove uslediće veliki i bogati materijalni blagoslovi. Jer usta Gospodnja rekoše:

“I oprostiću vas svih nečistota vaših, i dozvaću žito i umnožiću ga, i neću pustiti na vas gladi. I umnožiću rod na drvetima i rod na njivi, te nećete više podnositi sramote među narodima sa gladi. I opomenućete se zlih puteva svojih i dela svojih koja ne behu dobra, i sami ćete sebi biti mrski za bezakonja svoja i za gadove svoje. Neću vas radi učiniti, govori Gospod Gospod; znajte; posramite se i postidite se puteva svojih, dome Izrailjev. Ovako veli Gospod Gospod: kad vas očistim od svih bezakonja vaših, naseliću gradove, i pustoline će se opet sagraditi. I pusta će se zemlja raditi, što je bila pusta pred svakim koji prolazaše. I reći će se: zemlja ova što beše pusta kao vrt Edemski, i gradovi što behu pusti, razvaljeni i raskopani, utvrdiće se i naseliće se. I narodi koji ostanu oko vas poznaće da ja Gospod sagrađujem razvaljeno i zasađujem opustelo. Ja Gospod rekoh, i učiniću.” Jezekilj 36,29-36.

Povratak Jevreja iz rasejanja i duhovna obnova pokazani su proroku Jezekilju u jednoj posebno upečatljivoj slici:

“Ruka Gospodnja dođe nada me, i Gospod me izvede u duhu, i postavi me usred polja, koje beše puno kosti. I provede me pokraj njih unaokolo, i gle, beše ih vrlo mnogo u polju, i gle, behu vrlo suhe. I reče mi: sine čovečji, hoće li oživeti ove kosti? A ja rekoh: Gospode Gospode, ti znaš. Tada mi reče: prorokuj za te kosti, i kaži im: suhe kosti, čujte reč Gospodnju. Ovako govori Gospod Gospod ovim kostima: gle, ja ću metnuti u vas duh, i oživećete. I metnuću na vas žile, i obložiću vas mesom, i navući ću na vas kožu, i metnuću u vas duh, i oživećete, i poznaćete da sam ja Gospod. Tada stadoh prorokovati, kako mi se zapovedi; a kad prorokovah nastala glas, i gle potres, i kosti se pribirahu, svaka ka svojoj kosti. I pogledah, i gle, po njima izidoše žile i meso, i ozgo se koža navuču; ali duha ne beše u njima. Tada mi reče: prorokuj duhu, prorokuj sine čovečji, i reci duhu: ovako veli Gospod Gospod: od četiri vetra dođi, duše, i duni u ove pobijene da ožive. I prorokovah, kako mi se zapovedi i uđe u njih duh, i oživeše, i stadoše na noge, beše vojska vrlo velika. Tada mi reče: sine čovečji, **ove su kosti sav dom Izrailjev**; gle, govore, posahnuše kosti naše i prođe nadanje naše, propadosmo. Zato prorokuj, i kaži im: ovako veli Gospod Gospod: evo, ja ću otvoriti grobove vaše, i izvešću vas iz grobova vaših, narode moj, i dovešću vas u zemlju Izrailjevu. I poznaćete da sam ja Gospod, kad otvorim grobove vaše, i izvedem vas iz grobova vaših, narode moj. I metnuću duh svoj u vas da oživite, i naseliću vas u vašoj zemlji, i poznaćete da ja govorim i činim, govori Gospod. “ Jezekilj 37,1-14.

Ove suve kosti su sav dom Izrailjev. Sav izrailjski narod. Bog još prikuplja suve kosti svoga naroda i vraća ih u zemlju Izrailjevu.

„Dok je oslobođenje sinova Izrailjevih iz Egipta bilo, do tog vremena, najveći događaj u ljudskoj istoriji od stvaranja, dotle je prikupljanje rasejanog jevrejskog naroda u naše vreme izgleda isto tako veliki događaj i on privlači pažnju celoga sveta. Kad ovaj rasejani, prognjeni narod pronalazi svoj put nazad u zemlju svojih otaca i uspostavlja se kao nacija, i to je čudo.“²⁷

Onda će doći dan kada će metnuti duh svoj u njih da ožive i one će oživeti. To će biti duhovni preporod Izrailja. Njegov duhovni vaskrs. Vaskrs naroda kojeg Bog nije zaboravio. Još kaže Gospod: „I sedećete u zemlji koju dadoh sluzi svojemu Jakovu, u kojoj sedeše oci vaši; u njoj će sedeti oni i sinovi njihovi i sinovi sinova njihovih doveka, i David sluga moj biće im knez doveka.“ Jezekilj 37, 25.

I sada sledi opet obećanje o zavetu:

„I učiniću s njima zavet mirni, biće večan zavet s njima...“ Jezekilj 37,26.

O kakvom je sada zavetu reč? Opet nam ovde može pomoći apostol Pavle, koji pišući Jevrejima navodi obećanje samoga Boga:

„Evo dani idu, govori Gospod, i načiniću s domom Izrailjevim i s domom Judinim nov zavet; ne po zavetu koji načinih s ocevima njihovim u onaj dan kad ih uzeh za ruku da ih izvedem iz zemlje Misirske; jer oni ne

²⁷ Roy Allan Anderson and Jay Milton Hoffman: *All Eyes on Israel*, Revised Edition 1977, Harvest Press, Incorporated, Fort Worth, Texas, USA, str. 70.

ostaše u zavetu mome, i ja ne marih za njih, govori Gospod. Jer je ovo zavet koji ću načiniti s domom Izrailjevim posle onih dana, govori Gospod: daću zakone svoje u misli njihove, i na srcima njihovim napisaću ih, i biću im Bog, i oni će biti meni narod.“ Jevrejima 8,8-10.

Zapazite najpre: Pavle ovo piše svim Jevrejima, a ne samo Jevrejima koji su prihvatili Hrista, kako to neki hrišćanski teolozi tvrde. Bog ovde govori o novom zavetu „s domom Izrailjevim i s domom Judinim“, odnosno s celim jevrejskim narodom, jer je i stari zavet bio s celim jevrejskim narodom. Neko će ovde odmah postaviti pitanje da li to znači da će se celi jevrejski narod spasiti. Naravno da neće. I ovde važe one reči koje nalazimo u Knjizi proroka Danila: „I u to će se vreme izbaviti tvoj narod, svaki koji se nađe zapisan u knjizi.“ Danilo 12,1. Pitanje spasenja je pitanje ličnog odgovora na ponuđeno spasenje.

Setimo se ovde i proročanstva proroka Osije, koji je skoro osam vekova pre apostola Pavla video ovo isto vreme i ovaj isti događaj:

„Jer će dugo vremena sinovi Izrailjevi sedeti bez cara i bez kneza i bez žrtve i bez stupa (*oltara*) i bez oplećka i likova (*urim i tumim*). Posle će se obratiti i tražiće Gospoda Boga svojega i Davida cara svojega, i u strahu će pristupiti ka Gospodu i blagosti njegovoj u poslednja vremena.“ Osija 3,4.5.

Sinovi Izrailjevi više neće biti neprijatelji Božji.

Posle obećanja o novom, odnosno obnovljenom zavetu u knjizi proroka Jezekilja, sledi obećanje koje malo ko primećuje - obećanje o podizanju Svetinje:

„I učiniću s njima zavet mirni, biće večan zavet s njima, i utvrdiću ih i umnožiću ih, **i namestiću svetinju**

svoju usred njih navek. I šator će moj biti kod njih, i ja ću im biti Bog i oni će mi biti narod. I narodi će poznati da sam ja Gospod koji posvećujem Izrailja, kad svetinja moja bude usred njih doveka.“ Jezekilj 37,26-28.

Neki hrišćanski teolozi u svom razmatranju uloge Izrailja u starozavetnim proročanstvima potpuno zane-
maruju 36. i 37. poglavlje knjige proroka Jezekilja. Dru-
gi govore o tome da su to uslovna proročanstva i kažu
da bi Bog sve to učinio da su Jevreji bili verni i
poslušni. Međutim, u ovim obećanjima ne postoji reč
„ako“. Ništa nije uslovljeno. Umesto reči „ako“ stoji
čvrsta Božja namera. Kako je to moguće? Jednostavno,
Bog u svom Providenju zna da će to biti generacija, u
kojoj će biti dovoljno vernih i poslušnih da može preko
njih ostvariti svoje planove.

Treća vrsta teologa govori o tome da se sva ova
obećanja odnose na period neposredno posle vavilon-
skog ropstva. Koliko je to tačno? U proročanstvu stoji
da će svi Jevreji biti pokupljeni iz **svih** zemalja i biti
dovedeni u svoju zemlju (Jezekilj 36,24), a znamo da su
tada bili **samo** u Vavilonu. Drugo, ni svi Jevreji se nisu
vratili iz Vavilona. Treće, ni posle vavilonskog ropstva
Jevreji nisu bili slobodni niti su imali svoju samostalnu
državu. Nakon Vavilona došla je Medo-Persija, pa
Grčka. Samo u kratkom periodu nakon makabejskog
ustanka Jevreji su bili slobodni, od 167-63. pr. Hr., kada
su vladali hasmonejski kraljevi. Onda su ponovo okupi-
rani. Došli su novi gospodari, sada sa gvozdenim jar-
mom. Došao je okrutni Rim. Rimljani su razapeli Hris-
ta. Pavle Borović, autor mnogih knjiga sa biblijskom

tematikom, kaže da su Rimljani „ubice Božjeg Sina“²⁸, što je i sasvim razumljivo ako se zna da su Jevreji osuđeni na smrt ubijali kamenovanjem, a ne razapinjnjem. Drugim rečima to isto kaže i historičar Sajmon Sibag Montefjore: „Optužbe protiv Isusa, kao i sama kazna, govore za sebe: to je bilo delo Rimljana.“²⁹ Rimljani su rasejali Božji narod, čak dva puta - najpre posle razorenja Jerusalima i rušenja Hrama 70. godine, a potom nakon ugušenja ustanka pod vođstvom Bar Kohbe 135. godine. Okupaciju paganskih Rimljana nastavila je okupacija hrišćanskih, vizantijskih careva. Onda je došao prvi period vladavine muslimana nad Jerusalimom (Kalif Omar, 638. g.), zatim krstaši (1099-1187), potom drugi period muslimana (1250. g.), da bi na kraju ovom malom zemljom zavladao Englezi, 1917. godine. Sve to pokazuje da se obećanja iz starozavetnih proročanstava vekovima nisu ispunjavala. O njihovom ispunjenju, još na žalost delimičnom, može se govoriti tek od 1948. godine, kada je osnovana moderna država Izrael. Jevreji su konačno na svojoj zemlji. I konačno slobodni. U Izraelu ih danas ima oko 6 miliona, u svetu još oko 8 miliona. Kada će ih Bog uzeti iz naroda i pokupiti iz svih zemalja (Jezekilj 36,24), kao što je to obećao, to niko od ljudi ne zna. Ali ono što se sa sigurnošću može reći jeste prvo, da se proročanstva iz 36. i 37. poglavlja knjige proroka Jezekilja odnose na budućnost, a ne na period posle vavilonskog ropstva, i drugo, da je Gospod veran svojim obećanjima. Jer ako

²⁸ P. Borović: *Zaštićeni u vreme Armagedona*, Preporod, Beograd 2004, str. 52.

²⁹ Sajmon Sibag Montefjore: *Jerusalim, biografija*, Evro Giunti, Beograd 2014, str. 156.

Božji zavet sa Izraelom još važi, onda to ne znači ništa drugo nego da će se i još neispunjena obećanja i izjave u odnosu na Izrailj ispuniti.

Suve kosti će oživeti. Bog će metnuti na njih žile, i obložiće ih mesom, i navući na njih kožu, i metnuće u njih duh, i oživeće, i oni će poznati da je On Gospod. I utvrdiće ih i umnožiće ih, **i namestiće svetinju svoju usred njih**. Da među njima nastava, a ona da bude Dom molitve svim narodima.

Na kraju ovog poglavlja sa zadovoljstvom bih pomenuo i zanimljivu opasku prof. dr Zdravka Šordana koji mi je u pripremi ove knjige za štampu ukazao na dva stiha iz Evandjelja po Jovanu koji govore o tome kako je Bog na čudesan način upotrebio prvosveštenika Kajafu da bi nam otkrio dvostruko značenje Hristove smrti: »A ovo ne reče sam od sebe, nego, budući poglavar sveštenički one godine, prореče da Isusu valja umreti za narod. I ne samo za narod, nego da i rasejanu decu Božju skupi ujedno.« Jovan 11,51.52 Isusova smrt, dakle, nije imala za cilj samo spasenje naroda, već da se kroz nju i rasejana deca Božja, odnosno sinovi Izrailjevi, opet skupe ujedno.

Glagol *skupiti* odvodi nas i do Evandjelja po Mateju i Isusovog proročanstva o sudbini Jerusalimljana:

„Jerusalime, Jerusalime, koji ubijaš proroke i zasi-paš kamenjem poslana k sebi! Koliko puta htela da skupim čeda tvoja kao što kokoš skuplja piliće svoje pod krila i ne htela! Eto će vam se ostaviti vaša kuća pusta. Jer vam kažem: Nećete mene videti odsele dok ne kažete: Blagosloven koji ide u ime Gospodnje.“ Matej 23,37-39.

Pre dve hiljade godina Jerusalimljani nisu prihvatili Hrista, nisu hteli da budu sakupljeni pod Njegova krila,

što je možda najneposrednije dovelo do njihovog rasejanja. Ali uskoro, kada Isus bude po drugi put došao, oni će Ga radosno pozdraviti rečima: „Blagosloven koji ide u ime Gospodnje.“ Matej 23,39. Ovaj radosni poklič nam ukazuje opet na dve istine – prvo) rasejani Božji narod biće opet sakupljen, i drugo) Jerusallimljani će neposredno pre Njegovog dolaska postati hrišćani. Dan njihovog obraćenja možda će biti i dan kada će se ispuniti Isusove reči: „I Jerusalem će gaziti neznabošci dok se ne izvrše vremena neznabožaca.“ Luka 21,24.

PRETVARANJE POSTOVA U RADOST I VESELJE

U svojoj nevelikoj knjizi prorok Zaharija nam otkriva nešto na šta biblijski komentatori dosad nisu mnogo obraćali pažnju, a što u suštini nagoveštava verski, ali i politički događaj sa nesagledivim posledicama koji može izmeniti tok istorije ne samo Bliskog istoka, već i celoga sveta. Evo šta on kaže: „Ovako veli Gospod nad vojskama: post četvrtoga meseca, i post petoga i post sedmoga i post desetoga obratiće se domu Judinu u radost i veselje i u praznike vesele.“ Zaharija 8,19.

Ova četiri posta poznata su kao post *Šiva asar betamuz* (sedamnaesti tamuz), post *Tiša-beav* (Deveti av), *Com Gedalja* (na početku meseca tišrija) i post *Asara betevet*. Svi oni vode poreklo iz duboke jevrejske prošlosti, odnosno iz perioda vavilonskog osvajanja. Četiri tragična događaja ostavila su tako duboke i neizbrisive tragove u svesti i u duši jevrejskog naroda, da ih se on sa bolom i neizrecivom žalošću i dan-danas seća.

Navedeni postovi pobrojani su onim redom kakve ih nalazimo u jevrejskom kalendaru. Međutim, istorijski gledano, najpre je ustanovljen post desetoga meseca, tj.

meseca teveta, jer se događaj, za koji je on vezan, najpre i desio. Kasnije su usledila ostala tri - u četvrtom, petom i sedmom mesecu. Pogledajmo o čemu se zapravo radi.

Asara betevet

O prvom događaju prorok Jeremija piše: „Devete godine Sedekije cara Judina meseca desetoga dođe Navuhodonosor car Vavilonski sa svom vojskom svojom na Jerusalim i stade ga biti.“ Jeremija 39,1.

Hroničar Druge knjige o carevima daje nam precizniji izveštaj o ovom događaju, jer navodi i tačan dan kada se desio ovaj nemili događaj: „I tako devete godine njegovu (Sedekijina) carovanja, desetoga meseca desetoga dana (10. tevet – *prim. ZKP*) dođe Navuhodonosor car Vavilonski sa svom vojskom svojom na Jerusalim, i stadoše u oko pod njim, i načiniše opkope oko njega. I grad bi opkoljen do jedanaeste godine carovanja Sedekijina.“ 2. O carevima 25,1.2.

Dve godine trajala je opsada Jerusalima, koja je započela desetoga dana, desetog meseca, devete godine vladavine Sedekije, cara Judina. Bilo je to 588. godine pre n.e. Zanimljivo je da je tog istog dana, kada je počela opsada Jerusalima, sâm Bog o tome obavestio proroka Jezekilja u Vavilonu, jer je Jezekilj bio među prvim zarobljenicima koji su 598. godine pre n.e., dakle deset godina ranije, odvedeni iz Judeje u vavilonsko ropstvo. Evo kako Jezekilj o tome piše: „Potom godine devete, desetoga meseca, desetoga dana, dođe mi reč Gospodnja govoreći: Sine čovečji, zapiši ime ovoga dana, ovoga istoga dana, u taj dan dođe car Vavilonski na Jerusalim.“ Jezekilj 24,1. Ime tome danu bilo je

Asara betevet. I zato taj dan, kada je car Navuhodonosor sa svojom vojskom opkolio Jerusalem i počeo da ga bije, Jevreji obeležavaju postom **Asara betevet**.

Šiva asar betamuz

„I grad bi opkoljen do jedanaeste godine carovanja Sedekijina.“ 2. O carevima 25,2. Dve godine neprekidne opsade, kada niko od jerusalimskih stanovnika nije mogao da izađe izvan zidina i nađe nešto za jelo, iscrple su zalihe hrane u Svetom gradu: „I devetoga dana meseca četvrtoga posta velika glad u gradu, te narod zemaljski nemaše hleba. Tada grad bi provaljen...“ 2. O carevima 25,3.4 Navuhodonosor je sa svojom vojskom konačno uspeo da prodre u grad devetoga dana meseca tamuza i da ga sedamnaestog tamuza 586. godine pre n.e. posle ogorčenog otpora osvoji. Car Sedekija je sa svojim vojnicima u toku noći pobegao iz grada, ali ga je haldejska vojska stigla u polju Jerihonskom, uhvatila i odvela vavilonskom caru. Po Navuhodonosorovoj naredbi „sinove Sedekijine poklaše na njegove oči, pa onda Sedekiji iskopaše oči, i svezaše ga u dva lanca medena, i odvedoše ga u Vavilon“ (2. O carevima 25,6.7).

Tamuz je četvrti mesec u jevrejskom kalendaru, a post koji je vezan za sedamnaesti tamuz naziva se **Šiva asar betamuz** i obeležava se tronedeljnom žalošću.

Tiša beav

Za **deveti av** se može reći da je jedan od najcrnijih dana u dugoj istoriji jevrejske nacije. Toga dana, 15. avgusta 586. godine pre n.e., spaljen je Solomunov

hram. Evo kako Biblija opisuje taj događaj: „A sedmoga dana petoga meseca (7. ava – *prim. ZKP*) godine devetnaeste carovanja Navuhodonosora cara Vavilonskoga dođe u Jerusalem Nevuzardan zapovednik stražarski, sluga cara Vavilonskoga. I popali dom Gospodnji i dom carski i sve domove u Jerusalamu; sve velike kuće popali ognjem. I zidove Jerusalmiske unaokolo razvali sva vojska haldejska, koja beše sa zapovednikom stražarskim.“ 2. O carevima 25,8-10.

Vavilonski vojnici su prodrli u Sveti grad sedmoga ava, a devetog ava podmetnuli su vatru i Hram je goreo 24 sata, sve do desetoga ava uveče. (Jeremija 52,12.13). Engleski istoričar Montefjore ovako opisuje taj događaj:

„Devetog dana jevrejskog meseca ava, avgusta 586. godine, posle osamnaest meseci, Nabukodonosor je upao u grad i zapalio ga, verovatno bakljama i zapaljenim strelama (vrhovi strela nađeni su u današnjoj Jevrejskoj četvrti, u sloju čađi, pepela i ugljenisanog drveta). Međutim, na vatri koja je progutala kuće ispekle su se glinene bule, žigovi gradske uprave, koji su tako sačuvani do današnjih dana među spaljenim kućama. Jerusalm je doživeo paklenu pljačku palog grada. Oni koji su pobijeni imali su više sreće od onih koji su umirali od gladi.“¹

Od tada Jevreji ovaj tragični događaj obeležavaju postom koji se zove post **Tiša beav**. I dan-danas, jer se još nisu ispunile reči proroka Zaharije da će Gospod post četvrtoga, petoga, sedmoga i desetoga meseca obratiti domu Judinu u radost i veselje i u praznike vese-

¹ Sajmon Sibag Montefjore: *Jerusalm, biografija*, Evro Giunti, Beograd 2014, str. 83.

le (Zaharija 8,19). Istina je da su Jevreji po povratku iz vavilonskog ropstva obnovili Hram, istina je da je njegovom sjaju posebno doprineo car Irod u prvom veku pr. Hr., ali je i istina da je taj isti Hram već 70. godine n.e. spaljen i do temelja porušen od strane Rimljana. I, što je posebno čudno, opet u isti dan kao i prvi put - Devetog ava.

I ne samo to, bilo je i drugih stradanja jevrejskog naroda na ovaj isti dan - devetog ava:

Devetog ava 135. godine Rimljani su ugušili ustanak pod vođstvom Bar Kohbe, koji je trajao tri i po godine i završio se padom grada Betara, devet i po kilometara južno od Jerusalima, posle duge opsade. Svi njegovi stanovnici su poubijani. Istoga dana Rimljani su potpuno sravnili sa zemljom Jerusalem i preorali ga, čime se ispunilo Jeremijino proročanstvo: „Sion će se preorati kao njiva i grad će Jerusalem biti gomila kame-nja, i gora ovoga doma visoka šuma.“ Jeremija 26,18. Jevrejima je bilo zabranjeno da ulaze u Jerusalem i da se mole za njega, da bi se na taj način iz njihovih srca izbrisala čežnja za Svetim gradom.

Devetog ava (15. jula) 1099. godine u Jerusalem su umarširali krstaši, koji su dobar deo jevrejskog življa naterali u sinagogu i zapalili, pevajući pritom „Hriste, molimo ti se!“ sve dok se i ova bogomolja nije pretvo-rila u pepeo.

Devetog ava 1290. godine Englezi su bez milosti i bez razloga, opsednuti slepom mržnjom, proterali sve Jevreje iz svoje države.

Između 1347. i 1350. u Evropi je, kao što je poznato, harala epidemija „crne kuge“ koja je odnela 75-100 miliona života, odnosno trećinu tadašnjeg

stanovništva u Evropi. Za to su, naravno, bili optuženi „dežurni krivci“ - Jevreji. Na dan 9. avaja u jednom mestu u Kataloniji poklano je 300 ljudi.

Devetog avaja 5144. godine po jevrejskom kalendaru, odnosno 6. jula 1384. godine u Taregi, u Kataloniji, Španci su napravili pravi pokolj Jevreja optužujući ih za izmišljeno trovanje bunara. Ovo bezumlje prenelo se i u druge evropske zemlje, a posledice su bile istrebljenje čitavih jevrejskih zajednica.

Na Tiša beav 5252. godine (2. avgusta 1492) stupio je na snagu edikt Ferdinanda II i Izabele I, podržan od strane Rimokatoličke crkve, o proterivanju svih Jevreja iz Španije.

Devetog avaja 5674. godine (1. avgusta 1914) Nemačka je objavila rat Rusiji, čime je otpočeo prvi svetski rat. Direktna posledica i nastavak zla ovog rata bio je nacionalsocijalizam u Nemačkoj i komunizam u Rusiji. I jedan i drugi sistem su vrlo brzo razorili evropski judaizam.

Devetog avaja stupio je na snagu i nacistički plan o zatvaranju u geto poljskih Jevreja.

Deveti avaja je takođe bio dan kada su 1942. godine počele sa radom zloglasne gasne komore u logoru Treblinka. Bio je to početak holokausta.

Poslednji, meni poznat, događaj na deveti avaja zbio se 18. jula 1994. godine kada je prilikom podmetanja bombe razorne moći od strane muslimanskih ekstremista u Jevrejskom centru u Buenos Airesu, u Argentini, stradalo 85, a teško povređeno preko 300 ljudi.

Odakle toliko događaja u jednom istom danu? Prema jevrejskoj tradiciji veruje se da se 12 uhoda, koje je Mojsije poslao da izvide Obećanu zemlju, vratilo

upravo uoči devetog ava. Većina njih „prosula je zao glas o zemlji koju su uhodili među sinovima Izrailjevima“ (4. Mojsijeva 13,33), tako da se „podiže sav zbor i stade vikati, i narod plakaše onu noć“ (4. Mojsijeva 14,1). Talmud uči (Sanhedrin 104b) da je ta noć bila noć Devetog ava:

„Rabi Johanan je kazao da je taj dan (kada su se uhode vratile iz zemlje Izraela i dale svoj obeshrabrujući izveštaj) bio dan pred Tiša be av. Sveti, hvaljeno neka je Njegovo ime, je rekao: ‘Bez razloga si plakao. Ja ću ovaj datum postaviti da bude stvarno dan plaća za sve generacije koje dolaze.’“ (*Talmud Bavli Taanit 29a*).

Com Gedalja

Po osvajanju Jerusalima car Navuhodonosor je ostatak Jevreja odveo u vavilonsko ropstvo. „Samo najsiromašnije iz naroda, koji ništa nemahu, ostavi Nevuzardan zapovednik stražarski u zemlji Judinoj, i dade im tada vinograde i njive.“ Jeremija 39,10. Nad narodom koji je ostao u zemlji Judinoj car „postavi Godoliju (Gedalju – *prim. ZKP*) sina Ahikama sina Safanova.“ 2. O carevima 25,22.

„Ali sedmoga meseca (1. tišrija – *prim. ZKP*) dođe Ismailo sin Netanije sina Elisamova, roda carskoga, i deset ljudi s njim, i ubiše Godoliju, te pogibe; tako i Judeje i Haldeje koji behu s njim u Mispi. Tada se podiže sav narod, malo i veliko, i vojvode, te otidoše u Misir, jer se pobojaše Haldeja.“ 2. O carevima 25,25.26.

Tako se u potpunosti ugasio život Jevreja u njihovoj zemlji. Zato se sve do danas održao post *Com Gedalja* – trećeg tišrija.

Dani radosti i veselja?

I posle svih ovih tragičnih događaja postavlja se pitanje hoće li se uopšte ispuniti reči proroka Zaharije o pretvaranju postova, odnosno dana žalosti, u radost i veselje i u praznike vesele?

Priča se da je Napoleon (1769–1821) jednoga dana prolazio pored neke sinagoge u Parizu. Čuo je veliki plač unutra i ušao da vidi šta se događa. Zatekao je ljude gde sede na podu kako plaču i nariču. Okrenuo se jednome od njih i pitao: „Kakva vas je to tragedija zadesila? Ko je umro?“ Jevrejin mu je odgovorio: „Danas je deveti av, dan kada je razoren Hram. Mi tugujemo zbog razorenja Hrama.“ Zapanjen, Napoleon je odgovorio: „Koji Hram, kad je to razoren?“ Jevrejin mu je odgovorio: „Jerusalimski Hram, razoren pre 1800 godina.“ Zaprepašćen Napoleon je samo prozborio: „Narod koji žali 1800 godina, siguran sam da će ponovo sazidati Hram.“

To je bila Napoleonova sigurnost. Prava sigurnost nalazi se u Gospodnjem obećanju da će On post petoga meseca, zajedno sa drugim postovima, obratiti domu Judinu u radost i veselje i u praznike vesele. Kako se to može ostvariti? Očigledno, samo podizanjem Hrama! Sa podizanjem Trećeg Hrama Jevreji ne bi više imali razloga ni za jedan od ovih postova! I to nimalo nije teško shvatiti. Zamislite da je nekom čoveku srušena kuća, i on tuži i plače zbog toga, a neko mu kaže da će mu se tuga i plač pretvoriti u radost i veselje. Šta to znači? Da li znači da će dobiti negde nužni smeštaj, neki šator ili kontejner? Ne, to ga neće ni utešiti ni obradovati. Njemu je potrebna njegova kuća. A ako će se radovati i

veseliti, to onda jednostavno znači da će mu se napraviti nova kuća. Tako će biti i sa Hramom!

I da ne bi nekome uvodne reči o pretvaranju postova „u radost i veselje i u praznike vesele“ (Zaharija 8,19) izgledale kao istrgnute iz konteksta, pogledaćemo početak i kraj ovog poglavlja Zaharijine knjige.

Na početku poglavlja prorok piše:

„Opet dođe reč Gospoda nad vojskama govoreći: Ovako veli Gospod nad vojskama: revnujem za Sion velikom revnošću, i velikim gnevom revnujem za nj. Ovako veli Gospod: **vratiću se u Sion i naseliću se usred Jerusalima, i Jerusalem će se zvati grad istiniti, i gora Gospoda nad vojskama sveta gora.**“ Zaharija 8,1-3. Komentarišući drugi stih osme glave, u kojem umesto reči „revnost“ (u Daničićevom prevodu) stoji reč „ljubomora“ (u originalu), engleski teolog Džošs Boldvin piše:

„Božja ljubav ljubomorna na Jeruzalem spomenuta je već i u 1,14. Smisao u kojem se taj pojam u Starom zavjetu upotrebljava pokazuje da tu božansku ljubomoru treba shvatiti prije svega kao nešto što proizlazi iz Saveza (...). To potvrđuje i ovaj stih (usp. 8. stih). Bog kao da više ne može podnijeti odvojenost od svojega naroda, odvojenost do koje je dovela tvrdoglavost toga naroda. Usprkos tome što ga ljudi ni sada istinski ne traže, pa ni u postovima koje drže, Njegovi osjećaji prema njima toliko su duboki da ga naprosto tjeraju da poduzima korake u korist svojega naroda. Kao što je to još Ezekiel jasno vidio, oživljavanje i obnova Saveza posljedica je Božje inicijative i Njegove milosti (Ez 36,21.22.32.). U tom istom poglavlju (36,6) i Ezekiel dovodi u uzajamnu vezu Božju ljubomoru i Njegov

gnev (usp. 5,13; 16,38.42;23,25 i Iz 59,17.28; Nah 1,2), i to u ulomku u kojem se, kao i u Zaharijinu osmom poglavlju, objavljuje nov početak za izraelski narod i njihovu zemlju. Međutim, dok se na drugim starozavjetnim mjestima ta božanska ljubomora i gnjev prikazuju kao nešto što se Izraelu suprotstavlja, kod Zaharije oni djeluju u Izraelovu korist. Zato bi riječ 'gnjev' bilo bolje prevesti kao 'gorljivost'. U hebrejskom izvorniku redosljed riječi je takav da i ovdje stvara hijazam:

*Ljubomorani sam na Sion velikom ljubomorom,
Velikom revnošću na nj sam ljubomorani.*

Revnost koja se očitovala u Božjem karanju Izraela i drugih naroda (1,15.21) sada, evo, plamti da obnovi Savez i zajedništvo.²

Boldvinov komenatar na treći stih osmog poglavlja glasi ovako:

„I druga 'izreka pamćenja vrijedna' aludira na 1,14b – 16, a dodirne točke postoje i u stihu 2,10. U sva ta tri ulomka izražava se očekivanje da će Gospodinov dolazak u Jeruzalem predstavljati početak novoga vijeka. Njegovo prebivalište bit će tada Hram, a Njegova neprekidna prisutnost bit će jamstvo da će ovaj put Izrael ostati vjeran Savezu. Jeruzalem će se tada nazvati *Gradom vjernosti* (usp. Iz 1,26, gdje su izrazi 'Grad pravednosti' i 'grad vjernosti' sinonimi). Na taj će se način konačno prekinuti taj dotad neprekinut kružni slijed u kojem se redovito smjenjuje otpadništvo od Boga i kazna. (...) 'Sveta gora', na vrhu koje će se opet

² Joice G. Baldwin: *HAGAJ, ZAHARIJA, MALAHIJA*, Dobra vest, Novi Sad 1990, str. 164,165.

dizati Hram, naziva se 'svetom' zato što Gospodin sad opet jednom odabire da će ondje prebivati. Upravo ta Njegova prisutnost ključno je objašnjenje kao i izvor blagoslova koji će uslijediti.“³

Na kraju osmog poglavlja prorok Zaharija piše: „Ovako veli Gospod nad vojskama: još će dolaziti narodi i stanovnici mnogih gradova; dolaziće stanovnici jednoga u drugi govoreći: hajdemo da se molimo Gospodu i da tražimo Gospoda nad vojskama; idem i ja. **Tako će doći mnogi narodi da traže Gospoda nad vojskama u Jerusalimu i da se mole Gospodu.** Ovako veli Gospod nad vojskama: u to će vreme deset ljudi od svih jezika narodnih uhvatiti jednoga Judejca za skut govoreći: **idemo s vama, jer čujemo da je Bog s vama.**“ Zaharija 8,20-23.

³ Ibid., str. 164,165.

„GOSPOD ĆE NASTAVATI U SIONU“

Time što su crkveni oci jevrejskom narodu oduzeli pravo na izabranost i sva obećanja u proročanstvima Staroga zaveta koja se odnose na njegovu budućnost i Božje planove sa njim preneli na hrišćansku Crkvu, time su nam, između ostalog, pružili iskrivljenu sliku budućih događaja, posebno onih koji imaju eshatološki karakter. Osim toga, sva druga proročanstva, za koja nisu mogli da nađu pravo rešenje, jednostavno su proglasili uslovnim. Stoga, tek onda kad odbacimo takvu, ne ponuđenu, već preko autoriteta crkvenih vlasti nametnutu teologiju i vratimo se jednostavnom i jasnom biblijskom tekstu, možemo imati pravu predstavu o onome što će se zbivati u svetu u poslednje vreme. Jedno takvo proročanstvo nalazimo u Knjizi proroka Joila, u trećem poglavlju:

„Jer, gle, u one dane i u ono vreme, kad vratim roblje Judino i jerusalimsko, sabraću sve narode, i svešću ih u dolinu Josafatovu, i onde ću se suditi s njima za svoj narod i za nasledstvo svoje Izrailja, kojega rasejaše među narode i razdeliše zemlju moju...“ Joilo 3,1.2.

U celom ovom tekstu samo nam jedna stvar može biti nedovoljno jasna – na žalost, i jeste, a to je dolina Josafatova. O kojoj se to dolini radi, još nije razjašnjeno,

jer se ime ove doline pominje samo kod Joila i nigde više. Ima nekoliko mišljenja, ali nijedno ne smešta ovu dolinu izvan granica Izraela, niti Judeje, a i kako bi kad je ona dobila ime po judejskom caru Josafatu?! Prema tome, s obzirom na to koliko je Izrael veliki, ili bolje rečeno - mali, a Judeja kao pokrajina, naravno, još manja, nije ni bitno gde se ova dolina tačno nalazi. U svakom slučaju ne može biti daleko od Jerusalima, jer se to iz konteksta može lako zaključiti. Ono što je bitno, jeste da će Bog suditi neprijateljima svoga naroda na teritoriji Izraela. A taj sud će izgledati ovako:

„Skupite se i hodite, svi narodi unaokolo, i saberite se! Tamo svedi, Gospode, junake svoje. Neka se podignu i dođu narodi u dolinu Josafatovu; **jer ću onde sesti da sudim** svim narodima unaokolo. Zamahnite srpom, jer je žetva uzrela; hodite, sidite, jer je tesak pun, kace se prelivaju, jer je zloća njihova velika. Gomile, gomile u dolini sudskoj; **jer je dan Gospodnji blizu u dolini sudskoj**. Sunce će i mesec pomrknuti, i zvezde će ustegnuti svetlost. **I Gospod će riknuti sa Siona, i iz Jerusalima će pustiti glas svoj**, i zatrešće se nebo i zemlja; ali će Gospod biti utočište svome narodu i krepost sinovima Izrailjevim. **I poznacete da sam ja Gospod Bog vaš, koji nastavam u Sionu, u svetoj gori svojoj**; i Jerusalim će biti svet i tuđinci neće više ići po njemu.“ Joilo 3, 11-17.

Iz ovih nekoliko stihova vidimo najpre kome će Bog suditi. To su okolni narodi, narodi koji žive oko Izraela, bliže i dalje. A koji je razlog? „Jer je zloća njihova velika.“ Joilo 3,13.

Drugo, Bog tačno pokazuje mesto gde će sesti da sudi okolnim narodima. On kaže: „Jer ću onde sesti da sudim“, što znači da će suditi blizu Josafatove doline.

Treće, „dan Gospodnji“ ovde nije drugi Hristov dolazak kada će se doneti konačni sud nad svim narodima sveta, kako to neki hrišćanski teolozi misle i tvrde, već je dan u dolini sudskoj, tj. u dolini Josafatovoj, kada će se suditi samo narodima koji žive oko Izraela, što je jasno vidljivo iz navedenih stihova.

Četvrto, i najvažnije, „Gospod će riknuti sa Siona, i iz Jerusalima će pustiti glas svoj“ (Joilo 3,16). Zašto baš sa Siona i zašto baš iz Jerusalima? Ili, bolje rečeno, kako sa Siona i kako iz Jerusalima, ako na mestu odakle bi mogao da se javi nema Hrama? A ako nema Hrama, nema ni mesta gde bi mogao nastavati. Setimo se da je Bog još u vreme Mojsija tražio od sinova Izrailjevih da mu načine svetinju: „I neka mi načine svetinju da među njima nastavam.“ 2. Mojsijeva 25,8. Najpre je to bio Šator sastanka, a kasnije kada su Izrailjci ušli u Obećanu zemlju, onda je Bog izabrao mesto „da u njemu nastani Ime Svoje“ (5. Mojsijeva 12,10.11) i na tom mestu sagrađen je Solomunov Hram, koji se prilikom posvećenja napunio slave Gospodnje (1. O carevima 8,11). Tom prilikom Solomun je rekao: „Sazidah dom tebi za stan, mesto, da u njemu nastavaš doveka.“ (1. O carevima 8,13) Međutim, s obzirom da su Rimljani 70. godine n. e. srušili Dom Gospodnji, danas nema mesta gde bi Bog mogao da nastava. Danas nema, ali će ga u poslednje vreme zasigurno biti, jer to potvrđuju reči proroka: „Gospod će riknuti sa Siona, i iz Jerusalima će pustiti glas svoj“ (Joilo 3,16). To još više potvrđuje sledeći stih: „**I poznaćete da sam ja Gospod Bog vaš, koji nastavam u Sionu, u svetoj gori svojoj**“ (Joilo 3,17). Bog će, dakle, pre ovog suda okolnim narodima imati mesto u kojem nastava. A posle suda okolnosti će

se sasvim promeniti: „I Jerusolim će biti svet, i tuđinci neće više ići po njemu.“ Joilo 3,17.

Zar nas sve ovo ne podseća na Isusove reči, zapisane u Evandelju po Luki: „I Jerusolim će gaziti neznabošci dok se ne izvrše vremena neznabožaca.“ Luka 21,24. Očito da i Joilo i Luka pišu o istom događaju.

Psalam 102 kao da je pisan upravo za to vreme:

„Ti ćeš ustati, smilovaćeš se na Sion, jer je vreme smilovati se na nj, jer je došlo vreme; **jer slugama tvojim omilje i kamenje njegovo, i prah njegov žale.** Tada će se neznabošci bojati imena Gospodnjega, i svi carevi zemaljski slave njegove; **jer će Gospod sazidati Sion**, i javiti se u slavi svojoj; pogledaće na molitvu onih koji nemaju pomoći, i neće se oglušiti molbe njihove. Napisaće se ovo potonjemu rodu, i **narod nanovo stvoren** hvaliće Gospoda, što je pronikao sa svete visine svoje, Gospod pogledao s neba na zemlju, da čuje uzdisanje sužnjevo, i odreši sinove smrtne; **da bi kazivali na Sionu ime Gospodnje** i hvalu njegovu u Jerusalimu, **kad se skupe narodi i carstva da služe Gospodu.**“ Psalam 102,13-22.

Možemo slobodno reći da je i ovaj psalam zaista jedno predivno proročanstvo. Doći će vreme kad će se Gospod smilovati na Sion. I čudan je znak koji će obeležiti to vreme. Psalmista kaže: „**Jer slugama tvojim omilje i kamenje njegovo, i prah njegov žale.**“ (Psalam 102,14) Ova slika se već odavno može videti u Jerusalimu, gde se Jevreji mole i plaču pred kamenim Zidom plača. Psalmista kaže da će tada Gospod sazidati Sion (uprkos onima koji to negiraju!) i da će se tada javiti u slavi svojoj. A narod njegov, koji će biti nanovo stvoren, odnosno koji će doživeti duhovni preporod,

hvaliće ime Njegovo. A skupljanje mnogih naroda i carstava u to vreme podseća nas na Zaharijino proročanstvo: “Ovako veli Gospod nad vojskama: u to će vreme deset ljudi od svih jezika narodnih uhvatiti jednoga Judejca za skut govoreći idemo s vama, jer čujemo da je Bog s vama.” Zaharija 8,23.

Kad Gospod smiri svoj izabrani narod od svih zala okolnih naroda i on stane živeti u miru, desiće se jedno veliko čudo: „I tada će gore kapati slatkim vinom, i humovi će se topiti od mleka, i svim potocima Judinim teći će voda, **i izaći će izvor iz doma Gospodnjega** i natopiće dolinu Sitim.“ Joilo 3,18.

Šta je dom Gospodnji? Šta drugo, ako ne novi Hram? Iz njega će poteći izvor žive vode. Treće poglavlje Joilove knjige, a i sama knjiga, završava se konstatacijom kao i u Joilu 3,17: „I Gospod će nastaviti u Sionu.“ Joilo 3,21.

Treba li opet pitati: Gde?

„DOM SLAVE SVOJE PROSLAVIĆU“

Šezdeseto poglavlje knjige proroka Isaije počinje sledećim rečima: „Ustani, svetli se, jer dođe svetlost tvoja, i slava Gospodnja obasja te. Jer, gle, mrak će pokriti zemlju i tama narode; a tebe će obasjati Gospod i slava njegova pokazaće se nad tobom.“ Isaija 60,1.2.

Prvi komentar ovih stihova na koji sam naišao (na žalost, nije vredan navođenja), govori o tome kako su Jevreji izneverili Boga, pogazili Njegov zakon i zapovesti, odbacili Njegove savete i uputstva, tako da je ovo obećanje preneto na hrišćansku crkvu. Nisam mogao, a da se ne setim apostola Pavla i njegovih reči: „Jer ja ovo znam da će po odlasku mome ući među vas teški vuci koji neće štedeti stada; i između vas samih postaće ljudi koji će govoriti izvrnutu nauku da odvrćaju učenike za sobom.“ Dela apostolska 20,29.30. Pre Pavla na teške vukove upozorio je sam Isus Hristos: „Čuvajte se od lažnih proroka, koji dolae k vama u odelu ovčijemu, a unutra su vuci grabljivi.“ Matej 7,15. Jedan od tih teških i grabljivih vukova bio je, svakako, Origen iz Aleksandrije (185-254. godine), više filozof nego teolog, u čijem se umu rodila ideja da je Bog odbacio svoj izabrani narod, Jevreje, jer je u hrišćanskoj crkvi našao dostojnu zamenu za njih. Evo šta on o tome kaže:

„Sa potpunom izvesnošću možemo tvrditi da Jevreji neće povratiti svoj pređašnji položaj, jer su počinili najgrozniji od svih zločina, time što su se zaverili protiv Spasitelja ljudskog roda ... zato je bilo nužno da grad, u kojem je Isus pretrpeo patnje, iz temelja bude razoren, jevrejski narod proteran iz svoje zemlje i da drugi od strane Boga budu pozvani u sveti izbor.“¹

Iako je crkva kasnije Origena proglasila jeretikom, ona mu je i dalje bila zahvalna za ovakvo učenje, koje se u teologiji naziva teologijom zamene (na engleskom *replacement theology* ili na nemačkom *Ersatztheologie*). Po toj teologiji sve što je Bog obećao Jevrejima, a nije se u međuvremenu ispunilo, ispunice se ili se već ispunjava u crkvi, preko hrišćana. Na taj način su Jevreji potisnuti iz Božjeg plana i događaja poslednjeg vremena, odnosno eshatona. Tako je pisao Origen, nešto pre njega Justin, posle njega Jovan Zlatousti i Avgustin. Tako su kasnije govorili i drugi, manje ili više poznati, ali ne i manje opasni teolozi, crkveni oci i poglavari, ali i obični sveštenici u svojoj izvrnutoj teologiji i huškačkim propovedima.

Pišući o Vlačiću Iliriku u svojoj knjizi *Problemi hermeneutike* Gustav Špet ne propušta priliku da iskaže svoje mišljenje o odnosu Vlačića prema Origenu i njegovom nebiblijskom tumačenju biblijskog teksta:

¹<https://books.google.rs/books?id=XsIBCwAAQBAJ&pg=PA79&lp g=PA79&dq=origenes+notwendig+zerst%C3%B6rt&source=bl&ots =e0DHXPvuJx&sig=zpxhKJEJ8WC1T051HaCDNwyk8ek&hl=sr&sa=X&ved=2ahUKEwiQh7TcvMneAhXFN8AKHeVwDRoQ6AEw AnoECAcQAQ#v=onepage&q=origenes%20notwendig%20zerst%C3%B6rt&f=false>

„Pre svega, zavređuje pažnju njegov odnos prema alegorijskom tumačenju, to jest prema pitanju o višeznačnom ili jednoznačnom tumačenju. Prema Origenovim tumačenjima on se odnosi strogo negativno upravo zbog njihovog alegorizma. Vlačić zatim prati liniju započetu sa Origenom, koja se nakon Avgustina, kod katoličkih pisaca, pretvara u tradicionalnu četvoroznačnost Svetog pisma (bukvalni, moralni ili tropološki, alegorijski i analogički smisao)...“²

Značajna pomena je svakako Vlačićeva opaska o Origenovom alegorizmu i prava je šteta što se u Špetovoj knjizi našla u fusnoti, s obzirom da se može lako prevideti:

„Kao što je napisao jedan poznati pastir: umesto Božanskih tajni Origen potura igru sopstvenog uma.“ Traktat I. C. 64.“³

A arhimandrit Rafail Karelin o Origenu veli ovako:

„Intelektualna genijalnost i rame uz rame sa njom, duhovna gordost, stvorili su luciferijanstvo Origena sa njegovom sumpornom i mrtvom svetlošću, nalik na hladno severno sijanje. Svoje glavno delo on je nazvao 'O načelima'. I Bogoslovlje i jeres tamo mogu pronaći svoje. Sveti Oci su se koristili delima Origena takođe, kao i paganskom filosofijom i terminologijom sa velikom oprežnošću, menjajući ih, ispravljajući i ocrkvenjujući ih. Oni su uzeli od Origena sve što je bilo moguće uzeti za Bogoslovlje, ostao je samo duhovni otrov. Origenizam nikada nije bio prihvaćen ili čak trpljen u Crkvi.“⁴

² Gustav Špet: *Problemi hermeneutike*, Logos, Beograd 2016, str. 31.32.

³ Ibid.: str. 31.

⁴ http://www.pravoslavni-odgovor.com/Crkva_Hristova/Origen_i_liberalizam_u_Crkvi.htm

S obzirom da ove teške i grabljive vukove nije poslao Bog niti ih je nadahnuo Sveti Duh, sama crkvena istorija svedoči o tome kolika i kakva su oni opasnost bili i ostali sa svojim luciferijanstvom za čistotu božanske istine, vere i jedinstvo hrišćanstva. Ogroman broj iscepkanih hrišćanskih zajednica, čak više hiljada, to najbolje potvrđuje. Njih, tih teških vukova, na žalost, i danas ima na svim stranama i gotovo u svim denominacijama.

Vratimo se sada Isaiji i njegovom proročanstvu. Ono je dovoljno jasno i ne nudi ništa što bi se moglo drugačije shvatiti nego kako piše. Jer ako u tekstu nema simbola i ako je teologija zamene nebiblijska nauka, onda nam ništa drugo ne preostaje nego da ovaj tekst prihvatimo u njegovom doslovnom smislu i značenju. Ipak, da bismo ga malo bolje osvetlili i razumeli, dobro je da pogledamo nešto širi kontekst, makar jedno poglavlje ranije - Isaiju 59. Od ukupno 21 stiha, koliko ovo poglavlje ima, 14 stihova (2-15) bez ikakvog prikriivanja nabrajaju sve grehe Izrailja. Pogledajmo redom:

„Gle, nije okraćala ruka Gospodnja da ne može spasti, niti je otežalo uho Njegovo da ne može čuti. Nego bezakonja vaša rastaviše vas s Bogom vašim, i gresi vaši zakloniše lice Njegovo od vas, da ne čuje. Jer su ruke vaše oskvrnjene krvlju i prsti vaši bezakonjem; usne vaše govore laž i jezik vaš izriče opačinu. Nema nikoga da viče za pravdu, niti ima da se pre za istinu; uzdaju se u ništavilo, i govore laž; začinjaju nevolju, i rađaju muku. Nose jaja aspidina i tkaju paučinu; ko pojede jaje njihovo umre, i ako koje razbije, izade guja. Platno njihovo nije za haljine, niti će se oni odenuti svojim poslom; posao je njihov bezakonje i u rukama je

njihovim nasilje. Noge im trče na zlo i brze su na prolivanje krvi prave; misli su njihove bezakonje; na putevima je njihovim pustoš i rasap. Put mirni ne znaju, i na putevima njihovim nema pravde; načinili su sebi krive staze; ko god ide po njima, ne zna za mir. Zato je sud daleko od nas, i pravda ne dolazi do nas; čekamo videlo, a ono, eto mrak; svetlost, a ono hodimo po tami Pipamo kao slepci zid, kao oni koji nemaju očiju pipamo; spotičemo se u podne kao u sumračje; u obilju smo kao mrtvi. Ričemo svikoliki kao medvedi, i jednako učemo kao golubice; čekamo sud, a njega nema, spase-nje, a ono je daleko od nas. Jer se prestupi naši umno-žiše pred Tobom i gresi naši svedoče na nas; jer su prestupi naši kod nas i bezakonja svoja znamo, da neveru učinismo i slagasmo Gospodu, i odstupismo od Boga svog, govorismo o nasilju i odmetu, da sastavlja-smo i iznosismo iz srca reči lažne. Zato sud odstupi natrag, i pravda stoji daleko; jer istina pade na ulici i pravda ne može da prođe. I istine je nestalo, i ko se uklanja od zla, postaje plen. To vide Gospod, i ne bi Mu milo što nema suda.“ Isaija 59,1-15.

Ne jedan, ne dva, već tridesetak vrlo teških grehova svoga naroda nabraja prorok Isaija. Jednom reči, u ovom narodu vladao je potpuni mrak, kao što i sluga Božji kaže: „Čekamo videlo, a ono, eto mrak; svetlost, a ono hodimo po tami Pipamo kao slepci zid, kao oni koji nemaju očiju pipamo; spotičemo se u podne kao u sumračje.“ Isaija 59, 9.10. Da li je onda Bog još u vreme proroka Isaije imao dovoljno razloga da odbaci svoj izabrani narod, kako bi to voleli hrišćanski teški vuci? Očigledno, imao je. A da li je to učinio? Naravno da nije. Evo kako je Bog reagovao kad je sve to video:

„To vide Gospod, i ne bi mu milo što nema suda. I vide gde nema čoveka, i začudi se što nema posrednika; zato učini Mu spasenje mišica Njegova, i pravda Njegova podupre Ga. Jer se obuče u pravdu kao u oklop, i šlem spasenja metnu na glavu; odenu se osvetom kao odelom, i ogrte se revnošću kao plaštem. Po delima, po delima da vrati gnev protivnicima svojim, platu neprijateljima svojim, ostrvima da plati. I bojaće se ime-na Gospodnjeg sa zapada, i slave Njegove s istoka sunčanog; jer će neprijatelj navaliti kao reka, a Duh će Gospodnji podignuti zastavu suprot njemu. I doći će Izbavitelj u Sion i k onima od Jakova koji se obraćaju od greha, veli Gospod. A ovo će biti zavet moj s njima, veli Gospod: Duh moj, koji je u tebi, i reči moje, koje metnuh u usta tvoja, neće otići od usta tvojih ni od usta semena tvog, ni od usta semena semena tvog, veli Gospod, odsele i doveka.“ Isaija 59, 15-21.

Gospod je video i nije mu bilo milo što nema ni pravde ni istine. Još je video da nema čoveka, a začudio se i što nema posrednika, pa je odlučio da sam učini prve korake za izbavljenje svoga naroda. Najpre je rešio da se osveti svojim neprijateljima i neprijateljima svoga izabranog naroda: „Po delima, po delima da vrati gnev protivnicima svojim, platu neprijateljima svojim, ostrvima da plati.“ Isaija 59,18.

Sudbina filistejskih gradova

Ostrvima da plati? Zašto baš ostrvima? U samom Izrailju, kao što je poznato, nema ostrva, što se može videti na svakoj mapi. Znači, treba ih tražiti izvan Izraela. Da li je Bog od potpunog rasejanja jevrejskog

naroda pre dve hiljade godina do danas preduzimao odmazdu protiv bilo kojih ostrvskih zemalja? Koliko je iz istorije poznato – nije. Ako je tako, onda se ovde radi o proročanstvu koje se još nije ispunilo. Sa kojih su to ostrva došli Božji neprijatelji, odnosno neprijatelji Božjeg izabranog naroda, i ostali do današnjeg dana na izraelskoj teritoriji? Reč je, očito, o Palestincima, odnosno o Filistejima, kako su se nekad zvali i kako ih Biblija pominje. *Jerusalimski biblijski leksikon* pod odrednicom *Filisteji* kaže sledeće:

„Filisteji su bili jedan od „morskih naroda“, koji su se pojavili krajem kasnog bronzanog doba u jugoistočnom prostoru Sredozemnog mora. Egipatski izvori pominju takve „morske narode“ kao plaćenike u egipatskoj vojsci. (...)

Jedan kasniji egipatski izvor, Amen-em-opet, iz kasnog 12. / ranog 11. veka pr. Hr. pominje pored ostalih naroda i tri morska naroda: Širdanu, Čeker i Filisteje; osim toga i tri filistejska grada: Aškelon, Ašdod i Gazu.

Egipatski izvori ne daju nikakav podatak o poreklu Filisteja i ostalih morskih naroda. U 1. Mojsijevoj 10,14 kaže se međutim: 'Patrusime, Kasluhime (od kojih iziđoše Filisteji) i Kaftorime.' (*prevod Bakotića*). Isto tako i u Jeremiji 47,4 i u Amosu 9,7 Filisteji potiču iz Kaftora. S druge strane u Jezekilju 25,16 i Sofoniji 2,5 dovode se u vezu sa Krićanima. Izgleda da su Kaftoriti i Krićani identični ili blisko srodni.⁵

Pod odrednicom *Kaftor*, *Kaftoriti* stoji sledeće:

„Ostrvo, mesto porekla Filisteja (Jeremija 47,4). Prema 1. Mojsijevoj 10,14 Kaftoriti su bili potomci

⁵ *Jerusalemmer Bibellektion*, Hänssler Verlag, Neuhausen-Stuttgart, 4. Auflage 1998, str. 696

Hama, Nojevog sina. Oni su uništili Avitere i živeli u njihovom području (5. Mojsijeva 2,23). Postoje dobri razlozi da se kultura Filisteja dovede u vezu sa istorijom Krita.⁶

Engleski istoričar Sajmon Sibag Montefjore naziva Filisteje takođe „pripadnicima Naroda s mora poreklom s Egeja“⁷.

U čemu je greh ovih naroda? Jezekilj kaže:

„Ovako govori Gospod, Večni: Što osvetu Filisteji učiniše, što se besno iz duše svoje osvetiše, sve iz stare mržnje svoje potirući, - zato ovako govori Gospod, Večni: Evo ruku svoju dižem ja na Filisteje i istrebljujem i Kereteje i **potirem sve što pored mora leži**. Veliku ću osvetu na njima učiniti kazneći ih u gnevu svome, i poznaće oni da sam ja Gospod, kad na njima osvetu izvršim.“ Jezekilj 25,15-17. (*prevod Bakotića*).

Ko će najpre pokrenuti ovaj rat? „Jer će neprijatelj navaliti kao reka, a Duh će Gospodnji podignuti zastavu suprot njemu.“ Isaija 59,19. Dakle, neprijatelj Božji će svom silinom, kao reka, ustati na Božji izabrani narod, ali će mu se suprotstaviti Duh Gospodnji. Ove reči nedvosmisleno podsećaju s jedne strane na Otkrivenje 12,15 („I ispusti zmija za ženom iz usta svojih vodu kao reku, da je utopi u reci.“), a s druge strane, kad je u pitanju Duh Gospodnji, podsećaju na vreme pre potopa: „A Gospod reče: neće se duh moj dovek preći s ljudima.“ 1. Mojsijeva 6,3. Kako će se to sada Gospod osvetiti? Najverovatnije onako kako se osvetio Edomci-

⁶ Ibid.: str. 466.

⁷ Sajmon Sibag Montefjore: *Jerusalim, biografija*, Evro Giunti, Beograd 2014, str. 55.

ma – „rukom naroda svojega Izrailja“ (Jezekilj 25,14) Ili možda pak drugačije, s obzirom da savremeni svet ne razume volju Božju, a spreman je da optuži za genocid svaki narod koji se brani. Možda onako kako je prorečeno za Goga iz Magoga: „I sudiću mu pomorom i krvlju, i pustiću na nj i na čete njegove i na mnoge narode, koji budu s njim, silan dažd, kamenje od grâda, oganj i sumpor.“ Jezekilj 38,22.

Da je Gospod vrlo odlučan u svojoj nameri potvrđuje nam i prorok Jeremija: „Od onoga dana koji će doći da istrebi sve Filisteje i da zatre Tir i Sidon i sve ostale pomoćnike, jer će Gospod istrebiti Filisteje, ostatak ostrva Kaftora. Očelaviće Gaza, propašće Askalon (Aškelon – prim. ZKP) i ostatak doline njihove; dokle ćeš se rezati? Jaoh, maču Gospodnji, kad ćeš se smiriti? Vрати se u korice svoje, stani i smiri se. Ali kako bi se smirio? Jer mu Gospod daje zapovest na Askalon i na primorje: onamo ga odredi.“ Jeremija 47,4-7.

Ova strašna istina otkrivena je i proroku Sofoniji: „Jer će se Gaza ostaviti i Askalon će opusteti; Azot će se odagnati u podne i Akaron će se iskoreniti. Teško onima koji žive po bregovima morskim, narodu Heretejskom (Keretejskom – *prevod Bakotića*): reč je Gospodnja na vas, zemljo Filistejska, ja ću te zatrti da ne bude stanovnika u tebi.“ Sofonija 2,4.5.

Ko će onda naslediti ove krajeve kad ne bude više njihovih stanovnika?

„I bregovi će morski biti stanovi i jame pastirske i torovi za stada. **I taj će kraj biti ostatku doma Judina**; onde će pasti; u domovima će Askalonskim legati uveće; jer će ih pohoditi Gospod Bog njihov i povratiti roblje njihovo.“ Sofonija 2,6.7.

Da li se nešto od ovoga već ispunilo? Pogledajmo kako je prošao Askalon prema knjizi Erla Alberta Rovelja *Proročanstva govore*, koja je pisana u formi dijaloga: „Ovaj grad je osnovan 1800 godina pre Hrista i dospeo je do vrhunca svoje slave u Isusovo vreme. (...) Dopustite mi da spomenem iz *Enciklopedije Britanike*, XVI izdanje, tom 2, stranica 544, sledeće: 'Danas vidimo još samo nenaseljenu pustinju duž morske obale, 12 milja severno od Gaze... Velike ruševine, koje se delimično izdižu iz peska, svedoče o minuloj slavi toga grada. Taj kraj je inače vrlo plodan. Naročito dobro uspeva vinova loza, maslina i mnoštvo drugih voćaka.'⁸

U nastavku Rovel navodi isti izvor, *Enciklopediju Britaniku*, i kaže: „U Askalonu se rodio Irod Veliki. On je ovaj grad ukrasio divnim i veličanstvenim zgradama. Za vreme Rimljana grad je bio središte grčke nauke. Od 104. godine pre Hrista pa nadalje kroz više od dva i po veka bio je slobodan rimski grad, pa čak je postao i sedište biskupa.⁹

Međutim situacija se promenila u narednim vekovima: „Godine 636. posle Hrista grad je pao u arapske ruke. Za vreme krstaških ratova bio je središte jugozapadne Palestine. Posle šest meseci opsade osvojio ga je Baldwin III. Dakle, još petnaest vekova posle izricanja proročanstva o njegovoj propasti, ovaj grad je još uvek bio silan. Sledećih 600 godina nastalo je vreme strahota i krvoprolića. Godine 1270. njegova utvrđenja konačno je razorio sultan Bajbars, a njegovu luku zatrpao kame-

⁸ Erl Albert Rovel: *Proročanstva govore*, Preporod, Beograd 2018, str. 32.

⁹ Ibid.: str. 32.33

njem. Već sedam vekova Askalon leži u ruševinama kao prava slika pustoši i u njemu nema ni žive duše.“¹⁰

Tako piše Rovel oslanjajući se na dva proročanstva – iz Sofonije 2,4 i Zaharije 9,5. Međutim, nas ovdje interesuje nastavak proročanstva, tačnije onoga što smo čitali u Sofoniji 2,6.7, a to je da će taj kraj pripasti ostatku doma Judina i da će ih pohoditi Gospod Bog njihov i upravo tu povratiti roblje njihovo. Koliko se to ispunilo?

Od kraja 15. veka u tom području pominje se seoce Majdal, koje je vremenom sve više raslo, tako da je već 1948. godine brojalo oko 11.000 stanovnika. Danas to nije više ni Majdal, ni Medždal, kako su ga Turci svojevremeno zvali, ni Migdal Gaza, ni Migdal Gad, ni Migdal Aškelon, kako se kasnije zvao, već je to samo Aškelon, moderan grad sa blizu 120.000 stanovnika. U njemu žive, naravno, Jevreji, kako je to proročanstvo i najavilo, koji su došli iz Jemena, iz severnoafričkih i mnogih evropskih zemalja. A u starom Aškelonu, koji je pretvoren u Nacionalni park, ipak ima živih duša, ali samo onda kada dolaze turisti da razgledaju njegove ruševine nedaleko od savremenog Aškelona.

Kakva je sudbina zadesila Azot? Proročanstvo je najavilo: „Azot će se odagnati u podne.“ (Sofonija 2,4). Azot ili Ašdod, kako ga Jevreji zovu, pominje se u Knjizi Isusa Navina (13,3) kao jedna od pet velikih filistejskih kneževina na obali Sredozemnog mora, čuven po hramu filistejskog boga Dagona (1. Samuilova 5), koji je postojao sve do helenističkog perioda, kada ga je razorio Jonatan Makabejac (1. Makabejcima

¹⁰ Ibid.: str. 33.

10,84). Prostor nam ne dozvoljava da se detaljnije bavimo historijom ovog grada, koji je vremenom sve više gubio na značaju, da bi se najzad sveo na malo palestinsko selo poznato pod imenom Isdud, koje su konačno osvojili Izraelci u ratu sa Egipćanima 1948. godine. Moderni Ašdod je osnovan 1956. godine na pešćanim brdima u blizini mesta drevnog grada, dakle izvan historijskog naselja. „Planeri su podelili grad u sedamnaest naselja od deset do petnaest hiljada ljudi. Široki putevi između naselja čine da protok saobraćaja relativno slobodno teče unutar grada. Svaka četvrt ima pristup svom vlastitom komercijalnom centru, urbanom parku i zdravstvenoj i obrazovnoj infrastrukturi. Prvobitni plan je takođe predvideo poslovni i administrativni centar, izgrađen sredinom 1990-ih, kada je gradsko stanovništvo brzo raslo više nego udvostručeno za deset godina.“¹¹ Danas Ašdod ima preko 200.000 stanovnika.

No, nisu samo Aškelon i Ašdod pripali Jevrejima. Tu je još jedan filistejski grad, Akaron, kako se zvao u helenističkom periodu (1. Makabejcima 10,89), odnosno Ekron na hebrejskom. Biblija ga spominje prvi put u Knjizi Isusa Navina (13,3), a prorok Sofonija je zapisao da će se on jednom iskoreniti (Sofonija 2,4). Da li se i ovo proročanstvo ispunilo?

„Brojne lokacije su predlagane za Ekron, uključujući Akir, Katru, Zikrin i Cezareju Maritimu, ali nakon otkrića *Ekronskog natpisa (Ekron inscription)* 1996. godine, Ekron je pozitivno identifikovan sa humkom Tel Mikne (jevrejski) ili Kirbet el-Mukana (arapski, negde 35 km zapadno od Jerusalima...“¹²

¹¹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Ashdod>

¹² <https://en.wikipedia.org/wiki/Ekron>

Brojne lokacije, brojna nagađanja. Dovoljno da se zaključi da je jedan od nekadašnjih pet najvećih filistejskih gradova iskorenjen. Nema ga više. Iščupan je zajedno sa korenom. Kao da je drvo. Kao da je busen trave. Međutim, bitnije od toga jeste da njegova teritorija sada pripada sinovima Izrailjevim, koji su došli sa svih strana.

Kao što vidimo, u naše vreme, pred našim očima, ispunila su se tri izvanredna proročanstva. Da li je to neko već primetio i zabeležio? Na žalost, nije. Čak ni oni koji prate znake vremena i nadaju se skorom Hristovom dolasku. A već je prošlo 70 godina od tada. Ima li objašnjena za to? Ima. I to je posledica teologije zamene. Hrišćanski teolozi odavno ne obraćaju pažnju na proroke Starog zaveta.

Koji je grad još ostao u palestinskim rukama? Gaza. Da li će i on nekada pripasti Izrailjcima? Svakako da hoće, zato što je tako prerekao Božji prorok: „Jer će se Gaza ostaviti...” (Sofonija 2,4).

Ono što Gospod nije mogao da nađe u onima koji žive po bregovima morskim, odnosno na obalama mora, na žalost, još ne može naći ni u svom izabranom narodu, ali će moći jednom u njegovom ostatku, naravno kad za to dođe vreme, a u pitanju je pokajanje: „I doći će Izbavitelj u Sion i k onima od Jakova koji se obraćaju od greha, veli Gospod. A ovo će biti zavet moj s njima, veli Gospod: Duh moj, koji je u tebi, i reči moje, koje metnuh u usta tvoja, neće otići od usta tvojih ni od usta semena tvog, ni od usta semena semena tvog, veli Gospod, odsele i doveka.“ Isaija 59, 20.21.

Ono što je takođe zanimljivo u ovom delu poglavlja (Isaija 59), jeste nenametljiva objava Svetog Trojstva.

Na nekoliko mesta spominje se Gospod (stihovi 1, 15, 19, 21), potom Duh Gospodnji koji će podignuti zastavu (stih 19) i Izbavitelj koji će doći u Sion (stih 20). Očigledno je da i ovde, kao i na drugim mestima u Bibliji, u planu spasenja, odnosno završnim, najdramatičnijim događajima istorije čovečanstva, učestvuju sva Tri Lica Božanstva.

Premda se 59. poglavlje knjige proroka Isaije ovde završava, ne završava se i sam tekst, već se on preliva u naredno poglavlje koje počinje rečima koje smo već naveli: „Ustani, svetli se, jer dođe svetlost tvoja, i slava Gospodnja obasja te. Jer, gle, mrak će pokriti zemlju i tama narode; a tebe će obasjati Gospod i slava njegova pokazaće se nad tobom.“ Isaija 60,1.2.

Kao što vidimo, reči „Ustani, svetli se“, pokazuju da se i sam Izrailj nalazio, i da će se nalaziti, u mraku sve dok ne dobije poziv da ustane da se svetli i da bude videlo svetu, baš onako kako je Isus to oduvek želeo: „Vi ste videlo svetu.“ Matej 5,14. Kada se bude to dogodilo, ostvariće se u punini uloga Izrailja koju je dobio prilikom izbora: „I narodi će doći k videlu tvojemu, i ka svetlosti koja će te obasjati.“ Isaija 60,3. I ne samo narodi, nego će se vratiti i sinovi Izrailjevi iz rasejanja: „Podigni oči svoje unaokolo, i vidi: svi se skupljaju i idu k tebi, sinovi će tvoji iz daleka doći i kćeri tvoje nosiće se u naručju.“ Isaija 60,4.

Mnogi su teolozi mišljenja da se Izrailj, a posebno Jerusalem, neće nikada obnoviti. Ovo proročanstvo govori suprotno: „I tuđini će sazidati zidove tvoje, i carevi njihovi služiće ti; jer u gnjevu svom udarih te, a po milosti svojoj pomilovaću te.“ Isaija 60,4.

U Isaiji 60,7 Gospod je najavio još nešto veličanstveno: „**I dom slave svoje proslaviću.**“ Da bi

bilo sasvim jasno o čemu se radi, nekoliko stihova kasnije prorok je zapisao i ove reči: „Slava Livanska tebi će doći, jela, brest i šimšir, **da ukrase mesto svetinje moje da bi proslavio mesto nogu svojih.**“ Isaija 60,13.

Šta nam otkrivaju ovi stihovi? Otkrivaju nam i razjašnjavaju proročanstvo koje je zapisano u Isaiji 59,20: „I doći će izbavitelj u Sion.“ Sion je gora na kojoj su stajali i Prvi i Drugi Hram, a ko je Izbavitelj? Sveto pismo poznaje jedino Isusa Hrista kao Izbavitelja, a u učenju hrišćanskih teologa poznata su samo dva Njegova dolaska. O kom je dolasku ovde reč? Ako je reč o prvom, svakako bi bio pomenut Vitlejem kao mesto Hristovog rođenja, a ne Sion. Ako je reč o drugom Hristovom dolasku, i tada se ne bi govorilo o Sionu, jer sam Gospod Isus Hristos kaže da će doći vidljivo za sve ljude sveta: „I tada će proplakati sva plemena na zemlji; i ugledaće sina čovečjega gde ide na oblacima nebeskim sa silom i slavom velikom.“ Matej 24,30 Dakle, u Isaiji 59,20 nije reč ni o prvom ni o drugom Hristovom dolasku. Reč je o dolasku koji će prethoditi Njegovom drugom dolasku. Reč je o dolasku u Sion. A koji je cilj ovog dolaska? Onaj koji smo već podvukli: „**I dom slave svoje proslaviću.**“ Isaija 60,7

Drugi Hram nadmašio je slavu Prvog Hrama, jer je u njemu često propovedao Isus. Treći Hram će očigledno nadmašiti oba prethodna Hrama, jer će Izbavitelj doći u Sion i proslaviti „dom slave svoje“!!!

JEZEKILJEV HRAM

Prorok Jezekilj, za koga se zna da je bio sveštenik (koen), bio je među prvim judejskim zarobljenicima koji su u vreme cara Navuhodonosora odvedeni u vavilonsko ropstvo 598. godine pr.n.e. Tamo je nastavio da prorokuje još 22 godine. Većina biblista veruje da je njegova knjiga, koja ima 48 poglavlja, u celosti napisana u Vavilonu. Prva polovina ove proročke knjige sadrži govore i vizije pre osvajanja Judeje i razorenja Jerusalima, a druga polovina nakon ovog tragičnog događaja. Postoji, međutim, i podela na tri dela: a) vizija o pozivanju Jezekilja za proroka i sud nad Judom i Jerusalimom (poglavlja 1-24); b) proročanstva i sud nad drugim narodima i silama (poglavlja 25-32); c) proročanstva o spasenju Izrailja sa završnom velikom vizijom o novom Hramu i novom bogoslužjenju (poglavlja 33-48).

Pišući o tome kada je dobio viziju o novom Hramu i gde se Hram nalazi Jezekilj kaže sledeće: „Dvadeset pete godine robovanja našega, u početku godine, deseti dan meseca, četrnaeste godine od kako se uze grad, isti dan dođe nada me ruka Gospodnja i odvede me onamo. Utvarama Božjim odvede me **u zemlju Izrailjevu**, i postavi me na goru vrlo visoku, na kojoj bejaše s juga kao sagrađen grad.“ Jezekilj 40,1.2.

Kao što vidimo Bog nije odveo proroka na Nebo da bi mu tamo pokazao Hram, nego ga je odveo u zemlju Izrailjevu!!!

Na vratima grada proroka je sačekao jedan Čovek. Evo kako ga Jezekilj opisuje: „I odvede me onamo, i gle, čovek, koji na oči bejaše kao od medi, s užem lane-nim u ruci i s trskom meračkom, i stajaše na vratima. I progovori mi taj čovek: sine čovečji, gledaj očima svojim i slušaj ušima svojim, i uzmi na um sve što ću ti pokazati, jer si doveden ovamo da ti pokažem; kaži domu Izrailjevu sve što vidiš.“ Jezekilj 40,3,4.

Ko mu je tamo pokazao sve ono što mu je trebalo pokazati? „Čovek, koji na oči bejaše kao od medi.“ (stih 3). Ko je taj Čovek? Iz ovog teksta ne znamo kako se zvao, ali ako uporedimo ovu viziju sa vizijama u Danilu 10,5,6 i Otkrivenju 1,13-16, jer su veoma slične, doći ćemo do nedvosmislenog zaključka da je ovde reč o Mesiji. Sâm Mesija je, dakle, u ljudskom obličju, sve ovo pokazao Jezekilju. Šta mu je onda rekao? „Sine čovečji, gledaj očima svojim i slušaj ušima svojim, i uzmi na um sve što ću ti pokazati, jer si doveden ovamo da ti pokažem; kaži domu Izrailjevu sve što vidiš.“ Jezekilj 40,4.

Gledanje očima i slušanje ušima pravi je problem mnogih savremnih hrišćanskih teologa, a posebno većine njihovih vernika, jer niti žele da gledaju svojim očima, niti žele da slušaju svojim ušima, niti žele da primaju k srcu sve što im se kaže i pokaže. Štaviše, jasne božanske vizije gledaju onako kako misle da treba da gledaju, na svoj način, iz svog ugla, sa svog stanovišta, a to znači neminovno da ih iskrivljuju i izopačuju. I ovaj slučaj to vrlo lepo ilustruje: Proroka koga je Bog odveo

u Izrailjevu zemlju, teolozi odvođe na Nebo, a ono što im Mesija jasno pokazuje i skoro da ocrta na zemlji oni to okreću na drugu stranu i primenjuju na druge stvari. Evo jednog drastičnog primera upravo iz Jezekiljeve knjige:

Dimenzije Jezekiljevog Hrama

Mnogi savremeni teolozi tvrde da u Jezekiljevoj viziji nije reč o zemaljskom, već o nebeskom Hramu, jer on navodno ima ogromne dimenzije koje daleko prevazilaze mesto na kojem su bili Prvi i Drugi Hram, a koje, po nekim izvorima, zahvata površinu od 144.000 m². Po njima su dimenzije ove nove Svetinje 12,5 km u dužinu i 5 km u širinu. Takvu jednu građevinu je nemoguće sažidati na Zemlji, kažu oni. A kako su došli do ovakvog zaključka? Svakako, pogrešnim čitanjem Biblije, odnosno pogrešnim čitanjem Jezekiljevog teksta u 48. poglavlju.

O čemu zapravo prorok piše u ovom poglavlju? Najpre o budućim granicama svakog od izrailjskih plemena ponaosob, a onda od osmog stiha nastavlja: „A uz među Judinu, od istočne strane do zapadne, neka bude prinos što ćete prineti, dvadeset i pet tisuća lakata u širinu, a u dužinu kao koji drugi deo, od istočne strane do zapadne, **i svetinja da bude usred njega**. Prinos koji ćete prineti Gospodu, neka bude od dvadeset i pet tisuća lakata u dužinu i od deset tisuća u širinu. I taj će sveti prinos biti sveštenicima, sa severa dvadeset i pet tisuća lakata u dužinu, a sa zapada deset tisuća u širinu, i s istoka deset tisuća u širinu, a s juga dvadeset i pet tisuća u dužinu; **i svetinja Gospodnja da bude usred njega**.“ Jezekilj 48,8-10.

O čemu je reč u navedenim stihovima? O zemljištu koje treba izdvojiti za sveštenike, odnosno za Gospoda. Međutim, dimenzije zemljišta koje je odvojeno za sveštenstvo teolozi pripisuju dimenzijama Hrama. I, naravno, tako metri postaju kilometri!!!

A šta će se nalaziti u sredini tog zemljišta? Prorok jasno kaže: „**Svetinja da bude usred njega.**“ Jezekilj 48,8. I opet ponavlja: „**Svetinja Gospodnja da bude usred njega.**“ Jezekilj 48,10. Razume se, ako je ta Svetinja u sredini izdvojenog zemljišta, onda je daleko manja po svojim dimenzijama negoli izdvojeno zemljište. A kolike su njene dimenzije? I tu ne moramo da nagađamo, jer je prorok dovoljno jasan: „Potom izmeri joj dužinu, i beše četrdeset lakata, i širinu, i beše dvadeset lakata.“ (On izmeri i Svetinju: bila je četrdeset lakata duga i dvadeset lakata široka. – *Savremeni srpski prevod*) Jezekilj 41,2. Ako ove laktove pretvorimo u metre, šta dobijamo? Dobijamo da je prvi deo Hrama bio dugačak 20 m, a širok 10 m. A drugi deo, Svetinja nad svetinjama? „I izmeri dužinu onde, i beše dvadeset lakata, a širina dvadeset lakata u crkvi; i reče mi: ovo je Svetinja nad svetinjama.“ Jezekilj 41,4. Da li je to onda nebeski Hram? – Naravno da nije! Dimenzije to jasno govore.

Prisetimo se sada i dimenzija prethodnih svetilišta. Rekli smo da je Šator sastanka bio dugačak 30, a širok 10 lakata. Mere Solomunovog hrama iznosile su 60 lakata dužine, 20 lakata širine i 30 lakata visine (1. Ocarevima 6,2). Osnovne površine Irodovog Hrama su, doduše, zadržane, ali je on podignut u visinu na 25 m i daleko raskošnije izgrađen.

Kao što vidimo Jezekiljev Hram se kreće skoro u istim dimenzijama kao i prethodna svetilišta. Šta onda

možemo da zaključimo? Šta drugo, nego da je u pitanju božanska vizija o zemaljskom Hramu! Verovatno, Trećem Hramu.

Na kraju recimo i to da nas na ovaj zaključak navodi i redosled prethodnih proročanstava: poglavlje 36 nam pokazuje da će Bog pokupiti svoj narod iz svih zemalja, da će ga vratiti u zemlju Izrailjevu i duhovno obnoviti; poglavlje 37 govori o ponovnom oživljavanju duhovno mrtve jevrejske nacije (slika o suvim kostima), a poglavlja 39 i 40 najavljuju uništenje poslednjeg strašnog neprijatelja Izrailja, Goga i Magoga „sa severnoga kraja“ (Jezekilj 38,15). Posle toga dolazi izgradnja Hrama.

Izvor iz Doma Gospodnjeg

U svojoj neobičnoj viziji prorok Jezekilj je video još nešto, što svakako zaslužuje našu pažnju:

„Potom odvede me opet k vratima od Doma, i gle, **voda izlažaše ispod praga od Doma** k istoku, jer lice Domu beše prema istoku; i voda tecijaše dole s desne strane doma, s južne strane oltara. Potom me izvede k vratima severnim, i provede me okolo spoljašnim putem k spoljašnim vratima, putem koji gleda na istok, i gle, voda tecijaše s desne strane. I kad čovek izide na istok s merom u ruci, izmeri tisuću lakata, i prevede me preko vode, i voda beše do gležanja. Potom opet izmeri tisuću lakata, i prevede me preko vode, a voda beše do kolena; opet izmeri tisuću lakata, i prevede me, a voda beše do pojasa. I opet izmeri tisuću lakata, i posta reka, koje ne mogoh preći, jer voda ustade da trebaše plivati, posta reka koja se ne može pregaziti. Tada mi reče: vide li,

sine čovečji? I odvede me i povrati me na breg reci. A kad se vratih, gle, po bregu reci vrlo mnogo drva otud i odovud. I reče mi: ova voda teče u Galileju prvu, i spušta se u polje, i uteče u more, i kad dođe u more, njegova će voda postati zdrava. I sve životinje što se miču kuda god dođu ove reke, biće žive i biće veliko mnoštvo riba, jer kad dođe ova voda onamo, druga će postati zdrava, i sve će biti živo gde ova reka dođe. I ribari će stajati kraj nje od Engada do En-Eglaima i razapinjati mreže; i biće riba svakojakih vrlo mnogo kao u velikom moru. A bare njegove i glibovi neće biti zdravi, nego će ostati slani. A kraj reke po bregu otud i odovud rašće drveta svakojaka rodna, kojima lišće neće opadati niti će roda na njima nestajati; svakoga će meseca rađati nov rod, jer joj **voda teče iz svetinje**; zato će rod njihov biti za jelo i lišće njihovo za lek.“ Jezekilj 47,1-12.

Kad su se Jevreji vratili iz vavilonskog ropstva, pristupili su obnovi razrušenog i spaljenog Hrama, koja je okončana šeste godine vladavine persijskog cara Darija (516. g. pre n.e.), oko sedamdeset godina nakon njegovog razorenja. Poznato je da prilikom posvećenja tog Hrama nije potekla voda ispod njegovog praga, pa je to dokaz da se Jezekiljeva vizija ne odnosi na njega. Ali u tom obnovljenom Hramu postojala je jedna ceremonija koja je imala i preteristički i futuristički smisao. Preteristički, jer je podsećala na događaj iz vremena lutanja Jevreja po pustinji, a futuristički, jer je najavljivala upravo ono što je Jezekilj video da će se dogoditi u novom Hramu. Evo kako Elen G. Vajt opisuje taj obred:

„Izrailjci su posle zauzimanja Hanana, s posebnom radošću proslavljali dan kada je u pustinji potekla voda

iz stene. U Hristovo doba ova proslava dobila je oblik upečatljive ceremonije. Proslavljena je u dane svetkovine Senica, kada se narod iz cele zemlje okupljao u Jerusalimu. Svih sedam dana ovog praznika sveštenici su u pratnji levitskih horova i orkestara izlazili da iz izvora u Siloamu zahvate vodu zlatnim sudovima. Za njima se tiskalo mnoštvo vernika, koji su pokušavali da se napiju vode iz istog izvora, pevajući istovremeno radosne stihove: ‘S radošću ćete crpsti vodu iz izvora ovoga spasenja’ (Isaija 12,3). Zatim su sveštenici nosili vodu u Hram, praćeni zvucima truba i svečanim rečima pesme: ‘Evo, stoje noge naše na vratima tvojim, Jeruslime!’ (Psalam 122,2) Voda je izlivana na oltar za žrtve paljenice, dok su odjekivale pesme hvale i mnoštvo pobedonosno klicalo uz pratnju muzičkih instrumenata i dubokih tonova truba.¹

Istu ovu svečanost Kevin L. Hauard opisuje vrlo slikovito sledećim rečima:

„U bogosluženjima koja su se održavala u Hramu za vreme praznika Senica ogleda se usrdno očekivanje kiše. Svakoga jutra u toku praznika prinosi se Gospodu nalevna žrtva od vode (izlivanje vode kao žrtve), tako reći kao vidljiva molitva za kišu.

Odmah nakon svitanja, dok su mnoge druge žrtve bile pripremljene, vesela povorka muzičara i vernika pratila je prvosveštenika do izvora Šiloah. Prvosveštenik je nosio zlatni krčag, koji je mogao da zahvati oko jedan litar vode. Da bi ga napunio, pažljivo je uranjao krčag u izvor i onda ga odnosio nazad na brdo Hrama.

¹ Elen G. Vajt: *Stvaranje, patrijarsi i proroci*, Preporod, Beograd 2001, str. 376.

Istovremeno jedna druga grupa spuštala se nizbrdo južno od Jerusalima u oblast Moza, gde su pored potoka rasle vrbe u izobilju. Nakupili bi puno dugih, tankih prutova vrbe i odnosili nazad u Hram. Tamo su ih stavljali po ivici oltara tako da su se njihovi vrhovi naginjali preko oltara i stvarali neku vrstu pokrova.

U međuvremenu je prvosveštenik s vodom iz izvora Šiloah stizao na južna vrata Hrama. Upravo zbog ove ceremonije ona su nazvana Vodena vrata. Čim bi prošao kroz vrata, odjeknule bi u Hramu tri puta srebrne trube, a sveštenici bi jednoglasno ponavljali reči proroka Isaije: 'S radošću ćete crpsti vodu iz izvora ovoga spasenja.' (Isaija 12,3).

Lagano se upućivao prvosveštenik prema velikom kamenom oltaru u unutrašnjem dvorištu Hrama i peo se desnom stranom. Gore na oltaru okretao se na levo, gde su stajale dve srebrne posude, od kojih je vodio odvod prema podnožju oltara. Jedna posuda bila je za regularne nalevne žrtve od vina, a druga za nalevne žrtve od vode za vreme ove svečanosti.

Čim bi prvosveštenik podigao zlatni krčag da izlije vodu kao žrtveni dar, narod bi povikao: 'Podigni svoju ruku!' Na to bi prvosveštenik podizao svoju ruku još više i izlivao vodu, dok je narod mogao da prati njegove radnje i da ih potvrđuje. Ova tradicija nastala je oko 95. godine pre Hr. kao reakcija na ustanak u danima kralja i sveštenika Aleksandra Janaiosa, unuka Simona Makabejca. Makabejci su bili sveštениčka porodica, čiji je otac bio Matatija, koji je 165. godine pr. Hr. podigao ustanak da se obori grčko-sirijska vlast nad Izrailjem. Njeni potomci krunisani su za kraljeve, što je bilo neopravdano stapanje kraljevske i sveštениčke službe.

Prema Pismu kraljevi su morali da potiču iz plemena Juda a u okviru njega iz roda Davidova, dok su izrailjski sveštenici poticali iz plemena Levi i iz roda Aronova. Zato su Aleksandra Janaios mrzela mnoga njegova judejska braća. Kao sadukej on je odbio ceremoniju nalevne žrtve od vode, jer ona nije bila propisana u Mojsijevom zakonu, nego je bila tradicija koja je nastala kasnije. Umesto u posudu on je izlio vodu na zemlju. Zbog toga su se vernici uskomešali, gađali ga limunovima i pokušali da ga ubiju. Razjaren od besa Aleksandar je pozvao plaćeničke trupe svoje stalne vojske da bi uzbunu ugušio u korenu. Kad mu je konačno uspelo da uguši ovaj ustanak pun strasti, šest hiljada ljudi je ležalo mrtvo na zemlji, a jedan rog slomljen je na oltaru. Od tada je propisno sprovođenje ceremonije nalevne žrtve od vode uvek strogo nadgledano.

Dok je prvosveštenik izlivao nalevnu žrtvu od vode pred Gospodom, istovremeno bi izlio i nalevnu žrtvu od vina u drugu posudu. Neposredno potom odjeknula bi tripud srebrna truba i najavila početak hramske muzike. Narod je slušao kako je hor Levita pevao *Halel* (Psalm hvale 113-118).

U isto vreme sav narod je držao svoje palmove grane upravljene prema oltaru i uključivao se u pesmu: 'O Gospode, pomози! O Gospode, daj da bude u napredak!' (Psalam 118,25). Za to vreme sveštenici su sa palmovim granama u ruci obilazili oko oltara.²

Kao što smo rekli, ova svečanost je imala pored preterističkog i futurističko značenje. Iz Svetinje koju

² Kevin Howard, Marvin Rosenthal: *Die Feste des Herrn*, Hit-Verlag Wien, 2000, str. 152, 153.

opisuje prorok Jezekilj, iz novog Hrama, ispod njegovog praga, poteći će voda. Prisetimo se i vizije proroka Joila, koji nakon opisa Božjeg suda u dolini Josafatovoj, takođe govori o ovom čudu: „I poznaćete da sam ja Gospod Bog vaš, koji nastavam u Sionu, u svetoj gori svojoj. I Jerusalim će biti svet, i tuđinci neće više ići po njemu. I tada će gore kapati slatkim vinom, i humovi će se topiti od mleka, i svim potocima Judinim teći će voda, **i izaći će izvor iz doma Gospodnjega** i natopiće dolinu Sitim.“ Joilo 3,17.18.

Prorok Zaharija, kao i prorok Joilo, opisuje rat Gospodnji sa okolnim narodima u dan „koji je poznat Gospodu“ (14,7), a zatim dodaje: „I u taj dan **poteći će iz Jerusalima voda živa**, pola k istočnom moru a pola k zapadnom moru, i biće i leti i zimi.“ Zaharija 14,8.

Jedini praznik koji se spominje posle ovog događaja jeste praznik senica: „I ko god ostane od svih naroda koji dođu na Jerusalim, svak će dolaziti od godine do godine da se pokloni caru Gospodu nad vojskama i da praznuje praznik senica. I ako koji od plemena zemaljskih ne bi došli u Jerusalim da se poklone caru Gospodu nad vojskama, na njih neće biti dažda.“ Zaharija 14,16.17.

Sa svega rečenog zaključujemo da će se u poslednje vreme u Jerusalimu podići novi Hram, da će ispod njegovog praga izaći izvor žive vode, koji je najavljen ne samo u vizijama Jezekilja, Joila i Zaharije, već i jednom posebnom ceremonijom za vreme praznika senica i u vreme dok je postojao Drugi Hram.

„GROZOTA PUSTOŠENJA“ NA SVETOM MESTU

Biblija beleži veliki broj znakova koji će prethoditi Hristovom drugom dolasku. Mnoge od njih pomeno je i sâm Spasitelj u svom čuvenom proročkom govoru zabeleženom u Mateju 24, Marku 13 i Luci 21, a među njima je svakako najzagonetnija „**grozota pustošenja**“ (*Savremeni srpski prevod*). Adventistički teolog i istoričar Marvin Maksvel, kod koga je „grozota pustošenja“ prevedena kao „mrzost opustošenja“, kaže:

„Kada vidimo kako su se potpuno ispunila Hristova proročanstva o razorenju Jerusalima oko 70. godine posle Hrista, tada će se učvrstiti i naše poverenje u Njegova proročanstva koja treba da se ispune u naše vreme. To je posebno važno, jer se pojam 'mrzost opustošenja' može primeniti na naše dane isto onako kao i na vreme razorenja Jerusalima.“¹

Vuk Karadžić ovaj izraz prevodi kao „mrzost opušćenja“, što je daleko od izvornog značenja, Emilijan Čarnić kao „gnusoba opustošenja“, a u prevodu „Stvarnosti“ pominje se kao „groza pustoši“. U stranim prevodima možemo je naći kao npr. „grozota koja

¹ Marvin Maksvel: *Apokalipsa*, Preporod, Beograd 1996, str. 26.

donosi pustošenje“ (мерзостта, която [докарва] запустение - bugarski), „ogavnost pustošenja“ (ohavnost zpuštění - češki), „nečista stvar koja pustoši“ (the unclean thing which makes destruction - Bible in Basic English), „destruktivno sknavljenje“ (the destructive desecration - International Standard Version). Evo kako je evanđelista Matej zabeležio Isusove reči:

„Kada dakle vidite da 'grozota pustošenja', o kojoj govori prorok Danilo, stoji na Svetom mestu - ko ovo čita, neka shvati - neka tada oni koji budu u Judeji beže u planine, i ko se zatekne na krovu, neka ne silazi u kuću da nešto uzme, a ko se zatekne u polju, neka se ne vraća da uzme ogrtač. Teško trudnicama i dojiljama tih dana! Molite se da vaše bežanje ne bude u zimu ili u subotu, jer će tada nastati velika nevolja, kakve nije bilo od početka sveta do sada, niti će biti. Kad se ti dani ne bi skratili, niko se ne bi spasao. Ali, radi izabranih će ti dani biti skraćeni.“ Matej 24, 15-22.

Isus nas najpre podseća da prorok Danilo govori o „grozoti pustošenja“, o događaju koji će se na neki način ponoviti. I zaista, u celom Starom zavetu „grozota pustošenja“ se pominje samo u Danilovoj knjizi. Zato moramo videti i razumeti šta je to Danilo video i gde se to događa, da bismo imali sliku onoga što će se dogoditi u budućnosti. Mnogi misle da se ovo proročanstvo nalazi u Danilu 9,27, ali pogledajmo da li je tako: „Pustošnik će najmrže stvari izvršiti dok se pustošenje koje namisli ne izlije na pustošnika.“ Danilo 9,27 (*Bakotićev prevod*). Dakle, ovde se spominju i mrske stvari i pustošenje, međutim, doslovan prevod Žaka B. Dukana, francuskog stručnjaka za Stari zavet, a posebno za Knjigu proroka Danila i jevrejski jezik, glasi ovako:

„... i kao na krilima bezakonja, pustošenje sve do kraja, i onda što je bilo zapovedeno biće izliveno na silu koja pustoši.“ Danilo 9,27.²

Kao što vidimo, ovde ima govora o pustošenju, ali ne i o „grozoti pustošenja“. Očigledno da se Isus nije pozvao na ovaj stih, nego na neki drugi tekst proroka Danila. Zapravo u Danilovoj knjizi se na dva mesta govori o „grozoti pustošenja“. Tačnije, o tome je govorio anđeo Gavriilo proroku Danilu, a ovaj je to samo zabeležio u jedanaestom poglavlju svoje knjige, u 31. stihu, a potom i u dvanaestoj glavi, u 11. stihu. Bilo je to u vreme treće godine vladavine persijskoga cara Kira (534. godine pr. Hr.), kada je Bog posle Danilovih usrdnih molitava i dugog, čak tronedelnog posta poslao svog anđela da mu otkrije šta će biti sa njegovim narodom do kraja vremena (Danilo 10,14). Anđeo Gavriilo je najpre najavio još četiri cara u Persiji (Danilo 11,2), a potom preokao pojavu Aleksandra Velikog, silnog grčkog cara (Danilo 11,2), čija će se imperija vrlo brzo raspasti na četiri dela (Danilo 11,3).

I zaista, zlatno vreme grčkog svetskog carstva trajalo je vrlo kratko. Aleksandar Veliki je umro vrlo mlad, u 33. godini života, ne ostavivši za sobom naslednika. Njegovo ogromno carstvo nasledila su četiri generala i podelila ga među sobom. Seleuk je uzeo deo Male Azije, Siriju, Mesopotamiju i Vaviloniju, Ptolomej je prigrabio Egipat, Lizimah Trakiju i zapadni deo Male Azije, a Kasandru je pripala Makedonija i Grčka. Od petog stiha jedanaeste glave proročanstvo opisuje samo

² Žak B. Dukan: *Tajna knjige proroka Danila*, Preporod, Beograd 2010, str. 150.

ono što će se dešavati u dva od četiri dela raspadnutog Grčkog carstva, a to su Egipat, koji je označen kao „Južni car“, jer je južno od Izraela, i Sirija, koja je označena kao „Severni car“, jer je severno od Izraela. O ovim događajima pišu Kevin Huard i Marvin Rozental u svojoj knjizi *Svetkovine Gospodnje*:

„Izrael je zauzimao strateški važan položaj između Sirije i Egipta, i bio je na kopnu takoreći most između Azije, Afrike i Evrope. Kontrola nad Izraelom bila je od velikog značaja za vladavinu u tom regionu. Sa smrću Aleksandra Velikog Izrael je ponovo dopao u centar sukoba. Skoro dva veka bio je kao list na vetru između dinastija Seleukida (Siraca) i Ptolomeja (Egipćana), koje su težile ekspanziji i vladavini nad Bliskim Istokom.

Godine 171. pr. Hr. na tron seleukidskog carstva u Siriji popeo se Antioh IV. Bio je tiranin - grozan, nemilosrdan i brutalan. Nosio je svoju oholost kao odeću. Verujući da je on utelovljeno božanstvo, nazvao je sebe *Antiochos Theos Epiphanes* („Antioh, Vidljivi Bog“) ili samo Antioh Epifan. Njegovi protivnici, međutim, nazvali su ga Epimanes, odnosno „Ludi“. Bez ikakvog prethodnog upozorenja Izrael je iznenada bio izložen besu njegove netolerantne vladavine. (...)

On je težio ponovnom ujedinjenju grčke imperije, onakvom kakva je bila u danima Aleksandra Velikog. Godine 168. pr. Hr. preduzeo je vojni pohod na Egipat, pobjeda se činila sigurnom. Rimski senat je, međutim, poslao Popilija Lenasa da spreči Antioha u osvajanju Egipta. Kad ga je Lenas pitao da li želi mir ili rat sa Rimom, Antioh je izbegao odgovor i zatražio vreme da razmisli. Rimski predstavnik je, međutim, u pesku povukao krug oko Antioha i rekao mu da mora da se

izjasni pre nego što napusti krug. Tako je Antioh bio prinuđen na svoju sramotu da se povuče iz Egipta.

Na svom povratku u Siriju Antioh se zadržao u Jerusalimu. (...) Zbog stalnih političkih intriga u Izraelu i velikog otpora helenizaciji izdalo ga je strpljenje. I sasvim iznenada, bez ikakvog prethodnog upozorenja Antioh je naredio svojim vojskovođama da razore Jerusolim. Sav svoj bes i svoje razočaranje rešio je da iskali na jevrejskom narodu. Kuće su zapaljene, zidovi grada porušeni a desetine hiljada ljudi pobijeno ili prodato u roblje.

Ali time se njegovo ludilo razaranja nije okončalo. Antioh je sada svoju pažnju usmerio na Hram na brdu Sion. Sirijski plaćenici polomili su i porušili predvorja i kapije. Opljačkali su Hram, pokrali njegove zlatne posude i riznice. Dana 15. kisleva 168 pr. Hr. stavio je Antioh na sveti oltar u predvorju Hrama lik Zeusa, najvišeg boga grčkog Panteona. Naravno on je imao Antiohove crte lica. Na rođendan Zeusa (25. decembra) žrtvovao je Antioh na oltaru svinju. Svinje su za Jevreje bile apsolutna grozota i Zakonom Božjim strogo zabranjene. Svinjskom krvlju poprskao je Svetinju nad svetinjama i izlio čorbu od njenog mesa preko svetih svitaka, pre nego što ih je isekao i spalio. Kakav šok! Kakvo grozno delo! Nacija je doživela tešku traumu. Svetinja nad svetinjama bila je ukaljana i obesvećena. Obesvećena i osramoćena. (...)

Hram je pretvoren u Zeusovu svetinju, a kao žrtveni darovi bile su dozvoljene samo svinje. Neposredno pored samog Hrama podignuta je tvrđava, nazvana Akra, tako da je sirijski garnizon, koji se tamo stacionirao, mogao da kontroliše Svetilište.

Osim toga Antioh je izdao naredbu kojom je zabranio praktikovanje judaizma po cenu smrtne kazne i vršio česte pretrese kuća. Ako bi neko držao subotu, poštovao zakone o hrani, vršio obrezivanje ili bio u posedu svitaka Tore, cela njegova porodica bi bila osuđena na smrt. Odojčad su besili o vrat njihovih majki, a žene bacali sa gradskih zidova. Postojao je samo jedan izlaz, asimilovati se ili umreti.³

Antioh IV Epifan

Sve ovo potvrđuju Prva i Druga knjiga o Makabejcima, koje ozbiljni i ugledni jevrejski historičari, kakav je npr. Abraham B. Ranovič, smatraju verodostojnim istorijskim zapisima i izvorima. Pogledajmo samo deo izveštaja iz Prve knjige o Makabejcima:

„I napisa car Antioh (*IV Epifan*) proglas svemu carstvu svome: da svi budu jedan narod. I da svaki napusti svoje zakone (= *običaje*). I pokoriše se svi narodi po reči carevoj. I mnogi se iz Izrailja saglasiše sa

³ Kevin Howard, Marvin Rosenthal: *Die Feste des Herrn*, Hit-Verlag Wien, 2000, str. 177, 179, 180.

njegovim (idolo)služenjem i prinese žrtve idolima i oskrnaviše subotu. I posla car knjige rukama glasnika u Jerusalem i u gradove Judine da (svi) sleduju običajima tuđinaca zemlje (Judine); i da se zabrane svespaljenice, i žrtve, i žrtve izliva vina u Svetinji, i da se oskrnave subote i praznici; i da se uprlja Svetinja i sveti (= *sveštenstvo i narod*). Da se podignu oltari i hramovi i idolišta, i da se prinose žrtve svinjske i od nečistih životinja. I da ostavljaju sinove svoje neobrezane, i da uprljaju duše svoje u svemu nečistome i skvernome. Da bi (tako) zaboravili Zakon i izmenili sve uredbe (= *zapovesti Božje*). I ako neko ne bi postupio po reči carevoj, biće pogubljen. Po svim tim rečima (= *pitanjima*) napisa svemu carstvu svome, i postavi nadzornike nad svim narodom; i zapovedi gradovima Judinim da prinese žrtve (idolima) od grada do grada. I pridružiše se od naroda (Judejskog) k njima mnogi, svaki koji napušta Zakon. I učiniše zla (velika) u zemlji. I primoraše Izrailj da se skriva u svakom zbegu njihovom. I petnaestoga dana Hasaleva (= *Kisleva meseca*), godine sto četrdeset pete podigoše ***gnusobu opustošenja*** nad Žrtvenikom, i u gradovima Judinim unaokolo podigoše oltare (idolima).“ 1. Makabejska 1,41-54.

Bilo je to, kako kaže izveštaj, 145. godine po jevrejskom, odnosno 167. godine pr. Hr. po julijanskom kalendaru. Komentarišući poslednji stih u navedenom citatu, prevodilac ove knjige, vladika Atanasije, kaže:

„**1. Mak. 1,54:** Ovde kao i kod proroka Danila 11,31, reč je o postavljanju od strane Cara Antioha IV Epifana mnogobožačkog *idola* nad Žrtvenikom biblijskog Boga Živoga JAHVE-a i o podizanju paganskog *kapišta* (= idolopokloničkog *oltara*) na Svetom Mestu.

(I Josif Flavije posvedočuje: 'Car je nadgradio oltar – nad Žrtvenikom' – *Jud. Starine* XII,5,4). Bio je to kip Zeusa Olimpijskog (2. Mak. 6,2), što je sve ovde nazvano pomalo tajanstvenim izrazom '**gnusoba opustošenja**' ili '**gadost zapušćenja**' (ili '**gnusoba pustoši**' u Dan. 11,31, prevod Đ. Daničića; '**mrzost opušćenja**' u Mt. 24, 15, Vukov prevod). Blaženi Jeronim (tumačeći Dan. 11,31) tvrdi, na osnovu istoričara Porfirija, da je uz Zeusov idol bio postavljen u Hram Božiji i kip (bista) samog Antioha IV Epifana. – Ovaj izraz '**gnusoba opustošenja**' pre svega znači: da verujući biblijski čovek nije mogao bez *gađenja*, fizičkog, duševnog, egzistencijalnog, da pogleda ili nazove idol lažnog božanstva postavljen na Sveto Mesto, gde se služi Bogu Živom i Istinitom. Takva religiozna laž je *pustoš(enje)* svega svetog i dostojnog pobožnog poštovanja: pustošenje Neba, duše, srca, savesti, svih svetinja ljudskog bića, svetih mesta i svetilišta podizanih na Zemlji Bogu Pravom i Pravednom. I zaista, idol – lažni bog sve čini mrskim i pustošnim: nebesa i zemlju, dušu i telo, savest i srce, život i istoriju čoveka i sveta. Filon Aleksandrijski (*Legat. Ad Caium*, 580) govorio je da je za verujućeg Jevrejina prihvatljivije čak i samoubistvo nego da vidi paganski idol u Jerusalimskom Hramu Jahveovom. – Drugo što treba reći jeste: jevrejski naziv za '**mrzost opustošenja**': **ŠIKUS ŠOMEM**, najverovatnije je namerno izvrnuto aramejsko ime idola lažnog sirofeničanskog boga Baala: *Baal Šamem*, što znači: 'Gospodar neba'. A Zeus je ovde upravo asimilovan sa Baalom. Kako su Jevreji u doba posle Vavilonskog ropstva biblijskog Boga najčešće nazivali *Bog Neba* (2 Jezdr. 1,2: '*Gospodar Bog Neba*'; 5,11-12; 6,9-10; Nem. 1,4-5;

1 Jezdr. 6,14: '*Gospod Nebeski Izrailjev*': 1 Mak. 3,18; 2 Mak. 15,4; 3. Mak. 2,2), onda je sasvim verovatno da je najpre pisac knjige proroka Danila 11,31 (...) a zatim i naš pisac s gorkom ironijom i igrom reči izvrnuo naziv psevdobogova Baala=Zevsa u ono što njihovo idolo-poklonstvo stvarno donosi: *gađenje i pustoš!* – Isti izraz upotrebio je i Spasitelj Hristos u eshatološkog karaktera Besedi o razorenju Jerusalima (Mt. 24,15: 'Kada vidite *gnusobu opustošenja*, o kojoj govori Prorok Danilo, gde stoji na Mestu Svetom – koji čita da razumije'...). Ovo znači da je, za starozavetno i novozavetno biblijsko-crkveno shvatanje, gonjenje pravovernih i gnusno pustošenje Svetinja od strane Antioha Epimana imalo zaista apokaliptičke dimenzije i nagoveštava onog pravog Antihrista.⁴

Slično Atanasiju razmišlja i anglikanski komentator R.T. France:

„*Grozota pustoši* doslovni je grčki prijevod izraza '*grozota koja stvara pustoš*' iz Daniela 11,31; 12,11, koji je i sâm odjek slična jezika iz Daniela 9,27. '*Grozota*' ili '*grozno*', '*sramno djelo*' u starozavjetnomu idiomu predstavlja idolatrijsko suprotstavljanje istinskomu klanjanju Bogu, a u Danielu se odnosi na paganski kip koji je Antioh Epifan postavio u jeruzalemskomu Hramu 167. godine prije Krista, '*pustošeći*' na taj način hramsko bogoslužje. Isus, dakle, ima na umu ponavljanje toga čina oskvrnuća, počinjenog na *svetomu mjestu* (što bi značilo u samomu Hramu, a ne samo u gradu

⁴ *Knjige Makavejske*, drugo izdanje, Vidosav Trvrdoški – Trebinje, Jasen, bijeli Pavle – Nikšić, Bratstvo Sv. Simeona Mirotočivog – Vrnjci, 2002, str. 274.

Jeruzalemu – usp. Djela 6,13-21.28); izraz *tko čita neka razumije* poziva one koji čitaju Danielove riječi da ih primjene na vlastite prilike (usp. Danilo 12,10). Marko 13,14 (...). Što god se razumijevalo pod točnim ispunjenjem Isusova upozorenja, iz onoga što slijedi čini se jasnim da on upravo u događajima židovskoga rata iz 66-70. vidi ponavljanje Danielove 'grozote pustoši'.⁵

Isus se u svojoj izjavi nije pozvao na Knjige Makabejske, verovatno zato što nisu bile u kanonu Starog zaveta, ali se pozvao na Knjigu proroka Danila. Danilo je Antiohu IV. Epifanu, odnosno Epimanu, kako su ga zvali Jevreji, posvetio dobar deo 11. poglavlja svoje knjige, čak od 21. do 39. stiha, a u 31. stihu doslovno je zapisao: „I vojska će stajati uza nj, i oskvniće Svetinju u gradu, i ukinuti žrtvu svagdašnju i postaviće **gnusobu pustošnu**“. Danilo 11,31.

Malo je poznato šta se desilo stotinu godina kasnije, kada je Gnej Pompej, rimski vojskovođa sa privatnom vojskom krenuo u vojne pohode, pregazio Seleukidsko carstvo 64. godine pre naše ere i obrušio se na Jerusalim. Istoričar Sajmon Sibag Montefjore ovim rečima opisuje napad na jerusalimski Hram:

„Pompej se ulogorio severno od basena Vitezda i tri meseca držao pod opsadom Hram, gađajući ga katalpultima. Još jednom je zavojevač iskoristio jevrejsku pobožnost – bio je šabat i post – Rimljani su upali u Hram sa severa i preklali sveštenike čuvare oltara. Jevreji su spaljivali sopstvene kuće, ostali su se bacili sa zidina. Pobijeno je 12.000 ljudi. Pompej je razorio

⁵ R. T. France: *MATEJ, Tumačenje Evanđelja po Mateju*, Dobra vest, Novi Sad 1987, str. 346.347.

utvrđenja, ukinuo monarhiju, zauzeo veći deo makabejske kraljevine i imenovao Hirkana za prvosveštenika, koji je sa svojim ministrom upravljao samo Judejom.

Pompej nije mogao da odoli prilici da zaviri u čuvenu Svetinju nad svetinjama. Iako su se ponosili svojim mnogim bogovima i prezirali primitivno sujeverje jevrejskog monoteizma, Rimljane su zanimali istočnjački obredi. Grci su se podsmevali Jevrejima govoreći da se ovi krišom klanjaju zlatnoj magarećoj glavi ili da goje ljudske žrtve koje zatim kanibaliraju. Pompej i njegova pratnja ušli su u Svetinju nad svetinjama, što je predstavljalo nezamislivo svetogrđe, budući da je čak i prvosveštenik posećuje samo jednom godišnje. Rimljanin je verovatno bio tek drugi nejevrejin (posle Antioha Četvrtog) koji je prodro do Svetinje. Ipak, s poštovanjem je proučio zlatnu tablicu i sveti svećnjak – i shvatio je da tu nema nikakvog božanstva, nema više ničega, osim izrazite duhovnosti. Ništa nije ukrao.⁶

Dakle, bez obzira na ovo svetogrđe, ipak Pompejevo postupanje ne treba shvatiti kao *grozotu* tj. *gnusobu pustošenja*, jer nije poput Antioha Epifana postavio u Hramu nikakav kip svojih bogova niti je zahtevao da mu se Jevreji klanjaju.

Ubrzo nakon Pompeja pojavio se njegov prijatelj Kras, koji je bio čuven po pohlepi i svireposti:

„Kras je finansirao svoje osvajanje (*Parćanskog kraljevstva – prim. ZKP*) pljačkom Hrama u Jerusalimu;

⁶ Sajmon Sibag Montefjore: *Jerusalim, biografija*, Evro Giunti, Beograd 2014, str. 117.118.

ukrao je 2.000 talanata koje Pompej nije dirao i 'grumen čistog zlata' iz Svetinje nad svetinjama. Ali Parćani su naneli težak poraz Krasu i njegovoj vojsci. Parćanski kralj Orad Drugi posmatrao je grčku predstavu kad je Krasova glava bačena na podijum. Orad je sipao istopljeno zlato u Krasova usta i rekao; 'Sad uživaj u onome za čim si čitav život žudeo.'⁷

Ni ova Krasova pljačka Hrama, ma koliko gnusna, nije bila prava grozota pustošenja. *Grozota pustošenja* je ipak ono što se desilo u 2. veku pre naše ere, a što treba i da se na neki način ponovi u budućnosti. Anđeo Gavriilo je proroku Danilu najavio da će „Severni car“ (Antioh IV. Epifan, kao izdanak seleukidske loze) uz pomoć vojske oskvrniti Hram. Tako će, prema Isusovim rečima, biti i u budućnosti. Antioh se pojavljuje kao tip, kao predlika strašne, eshatološke, protivbožanske sile. On je tip antihrista, koji će na sasvim drugačiji način postaviti „grozotu pustošenja“ na svetom mestu. U Evanđelju po Luki čitamo isti opis događaja kao u Matejevom evanđelju, s tim što pre ovog opisa Isus naglašava: „A kad vidite da Jerusalim opkoli vojska onda znajte da se približilo vreme da opusti.“ Luka 21,20.

U Evanđelju po Mateju 24 Isus pominje Sveto mesto i Judeju, a u Evanđelju po Luki 21 Jerusalim. Ovde treba pomenuti i vrlo čudnu ideju američkog teologa Hansa K. LaRondela, koji boreći se protiv dispencionalističkih tumačenja, kaže sledeće:

„Princip tumačenja geografskog literalizma, u kojem od kamena izgrađeni grad Jerusalim postaje centar proročkih ispunjenja, ne čini Hrista odlučujućim

⁷ Ibid., str.118.

merilom biblijskih predskazanja, nego stavlja stara geografska područja na njegovo mesto. Stvarno 'sveto mesto' je, međutim, ličnost Isusa Hrista! Isus je sâm izjavio: 'A ja vam kažem da je ovde nešto što je veće od hrama.' (Matej 12,6 /Bakotić/; up. Luka 17,20.21; Jovan 4,21-24). Zato samo hristocentrično izlaganje starozavetnih obećanja – a ne doslovno tumačenje – može biti jedino pravo hrišćansko shvatanje.⁸

Tako kaže LaRondel, vidimo da je isključiv u svojoj izjavi, ali koliko je u pravu, lako se može proveriti. Dovoljno je samo da se u biblijskom tekstu izraz „sveto mesto“ precрта i zameni imenom Isusa Hrista, kako to LaRondel shvata i predlaže. I evo šta dobijamo:

„Kada dakle vidite da 'grozota pustošenja', o kojoj govori prorok Danilo, stoji na ~~Svetom mestu~~ *Isusu Hristu* - ko ovo čita, neka shvati - neka tada oni koji budu u Judeji beže u planine, i ko se zatekne na krovu, neka ne silazi u kuću da nešto uzme, a ko se zatekne u polju, neka se ne vraća da uzme ogrtač.“ Matej 24,15-18.

Grozota pustošenja na Isusu Hristu! Šta će to biti na Isusu Hristu što je tako grozno i što pustoši? I gde će se to Isus nalaziti sa grozotom na sebi, zbog čega bi njegovi sledbenici trebalo odmah da pobegnu u planine? I ko je taj koji će tu grozotu staviti na Isusa Hrista? – Može li se ovako tumačiti proročanstvo, kao što predlaže LaRondel, samo da bi se izbegao geografski literalizam?! Naravno da ne može.

Judeja i Jerusalim u pomenutim tekstovima nisu simboli. Prema tome, ni *Sveto mesto* nije simbol.

⁸ Hans K. LaRondelle: *Harmagedon*, Saatkon-Verlag, Hamburg 1991, str. 28.

Uostalom, u celom ovom Isusovom proročkom govoru nema nijednog simbola. Zato sve što je u njemu rečeno treba shvatiti doslovno. To je osnovno načelo u tumačenju Biblije, jer ono poziva da se tekst mora razumeti u skladu s njegovim jasnim, očiglednim i doslovnim značenjem, ukoliko nije vidljivo da su u njemu upotrebljeni simboli! Kad Danilo kaže „Svetinja u gradu“, onda on misli na „Hram u Jerusalimu“. A kad Isus spominje Sveto mesto, Jerusalim i Judeju, On takođe misli na Hram u Jerusalimu, jer u Judeji nije bilo drugog svetog mesta osim jerusalimskog Hrama. Uostalom, postoje još dva stiha u Bibliji, gde se spominje Sveto mesto, a jasno je da se misli na Hram. To su Dela apostolska 6,13.14 i 21,28. Posebno se to lepo vidi iz ovog poslednjeg stiha koji navodi optužbe neprijatelja apostola Pavla da je on „Grke uveo u Hram i oskrnavio ovo sveto mesto.“

Komentarišući Isusove reči da od Hrama neće ostati ni kamen na kamenu, znamenita duhovna spisateljica Elen G. Vajt je zapisala:

„Budućnost je pred učenicima bila milostivo sakrivena. Da su u to vreme potpuno shvatili dve tragične činjenice – Otkupiteljeve patnje i Njegovu smrt, i razorenje njihovog grada i Hrama - bili bi ispunjeni užasom. Hristos im je opisao niz istaknutih događaja koji će se zbiti pre kraja vremena. Njegove reči tada nisu bile potpuno shvaćene; ali njihovo značenje biće otkriveno Njegovom narodu u vreme kada mu budu neophodna uputstva koja se kriju u njima. Proročanstvo koje je izrekao imalo je **dvostruko značenje** (*podvukao ZKP*); najavljivalo je razorenje Jerusalima, ali i užase poslednjeg velikog dana.“⁹

⁹ E. G. Vajt: *Velika borba*, Preporod, Beograd 2006, str. 24.

A o samoj Hristovoj najavi gnusobe pustošenja Elen G. Vajt kaže ovako:

„Kada rimske idolopokloničke zastave budu pobodene **na svetom tlu, koje se protezalo nekoliko stotina metara izvan gradskih zidina** (*podvukao ZKP*), onda Hristovi sledbenici treba bežanjem da potraže sigurnost. Oni koji budu želeli da pobjegnu ne smeju oklevati kada zapaze znak upozorenja. U celoj judejskoj zemlji, kao i u samom Jerusalimu, ovaj znak za bežanje odmah su morali da poslušaju. Onaj koji se bude zadesio na kućnom pragu ne sme da se spusti u kuću, čak ni da pokupi svoje najvrednije blago. Oni koji budu radili u poljima i vinogradima ne smeju odvajati vreme da pokupe plaštevne koje su odložili, dok su radili u toku najvrednijih časova u danu. Ne smeju oklevati ni trenutka da ne bi bili zahvaćeni opštim uništenjem.“¹⁰

Budući da Hristovo proročanstvo ima dvostruko značenje, kako kaže Elen G. Vajt, onda je ovo bilo prvo. Drugo tek treba sačekati. Elen G. Vajt je ovu misao ponovila još na jednom mestu u knjizi *Velika borba*:

„Spasiteljevo proročanstvo o sudovima koji će pohoditi Jerusalim treba da dobije još jedno ispunjenje, kome će ovo strašno pustošenje biti samo bleđa senka.“¹¹

Iz cele ove priče možemo zaključiti da će se u poslednje vreme ponovo dogoditi *grozota pustoši* na Svetom mestu, na svetom tlu. A šta to znači? Najverovatnije da će u Jerusalimu ponovo postojati Hram. Jer tamo gde je nekada bio Hram bilo je Sveto mesto,

¹⁰ Ibid., str. 24.

¹¹ Ibid., str. 34.

odnosno sveto tlo. Zato, ako će se na Svetom mestu dogoditi grozota pustoši, onda to mora biti u Hramu. Čime i kako će se Hram oskvrniti, ne znamo. A čija će vojska doći na Jerusalem – možemo pretpostaviti, jer o tome piše prorok Zaharija, navodeći reči Gospoda koji kaže:

„Evo, ja ću učiniti Jerusalem čašom za opijanje svim narodima unaokolo, koji će opsesti Jerusalem ratujući na Judu. I u taj ću dan učiniti Jerusalem teškim kamenom svim narodima; koji ga god htedbudu dignuti, satrće se, ako bi se i svi narodi zemaljski sabrali na nj.“ Zaharija 12,2.3.

Dakle, narodi koji žive oko Izraela sabraće se na Jerusalem. I napašće ga. Ja bih tu bitku nazvao **Armagedon**, jer i sama reč Armagedon najverovatnije potiče ili od reči **Har mo'ed**, što znači **Gora zborna**, ili od reči **Har migdo**, što znači **Gora Njegove Svetosti**. Dakle, Sveto mesto. Obe ove mogućnosti tumačenja (a druga je, po meni, verovatnija) pokazuju da će Armagedon biti u stvari bitka za Goru na kojoj je bio, odnosno na kojoj će biti Hram. Bitka za Sveto mesto. Prema tome, Armagedon će biti rat verovatno izazvan izgradnjom Trećeg Hrama, zato što na tom mestu sada postoje dve džamije – Kupola na steni (sazidana 691. god.) i džamija Al Aksa (građena od 705. do 715. god.). Iako se Jerusalem nigde ne pominje u Kur'anu, i za muslimane je ovo sveto mesto, posebno zato što veruju da je Muhamed na svom konju Buraku „s ljudskim licem“¹² odatle odleteo na nebo. Za konzervativne Jevreje nema svetijeg mesta od ovog. Oni već imaju pripremljen kamen-temeljac za

¹² S. S. Montefjore: *op. cit.*, str 549.

izgradnju novog Hrama i sve predmete za službu u njemu. Verovatno da muslimani ne bi imali ništa protiv da se Hram zida bilo gde na drugom mestu u Izraelu, ali ne i tu gde su njihove džamije. Koliko je verovatno da bi Jevreji mogli da popuste pokazuje primer iz doba rimskoga cara Hadrijana (117-138). On je, naime, u svoje vreme, negde 125. godine, izdao dozvolu za obnovu Hrama koji je bio spaljen i srušen do temelja 70. godine. Samarjani su i ovog puta, kao i u vreme povratka Jevreja iz vavilonskog ropstva (vidi Jezdra 4,13-24), bili protiv i upozorili cara da će se Jevreji pobuniti i odmetnuti onda kada budu imali Hram. Ali pošto je dekret već bio izdat, posavetovali su ga da izda drugi proglas kojim se naređuje da se položaj Hrama samo malo pomeri u odnosu na to kakav je bio ranije. Jevreji su nakon toga sami prekinuli sa daljom gradnjom, skupili se u dolini Beit-Rimon i tamo oplakivali gorku sudbinu koja ih je snašla. Samo nekoliko godina kasnije (132.) podigli su ustanak pod Bar Kohbom. Njihova odlučnost da svim sredstvima zaposednu Brdo Hrama neće biti drugačija ni u budućnosti.

Govoreći o Severnom caru u poslednje vreme, a misleći na sve one države koje su u vreme dinastije Seleukida bile severno od Izraela, prorok Danilo kaže: „I razapeće šatore dvora svojega među morima na krasnoj **svetoj gori** (prema slavnoj i **svetoj gori** – Bakotić); i kad dođe svome kraju, niko mu neće pomoći.“ Danilo 11,45. Sveta gora je Gora Hrama. Sveto mesto. Tumačeći završne stihove u Danilu 11, ugledni adventistički teolog Žak B. Dukan kaže:

„Prvi put se događa da se sever i jug ujedinjuju. Narodi sa juga (Libijci, Etiopljani i Egipćani) priznaju

sever za svog vođu i slede ga u poslednju bitku protiv 'krasne svete gore.' Postavljaju svoj logor 'među morima' (Danilo 11,45), što znači između Sredozemnog mora i Mrtvog mora, u zemlji Izrailjaca. Njihova pojava ugrožava Božji Hram. Govoreći biblijskim jezikom, 'krasna sveta gora' označava mesto Hrama, a u širem smislu i sâm Hram.

Upravo Hram čini da je zemlja sveta i prekrasna (*tsevi*).¹³

Zanimljivo je verovanje savremenih pobožnih Jevreja kad je u pitanju izgradnja novog Hrama, jer ga povezuju sa mesijanskim dobom. Tako Arije Kaplan piše: „Jedan od najvažnijih događaja mesijanskog doba biće ponovna izgradnja Svetog Hrama.“¹⁴

Sveto mesto – svešteničko uho

Na kraju pomenuo bih i tumačenje „grozote pustošenja“ Pavla Borovića, koji ovaj događaj smešta u srednji vek:

„Kada je Klodovik, franački kralj, prešao u hrišćanstvo, pape toga vremena ponovo su imale 'vojsku' uz sebe da prisilno nameću svoje stavove, zablude i shvatanja što su obilatno iskoristili, gde god su mogli. Vojna sila je iskrene ili uništavala ili ih prisiljavala da se što dalje sklone. Time je bio otvoren put za lakše uvođenje drugih udaljavanja od Boga, 'gnusobe pustošne'.

(...)

¹³ Ž. B. Dukan: *op.cit.*, str. 177.

¹⁴ Arije Kaplan: *Jerusalim, zenica vasseljene*, Književno društvo Pismo, Zemun 2000, str. 79.

Umesto ispovesti Hristu, uvedeno je ispovedanje svešteniku, na uho, 'gnusoba' koja će uništiti mnoge i ostaviti pustoš iza sebe, pa je zato i nazvana 'pustošna'. Uvođenje ove gnusobe izvedeno je lukavo i uspešno. Na saboru u Rimu 503. godine posle Hrista papa Simachus proglasio je sebe Hristovim zamenikom na Zemlji – VICARIVS FILII DEI. Pošto je on bog, njegovi sveštenici imaju pravo da u njegovo ime opraštaju grehe. Isus nema potrebe da se zalaže za ljude ovde na zemlji i tako može da bude slobodan da više deluje u Svemiru. Vojnom silom nametnuo je ovo učenje i većina ga je prihvatila nešto laskanjem, a nešto prisilom. Ipak ne svi. Narod koji poznaje Boga, odbacio je sve te zablude.¹⁵

U čemu je slabost ovog tumačenja? U tome što je poprilično zanemaren biblijski kontekst. Setimo se još jednom Isusovih reči, jer je On kazao da će se „grozota pustošenja“ pojaviti „na Svetom mestu“ i savetovao da oni koji budu u Judeji beže u planine. Autor ovog citata, međutim, kaže: „Svetinja nebeska, u kojoj Isus služi, je oskvrnjena.“ A onda nas upozna sa tim na koji način je to učinjeno: „Umesto ispovesti Hristu, uvedeno je ispovedanje svešteniku, na uho, 'gnusoba' koja će uništiti mnoge i ostaviti pustoš iza sebe, pa je zato i nazvana 'pustošna'.“

Gnusoba je, po ovom autoru, dakle, „ispovedanje svešteniku, na uho“. Potom objašnjava kako i kada je do toga došlo: „Uvođenje ove gnusobe izvedeno je lukavo i uspešno. Na saboru u Rimu 503. godine posle Hrista

¹⁵ Pavle Borović: *Zaštićeni u vreme Armagedona*, Preporod , Beograd 2004, str. 160.

papa Simahus proglasio je sebe Hristovim zamenikom na Zemlji – VICARIVS FILII DEI.“

Ovde postoji nekoliko problema koji traže objašnjenje:

1. Ako se *gnusoba pustošna* dogodila u Rimu, onda je logično da je Rim, a ne Jerusalem, to sveto mesto koje Isus spominje! Da li Rim uopšte može biti sveto mesto? Za nekoga je Rim možda sveti grad, ali da li je to i za Bibliju? Setimo se apostola Petra koji je upravo Rim nazvao Vavilonom (1. Petrova 5,13), a Vavilon je sve samo ne sveto mesto!

2. Ako je „gnusoba pustošna“ *ispovedanje svešteniku na uho*, a rimokatoličkih sveštenika ima po celom svetu, onda ipak nije samo Rim sveto mesto, nego je to i svaki grad u kome ima rimokatoličke crkve sa ispovedaonicom, pa i samo sveštenečko uho!

3. Da li su oni koji su bili u Judeji u vreme kad je uvedeno ispovedanje mogli da vide šta se događa u Rimu, jer Isus kaže „Kada dakle vidite ...“, i da li su pobjegli u planine kad su čuli da je počelo *ispovedanje svešteniku na uho*?

4. Kako *ispovedanje svešteniku na uho* u Rimu može da proizvede toliku opasnost za stanovnike Judeje da moraju hitno i sa krovova i sa polja da beže u planine i da ne oklevaju i zadržavaju se zbog stvari koje bi im mogle biti od potrebe u planini? U planine se beži da bi se ostalo kratko, samo dok opasnost traje. Pošto se u Rimokatoličkoj crkvi i dan-danas praktikuje *ispovedanje svešteniku na uho*, da li to znači (možda će zazvučati cinično) da su Judejci koji su u srednjem veku pobjegli u planine tamo ostali i pomrli od straha?

Kao što vidimo, ovo tumačenje nije nimalo utemeljeno na Bibliji, a posebno se to vidi kad se Isusovi iskazi zamene iskazima ovog autora:

„Kada dakle vidite da ~~’grozota pustošenja’~~ *ispovedanje svešteniku na uho*, o čemu govori prorok Danilo, ~~stoji na Svetom mestu u Rimu~~ - ko ovo čita, neka shvati - neka tada oni koji budu u Judeji beže u planine, i ko se zatekne na krovu, neka ne silazi u kuću da nešto uzme, a ko se zatekne u polju, neka se ne vraća da uzme ogrtač.“
Matej 24,15-18.

Da li je moguće da je Isus to želeo da nam kaže? Da li je moguće da je prorok Danilo to video? Zašto i Elen G. Vajt nije to tako protumačila? Zato još jednom, ukratko:

Gnusoba pustošna će se tek dogoditi. I to *na Svetom mestu*. A to znači - u Jerusalimu. Sve ostalo je jasno onome koji veruje Bibliji. I koji ume logički da misli.

EFOD ZA TREĆI HRAM

Nakon smrti cara Solomuna, oko 930. godine stare ere, jevrejska država se pocepala, kao što smo već rekli, na dva dela, na Izrailj i Judu. Prvi car u Izrailju, Jerovoam, koji je za sobom poveo deset plemena, uveo je obožavanje teleta da bi zadržao narod da ne odlazi u jerusalimski Hram na bogoslužnje. Žalosna je činjenica da ova severna plemena u toku svoje istorije nikada nisu imala cara koji je živio i vladao po Božjoj volji, tako da je narod potpuno duhovno zastranio, bio odvučen u otpad od Boga. Kao posledica toga stiglo ih je rasejanje, odnosno asirsko ropstvo.

Sinovi Boga živoga

U osmom veku pre naše ere živio je prorok Osija. Propovedao je skoro 40 godina u Izrailju, sve do dolaska Asiraca, koji su pokorili ovo severno carstvo 722. godine. U svojoj knjizi on teško optužuje svoj narod zbog idolopoklonstva i nevernosti Bogu i tu nevernost upoređuje sa nevernošću svoje žene Gomere. Bludnica, kakva je bila, ona mu je rodila troje dece, ali svima njima je sâm Gospod nadenuo imena da bi pokazao svoj odnos prema Izrailju.

Kad se Osiji rodio prvi sin, Bog mu je rekao: „Nadeni mu ime **Jezael**, jer još malo, pa ću pohoditi krv jezraelsku na domu Jujevu i ukinuću carstvo doma Izrailjeva.“ Osija 1,4. A kad je Osija dobio kćer, Bog mu je rekao: „Nadeni joj ime **Loruhama**, jer se više neće smilovati na dom Izrailjev, nego ću ih ukinuti sasvim.“ Osija 1, 6. Treće dete bilo je opet sin: „I reče Gospod: 'Nadeni mu ime **Loamija**, jer vi niste moj narod, niti ću ja biti vaš.“ Osija 1,9.

Preko imena ovo troje dece Bog je jasno izrekao svoj sud nad Izrailjem – On će ukinuti carstvo njihovo, neće imati više milosti za njih, oni više nisu Njegov narod niti je On više njihov Bog! Strašna presuda je doneta u navedenom devetom stihu prve glave Osijine knjige: Oni više nisu Njegov narod niti je On više njihov Bog! Koliko je ova presuda bila na snazi? Već u narednom, desetom stihu ove iste glave čitamo da je ova presuda kratko trajala, jer je Bog kazao:

„Ali će ipak broj sinova Izrailjevih biti kao pesak morski, koji se ne može izmeriti ni izbrojati, **i mesto da im se rekne: 'Niste moj narod', reći će im se: 'Sinovi Boga živoga.**' I sabraće se sinovi Judini i sinovi Izrailjevi ujedno i postaviće sebi jednog poglavara i otići će iz zemlje, jer će biti veliki dan jezraelski.“ Osija 1,10.11.

Da li je Bog u to vreme imao razloga da odbaci svoj narod? Jeste. A da li ga je odbacio? Nije, nipošto. Šta je učinio? Samo ga je kaznio rasejanjem. Tako je deset plemena izgubilo svoju državu, koju su dobili odvajanjem od južnih plemena Jude i Venijamina. Ima teologa, pa i crkvenih istoričara, koji smatraju, uprkos Božjem obećanju da će „broj sinova Izrailjevih biti kao pesak morski, koji se ne može izmeriti ni izbrojati“

(Osija 1,10), da su ovih deset severnih plemena u toku vekova potpuno iščezli i da se neće nikada naći. Koliko je to tačno?

Deset izgubljenih plemena?

Prvo treba znati da je sam Bog još preko proroka Jeremije najavio da će se iz Vavilona vratiti i Izrael i Juda: „Jer nije ostavio Izrailja i Jude Bog njihov, Gospod nad vojskama, ako i jest zemlja njihova puna krivice svecu Izrailjevu. Bežite iz Vavilona i izbavite svaki dušu svoju da se ne istrebite u bezakonju njegovu, jer je vreme osvete Gospodnje, plaća mu što je zaslužio.“ Jeremija 51,5.6.

Drugo, u asirsko ropstvo iz Severnog carstva, odnosno Izrailja, nisu odvedeni svi do jednoga. Bio je ne mali broj onih koji su ostali u svojoj zemlji. O tome nam svedoči trideseto poglavlje Druge knjige dnevnika, gde se kaže da je car Jezeckija pozvao svoju braću iz Izrailja „da dođu u dom Gospodnji u Jerusalim da proslave pashu Gospodu Bogu Izrailjevu“ (30,1). Mnogi su prihvatili ovaj poziv i došli: „I tako se provešeli sav zbor Judin i sveštenici i Leviti, **i sav zbor što beše došao od Izrailja**, i došljaci što behu došli iz zemlje Izrailjeve i koji življahu u zemlji Judinoj. I bi veselje veliko u Jerusalimu; jer od vremena Solomuna sina Davidova cara Izrailjeva ne bi tako u Jerusalimu.” Druga knjiga dnevnika 30,25.26.

Kasnije su, na žalost, i južna plemena odvedena u vavilonsko ropstvo. Ali kada su se posle sedamdeset godina vratili, već smo rekli da su, u vreme persijske vladavine i sa dopuštanjem persijskog cara Kira, odmah

pristupili obnovi Hrama. I od tada govorimo o Drugom Hramu. U Jezdrinoj knjizi čitamo o tome kako je posvećen taj Hram:

„I svrši se taj dom do trećega dana meseca Adara šeste godine carovanja cara Darija. I sinovi Izrailjevi, sveštenici i Leviti i ostali između onih koji se vratiše iz ropstva posvetiše taj dom Božji radujući se. I prinesoše na posvećenje toga doma Božjega sto junaca, dvesta ovnova, četiri stotine jaganjaca i **dvanaest jaraca na žrtvu za greh za svega Izrailja prema broju plemena Izrailjevih.**” Jezdra 6,15-17.

Šta smo naglasili ovde? Za posvećenje Hrama prineli su pored ostalog i „dvanaest jaraca na žrtvu za greh za svega Izrailja prema broju plemena Izrailjevih.“ (6,17) Dakle, imali su za koga da prinesu žrtvu. Za one koji su još postojali. Za svih dvanaest plemena.

Dva poglavlja kasnije nalazimo i ovaj podatak: „I koji biše u ropstvu pa se vratiše iz ropstva prinesoše na žrtvu paljenicu Bogu Izrailjevu **dvanaest junaca za svega Izrailja**, devedeset i šest ovnova, sedamdeset i sedam jaganjaca, **dvanaest jaraca za greh, sve to na žrtvu paljenicu Gospodu.**“ Jezdra 8,35.

Prema tome, u vreme Jezdre bilo je među povratnicima iz vavilonskog ropstva pripadnika **svih dvanaest plemena.**

Navedene stihove, ali i nekoliko drugih iz knjige proroka Zaharije, objedinjuje u svom komentaru adventistički teolog Rasel Baril:

„Posle vavilonskog ropstva, **oni koji su preostali od svih dvanaest plemena vratili su se u Palestinu. Iako je najviše ljudi bilo iz Judinog plemena, bilo je i pripadnika iz svih drugih plemena** (podvukao ZKP).

To obnovljeno carstvo obnovilo je zavet sa Bogom i ponovo je postalo Izrael, verni zavetni narod. Naziv 'Izrael' u ovom istorijskom periodu odnosi se najpre na one ljude koji su se iz vavilonskog ropstva vratili poslušnosti Bogu. Prva knjiga dnevnika 9,3 pominje Judu, Venijamina, Jefrema i Manasiju, plemena koja su bila među onima koja su se vratila iz izgnanstva. Prema Jezdri 6,14-17 prineli su na žrtvu dvanaest jaraca za dvanaest plemena, a **prema Zahariji 8,3-5.13 i dom Izraelov i Judin bili su među povratnicima iz izgnanstva** (*podvukao ZKP*). Upravo ovi povratnici iz ropstva, koje su sačinjavali pripadnici svih dvanaest plemena, bili su oni koji su postali novi Izrael u to vreme.¹

Ovde se Raselu Barilu može zameriti samo to što područje Izraela naziva Palestinom, pojam koji u to vreme nije postojao, a i danas je sasvim pogrešan. Kao što je poznato, nakon što je rimski imperator ugušio ustanak Bar Kohbe (132-135. god. n.e.), ne samo da je promenio ime Jerusalima u Elija Kapitolina, već je, kako kaže nemački istoričar Verner Keler, „samo ime Judeje moralo da nestane. Otada se zemlja zvala Palestina, prema nekadašnjim neprijateljima Izraela koji su živeli na obali u 'Zemlji Filisteja'. Po volji Rima ništa više nije smelo da ostavi utisak da ovde postoji „Zemlja Jevreja“.²

A kako je bilo u novozavetno vreme kada je reč o svim jevrejskim plemenima? Stvari se nisu ni tada promenile.

Ispisujući Isusov rodoslov evanđelista Matej kaže da je Isus bio iz Judinog plemena. Prema tome, to pleme

¹ Rasel Baril: *Novi svetski poredak*, Preporod, Beograd 1994, str. 43.

² Werner Keller: *Und wurden zerstreut unter alle Völker*, Knauer, München/Zürich 1974, str. 91.

nije izgubljeno. A da je izgubljeno, kako bi Matej mogao da nabroji „od seobe vavilonske do Hrista kolena četrnaest“?

Zatim, tu su i roditelji Jovana Krstitelja: „U vreme Iroda cara judejskoga beše neki sveštenik od reda Avijna, po imenu Zarija i žena njegova od plemena Aronova, po imenu Jelisaveta.“ Luka 1,5. Niko ko nije bio Aronov potomak nije mogao biti sveštenik, a Aron je bio iz Levijevog plemena.

Iz Asirovog plemena je bila Ana proročica (Luka 2,36), a iz Venijaminovog apostol Pavle (Rimljanima 11,1).

Zanimljivo je da dvanaest plemena pominje i sâm Gospod Isus Hristos obraćajući se Petru i drugim učenicima:

„A Isus reče im: zaista vam kažem da ćete vi koji idete za mnom, u drugom rođenju, kad sede sin čovečij na prestolu slave svoje, **sećete i vi na dvanaest prestola i suditi nad dvanaest kolena Izrailjevih.**“ Matej 19,28.

Apostol Pavle se na sudu pred carem Agripom ovako branio: „I sad stojim pred sudom za nadanje obećanja koje Bog obreče ocevima našim, kome se **svih dvanaest kolena naših** jednako dan i noć služeći nadaju da će doći. Za ovo nadanje optužen sam, care Agripa, od Jevreja.“ Dela apostolska 26,6.7.

Za apostola Pavla, dakle, nema izgubljenih plemena! Štaviše, Pavle se i u Poslanici Jevrejima setio i Izrailja i Jude kad je govorio o novom zavetu, koji je Gospod obećao još u vreme proroka Jeremije (Jeremija 31, 31-34): „Jer kudeći ih govori: evo dani idu, govori Gospod, i **načiniću s domom Izrailjevim i domom Judinim nov zavet.**“ Jevrejima 8,8.

Dani idu. To je tada bila stvar budućnosti, a i danas je, jer taj zavet još nije ostvaren.

Jakov, brat Gospoda Isusa Hrista, svoju poslanicu upućuje određenim čitaocima:

„Od Jakova, Boga i Gospoda Isusa Hrista sluge, svima **dvanaest kolena rasejanim** po svetu pozdravlje.“ Jakov 1,1. U prevodu dr Dimitrija Stefanovića ovaj stih glasi: „Jakov, sluga Boga i Gospoda Isusa Hrista, pozdravlja **dvanaest plemena u dijaspori**.“

Kako razumeti ovaj pozdrav? Vilfrid J. Harrington to ovako objašnjava:

„Jakov piše 'dvanaestorma plemenima Raseljeništvu', što znači ili židovskim kršćanima 'raseljenim' po grčko-rimskom svijetu, ili svima kršćanima koji su novi narod Božji, daleko od svoje prave domovine.“³

Ili - ili. Harrington nije sasvim siguran, ali ono što je sigurno jeste da hrišćani iz neznaboštva nisu nikada imali svojih dvanaest plemena. Prema tome, Jakov se obraća rasejanim jevrejskim plemenima. A koliko su bili rasejani i gde su sve bili rasejani, mogu nas podsetiti stihovi iz Dela apostolskih u vreme Pedesetnice: „A u Jerusalimu stajahu Jevreji ljudi pobožni iz svakoga naroda koji je pod nebom.“ Dela apostolska 2,5.

Upravo tim Jevrejima *iz svakoga naroda koji je pod nebom*, i pobožnima i nepobožnima, piše Jakov, sluga Gospodnji. Naše uverenje s ovim u vezi pojačava i grčka reč *Dijaspora* (Διασπορά), koja se obično odnosi na Jevreje koji žive izvan granica Izrailja.

³ Wilfrid J. Harrington: *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1975, str. 374.

Najzad, tu su i dobro poznati stihovi iz Otkrivenja 7,4-8, gde se govori o zapečaćenju 144000 od svih kolena sinova Izrailjevih (vidi moju knjigu *Misterija broja 144000*).

Da zaključimo: I po Gospodu Isusu, i po apostolu Pavlu, i po apostolu Jakovu, ali i po Jovanu Bogoslovu (Otkrivenje 7), u prvom veku su postojala izrailjska plemena. Svih dvanaest. Ali po nekim teolozima ipak nisu, posebno ona koja su odvedena u Asirsko ropstvo, dok su se preostala dva, Juda i Venijamnin, zadržala do razorenja Hrama. Tako, na primer, dr Ranko Stefanović, profesor Novog zaveta na Adventističkom teološkom fakultetu Univerziteta Endrus, SAD, kome je uža struka knjiga Otkrivenje, kao jedan od razloga zašto broj 144.000 treba shvatiti kao simboličan a ne doslovan, kaže sledeće:

„Dvanaest plemena Izraelovih danas više ne postoje. Za vreme Asirskog osvajanja severnog carstva Izraela, 10 plemena je odvedeno u ropstvo (2. Car. 17:6-23). Oni su uskoro postali izmešani sa drugim narodima i iščezli su sa istorijske scene. Dva preostala plemena, Juda i Venijamin, kasnije su odvedena u Vavilonsko ropstvo. Oni su se kasnije vratili u Palestinu i postali poznati kao Jevreji u vreme Novog zaveta. Sa razorenjem Jerusalima 70. god. n. e. Jevreji su bili rasejani kroz Rimsku imperiju tako da su čak i dva preostala plemena izgubila svoje nacionalno postojanje. Judaizam danas ne predstavlja svih 12 plemena.“⁴

Ali da li je baš tako? Evo o tome nekoliko podataka koje sam već naveo u mojoj knjizi *Misterija broja*

⁴ Ranko Stefanović: *Otkrivenje, Uvod u Apokalipsu*, Preporod, Beograd 2018, str. 110.111.

144000. Nemački časopis *Christen für Israel (Hrišćani za Izrael)*, u broju 142, za februar - mart 2003, donosi vest da je kanadski reditelj Simha Jakobivici snimio fascinantant dokumentaran film o sudbini deset navodno izgubljenih izrailjskih plemena. On je sledio istorijske i arheološke tragove ovih plemena u asirsko ropstvo oko 722. godine pr. Hr., zatim osvajanje Asirije od strane Midijana, čije se carstvo protezalo sve do Indije. U graničnoj oblasti između Indije i Burme našao je potomke Manasijinog plemena, njih oko milion i po, koji su sačuvali jevrejsku veru i za sebe tvrde da su deca Izraela. U međuvremenu se 400 njih, nakon što su zvanično pred jevrejskim rabinima prešli u judaizam, preselilo u Izrael. Jakobivici je našao takođe u Uzbekistanu i u južnoj Indiji hiljade ljudi koji nose jevrejska imena i praktikuju jevrejsku veru iz starozavetnih vremena.

Nešto opširniji članak o Manasijinom plemenu nalazimo u "Biltenu" Saveza jevrejskih opština, u broju 9, za septembar 2003. godine:

"U planinskom severoistočnom predelu Indije, u uglu između Kine i Burme, u saveznm državama Mizoram i Manipur, živi etnička grupa od pet hiljada Mizoa ili B'nei Menaše. Oni su deo onog galuta koji se u izraelskoj etnografiji naziva 'izgubljenim Jevrejima'. U svojoj tradiciji oni se smatraju potomcima plemena Menaše, jednog od deset koji su od 928. do 720. godine pre n. e. bili u sastavu Izraela, to jest severne, starovekovne jevrejske države.

B'nei Menaše su pokršteni pre jednog veka pod pritiskom britanskih misionara. Uprkos tome, a zahvaljujući izdvojenosti u visokim Himalajama, sačuvali su toliko jevrejskih običaja i verskih tradicija, da ih je

istraživačka grupa od tri etnologa i dva rabina prošle godine nedvosmisleno prepoznala kao Jevreje...

Slučaj grupe B'nei Menaše, odnosno indijskih Mizoa, uslovno je sličan sudbini Falaša iz Etiopije, potomaka izgubljenog plemena Dan, kao i grupe B'nei Jizrael iz Kočina i okoline na jugozapadnoj obali Indije, koji su se već u drugoj polovini prošlog veka uselili u Izrael.”

Osim toga u časopisu “Christen für Israel” (“Hrišćani za Izrael”), u broju 143, za april i maj 2003, na strani 5, nalazimo članak pod nazivom “Gde su 10 nestalih plemena Izrailjevih?”, u kojem se između ostalog kaže:

“Sa otkrićem i povratkom etiopskih Jevreja iz plemena Dan, koje je do 1973. zvanično smatrano ’nestalim’, učinjen je prvi korak. Većina ostalih plemena Izrailjevih smatra se da živi u Aziji. U Afganistanu, Indiji, Uzbekistanu i Kini istraživači su otkrili čitava plemena sa više desetina hiljada osoba, koji u sebi nose i praktikuju starozavetnu jevrejsku veru i život. Oni imaju jevrejska imena i drže se biblijskih propisa o ishrani i praznicima. (...)

Veliki egzodus Jevreja iz Azije tek predstoji. Jer je Bog tako odlučio (Jezekilj 11,14-17).

On, koji je dao da se ponovo uspostavi država Izrael, čini da se ispune sva Njegova obećanja.”

Na kraju, zanimljivo je reći i to da se i u studijama ozbiljnih i uvažениh teologa mogu naći nesmotrene izjave. S ovom temom u vezi, na žalost, to se desilo Žaku Dukanu. Evo šta on piše:

„Asirija je okupirala teritoriju Izrailja, uhvatila i zatvorila Osiju (Danilo 1,4.5). Samarija, prestonica

Severnog carstva, branila se tri godine i predala se 722. godine pre Hrista. Asirski car Sargon II poslužio se običajem izgnanstva koje je već uveo Tiglat-Pilasar III (745-727. godine pre Hrista). Sargon je nasilno preselio Izrailjce u istočne krajeve Asirije i zamenio ih asirskim naseljenicima vavilonskog porekla i Kutejanima – budućim Samarjanima. Većina jevrejskog naroda nestala je u tom procesu. **Deset plemena od dvanaest bilo je asimilacijom pretvoreno u Asirce. Judino carstvo, sa svoja dva plemena, preživljavalo je još neko vreme, ali je na kraju doživelo istu sudbinu (podvukao ZKP);** judejska plemena su silom bila preseljena u izgnanstvo. Međutim, sada su Vavilonci zamениli Asirce.⁵

Dakle, po Dukanu, Izrailjci su pretvoreni u Asirce, a Judejci su doživeli istu sudbinu – pretvoreni su u Vavilonce! Smemo li da pitamo ko je onda ostao od Jevreja? – Po Dukanu - niko.

Ko se onda posle 70 godina vratio iz vavilonskog ropstva? - Po Dukanu - niko.

Ko je onda obnovio Hram u Jerusalimu? - Po Dukanu - niko.

Preskočimo sada vekove i sva dešavanja do pojave Hrista. Evandelistu Matej u rodoslovu Isusa Hrista navodi „po seobi vavilonskoj“ (Matej 1,11) još mnogo osoba do Hristovog rođenja. Šta ćemo s tim? Da li su i oni bili Jevreji? Ili su možda to bili pretopljeni Asirci i Vavilonci?

Odakle onda smelosti apostolu Pavlu da kaže: „Jer sam i ja Izrailjac od semena Avramova od kolena

⁵ Žak B. Dukan: *Tajna knjige proroka Danila*, Preporod, Beograd 2010, str. 13.

Venijaminova“ (Rimljanima 11,1), ako je i njegovo pleme pretvoreno u Vavilonce?

Najzad, i sâm Dukan, u čijoj biografiji piše da je Jevrejin, trebalo bi da se zapita da li je zaista Jevrejin ili je možda Asirac ili Vavilonac!

Na kraju, ako je ipak veći deo Izrailjaca ostao u rasejanju, što se može i prihvatiti, onda ostaje nada da se njihovo probuđenje može očekivati u poslednje vreme. Jedan od onih koji bi im u tome mogao pomoći jeste svakako prorok Danilo. Kako? Rečju i delom, odnosno onako kako je to činio i u vreme Vavilonaca. Pretpostavljam da je čitalac ovom tvrdnjom zbunjen, možda čak i zaprepašćen, ali da ne bi bilo zabune, pogledajmo šta je Danilu rekao anđeo Gavriilo u poslednjem stihu Danilove knjige: „A ti idi ka kraju; i počivaćeš i ostaćeš na delu svom do svršetka svojih dana.“ Danilo 12,13. Ili, malo jasnije, u prevodu Ivana Šarića: „A ti idi u susret svršetku! Sada smiješ počivati. Na svršetku dana ustat ćeš k dijelu svojem.“ Danilo 12,13.

Poznata adventistička spisateljica Elen G. Vajt u svojoj knjizi *Proroci i carevi (Prophets and Kings)* ova-ko komentariše ovaj stih:

„Svoja predivna proročanstva, koja je sam zapisao u knjizi koja nosi njegovo ime, od sedmog do dvanaestog poglavlja, ni on sam nije mogao u potpunosti da shvati; ali pre nego što je njegovo životno delo bilo završeno, **dobio je blagosloveno obećanje da će 'na kraju dana', u završnom razdoblju istorije ovoga sveta dobiti dozvolu da se ponovo pojavi na svom mestu i u svom delu.**“⁶

⁶ Elen G. Vajt: *Istorija proroka i careva*, Preporod, Beograd 2000, str. 352.

Dakle, Danilo će se opet pojaviti. Ne po isteku vremena, ne u trenutku Hristovog drugog dolaska i sveopšteg vaskrsenja pravednih, već „**u završnom razdoblju istorije ovoga sveta**“. Kada tačnije? Pre Hristovog dolaska, u delimičnom vaskrsenju (Danilo 12,2). Gde će se pojaviti? „**Na svom mestu i u svom delu**.“ Šta bi to značilo? Ja to razumem ovako: Tamo gde je proveo skoro celi svoj život i gde je najzad i počinuo, tamo će se pojaviti, a to znači na području nekadašnjeg Vavilona. Tu će Danilo nastaviti svoje delo živog svedočenja o živom Bogu potomcima onih koji u svoje vreme nisu posle sedamdeset godina robovanja poslušali glas Gospodnji i vratili se u zemlju Izrailjevu. Posle toga, verujem, niko neće više govoriti o izgubljenim plemenima doma Izrailjeva.

Osijino proročanstvo

Osijino proročanstvo iz poslednjih stihova trećeg poglavlja njegove knjige sve više zaokuplja pažnju istraživača Biblije, a upravo nam ono može pomoći da bolje razumemo pitanje obnove jevrejske države i moguće izgradnje Trećeg Hrama: „Jer će dugo vremena sinovi Izrailjevi sedeti bez cara i bez kneza i bez žrtve i bez stupa (*oltara*) i bez oplećka (*efod*) i likova (*terafim*). Posle će se obratiti i tražiće Gospoda Boga svojega i Davida cara svojega, i u strahu će pristupiti ka Gospodu i blagosti njegovoj u poslednja vremena.“ Osija 3,4.5.

Gospod, koji je neprekidno vodio i poučavao svoj izabrani narod, zapretio im je da će ih za izvesno vreme napustiti, jer su mu se oni neprekidno odupirali svojim gresima i gaženjem Njegovih svetih zapovesti i uredaba:

„Otići ću i vratiću se na svoje mesto dokle ne priznadu svoju krivicu i potraže lice moje; kad budu u nevolji tražiće me. Hodite da se vratimo ka Gospodu; jer on razdre, i isceliće nas, rani, i zaviće nas. Povratiće nam život do dva dana, treći dan podignuće nas, i živećemo pred njim. Tada ćemo poznati Gospoda i sve ćemo ga više poznavati; jer mu je izlazak uređen kao zora i doći će nam kao dažd, kao pozni dažd koji natapa zemlju.“
Osija 5,15;6,1-3.

Bog ih je za neko vreme napustio, ali ih nije zaboravio, jer rasejanje nije bilo samo puka kazna za neposlušnost, već nešto mnogo više od toga, kako piše Elen G. Vajt:

„Strašne kazne koje su pogodile deset plemena imale su u svojoj pozadini mudru i milostivu Gospodnju nameru. Ono što više nije mogao da postigne preko njih u zemlji njihovih otaca, Bog je pokušao da postigne rasejavši ih među neznabošce. **Njegov plan spasenja svih onih koji budu odlučili da dobiju oprostjenje preko Spasitelja ljudskog roda, tek je trebalo da se ostvari; nevoljama koje su zadesile Izrailj, On je pripravljaio put da se Njegova slava otkrije svim narodima. Nisu svi oni koji su odvedeni u ropstvo bili nepokajani. Među njima je bilo i onih koji su ostali verni Bogu, i onih koji su se ponizili pred Njim (podvukao ZKP).** Preko tih ‘sinova živoga Boga’ (Osija 1,10), On je želeo da mnoštvo stanovnika asirskog carstva upozna osobine Njegovog karaktera i korisnost Njegovog zakona.“⁷

Vratimo se još jednom na prvu rečenicu ovog citata koja kaže da je u pozadini strašnih kazni bila mudra i

⁷ Ibid., str. 187.

milostiva Gospodnja namera. Mudrost, milost i kazna. Da li je to moguće? I šta nam to govori? Moguće je i govori nam da kazna ne može biti konačno uništenje ili sveopšta asimilacija izabranog naroda. Rasejanje je bilo kazna za prestupnike Božjeg zakona, a prilika za pravednike da paganima otkriju osobine Božjeg karaktera i lepotu i korisnost Njegovog zakona! A posle svega šta dolazi? Svakako, prikupljanje i povratak.

Tako je bilo i posle razorenja Hrama i Jerusalima. Bog je znao da će ga sinovi Izrailjevi potražiti kad budu u nevolji. Posle dugo vremena. Mnoge nevolje snalazile su Jevreje tokom vekova, ali je tek je sa holokaustom u dvadesetom veku počelo pravo trežnjenje i traženje Boga, onda dakle kada su počela “poslednja vremena” (Osija 3,5). Izraz “poslednja vremena” ima puno eshatološko značenje i odnosi se u pravom smislu reči na kraj istorije čovečanstva. Ako prihvatimo ovu činjenicu, kakvu nam Biblija otkriva, da je naše vreme poslednje vreme, onda, gledano unazad, zaista su Jevreji dugo vremena bili i bez cara i bez kneza, i bez žrtve i bez oltara, i bez oplećka i terafima - jednom reči, nisu imali organizovan ni politički ni verski život. Sve je bilo razoreno i ukinuto. To nam sugerišu ove udvojene reči – *car i knez* simbol su države, *žrtva i oltar* ukazuju na Hram, a *efod i terafim* podsećaju na sveštenstvo. Reč *terafim* deo je savremenijih prevoda u mnogim jezicima, mada se ona u nekim starijim prevodima može naći i kao *kućni bogovi, idoli, svetinja*, ili kao kod Daničića *likovi*. Smatram da je najbliže rešenju prevod sa *urim i tumim*, s obzirom da su se ova dva draga kamena, preko kojih je Bog otkrivao svoju volju, nalazila na efodu, odnosno oplećku, preciznije na naprsniku.

Tek 1948. godine je Izrael ponovo dobio svoju državu. Posle 2.770 godina, računajući od početka asirskog osvajanja (ako izuzmeno kratak period samostalnosti u vreme Hasmonejaca u 2. veku pr. Hr.)! Tako se prvi deo Osijinog proročanstva ispunio, a ispunjenju drugog dela svakako idemo u susret, s tim što ne treba prevideti i daleko veću jevrejsku zajednicu izvan granica ove države, tzv. dijasporu.

U komentaru na pomenute stihove Elen G. Vajt kaže da je Izrailjcima **“preko Osije dato proročanstvo koje im daje prednost da učestvuju u poslednjoj obnovi koju će narod Božji doživeti na završetku zemaljske istorije...”**⁸

Proročanstva Sofonije i Zaharije

Tu prednost da učestvuju u poslednjoj obnovi Jevreji sigurno neće propustiti, a to će učiniti da se veliko Božje ime proslavi po narodima. U to nas uverava prorok Sofonija kad govori o konačnom izbavljenju “ostatka Izrailjeva”: “Gle, unišću u ono vreme sve koji te muče, i izbaviću hrome i sabrati odagnane, i dobiću im hvalu i slavu po svoj zemlji, gde su bili pod sramotom. U ono vreme dovešću vas, u ono vreme sabraću vas; jer ću vam dobiti slavu i hvalu po svim narodima na zemlji, kad povratim roblje vaše pred vašim očima, govori Gospod.” Sofonija 3,19.20.

Verovatno će to biti vreme kada će se ispuniti i reči proroka Zaharije: “Ovako veli Gospod nad vojskama: u

⁸ Ellen G. White: *Gospel Workers*, Rewiew & Herald Publishing Assn., Wachington D.C. 1948, str. 397.

to će vreme deset ljudi od svih jezika narodnih uhvatiti jednoga Judejca za skut govoreći idemo s vama, jer čujemo da je Bog s vama.” Zaharija 8,23.

Ovaj stih pokazuje da Jevreja ima po svim narodima i u svim jezicima, i da će njihovo obraćenje podstaći mnoge da im se pridruže u želji da nađu Gospoda. Zanimljivo je s kakvim oduševljenjem o tome pišu dvojica adventističkih autora u svojoj zajedničkoj knjizi:

„Nema fascinantiije istorije koja je zabeležena od jevrejske. (...) Svaka nacija koja je ikada bila osvojena i proterana iz svoje zemlje, nestala je u naredna dva-tri veka tako što se pretopila ili bila asimilovana od svojih osvajača ili okolnih naroda. Zabeležimo neke: Kananiti, Hetiti, Amoriti, Moabiti, Hiviti, Filistejci, Vandali, Heruli, Ostrogoti, čak i Vavilonci. Štaviše i nekadašnji vladari sveta kakvi su bili Vavilonci i Rimljani potpuno su nestali.

Ni jedan jedini pojedinac od svih ovih nacija ne može se naći danas na svetu. A šta je sa Jevrejima? Oni su bili osvojeni i proterani od strane Rimljana 70. godine naše ere. A da li su bili apsorbovani od strane naroda koji ih je osvojio? Ne! Svaki drugi narod koji je doživeo sličnu sudbinu nestao je, ali je Jevrejin ostao. On je još Jevrejin bez obzira gde se nalazio – u Severnoj Americi, Južnoj Americi, Evropi, Aziji, Africi, ili Australiji. Ma gde bio, on je još Jevrejin, govoreći jezike onih naroda gde živi, ali ga nešto izdvaja i razlikuje od njegovih suseda.

Ova izuzetna činjenica pravi je izazov za sociologe. Jevreji su još narod – jedno čudo zaista. Narodi su dolazili i narodi su odlazili, ali Izrailj još živi; čak skoro dve hiljade godina ovaj progonjeni narod je bio bez cara,

bez domovine, štaviše bez Hrama. Ali njihov san je bio da se jednoga dana prema izjavama njihovih proroka, vrate. Ovo je održavalo plamen nade da gori u njihovim srcima. I vratili su se. Bog je dao obećanje Jevrejima preko Avrama kada je rekao:

'Blagosloviću one koji tebe uzblagosiljaju, i prokleću one koji tebe usproklinju; i u tebi će biti blagoslovena sva plemena na zemlji.' 1. Mojsijeva 12,3.

Razmislite o ovome. Oni koji su blagosiljali jevrejski narod sebe su blagosiljali. A šta se desilo sa onim narodima koji su progonili Jevreje? Uzmimo Vavilon kao primer. Kada je Navuhodonosor pokorio judejsko carstvo, razorio njihov Hram i njihov grad, i odveo Jevreje kao zarobljenike u Vavilon, nikada nije bila njegova namera da dopusti da se Jevreji vrate u svoju zemlju. Ali Bog je izjavio preko svojih proroka da će se oni vratiti i, mnogo više, da će Vavilon biti porobljen. Istorija beleži kako su Miđani i Persijanci pokorili Vavilon. Isti Bog koji je rekao da će Vavilonci biti pokoreni rekao je takođe da će Persijanci dozvoliti Jevrejima da se vrate da obnove svoj Hram, a kasnije i svoj grad, Jerusalem. Što je još čudnije, Persijanci su čak i platili troškove izgradnje.

Sada razmislite: Vavilonaca danas nema. Kao narod oni su otišli u zaborav. Oni su se stopili sa drugim narodima i nestali. Na drugoj strani, Persijanci koji su se pokazali kao prijatelji prema Jevrejima dozvolivši im da se vrate u svoju zemlju, još postoje. Njihova država poznata je danas kao Iran.

A sada setimo se Rimljana. Oni su napali Jevreje i rasejali ih. Tri veka kasnije varvarski narodi došli su sa severa i sa istoka i napali ovo carstvo, samo njegovo

srce. 'Večni grad' Rim konačno je pao i carstvo se raspalo. Sve što je ostalo od nekada moćnog Rimskog carstva jesu puste ruševine i polomljeni kipovi koji pokazuju silu i osvetu varvarskih vojski koje su ga preplavile. Raskošne palate cezara danas su puste. Najmoćnije carstvo u istoriji potonulo je u dubinu zaborava. (...)

Kad su Rimljani osvojili Izrailj i proterali Jevreje iz njihove zemlje, odveli su mnoštvo robova iz Izrailja u svoju prestonicu. Ovi robovi su velikim delom gradili Koloseum u Rimu. A gde su Rimljani danas? Oni su nestali stopivši se sa drugim narodima. Nema nijednog pravog Rimljanina kao takvog. Oni su nestali. A šta je bilo sa jevrejskim narodom, kojeg su njegovi osvajači planirali da unište? Oni još postoje.⁹

Slično razmišljanje i zaključivanje nalazimo i u knjizi *Proročanstva govore* adventističkog autora Erla Alberta Rovela, koji u poglavlju *Svaki Jevrej in je čudo* piše sledeće:

„Nigde na celom svetu ne postoji ništa tako neobično, tako divno, tako tužno kao što je Jevrej in. On je najpatetičnije, najjedinstvenije biće na Zemlji.

Velike ruševine, puste palate, razbijene skulpture uništene nasilnoću i snagom varvara, sve to podseća na Rimsko carstvo, najmoćnije od svih carstava.

Palate rimskih cezara leže opustošene. Rimsko carstvo utonulo je u zaborav, a imena njegovih careva zaboravljena su, ili ih se sećamo tek po njihovom

⁹ Roy Allan Anderson and Jay Milton Hoffman: *All Eyes on Israel*, Revised Edition 1977, Harvest Press, Incorporated, Fort Worth, Texas, USA, str. 124-126.

nepoštenju i besramnosti. Gvozdeno carstvo, kako je predskazao Danilo, razbijeno je, podeljeno i ostavljeno bez vladara.

Međutim, jevrejski narod, koga je Rim oborio na vrhuncu njegove snage, čiji je vođa bio pogubljen, čiji su gradovi bili uništeni, čiji je Hram bio razoren, čiju su decu Rimljani prodali kao robove – taj narod još uvek živi, napreduje i umnožava se na Zemlji.

Rim je davno nestao, ali je jevrejski narod ostao. Vekovima ranije Rim se susreo sa Jevrejima kao sa moćnim narodom. Istorija Rimskog carstva, najvećeg svetskog carstva, bila je samo jedna epizoda iz istorije Jevreja.

Začuđujuće je uočiti da je svaki narod, koji je bio neprijatelj Jevreja, danas mrtav. Ali Jevreji – tlačeni, proganjani, porobljavani i pljačkani, nadživeli su sve svoje tlačitelje i raširili se po Zemlji. Od svih država oko Judeje kao carstvo opstala je samo Persija. Ona je pomogla Jevrejima da se vrate iz Vevilonskog ropstva.¹⁰

Da, Rimljana odavno nema. Sviđa mi se Rovelova opaska: „Istorija Rimskog carstva, najvećeg svetskog carstva, bila je samo jedna epizoda iz istorije Jevreja.“ Ostali su samo mrtav jezik i živa imena. Oni koji vole da zbijaju šale rekli bi da mi i danas svojoj deci dajemo jevrejska imena, kao što su Mihailo, Danilo, Jovan, Jakov, Marija, Ana, a rimska imena, kao što su Neron, Cezar, Reks (kralj), Luna (rimska boginja Meseca), Rea (vučica koja je odgojila Romula i Rema), Astra, Dora i druga, kome dajemo? Kućnim ljubimcima!

¹⁰ Erl Albert Rovel: *Proročanstva govore*, Preporod, Beograd 2018, str. 50.51.

„Šator Davidov“

Jevreji još postoje. Zahvaljujući Božjoj ljubavi. I opet imaju svoju državu. Svakako, i to zahvaljujući Božjoj ljubavi. Pred našim očima ispunjava se i proročanstvo proroka Amosa: „U to ću vreme podignuti opali šator Davidov, i zatvoriću mu pukotine, i opraviću mu što je razvaljeno, i opet ću ga sagraditi kao što je bio pre.“ Amos 9,11.

Tako veli Gospod. Šta bi mogao biti „šator Davidov“? Smatram da je prorok imao u vidu državu Izrael, jer je ona u vreme cara Davida doživela svoj vrhunac, u političkom i ekonomskom smislu, i svoju najveću slavu. Andrija Gams kaže da je David bio „zaista 'narodni vladar', a i u kasnijoj jevrejskoj istoriji i jevrejskom društvu ostao je u velikoj meri simbol i predstavnik odlika koje Biblija smatra najpozitivnijima.“¹¹ Međutim, već posle njegovog sina Solomuna, pojavila se velika pukotina u ovom carstvu, toliko velika da je ovo carstvo podeljeno na severno i južno, negde oko 945. godine pre Hrista. Nakon toga oba ova carstva bila su razvaljena. Severno, Izrailj, razvalili su Asirci (722. pr. Hr.), a južno, Judu, razvalili su Vavilonci (607-587 pr. Hr.). Posle vavilonskog ropstva, sa promenljivom srećom Jevreji su bili u vreme Persijanaca i Grka i porobljeni i slobodni, da bi konačno pod Rimljanima doživeli pravu nacionalnu katastrofu. I pored svega toga ostale su utešne i pouzdane reči da će sâm Bog opraviti i sagraditi „šator Davidov“, kao što je bio pre.

¹¹ Andrija Gams: *Biblija i moderna društvena misao*, Marum, Beograd 1993, str. 29.

Ovo Božje obećanje bilo je spomenuto i na Jerusalimskom saboru apostola i crkvenih starešina, oko 50. godine. Završne reči apostola Simona Petra, koji je govorio o rezultatima propovedanja Evandjelja među neznabošcima i o njihovom obraćenju u hrišćanstvo, bile su: „Verujemo da ćemo blagodaću Gospoda Isusa biti spaseni na isti način kao i oni.“ Dela apostolska 15,11. Na to se nadovezao apostol Jakov, vođa jerusalimske crkve, prepoznavši u tim rečima proročanstvo proroka Amosa, i rekao: „Simon kaza kako Bog **najpre** pohodi i primi iz neznabožaca narod k imenu svojemu. I s ovim se udaraju reči proroka, kao što je napisano: **Potom** ću se vratiti, i sazidaću dom Davidov, koji je pao, i njegove razvaline popraviću, i podignuću ga, da potraže Gospoda ostali ljudi i svi narodi u kojima se ime moje spomenu, govori Gospod koji tvori sve ovo.“ Dela apostolska 15,14-17.

Grčki originalni tekst umesto izraza „dom Davidov“ koristi izraz „šator Davidov“, kao i kod Amosa. Dr Vilson Paroši smatra da se ponovno podizanje Davidovog šatora u proročanstvu proroka Amosa „odnosi na obnavljanje Davidove loze“¹². Međutim, ima tumača koji govore da se ovo proročanstvo ispunilo kroz dolazak neznabožaca – ne u doslovni Izrailj, nego u hrišćansku crkvu i da je to jasan primer figurativnog novozavetnog ispunjenja proročanstava iz Starog zaveta o obnovljenju Izrailja. Drugi komentatori kažu da „šator Davidov“ označava sve one koji su prihvatili Hrista, i Jevreje i neznabošce, i da su oni sada građani novoga

¹² Vilson Paroši: *Dela apostolska, Pouka za odrasle* br. 3/2018, Preporod, Beograd 2018, str. 64.

Carstva, čiji je car Gospod Isus Hristos. Međutim, postoji više elemenata koje se direktno suprote ovakvim zaključcima:

1) Ovi tumači ne uočavaju redosled misli koje je Jakov doveo u međusobnu vezu. Prva misao je da je Simon Petar kazao kako „Bog **najpre** pohodi i primi iz neznabožaca narod k imenu svojemu“. A druga misao je da je Bog rekao da će se **potom** vratiti i sazidati dom Davidov. Dakle, mora da se desi najpre ono prvo – primanje neznabožaca k imenu Božjem, pa tek ovo drugo – obnova Davidovog doma, tj. šatora. Jasno je da ovo nisu dva istovremena događaja.

2) Nema sumnje da se reči „sazidaću“, „popraviću“ i „podignuću“ odnose na ono čega više nema, a bilo ga je, sa željom da ga opet bude. Šator Davidov je Davidovo carstvo. Ono je palo – ono će biti podignuto. Ono je razvaljeno – ono će biti popravljeno. Ono je srušeno – ono će biti izgrađeno.

3) S obzirom da je David bio samo car, a ne sveštenik, „šator Davidov“ može označavati samo carstvo, a ne nešto drugo, najmanje hrišćansku crkvu, kako to neki maštaju. Da je u pitanju Davidovo carstvo, odnosno zemlja Izrailjeva, a ne neka simbolička projekcija na hrišćansku crkvu, to se jasno vidi na osnovu celokupnog Amosovog teksta, a ne samo na osnovu jedanaestog stiha. U tekstu se pominju i orači, i žeteoci, i sejači, i gore, i vinogradi, i vino, i vrtovi, i Izrailj kao narod, i njihovo podizanje pustih gradova, i ponovno nastanjivanje zemlje. Pogledajmo i uverimo se koliko bi bilo smešno kad bi se sve ovo primenilo na hrišćansku crkvu: “U to ću vreme podignuti opali šator Davidov, i zatvoriću mu pukotine, i opraviću mu što je razvaljeno, i opet ću

ga sagraditi kao što je bio pre, da bi nasledili ostatak Edomski i sve narode na koje se priziva ime moje, govori Gospod, koji čini ovo. Evo, idu dani, govori Gospod, kad će orač stizati žeteoca, i koji gazi grožđe sejača, i gore će kapati slatkim vinom, a svi će se humovi rastapati. **I povrtiću roblje naroda svojega Izrailja, i opet će sagraditi puste gradove i naseliće se**, i nasadiće vinograde i piti vino iz njih, i načiniće vrtove i jesti rod iz njih. I posadiću ih u zemlji njihovoj, i neće se više iščupati iz zemlje svoje, koju im dadoh, govori Gospod Bog tvoj.“ Amos 9,11-15.

Bog, dakle, obećava doslovno: „I povrtiću roblje naroda svojega Izrailja.“, a ne kaže da će dovesti nezna-bošce u crkvu.

4) Celokupni kontekst devetog poglavlja Knjige proroka Amosa nije simboličke prirode, pa prema tome ni „šator Davidov“ nije neki simbol kojem bi trebalo tražiti skriveno značenje, već je on jednostavno sinonim za vladarsku kuću Davidovu, odnosno za njegovu državu.

Na osnovu svega rečenog nameće nam se samo jedan zaključak:

Dugo su sinovi Izrailjevi sedeli „bez cara i bez kneza“ (Osija 3,4). U dvadesetom veku naše ere, od 1948. godine, počeli su uz Božju pomoć i blagoslov da zidaju, popravljaju i podižu svoju državu. Njihova država je rasla posle svakog rata koji su im nametali okolni narodi.

Setimo se na ovome mestu i pitanja Isusovih učenika neposredno pred Hristovo vaznesenje: „Gospode! Hoćeš li sad načiniti carstvo Izrailjevo? A on im reče: nije vaše znati vremena i leta koje Otac zadržava u svojoj

vlasti.“ Dela apostolska 1,6.7. Šta je interesovalo učenike? Carstvo nebesko ili carstvo Izrailjevo? U tom trenutku, svakako, ovo drugo - carstvo Izrailjevo. Kao što vidimo, Isus nije negirao da će Izrailjci ponovo imati svoju državu, već im je samo kazao da oni ne mogu znati vreme kada će to biti. A kad potraže Njegovo lice, Gospod im je dao sledeće obećanje preko proroka Osije: „Isceliću otpad njihov, ljubiću ih drage volje; jer će se gnev moj odvratiti od njega. Biću kao rosa Izrailju, procvetaće kao ljiljan i pustiće žile svoje kao drveta Livanska. Raširiće se grane njegove i lepota će mu biti kao u masline i miris kao Livanski. Oni će se vratiti i sedeti pod senom njegovim, rađaće kao žito i cvetaće kao vinova loza, spomen će mu biti kao vino livansko. Jefreme, šta će mi više idoli? Ja ću ga uslišiti i gledati; ja ću mu biti kao jela zelena; od mene je tvoj plod.“ Osija 14,4-8.

Misao o obnovi Davidovog carstva nalazimo i kod proroka Jezekilja: „Ovako veli Gospod Gospod: evo, ja ću uzeti sinove Izrailjeve iz naroda u koje otidoše, i sabraću ih otkuda, i dovešću ih u zemlju njihovu. I načiniću od njih **jedan narod** u zemlji, na gorama Izrailjevim, i **jedan će car biti car svima njima**, niti će više biti dva naroda, niti će više biti razdeljeni u dva carstva. I neće se više skvrniti gadnim bogovima svojim ni gnusobama svojim niti kakvim prestupima svojim, i izbaviću ih iz svih stanova njihovih u kojima grešiš, i očistiću ih, i oni će mi biti narod i ja ću im biti Bog.“ Jezekilj 37,21-23.

Kad Bog sazida dom Davidov, koji je pao, i njegove razvaline popravi, i podigne ga, onda apostol Jakov kaže da će **potražiti Gospoda ostali ljudi i svi narodi**

u kojima se ime Njegovo spomenulo (Dela apostolska 15,14-17). Da li će se to dogoditi tek onda kad se u obnovljenom Izraelu obnovi i Hram i kad Gospod „isceli otpad njihov“ (Osija 14,4), ne znamo. Ali jedno znamo, a to je da će se tada čuti reči u mnogim narodima „Idemo s vama!“ „Čujemo da je Bog s vama!“

Najzad, valja pomenuti i to da ima i onih istraživača Biblije koji misle da se *Šator Davidov* može protumačiti kao jerusalimski Hram, jer je za njegovu izgradnju car David pripremio sve što je trebalo. Ovakvo tumačenje u kontekstu ove knjige bi naravno bilo dobrodošlo, ali na žalost nije tačno. Razlog je jednostavan - u vreme jerusalimskog Sabora, koji je održan negde oko 50. godine, apostoli nisu imali nikakvog povoda da Amosovo proročanstvo primenjuju na Hram, da govore o tome da njegove razvaline treba popraviti i da ga treba opet podignuti, jer na Hramu u to vreme nije bilo nijedne pukotine, a kamoli da je bio srušen. Ta nesreća će ga stići tek dvadeset godina kasnije, pa se prema tome sa sigurnošću može reći da apostol Jakov nije imao u vidu Hram, već Davidovo carstvo u celini, odnosno državu Izrael.

Oplećak - efod

Da li prorok Osija, pominjući „oplećak“, možda na posredan način najavljuje zidanje Trećeg Hrama? Dugo vremena će sinovi Izrailjevi, kaže on, pored mnogih drugih stvari, biti i bez oplećka. Šta je oplećak, u stvari? To je bio kratak, gornji deo odeće prvosveštenika koji je prekrivao pleća. Na hebrejskom jeziku se oplećak zove **efod**. To se najbolje vidi iz naloga koji je Mojsije dobio od Boga:

„I načini svete haljine Aronu, bratu svom, za čast i diku. I kaži svim ljudima veštim, koje sam napunio duha mudrosti, neka načine haljine Aronu, da se posveti da mi bude sveštenik. A ovo su haljine što će načiniti: naprsnik i oplećak i plašt, košulja vezena, kapa i pojas. Te haljine svete neka naprave Aronu, bratu tvom i sinovima njegovim, da mi budu sveštenici, i neka uzmu zlata i porfire i skerleta i crvca i tankog platna; i neka načine oplećak od zlata i od porfire i od skerleta i od crvca i od tankog platna uzvedenog, vezen. Dve poramenice neka budu na njemu, koje će se sastavljati na dva kraja, da se drži zajedno. A pojas na njemu neka bude naprave iste kao i on, od zlata, od porfire, od skerleta, od crvca i od tankog platna uzvedenog. I uzmi dva kamena oniha, i na njima izreži imena sinova Izrailjevih.

Šest imena njihovih na jednom kamenu, a šest imena ostalih na drugom kamenu po redu kako se koji rodio. Veštinom kamenarskom, kojom se režu pečati, izrezaćeš na ta dva kamena imena sinova Izrailjevih, i optoči ih zlatom unaokolo. I metni ta dva kamena na poramenice oplećku, da budu kameni za spomen sinovima Izrailjevim, i Aron da nosi imena njihova pred Gospodom na oba ramena svoja za spomen.“ 2. Mojsijeva 28,2-12.

Kada, dakle, prorok kaže da će dugo vremena sinovi Izrailjevi biti bez oplećka (efoda), on u stvari kaže da će dugo vremena biti bez prvosveštenika i sveštenstva. A ako će doći vreme da se ponovo uspostavi sveštenstvo, ono svoju službu neće moći da vrši bez Hrama. Danas nema sveštenstva, jer nema Hrama. Prema tome, lako je pretpostaviti da ako bude sveštenstva, biće i

Trećeg Hrama! Prvosveštenik će nositi isti efod kakav je nosio i Aron i, naravno, prvosveštenik mora biti iz Aronove loze. A nju nije teško utvrditi. Svi oni koji se prezivaju Koen, Kojen, Kohen ili Kon vode poreklo od Arona, jer upravo njihovo ime znači „sveštenik“.

Oplećak (hebr. efod) i naprsnik

I još nešto. Na poramenicama od oplećka biće, kao i nekada, dva kamena onih sa imenima sinova Izraelovih, šest imena na jednom kamenu, šest na drugom. To nas takođe posredno upućuje na zaključak da nijedno njihovo pleme nije izgubljeno, a kamoli deset, kako to mnogi veruju i kako bi to neki i voleli da bude. Zašto je to bio sastavni deo odeće prvosveštenika? Evo šta je

Bog rekao Mojsiju: „Kad Aron bude ulazio u svetište noseće na svom srcu imena sinova Izraelovih, urezana na naprsniku sudskom, da se večito čuva spomen njihov pred Gospodom.“ 2. Mojsijeva 28,29.

Da li će novi prvosveštenik sa istim efodom kakav je bio i Aronov, sa istim naprsnikom i sa istim imenima sinova Izraelovih ulaziti i u novo Svetište, odnosno Treći Hram, ostaje da se vidi!

ČOVEK BEZAKONJA U HRAMU

Na svom drugom misionarskom putovanju apostol Pavle je 52. godine stigao u Solun, gde je ubrzo, uz ne male teškoće, osnovao crkvu (Dela apostolska 17,1-10). Potom je prešao u Korint. Nedugo zatim poslao je svog saradnika Timotija da se stara o vernima u Solunu (1. Solunjanima 3). Do Pavla su stizale dobre vesti o ovoj crkvi uprkos mnogim iskušenjima i problemima. Međutim, dve stvari je trebalo bolje razjasniti vernima u Solunu - vaskrsenje mrtvih i drugi Hristov dolazak. To je navelo apostola da u maju ili junu 53. godine napiše svoju Prvu poslanicu Solunjanima. Nekoliko meseci kasnije, u avgustu ili septembru, Pavle je napisao još jedno pismo, u kojem se posebno osvrnuo na ovaj drugi problem, jer je bilo očigledno da su Solunjani imali pogrešnu predstavu o Hristovom drugom dolasku.

„Ali vas molimo, braćo, u pogledu dolaska Gospoda našega Isusa Hrista i našega sabranja u Njemu. Ne dajte se lako pokolebati umom, niti uplašiti, ni duhom, ni rečju, ni poslanicom tobože našom kao da je već nastao Dan Hristov. Da vas niko ne prevari ni na koji način. Jer neće doći dok najpre ne dođe otpadništvo i ne pojavi se čovek bezakonja, sin pogibli, koji se protivi i preuznosi iznad svega što se zove Bog ili svetinja, tako

da će sâm sestiti u hram Božji kao Bog, tvrdeći za sebe da je Bog. Zar ne pamтите da sam vam ovo kazivao još kad sam bio kod vas? I sad znate šta to zadržava da se ne javi do u svoje vreme. Jer tajna bezakonja već dejstvuje, samo dok se ukloni onaj koji sad zadržava. I tada će se javiti bezakonik, koga će Gospod Isus ubiti dahom usta svojih i uništiti pojavom svoga prisustva. Onoga je dolazak po dejstvu sataninu sa svakom silom i znacima i čudesima lažnim, i svakom prevarom nepravde među onima koji propadaju, zato što ne primiše ljubav istine da bi se spasli. I zato će im Bog poslati silu obmane, da veruju laži, da budu osuđeni svi koji ne verovaše istini, nego zavoleše nepravdu.“ 2. Solunjanima 2,1-12.

Lažni apostoli su u vreme apostola Pavla očitо iskoristili veliku veru hrišćana u ponovni dolazak Isusa Hrista da unesu pometnju i strah, što se najbolje vidi iz apostolovih reči „ne dajte se lako pokolebati umom, niti uplašiti“ (stih 2). Čak su u Pavlovo ime slali svoje poslanice „kao da je već nastao Dan Hristov“ (stih 2). Apostol je na sve to oštro reagovao upravo navedenim tekstom opominjući ih da se čuvaju da ih „niko ne prevari ni na koji način“ (stih 3), i onda im je dao znak koji će im na najsigurniji način posvedočiti kada je Hristov dolazak blizu. Pavle je jasno i nedvosmisleno rekao:

„Jer neće doći dok najpre ne dođe otpadništvo i ne pojavi se čovek bezakonja, sin pogibli, koji se protivi i preuznosi iznad svega što se zove Bog ili svetinja, tako da će sâm sestiti u hram Božji kao Bog, tvrdeći za sebe da je Bog.“ (stihovi 3 i 4).

Duhovni otpad

Istorija hrišćanstva nam potvrđuje da je duhovni otpad vrlo brzo došao. A počeo je, u neku ruku, još u Pavlovo vreme, odnosno u prvom veku. Već u sledećem bilo je oko 40 krivoverja i to samo o Hristovoj prirodi. Dva stoleća kasnije čak oko 60. Pored toga hrišćanstvo je moralo da pretrpi i druge stvari. Svetkovanje nedelje iz mitraizma potisnulo je subotu. Marija je izjednačena sa Izidom i podignuta na stepen božanstva. Osnovano je hrišćansko sveštenstvo u odeždi egipatskih sveštenika. Crkvene sabore je sazivala carska vlast - nikejski, cari-gradski, efeski, halkedonski. Crkva je postala „dogmatična“ i „nasilnički samovoljna“, kako je to zapisao istoričar Vels¹. Od sredine 4. veka uvode se razni crkveni praznici (Božić, Obrezanje Hristovo, Sretenje, Preobraženje, Blagovesti, Uspenje Marijino, Praznik svih svetih, Krstovdan, itd. itd.), a kalendar se počeo puniti ne samo njima već i imenima svetaca na koje su prenete osobine paganskih božanstava. U četvrtom veku je bila propisana kanonska obaveza da se crkve podižu na grobovima mučenika i svetitelja. Zaboravili su da je temelj Crkve živ i da je to Gospod Isus Hristos! Evo jednog slikovitog primera pesnika Jovana Dučića iz njegovog putopisa iz Španije:

„Ti hrišćanski gradovi išli su u boj i u pljačku da donesu sebi kakvog mučenika ili svetitelja, ako sami nisu imali blaženstvo da ga rode i dadnu veri. A kad su najzad došli do njega, čitave generacije žive u priči o jednom takvom mrtvacu koji zatim kroz ceo život

¹ H. Dž. Vels: *Istorija sveta*, Narodno delo, Beograd 1929, str.305.

prisustvuje njihovim svetkovinama i ručkovima, koji je s njima, stanuje u istoj kući i ložnici, i o kojem se govori starcima kao o lekaru, a deci kao o strašilu. On je u vodi i vazduhu, neophodan, neodoljiv, neobilazan, veći od poglavara grada i važniji od vladike; on ide noću po krovovima kao mesečar, i uvlači se kroz prozor kao vampir. On je sve potčinio u gradu za svoju ličnost i za svoju doktrinu.²

Rimski biskup postaje *pontifex maximus*. Uveliko se gradi teologija primata. Od 709. godine počinje ljubljenje papine papuče. Podražavaju se neznabožački običaji, uvode javne procesije i molitve. Latinski postaje sveti jezik Crkve. Svuda dominira sujeverje. Uvodi se kult krsta, moštiju i relikvija. Tajno ispovedanje na uvo svešteniku, umesto Bogu. Sveta vodica. Krštavanje zvona. Kanonizovanje umrle dece. Post petkom. Celibat sveštenika. U srednjem veku crkva postaje beskrupulozna politička sila. Papa je vrhovni sveštenik, sudija, zakonodavac i vladar. Sa blagoslovom pape osniva se inkvizicija - reč i sila od koje se drhtalo. Usledili su žestoki progoni navodnih jeretika, mučenja, lomače, najsurovija ubistva, lov na veštice. Bilo je to vreme kada se više verovalo u đavola nego u Hrista. Evandjelje se širilo mačem, a Biblija je bila na spisku zabranjenih knjiga! Uvode se brojanice, dogma o čistilištu. Tradicija se izjednačava sa Svetim pismom. Bibliji se dodaju apokrifne knjige.

Pogledajmo šta o ovom problemu kaže Jevsevije Popović, pravoslavni istoričar:

„Opadanje religioznosti i moralnosti kod većine hrišćana imađaše, međutim, veoma prirodne uzroke.

² Jovan Dučić: *Gradovi i himere*, Svjetlost, Sarajevo 1969, str. 203.

Ovo su ti uzroci: 1) obraćanje u masama ljudi koji ne osećahu unutrašnjeg poziva za hrišćanstvo, nego se samo povadahu za strujom vremena ili koji iz još manje plemenitih motiva prelažahu u hrišćanstvo; 2) crkveni i politički zapleti koji u drugom periodu (*od 312. do 622. godine, prim. ZKP prema podeli samog autora*) tako jako oteše maha i usled kojih je morala nastati moralna podivljalost u krugovima u kojima se odigravahu; 3) mnogi verski sporovi, koji prouzrokovaše da se glavna pažnja obraćala predmetu spora, i pritom se zanemarivalo brižljivo negovanje religioznosti i moralnosti; 4) jednostrano obraćanje pažnje kod masa na spoljašnje forme bogopoštovanja, na spoljašnje vršenje vrlina, na spoljašnji post i molitvu bez unutrašnjeg preobražaja misli i bez pravog raspoloženja za samopregorenje i molitvu“.³

Svakako je zanimljivo i mišljenje Dositeja Obradovića, bespoštednog kritičara duhovnog mračnjaštva, koga Vuk i Njegoš ne samo da nisu dovoljno shvatali, nego su čak tražili zabranu njegovih dela. Dositej je u jednom pismu još 1788. godine napisao ovako:

„Evo na koji su način postala sva oboženija i poklonjenija moštiju, kostiju i ikona. Goreća i srdečna ljubov i visokopočitanije samo jedan korakljaj potrebuje za preobratiti se u ljubimago i visokopočitajemago predmeta oboženije. Ovim prirodnim i kratkim putem dolazili su ljudi k idolosluženuju i k svim sujeverijam kad god prosvešten razum s njima nije upravljao.“⁴

³ Jevsevije Popović: *Opća crkvena istorija*, Sremski Karlovci 1912, sv. I, str. 685.686.

⁴ Dositej Obradović: *Izabrani spisi*, Matica srpska – SKZ, Novi Sad – Beograd 1969, str. 200.

Dakle, nema idolopoklonstva i sujeverja bez pomračenja uma. Najpre dolazi pomračenje uma, pa onda versko mračnjaštvo i versko ludilo. Ovu misao nalazimo i kod apostola Pavla:

„Jer kad poznaše Boga, ne proslaviše ga kao Boga niti mu zahvališe, nego zaludeše u svojim mislima, i potamnije nerazumno srce njihovo. Kad se građahu mudri, poludeše, i pretvoriše slavu večnoga Boga u obličje smrtnoga čoveka i ptica i četvoronožnih životinja i gadova. Zato ih predade Bog u željama njihovih srca u nečistotu, da se pogane telesa njihova među njima samima; koji pretvoriše istinu Božju u laž, i većma poštovaše i poslužiše tvar nego tvorca, koji je blagosloven vavek.“ Rimljanima 1,21-23.

Opisujući vreme kada je hrišćanstvo postalo državna religija u Rimskoj imperiji američki teolog Marvin Maksvel beleži sledeće:

„Nemoralna, pokvarena i nasilna, Rimaska imperija je sada prihvatila hrišćanstvo i ostala nemoralna, pokvarena i nasilna. C. D. Gordon nije jedini istoričar koji je napomenuo da se ‘pravila javnog ponašanja sigurno nisu popravila posle hristijanizacije imperije’.

Značajno je da je stoleće katastrofa (378-476) zadesilo Rimsku imperiju posle primanja hrišćanstva. U izvesnom smislu, Rimaska imperija pretvorila se u otpadnički *Božji narod*, sazrela da iskusi Božje kazne od ruke svojih neprijatelja.“⁵

Evo još jednog Maksvelovog vrlo zanimljivog zapažanja:

„Apostol Pavle je mogao da kaže da je u toku njegovog života ceo njemu poznati svet čuo Jevanđelje

⁵ Marvin Maksvel: *Apokalipsa*, Preporod, Beograd 1996, str. 240.

(vidi Kološanima 1, 6, 23). Protivnici su priznali da je hrišćanstvo preokrenulo svet (vidi: Dela apostolska 17,6).

Tragično je što je kasnije svet preokrenuo Crkvu! Neznabožački Rim prihvatio je neke doktrine, običaje hrišćana i njihovo ime. Ali su i hrišćani prihvatili autoritarnost, političke intrige, veliki deo filozofije, pa čak i ime paganskog Rima.

Bilo je i razlika! Hrišćanski Rim nikada nije razapinjao žive ljude kao što je to činio njegov paganski ime-njak! Ne, hrišćanski Rim je spaljivao žive!

Paganski Rim je mučio kradljivce zbog krađe. Hrišćanski Rim je mučio hrišćane zato što su čitali Bibliju!

Da li je Crkva osvojila svet ili je svet osvojio Crkvu?⁶

Na problem otpada u hrišćanstvu svoj ugao gledanja ima i katolički autor Fran Urban:

„Kao društveni fenomen kršćanstvo je odavno iščeznulo rascijepivši se u tri velika podsustava: protestantizam, pravoslavlje i katolicizam. Zajedničkom je nakon rascjepa ostala samo 'privatna' stvar. Tako stvari izgledaju na površini.

Ako se površina malo zagrebe, otkrivaju se neke pojave koje zbunjuju i opovrgavaju preuranjene, pojednostavljene tvrdnje. Uistinu, društvena površina u sva tri dijela nekad kršćanskog svijeta u idejnom pogledu izgleda nekršćanski, ali način na koji ona izgleda nekršćanski otkriva da su društva ipak pod dubokim utjecajem triju kršćanskih varijanti. Katolicizam je bio uravnotežio ulogu Sv. pisma, tradicije i

⁶ Ibid., str. 181.

Crkve; pravoslavlje je, oslanjajući se samo na Sv. pismo i tradiciju, izgubilo ravnotežu i oslonilo se na carsku vlast; protestantizam je odbacio Crkvu i tradiciju kako bi otvorio vrata duhovnom i poslovnom voluntarizmu. (...)

Jedino se pitamo je li što ostalo od duha samog kršćanstva kao cjeline, koja je postojala prije 'varijanti'. (...)

Kršćanski duh i sada tinja u evropskoj civilizaciji zatrpan prahom zgarišta i razaranja antikiršćanskog ateizma (drugog ateizma nema). Taj se ateizam već stoljećima i milenijima postupno probijao u obliku sekti, raskola, reformacija, revolucija (preporodnih, znanstvenih, industrijskih, političkih, društvenih) i 'napretka', ili u obliku cezaropapizma, vjerobraniteljstva, apsolutizma, imperijalizma ili nacionalizma, manipulirajući još uvijek mlade evropske narode, stalno ih fascinirajući novotarijama i magikom moći, bogatstva i zabava.

Kršćanski duh, skrivajući se i tinjajući, prebiva u dušama naroda, koji su jedanput bili opčinjeni magičnom bogočovječnošću osnivača kršćanstva, koje je doista bilo postalo svjetlo narodima i koje se nametnulo društvima totalnom negacijom materijalizma i interesa.⁷

A kakva je još bila hrišćanska istorija varvarskih naroda u Evropi i koliko je mirisala na tamjan, a koliko na barut, Fran Urban kaže:

„Evropska 'kršćanska' povijest vrvi od 'kućnih' svađa koje su uzrokovale prolijevanje krvi, razaranja

⁷ Fran Urban: *Otvorena šutnja*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb 1980, str. 94-97.

ognjišta, stvaranje siročadi i uništavanje moralne snage i nade ljudi. Evropski barbari bili su ponosni što su sljedbenici Isusa i onda kad su (kao kardinal Cisneros) govorili da 'ne znaju da li im više godi miris tamjana ili miris baruta'; kad su dva zemljaka poslali u smrt trećega u prvom 'auto da fe-u' koji je odredio jedan kršćanski car i odobrio jedan papa; kad su kao križari opljačkali Zadar i poklonili ga Veneciji jer drukčije 'nisu mogli platiti podvoz do Svete zemlje'; kad su oni koji se križaju punim dlanom i oni koji se križaju s tri prsta radili o glavi jedni drugima... Te nacionalne svađe u evropskoj obitelji počele su kad su se vodeće obitelji iskrvarile do iznemoglosti u međusobnim obračunima i bacile u naručje Tudora, Orleana, Burbona, Romanova ili Habsburga. A stvari bi tekle i gore da nije bilo straha od ekskomunikacije i pokajničkog tapkanja na studeni. Dok su još vjerovali u istinitost Isusovih riječi, barbarski su se narodi relativno dobro ponašali, ali su se, kako kaže Sir Thomas More, 'zla upisivala u mramor, a dobra djela u prašinu'. Pravo orgijanje bez ikakvih ograda započelo je stvaranjem apsolutističkih država uoči i nakon reformacije. Ratovi su stvarali autoritativne države, jake države su vodile nove ratove, a ljudi su ostali bez riječi istine.“⁸

Zanimljiv je i zapis Karla Gustava Junga posle susreta sa jednim Indijancem, koji mu je rekao da su svi belci ludi, jer ne razmišljaju srcem kao oni, nego glavama:

„Ovaj Indijanac je pogodio našu bolnu tačku, razgolitio istinu za koju smo slepi. Osetio sam da se u

⁸ Ibid., str. 202-203.

meni podiže nešto nepoznato, slično bezobličnoj magli, a ipak duboko poznato. A iz te izmaglice, izranjala je slika za slikom: najpre rimskih legija kako upadaju u gradove Galije, i jasno isečene crte lica Julija Cezara (Julius Caesar), Scipiona Afrikanca (Scipio Africanus) i Pompeja (Pompeius). Ugledao sam rimskog orla na Severnom moru i na obalama Belog Nila. Potom sam video kako Sv. Avgustin prenosi hrišćansku veru Britancima na vrhovima rimskih kopalja, i najčuveniju prisilnu konverziju pagana od strane Karla Velikog; potom, bande pljačkaša i ubica krstaških armija. S potajnim bolom shvatio sam laž tog starog romantizma o krstaškim ratovima. Zatim su usledili Kolumbo (Columbus), Kortes (Cortes) i drugi osvajači, koji su s vatrom, mačem, torturom i hrišćanstvom stigli čak do tih dalekih Pueblo Indijanaca što su miroljubivo sanjari-li pod suncem, njihovim Ocem. Video sam, takođe, kako narode sa Pacifičkih ostrva desetkuje alkohol, sifilis i šarlah koje su im preneli misionari i sveštenstvo.⁹

A kad su već pomenuti krstaši, u svom putopisu iz Palestine pesnik i putopisac Jovan Dučić kaže sledeće:

„Išle su ovim putem Palestine nebrojene vojske krstaša, na desetine i stotine hiljada. I to vojnika obučenih u zlato i čelik, žena i dece i staraca i sveštenika i bludnica, svi pevajući pesmu o Hristu, ličnosti čarobnoj koliko i svetoj. Rušili su putem tuđe gradove, i palili sela, i ubijali druge ljude, ali su njihove oči bile uprte u nebo, i, pored svega toga, oni su bezumno verovali u najvišu veru ljubavi i milosrđa. I svi su pevali pesmu o

⁹ Karl Gustav Jung: *Sećanja, snovi, razmišljanja*, Mediteran, Budva 1989, str. 247.248.

Hristu, nosiocu mira i dobra! I svi su ga zvali u suzama i vapili za njim. Ovakve paradokse ljudska istorija nije nikad ranije poznavala.¹⁰

Još Dučić dodaje:

„Čovek srednjeg veka je živeo samo za veru i za rat; a najčešće su i vera i rat postojali samo za ljubav i uznošenje ličnosti samoga Hrista.“¹¹

A najviše verskog ludila, po Dučiću, bilo je u Španiji:

„Nijedan narod nije s onoliko ludila gledao u nebo kao ovaj. Ovde se nije samo za Boga živelo i gladovalo, nego i pljačkalo i ubijalo. Iz straha od Boga zidane su ogromne crkve, slikane slike, i nekoliko vekova palile lomače od kojih se i sad pomalo dimi Španija. Za Boga su bacani u vatru preko stotinu hiljada jeretika, klali protestante po Nizozemskoj, hugenote po Francuskoj i muslimane po afričkim obalama. (...) Špansko katoličanstvo je dalo primer najveće verske netolerancije; španski narod je bio žandar inkvizicije i dželat crkve.

Nema većeg besnila od onog koje dolazi od vere, ni mračnijeg ubice od onog koji nosi Božju buktinju, ni cinizma kojim se kupuje Božja dobrota. (...) Španija to je velika lokva krvi na svetom podu crkve, ubistvo u oltaru, zločin u ložnici.“¹²

Zaista, lepi primeri ispunjenja Hristovog naloga da ljube svoje neprijatelje i idu po celom svetu propovedajući Evanđelje s ljubavlju! I tačno je da ovakve paradokse ljudska istorija nije nikad ranije poznavala,

¹⁰ J. Dučić: *op. cit.*, 279.

¹¹ *Ibid.*, str. 275.276.

¹² *Ibid.*, str. 207.208.

ali ih je Isus najavio unapred i opomenuo, rekavši: „Neće svaki koji mi govori: Gospode! Gospode! ući u carstvo nebesko; no koji čini po volji oca mojega koji je na nebesima.“ Matej 7,21.

Hrišćanski antijudaizam

Vrlo rano u Crkvi se pojavio i antijudaizam, gde su se tzv. crkveni oci nadmetali ko će više krivice pripisati Jevrejima.

Verovatno je negde između 155. i 160. godine istoričar Justin napisao „Dijalog sa Jevrejinom Trifonom“, što se smatra najstarijom antijevrejskom apologijom. Inače se, kako katolički teolog Karl-Jozef Kušel piše, kod Justina „može već u drugoj polovini 2. veka naći sve ono što će u crkvenom antijudaizmu za sledeća stoleća na fatalan način postati tipično. Ovde je pripremljen teološki rezervoar, iz kojeg je čak antisemitizam 20. veka mogao bez stida da se posluži. Jedan nacistički ideolog video je 1935. godine u Justinu ‘najvećeg antisemitu hrišćanskog starog veka’.“¹³

A koliko je samo neskrivene mržnje kiptelo u zlatnim ustima Jovana Zlatoustog (347 -407), carigradskog patrijarha, koji se odavno u Pravoslavnoj i Rimokatoličkoj crkvi slavi kao svetac, kada je u svojoj Šestoj besedi protiv Judeja pisao o sinagogama upoređujući ih sa srušenim Hramom:

„Jer ako je (hram jerusalimski) bio pećina razbojnička onda kada je još vladalo njihovo ustrojstvo,

¹³ Karl-Josef Kuschel: *Streit um Abraham*, Patmos Verlag, Düsseldorf, 3. Auflage, str. 160.

ako bi ga sada nazvao bludilištem, prostorom bezakonja, pribežištem demonskim, tvrđavom đavolovom, gubilištem duša, ponorom i grotlom svake pogibli, kako god bi ga nazvao reći ćeš manje od onoga što zaslužuje.“¹⁴

Slično je govorio i o samim Jevrejima:

„Vidiš li da *demoni borave u njihovim dušama* i da su ovi demoni opasniji nego oni raniji? I ovo je veoma razumno. U starim danima, Jevreji su delovali bezbožno prema Prorocima: sada su oni unizili Gospoda Proroka. Kaži mi ovo. Da li te ne obuzima drhtanje kada treba da dođeš na isto mesto sa čovekom opsednutim od đavola, koji u sebi ima mnogo nečistih duhova, koji je odgajan usred ubijanja i krvoprolića? Moraš li se zdraviti sa njim i razmenjivati prazne reči? Zar ne moraš da se okreneš od takvih koji su stvarna sramota i zaraza čitavog sveta.“¹⁵

Treba li onda da nas čudi što je dva veka kasnije u Kur'anu zapisana ovakva opomena muslimanima: „O vjernici! Ne uzimajte Židove i kršćane za prijatelje.“ (Sura 5,54)

Ne mali doprinos antijudaizmu dao je i sveti Avgustin (Augustinus Aurelius, 354-430), teolog i jedan od najuticajnijih hrišćanskih učitelja i mislilaca:

„Sa Avgustinom su teološki temelji hrišćanskog antijudaizma jednom zauvek bili zacementirani. Svojim prebacivanjem gorčine i okorelosti, svojom tipološko-hristološkom egzegezom jevrejske Biblije Avgustin je

¹⁴ Sveti Jovan Zlatousti: *Protiv Judeja, Beseda šesta*, DELA, Tom II, Eparhijski upravni odbor Eparhije Niške, Niš 2014, str. 444

¹⁵ Citirano u : Isak Isakov: *Sveti oci o jevrejskom pitanju*, Ihtus, Beograd 2004, str. 127.

jevrejskom narodu jednom zauvek oteo svaku teološku legitimaciju. Kao zaostali ‘telesni Izrailj’ Jevreji su izgubili sve ono što ih je nekad odlikovalo: svoju izabranost od strane Boga, zavet, zapovesti, Pismo i mesijanska obećanja. Sve je to sada prešlo na ‘duhovni Izrailj’, Crkvu. Eklezija je konačno trijumfovala nad sinagogom, jevrejsko nasleđe je konačno hristijanizovano, štaviše pocrkvenjeno.¹⁶

S pravom se postavlja pitanje kako je moguće da su crkveni oci pogrešno razumeli spise apostola Pavla? Ili su možda namerno izvrnuli njihovo značenje? Jer Pavle vrlo jasno kaže da Izrailjcima „pripada usinovljenje, i slava, i zaveti, i zakonodavstvo, i služba Božija, i obećanja...” Rimljanima 9,4. Tu se ništa nije promenilo. Kako je bilo pre Hrista, tako je ostalo i posle Hrista. To piše veliki apostol neznabožaca samim neznabošcima. A Justin, i Ignjatije Bogonosac, i Meliton Sardski, i Epifanije Kiparski, i Vasilije Veliki, i Ipolit Rimski, i Jovan Zlatousti, i Kirilo Jerusalimski, i blaženi Avgustin, i svi drugi, njihovi sledbenici, koji su kao i ovi došli iz neznaboštva u hrišćanstvo, morali su to razumeti. I za njih je to napisano.

Za Pavla nije prestalo posinaštvo Izrailja posle Golgote.

Njihovo je posinaštvo. Jevreji i posle Hrista imaju pred Bogom položaj sinova (2. Mojsijeva 4,22; Osija 11,1), kako pojedinačno tako i kao celina.

Njihova je slava. Bog i dalje svojim Duhom prebiva među njima i zainteresovan je za njihovo spasenje. On ih nije napustio ni posle Krsta.

¹⁶ Karl-Josef Kuschel: *op. cit.*, str. 166.

Njihovi su zaveti – kako onaj koji je Bog sklopio sa Avramom (1. Mojsijeva 15,18; 17,4), i s Izrailjem u vreme Mojsija (2. Mojsijeva 24,8; 34,10; 5. Mojsijeva 29,1), i sa Isusom Navinom (Isus Navin 8,30; 24,25), tako i onaj sa Davidom (2. Samuilova 23,5; Psalam 89,28).

Njihovo je zakonodavstvo (2. Mojsijeva 20). “Tora ... nakon Hrista nije ukinuta, ona i dalje ostaje izraz Božje volje”, kaže profesor Kušel¹⁷). Jer Isus nije došao da promeni nijednu titlu iz Tore.

Njihova je služba Bogu – uputstva i način bogoslužjenja i slavljenja Boga.

Njihova su obećanja. A sva ta obećanja nose sa sobom velike blagoslove, kako duhovne tako i materijalne. I obećanja da će biti veliki narod i obećanja da će dobiti zemlju. Mnoga od njih su se ispunila, a mnoga će se tek ispuniti. U naše vreme posebno treba obratiti pažnju na proročanstva iz knjige proroka Joila 2, 27-32.

Njihovi su oci. A oci su Avram, Isak, Jakov i njegovih dvanaest sinova. Preko njih su došla sva gore pomenuta obećanja. I kao vrhunac – „Hristos po telu“ (Rimljanima 9,5).

Još jednom – posinaštvo, slava, zaveti, zakonodavstvo, bogoslužjenje, obećanja i oci. Ukupno sedam velikih blagoslova. Jednom reči – punina blagoslova!

Pavle je vrlo jasan i kada piše hrišćanima iz paganstva u poslanici Efescima i podseća ih na to šta su bili pre nego što su prihvatili Hrista: „Zato se sećajte da ste nekada vi ... u ono vreme bili bez Hrista, otuđeni od izrailjskog društva, bez udela u obećanim zavetima,

¹⁷ Ibid., str. 110.

nemajući nade, i bez Boga u svetu... Tako, dakle, niste više tuđinci i došljaci, nego ste sugrađani svetih i do- maći Božiji...“ Efescima 2,11.12.19.

Neznabošci to, na žalost, nisu razumeli. Većina njih. Ili nisu hteli. Nisu razumeli da su se sada samo pri- ključili “izrailjskom društvu”, da su postali “sugrađani svetih” i da su na taj način stekli pravo na “obećane zavete”. Ali oni nikako nisu jedini naslednici svega ono- ga što je obećano Jevrejima, oni su samo “sunaslednici” (Efescima 3,6). Jesu li onda ostali neznabošci? U tom delu, u delu razumevanja Božjih planova i namera sa Izrailjem – svakako.

Nekoliko godina pre nego što je pisao Efescima, apostol Pavle je ovu istinu morao da objašnjava i vernicima u Rimu i da im kaže da su oni samo kao bivši „neznabošci dobili deo u njihovim (jevrejskim) duhov- nim imanjima“ (Rimljanima 15,27). Prema tome, hrišćani paganskog porekla nisu isključivi naslednici duhovnih imanja koja su obećana Jevrejima, nego su samo dobili pravo da imaju udela u njima, odnosno pra- vo da ih dele sa njima.

Posmatrajući svojevremeno Jevreje kako ridaju i cvile pred Zidom plača, Jovan Dučić je u svom putopisu zapisao:

„Nesrećni narod! Uvek sam cenio vrline i zasluge Jevreja, ali im nikad nisam praštao što su bili ne najveći mučenici, nego najveći robovi; koji su se dali ne samo mučiti i sagorevati nego i pljuvati i šamarati, što je još gore; pristajući da stanuju u tuđim predgrađima, kao kolerični; i da budu proterivani a da nikad sami prvi ne napuste zemlju svojih svirepih progonitelja; i što nikad ne digoše nijedan ustanak; niti zapališe nijedan kvart

grada, niti ubiše kakvog cezara ili papu! Da su na njihovom mestu bili Srbi...¹⁸

Dučić je zapisao i ove reči:

„Nikad Jevrejin nije zaboravljao da je prognanik jedne više rase, i da su ga najčešće progonili gori od njega. On dobro pamti da je hrišćanima dao ništa manje nego njihovog Hrista, a celom svetu Mojsijeve Zapo-vesti koje su i u osnovi celog današnjeg morala. Svoju veru je smatrao Naukom o Čistoti, i nije prestajao da se smatra u moralnom pogledu za čovečanstvo od istih zasluga od kojih je Grk u pogledu idejnom. Zato je prezirao one koje nije mogao da pobije. I imao je pravo.”¹⁹

Pojava Bezakonika

Duhovni otpad se, kao što vidimo, vrlo rano pojavio, iz veka u vek bivao sve veći, sve dok nije pokrenuta velika protestantska Reformacija između 1517. i 1648. godine, kada su se pojavile takve gorostasne ličnosti kao što su Martin Luter u Nemačkoj, Ulrih Cvingli i Žan Kalvin u Švajcarskoj. U ovom istom veku u Škotskoj se rodio i delovao Džon Noks (1514 – 1572).

Pogledajmo kako katolički teolog Vilfrid Dž. Harington komentariše navedene stihove iz 2. Solunjanima 2,1-12:

„Postavljajući ‘otpad’ kao znak paruzije Pavao slijedi židovsku predaju koja je u vjerskom otpadu gledala znak svršetka. Otpad iz Druge Solunjanima imao je općenito i neodređeno značenje. To je oznaka završetka, ali nije poblizje rastumačena. (...)

¹⁸ J. Dučić: op. cit., str. 297.

¹⁹ Ibid., str. 89.

Pavao tako opisuje Bezakonika ili Antihrista da ostavlja dojam da je riječ o pojedincu koji će se pojaviti o svršetku vremena. Nastup tog pojedinca je znak. Pavao, naime, dokazuje da to što se Antikrist još nije pojavio jest dokaz da dan Gospodnji nije još došao. 2 Sol 2,8-9 usko povezuje paruziju Antikrista i paruziju Krista. Apostol ne objašnjava tko je taj pojedinac i govori neodređenim izrazima. On gleda svijet ili zapravo ljudski rod kao poprište borbe između Sotone i Gospodina; Antikrist je predstavnik Sotone kao što je Krist Božji poslanik. Iz židovske i kršćanske predaje preuzeo je sliku posljednjih događaja i dodao joj neke svoje elemente. (...)

Pavao uvjerava Solunjane da Dan Gospodnji nije došao. Znak da on nije došao jest što nema otpada i čovjeka bezakonja. Pavao ne govori ništa poblizje niti što tumači. Valja nam jednostavno priznati da je njegov tekst nejasan kao i mnogi apokaliptički tekstovi. Sigurno je bolje otvoreno priznati tu činjenicu nego se utjecati tumačenjima koja su nagađanja.²⁰

Za razliku od Haringtona, koji smatra da je Pavlov tekst nejasan, Elen G. Vajt, veoma prevođena hrišćanska spisateljica, piše vrlo jasno i konkretno:

„Apostol Pavle je u svojoj drugoj poslanici Solunjanima prorekao veliki otpad, čija će posledica biti uspostavljanje papske moći. On je izjavio da Hristov dan neće doći 'dok ne dođe najpre otpad, i ne pokaže se čovek bezakonja, sin pogibli, koji se protivi i podiže više svega što se zove Bog ili poštuje, tako da će on sestiti u crkvi Božjoj kao Bog, pokazujući sebe da je Bog.’

²⁰ Wilfrid J. Harrington: *Uvod u Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1975, str. 256.257.

Osim toga, apostol opominje svoju braću da se 'već radi tajna bezakonja.' (2. Solunjanima 2,3.4.7). U tom ranom razdoblju video je da se u crkvu uvlače zablude koje će pripremiti put razvoju papstva.

'Tajna bezakonja', malo-pomalo, u početku neprijetno i tiho, a onda sve otvorenije, onoliko koliko je jačala njena snaga i njena vlast nad ljudskim umom, obavljala je svoje prevarno i bogohulno delo. Skoro neosetno neznabožački običaji uvukli su se u hrišćansku Crkvu. Duh nagodbe i usklađivanja sa svetom neko vreme bio je suzbijan surovim progonstvima koje je Crkva podnosila od neznabožačke ruke. Međutim, kada je progonstvo prestalo, kada je hrišćanstvo ušlo u vladarske dvorove i palate, odbacilo je skromnu jednostavnost Isusa Hrista i Njegovih apostola i zamenilo je sjajem i ohološću neznabožačkih sveštenika i upravljača; umesto božanskih zahteva prihvatilo je ljudske teorije i tradicije. Prividno Konstantinovo obraćenje početkom četvrtog stoleća, izazvalo je veliku radost, a svet, ogrnut plaštem pravednosti, ušetao je u Crkvu. Posle toga, delo kvarenja ubrzano je krenulo napred. Neznaboštvo, naizgled pobeđeno, slavilo je pobeđu. Njegov duh zavladao je Crkvom. Njegove doktrine, ceremonije i sujeverje uvukli su se u veru i bogoslužje onih koji su se smatrali Hristovim sledbenicima.

Ovaj sporazum između neznaboštva i hrišćanstva omogućio je pojavljivanje 'čoveka bezakonja', za koga je u proročanstvu nagovešteno da će se protiviti Bogu i izdizati iznad Njega. Ovaj divovski sistem lažne religije predstavlja remek-delo sotonske sile, - spomenik njegovim naporima da preuzme presto i po svojoj volji upravlja Zemljom.²¹

²¹ E. G. Vajt: *Velika borba*, Preporod, Beograd 2006, str. 46.47.

Dakle, Elen G. Vajt kaže da je nakon Konstantinovog obraćenja **delo kvarenja** ubrzano krenulo napred, međutim, mađarski filozof Bela Hamvaš je još oštrij u svom sudu:

„A kada Konstantin Veliki diže na vlast hrišćanstvo koje je postalo religija, jedva da je i preostalo nešto da se pokvari.“²²

Govoreći o uzrocima kvarenja hrišćanstva, Hamvaš tu vidi tri neprijatelja:

„Hrišćanska baština u Evropi je imala tri neprijatelja: prvo – neprijatelji iznutra, kler (ne crkva!), drugo – politička vlast, treće – scijentifizam. Ova tri neprijatelja, nesvesno se saglasivši, sprečili su da se bilo šta ostvari od jevanđeoskog hrišćanstva.“²³

I kakva je situacija sada? Hamvaš veli:

„Pošto je kler tokom vekova iznutra upropastio verodostojnost Jevanđelja, scijentifizam ga razorio spolja, i budući da nikada nije priznao nad sobom punovažnost političke moći, postao je kulturnoistorijska tema i izgubila se njegova delotvorna duhovna snaga.“²⁴

Erazmo Roterdamski, koji hrabro i bez ikakvog ustručavanja žigoše sve što ne valja u hrišćanstvu, upravo u papama vidi najveće neprijatelje same crkve:

„Kao da crkva ima opasnijih neprijatelja od tih bezbožnih papa, koji ćutke dopuštaju da svet zaboravlja Hrista, koji ga okivaju zakonima gramžljivosti, koji izopačavaju njegovu nauku nekim prisilnim tumačenjem i koji ga ubijaju sramnim načinom života!

²² Bela Hamvaš: *Hrišćanstvo*, Dereta, Beograd 1999, str. 122.

²³ Ibid., str. 27.

²⁴ Ibid., str. 42.

I kako je hrišćanska crkva stvorena krvlju, krvlju se učvrstila, krvlju se uvećala, njeni poglavari upravljaju i danas s mačem u ruci, kao da je Hrist nestao, pa svoje vernike ne može da brani na svoj način. Rat je tako svirepa stvar da više priliči divljim zverima nego ljudima, takvo bezumlje da pesnici zamišljaju da dolazi od furija, takva kuga da za sobom povlači opštu pokvarenost običaja, takva nepravda da ga mogu voditi samo najgori razbojnici i tako bezbožna stvar da nema ničeg zajedničkog sa Hristom i njegovim učenjem; pa ipak, pape gube iz vida sve to i posvećuju se samo ratu! Među njima vidiš čak one onemoćale starce koji se ponašaju kao vatreni mladići, koji nemaju nikakva obzira prema novcu, koje ne zamaraju nikakvi naponi, koji se ne plaše da izvrću zakone, veru, mir i da izopačavaju sve ljudske odnose! Pri tom imaju uza se i učenih laskavaca koji to očigledno bezumlje nazivaju vatrenošću, pobožnošću, hrabrošću i nalaze načina da dokažu da isukati mač i zabosti ga u srce svoga brata nikako ne znači pogaziti onu najvišu ljubav koju, prema Hristovu učenju, duguje svaki hrišćanin svome bližnjemu.²⁵

Svako ko bar malo poznaje istoriju hrišćanstva i istoriju sveta, mora se složiti sa ovim tvrdnjama. A da li se danas nešto promenilo? Nemački istoričar Karlhajnc Dešner pišući o papi kao samozvanom namesniku Isusa Hrista, kaže sledeće:

„Danas njegov 'namesnik' živi u raskošnoj papskoj palati, putuje u 'papomobilu' i 'papodžambu', okružen telohraniteljima, reporterima, prominencijom. Ali iza

²⁵ Erazmo Roterdamski: *Pohvala ludosti*, BIGZ, Beograd 1979, str 131.132.

njega je hiljadugodišnja istorija bezbrojnih podlosti: od malih podvala s čudima i relikvijama, od brojnih svetih prepucijuma Isusovih i još mnogobrojnih zuba Gospodnjih ('samo u Francuskoj ima ih preko pet stotina', Alonso de Valdes), mleka Matere Božje i pera Duha Svetoga, do Konstantinove Darovnice (Donatio Constantini), najgroznijeg falsifikata svih vremena. Iza njega je kolosalna eksploatacija, koja je rimskog biskupa učinila, već u V veku, najvećim zemljoposjednikom u čitavom Rimskom carstvu a crkvu srednjeg veka posednicom jedne trećine površine ukupnog evropskog tla (*Možda je upravo ideja o osnivanju Evropske unije pokušaj da se ovaj posed povrati, a verovatno i proširi do nekadašnjih granica Svetog rimskog carstva. – prim. ZKP*). Iza njega su uništenje paganstva, lomače inkvizicije, milionska masakriranja Indijanaca i crnaca, pogromi Jevreja, koji vode ravno u Hitlerove gasne komore, koje čak nisu ni originalne, budući da je još sredinom XVII stoleća Vroclavska biskupija imala peć za spaljivanje veštica; nisu oni uvek bili neprijatelji progressa.

Iza njega je, ne naposletku, neprekinuti lanac najjezivijih ratova; krstaški pohodi, u koje je papa Urban II – još i danas slavljen 29. jula kao blaženi – ispravno procenjujući stvar pozivao čak i razbojnike; verski ratovi, građanski ratovi, brojna neprijateljstva i bitke; pape koje su se i same pojavljivale pod šlemom, oklopom i s mačem, imale sopstvenu ratnu kasu, vlastitu vojsku, vlastitu mornaricu, sopstvenu fabriku oružja.²⁶

²⁶ Karlhajnc Dešner: *Politika rimskih papa u 20. veku*, Fond istine: SARD Communications, Beograd 2004, str. 13.14.

Apostol Pavle ne izjednačava „čoveka bezakonja“ sa sotonom, već samo kaže „Onoga je dolazak po dejstvu sataninu sa svakom silom i znacima i čudesima lažnim...“ (stih 9). Kao što vidimo pojava bezakonika je samo posledica sotonskog delovanja. „Sila obmane“ (stih 10) bezakonika ne dolazi od njega samoga. On je po prirodi čovek, ali čovek bezakonja, preko koga soton ostvaruje svoje planove i ciljeve, kao što je to uostalom uvek činio u prošlosti, samo sada sa „svakom silom i znacima i čudesima lažnim“ (stih 9). Dakle, onaj koji „će sâm sestiti u hram Božji kao Bog, tvrdeći za sebe da je Bog“ (stih 4), biće samo sotonin medijum. Lažni Mesija. Antihrist.

Koliko je realna ova tvrdnja?

Pre nego što odgovorimo na ovo pitanje moramo znati šta Pavle ovde podrazumeva pod *hramom*?

Hram i Lažni Mesija

Reč *hram* je prevod grčke reči **naos**. Kad Jovan u Otkrivenju opisuje nebeski Jerusalim, on kaže „A hrama ne videh u njemu“ (Otkrivenje 21,22). Ovde je takođe upotrebljena reč **naos**. Da je apostol ovde mislio na crkvu kao zajednicu vernika, onda bi to značilo da u nebeskom Jerusalimu nije video nijednog vernika, a to bi bila potpuna besmislica, jer bi protivrečilo svemu onome što je u prethodnim stihovima napisao o njemu kao gradu spasenih. Prema tome, **naos** je građevina.

Pa ipak, da li Pavle misli na Treći Hram ili na Crkvu kao zajednicu vernih, teško je reći, jer je on reč **naos** upotrebio i u ovom drugom smislu kad je pisao vernima u Korintu: „Ne znate li da ste vi crkva (*naos*)

Božja, i Duh Božji živi u vama?“ 1. Korinćanima 3,16. Zato smatram da bi se Pavlovo proročanstvo o otpadu i bezakoniku moglo shvatiti kao ono koje ima dvostruko značenje i ispunjenje.

Najpre, to je pojava otpada i papstva u okviru hrišćanstva (u najširem smislu gledano), a posebno stoga što se mera otpada i bezakonja još nije pokazala u punini.

Smatram da se ovo proročanstvo možda može odnositi i na Treći Hram, jer, videli smo iz drugih tekstova, da će se Treći Hram u Jerusalimu najverovatnije ipak zidati. Ako se u 2. Solunjanima 2 govori o Trećem Hramu (Pavle nije mogao znati da će to biti Treći Hram, jer ni Drugi Hram još nije bio srušen u njegovo vreme), koga onda označava „čovjek bezakonja“? Papa teško da može biti (mada ima i takvih mišljenja), jer kako se papa može pojaviti u njemu kao mesija i biti prihvaćen od Jevreja kao mesija posle svega što su Jevreji u toku vekova doživeli od Rimokatoličke crkve? Dakle, to nije realno očekivati. U svakom slučaju biće to Lažni Mesija. Čini mi se da savremena jevrejska teologija upravo dopušta ovako nešto, jer je razvila učenje o dvojici Mesija. Evo šta kaže rabin Arije Kaplan u *Priručniku jevrejske misli*:

„Mesija o kojem govorimo biće neposredan potomak kralja Davida iz plemena Juda. Stoga ga još zovemo *Mašiah ben David*, ili *Mesija, sin Davidov*. Takođe postoji predanje koje kaže da će postojati još jedan Mesija, sin Josefov, iz plemena Efrajim, koji će prethoditi *Mašiahu ben Davidu*. On je poznat pod imenom *Mašiah ben Josef*, ili *Mašiah ben Efraim*.“²⁷

²⁷ Arije Kaplan: *Priručnik jevrejske misli*, II deo, Književno društvo Pismo, Zemun, 5765/2005, str. 458.

Dalje Kaplan piše:

„Prema drevnoj tradiciji, prvi Mesija će se boriti i biti ubijen u ratu između Goga i Magoga. Oplakivaće ga ceo Izrael, kao što je zapisano: ‘A oni će oči svoje upraviti na Me zato što ga probodoše, i plakaće kao za jedincem sinom’ (Zeharja 12,10).“²⁸

U istoj knjizi, nekoliko stranica dalje, stoji:

„Poslednji Mesija će biti običan čovek čiji će roditelji biti obični ljudi. Stoga je moguće da je on već rođen.

Mesija će biti smrtnik. On će umreti na kraju svog veka i zaveštaće svoje kraljevstvo sinu ili drugom nasledniku.

Nadgledaće ponovnu izgradnju Jerusalima i Trećeg Hrama.“²⁹

Arije Kaplan slično piše i u knjizi *Jerusalim, zenica vaseljene*:

„Predanje kaže da će postojati dvojica Mesija, 'Mesija sin Davidov' iz Davidove loze, i 'Mesija sin Josifov' iz plemena Efrajim. Oni opet predstavljaju dve Jakovljeve žene, David preko Jude od Lee, a Josif od Rahele. Mesija, sin Josifov, vodiće Izrael do pobede u ratu protiv Goga i Magoga i umreće u bici. Pošto će Mesija, sin Davidov, biti taj koji će iznova izgraditi Hram, njegove ruke, kao kod Solomuna, moraju ostati čiste, neukaljane ratom i krvoprolićem.“³⁰

Ovom prilikom treba reći da, na žalost, u ovakvoj teologiji, koja se ne poziva na pouzdana biblijska

²⁸ Ibid., str. 459.

²⁹ Ibid., str. 461.463.

³⁰ Arije Kaplan: *Jerusalim, zenica vaseljene*, Književno društvo Pismo, Zemun 2000, str. 80.

proročanstva, već kao što vidimo, na drevno predanje, nema mesta za hrišćanskog Mesiju. Nema mesta za Onoga koji je govorio „šta je za njega u svemu pismu“ (Luka 24,27) i to da će opet doći „na oblacima nebeskim sa silom i slavom velikom“ (Matej 24,30). U teologiji izabranog naroda, na žalost, još nema mesta za Gospoda Isusa Hrista. A ima mesta za lažne mesije. U ostalom, zar sâm Hristos nije to najavio:

„Ja dođoh u ime oca svojega i ne primate me; ako drugi dođe u ime svoje, njega ćete primiti.“ Jovan 5,43.

Evo koje sve varalice, probisvete i avanturiste u istoriji jevrejskog naroda navodi Erih From:

„Vera da je mesija došao bila je osnova za oduševljeni prihvati varalica, poput Bar Kohbe u drugom veku n.e. Ali Bar Kohba nije bio poslednji lažni mesija.

Prema jednom starom predanju, dolazak mesije se očekivao u periodu između 440. i 490. godine n.e. Kada je jedan Jevrejin sa Krita, Mojsije, proglasio sebe mesijom, krićanski Jevreji – kojih je bilo mnogo – zanemarili su svoje poslove i napustili aktivnosti normalnog života. (...)

Godine 1284. Abraham Abulafia iz Tudele proglasio je sebe mesijom i najavio da će se u tom svojstvu pojaviti 1290. godine. Ali je pismo koje je napisao jedan od velikih španskih rabina, rabin Solomon ben Adret i u kome ga je optužio da je običan probisvet, učinilo da njegov pokušaj gotovo odmah pretrpi neuspeh. Jedan drugi avanturista, Nisim ben Abraham iz Avile (Španija), tvrdio je, otprilike u isto vreme, da je mesija, ali se predskazanog dana nije pojavio i tako je razočarao brojne Jevreje koji su spremno bili prihvatili njegovu poruku. (...)

*Šabataj Cvij kao krunisani Mesija,
Amsterdam 1666.*

Javljanje lažnih mesija nakon Bar Kohbe dostiglo je svoj vrhunac u Šabataju Cviju iz Smirne, u sedamnaestom veku. I on je tvrdio da je mesija i to je izneo

javnosti 1648. godine. Odredio je 1666. godinu za početak mesijanskog doba. Jevreji širom Evrope prigrlili su nadu da je došlo vreme 'mesijanskog doba'; mnogi su prodali svoje kuće i svu svoju imovinu i spremili se za marš ka Jerusalimu. Ovaj jevrejski 'krstaški pohod' završio se istim strašnim neuspehom kao i rat Bar Kohbe. Šabataj Cvij je popustio pod sultanovim pretnjama: postao je musliman, promenio je ime u Mehmed Efendi i oženio se Turkinjom. (...)

Šabataj Cvij je bio najznačajniji od svih lažnih mesija, ali nije bio poslednji. Za njim odmah sledi Mihael Kordoza (1630-1706), preobraćeni maran, koji se proglasio za mesiju. Njegovoj karijeri je došao kraj kad ga je ubio njegov nećak. U Nemačkoj, Mordehaj iz Ajzenštata; u Turskoj, Jakov Kvendo (Jacob Quendo); i najzad u Galiciji (Poljska), Jakob Frank – svi oni su se proglasili za mesije i završili neslavno kao njihovi prethodnici.³¹

O Šabataju Cviju i njegovim sledbenicima u poljskom gradiću Pilicu pisao je i nobelovac Isak Baševiš Singer u svom romanu *Rob*:

„Jevrejska zajednica je isključivala iz svojih redova njegove pristalice, ali su joj se oni svetili time što su javno bacali prokletstvo na rabina i verske starešine. Ljudi su se ne samo svađali, već i fizički obračunavali. Neki članovi sekte porušili su krovove svojih kuća, spakovali imovinu u burad i sanduke i spremali se da pobjegnu u zemlju Izrailja. Nekolicina upućena u tumačenje Svetog pisma, pokušavala je da istoči vino iz zidova ili da stvori golubove služeći se tajanstvenim praktika-

³¹ Erih From: *Bičete kao bogovi*, Clio, Beograd 2000, str. 120-123.

ma iz Knjige postanja. Drugi prestaše da se pridržavaju Tore, u verovanju da će, kad se pojavi Mesija, njeni zakoni prestati da važe. Treći bi iz Biblije iščeprkali nagoveštaje o tome da biti krajnje zao predstavlja put ka iskupljenju i upuštali su se u najraznovrsnije gnusobe.³²

Vratimo se nakratko Simonu Bar Kohbi. Njegovo aramejsko ime, koje mu je prema jevrejskoj legendi dao Rabi Akiba, znači *Sin Zvezde*, što bi trebalo da je ispunjenje mesijanskog proročanstva da će „izaći zvezda iz Jakova“ (4. Mojsijeva 24,17). Međutim, s obzirom da je neslavno završio, odnosno pokazao se kao lažni mesija, u jevrejskoj literaturi su mu promenili ime. „Kohibino pravo ime bilo je Kosiba; skeptici su se rugali tvrdeći da je on Bar Koziba, Sin Laži.“³³

*Srebrni šekel Bar Kohbe sa zvezdom iznad Hrama
i tekстом "Za slobodu Jerusalima".*

³² Isak Baševiš Singer: *ROB*, četvrto izdanje, BIGZ , Beograd 1987, str. 252.

³³ Sajmon Sibag Montefjore: *Jerusalim, biografija*, Evro Giunti, Beograd 2014, str. 193.

Možda je pravo objašnjenje za ovakvo duhovno stanje u jevrejskom narodu ono što kaže apostol Pavle na kraju uvodnog teksta: „I zato će im Bog poslati silu obmane, da veruju laži, da budu osuđeni svi koji ne verovaše istini, nego zavoleše nepravdu.“ 2. Solunjanima 2,12.

Da zaključimo!

Vernici u Solunu su, kao što smo videli, u Pavlovo vreme očekivali Hristov drugi dolazak. Pavle im je dao dva sigurna znaka - pojavu otpada i pojavu čoveka bezakonja. Ovi znaci su se, prema mišljenju mnogih, pojavili nekoliko vekova kasnije sa paganstvom u Crkvi i sa pojavom papstva. Sa svakim narednim vekom otpad se povećavao, a papa dodavao sebi jednu za drugom titule koje su ga učinile i Zamenikom Sina Božjega (VICARIVS FILII DEI), i Svetim Ocem, i Bogom na zemlji (DEVS IN TERRIS), i nepogrešivim, i Prvo-sveštenikom (DVX CLERIS), itd. itd. Nameće se utisak da treba sačekati još veći otpad, još veće bezakonje čoveka bezakonja, i to ne samo u Crkvi, već i u Hramu. Ako se izgradi Treći Hram, možda će se vrlo brzo ispuniti svi ovi znaci, i to na najjasniji i najupečatljiviji način da može svako razumeti, a onda sigurno neće proći vekovi do drugog Hristovog dolaska.

SKRIVENI KOVČEG

Najznačajniji predmet u Svetilištu nalazio se u njegovom drugom delu, u Svetinji nad svetinjama (*Kodeš HaKodašim*). Bio je to kovčeg s pomirilištem i dva heruvima na njemu, načinjen od akacijinog drveta, spolja i iznutra okovan čistim zlatom, dug 113 cm, a širok i visok 68 cm. Odozgo je unaokolo imao zlatan venac. Na četiri ugla bila su četiri beočuga od zlata, kroz koje su se provlačile poluge za nošenje, takođe okovane zlatom (2. Mojsijeva 25,10-14).

Kovčeg zaveta

Kovčeg je bio pokriven poklopcem od čistog zlata, a na njegovim krajevima su se nalazila dva zlatna heruvima, jednostavne izrade. Oni su raširenih krila zaklanjali poklopac, licem bili okrenuti jedan prema drugome, a pogleda uprtih u kovčeg (2. Mojsijeva 25,17-20). Mesto između ova dva heruvima, gde se otkrivala Božja slava, zvalo se Šekina. Upravo sa tog mesta Bog se obraćao Mojsiju, kao što mu je i rekao:

„I tu ću se sastajati s tobom i govoriću ti ozgo sa zaklopca između dva heruvima, koji će biti na kovčegu od svedočanstva, sve što ću ti zapovedati za sinove Izrailjeve.“ 2. Mojsijeva 25,22.

U komentaru na Poslanicu Jevrejima Tomas Hjuitt veli: „Na vrhu kovčega nalazilo se Pomirilište, a nad njim su bili *kerubi slave*, koji su bili usko povezani s objavom Božje slave (usp. Izl 25,18-22; Br 7,89; Ezek 10,19.20). Između ploča zakona i Božje slave nalazilo se *Pomirilište, hilasterion*. Na veliki Dan pomirenja Pomirilište se škropilo krvlju žrtve (Izl 30).“¹

Pomirilište se ujedno smatralo Božjim prestolom. Tu su se sretale pravda i milost. A u samom kovčegu, još od vremena Mojsija, čuvane su tri stvari: „Unutar kovčega nalazile su se tri dragocjenosti: *zlatna posuda s manom* (Izl 16,32-34), *štap Aronov, koji je ono procvao* (Br 17,1-11) i *ploče Saveza* (Izl 25,16 i dalje; Pnz 9,9; 10,5).“²

Kamene ploče sa deset zapovesti bile su najsvetiji predmet u Svetilištu. Po njima je kovčeg dobio ime „kovčeg svedočanstva“ ili „kovčeg zaveta“, a on sâm u

¹ Thomas Hewitt: *HEBREJIMA, Tumačenje poslanice Hebrejima*, Dobra vest, Novi Sad 1990, str. 123.

² Ibid., str. 123.

hrišćanskoj teologiji predstavlja simbol pomirenja Hristovom pravednošću i milošću.

Kovčeg zaveta se nalazio u Hramu sve do trenutka dok nije pripretila opasnost da će Vavilonci, predvođeni Navuhodonosorom, osvojiti Jerusalim i poharati i opustošiti ovu Svetinju. Da se to ne bi desilo, Druga knjiga o Makabejcima govori o tome da je prorok Jeremija na vreme preduzeo određene korake. Ova knjiga, između ostalog, pominje pismo, tj. knjigu, koja nas izveštava na koji način je prorok sakrio kovčeg zaveta:

„A beše još u tom pismu (= u knjizi) kako je Prorok, pošto mu bi otkriveno, zapovedio da Skiniju i Kovčeg ponesu za njim. I kada iziđe na goru gde je Mojsije popevši se video Božje nasleđe (= *Zemlju Obećanu*), i došavši Jeremija (tamo) nađe odaju kao pećinu, i unese onde Skiniju i Kovčeg i žrtvenik kadi-
oni, i zazida vrata. I priđoše neki od njegovih pratilaca da obeleže put, i ne mogahu naći (pećinu). A kada dozna Jeremija, pokara ih i reče: 'Mesto će biti nepoznato dokle Bog ne okupi sabranje naroda, i ne pomiluje ih; i tada će Gospod ovo pokazati, i javiće se slava Gospodnja i oblak, kao što se pokazala u vreme Mojsija, kao što je i Solomon molio da se Mesto (= *Hram*) osveti veoma.“ 2. Makabejcima 2,4-8.

Od vavilonskog osvajanja Jerusalima, odnosno od 586. godine stare ere, do Isusa prošlo je skoro šest vekova. A do 70. godine posle Hrista, odnosno dok Hram nije potpuno spaljen i srušen, još i više. Za sve to vreme u Svetinji nad svetinjama nije bilo Kovčega zaveta. Već smo rekli da je, prema Josifu Flaviju, Svetinja nad svetinjama Drugog Hrama bila „potpuno prazna.“³

³ Ibid., str. 123.

Prva i Druga knjiga o Makabejcima se mogu smatrati pouzdanim istorijskim izvorima onda kada opisuju događaje koji su se odigrali u vreme njihovog nastanka, ali ako znamo da su pisane u drugom veku pre naše ere, a da je prorok Jeremija živeo više od četiri i po veka ranije, onda se s pravom može postaviti pitanje pouzdanosti i verodostojnosti ovog izveštaja. S druge strane, obe ove knjige nisu nikada ušle u jevrejski kanon Staroga zaveta, a isto tako ni u protestantski, odnosno i dalje spadaju u tzv. apokrifne spise, tako da je i to možda dokaz više da se ne možemo sasvim pouzdati u njih kada je reč o ovako dalekom događaju. A to što se one mogu naći u rimokatoličkim Biblijama, to je priča za sebe, u koju sada nećemo ulaziti.

Ortodokсни Jevreji danas čvrsto veruju da se kovčeg nalazi ispod džamije Al Aksa, odnosno u samom brdu Hrama, a ne negde izvan Jerusalima, a najmanje izvan granica današnjeg Izraela. Oni smatraju da je car Solomun duboko u zemlji ispod samog Hrama prokopao čitav niz podzemnih prolaza i odaja i da se i danas u jednoj od njih nalazi ovaj najsvetiji predmet. To nam potvrđuje i rabin Arije Kaplan:

„Kada je kralj Solomun podigao Hram izgradio je dubok lavirint koji je prolazio ispod gore na kojoj se uzdizao Hram. U slučaju opasnosti, sveti predmeti su mogli da se sakriju u lavirintu. Predviđajući da će Jerusalimu zapretiti opasnost, kralj Jošijau je naredio sa se Kovčeg sakrije u lavirintu i da se svi prilazi njemu zatvore da ga neprijatelj ne bi mogao otkriti. Do današnjih dana Kovčeg leži sakriven negde ispod gore na kojoj se uzdizao jerusalimski Hram.

I danas je moguće osetiti blizinu ovih predmeta koji leže pohranjeni duboko u podzemnoj odaji ispod gore Hrama. Tu će ostati dok ne zavredimo da budu ponovo otkriveni.⁴

Možda nam ovde mogu pomoći Mihej i Isaija, dva biblijska proroka, dva savremenika, koji su živeli i delovali u poslednjim decenijama osmog veka pre naše ere. Iako nas od njih deli ogroman vremenski period, postoje dva njihova proročanstva koja se još nisu ispunila, a to su ona kojima idemo u susret i odnose se na poslednje vreme.

Tako prorok Mihej kaže: “Ali će u poslednja vremena biti utvrđena gora doma Gospodnjeg navrh gora i uzvišena iznad humova, i narodi će se sticati k njoj. I ići će mnogi narodi govoreći: Hodite, da idemo na goru Gospodnju i u **dom Boga** Jakovljevog, i učiće nas svojim putevima i hodićemo Njegovim stazama; **jer će iz Siona izaći zakon i reč Gospodnja iz Jerusalima.**“ Mihej 4,1.2.

Ovo isto ponavlja i prorok Isaija: “Biće u potonja vremena gora doma Gospodnjeg utvrđena uvrh gora i uzvišena iznad humova, i sticaće se k njoj svi narodi. I ići će mnogi narodi govoreći: Hodite da idemo na goru Gospodnju, u **dom Boga** Jakovljevog, i učiće nas svojim putevima, i hodićemo stazama Njegovim. **Jer će iz Siona izaći zakon, i reč Gospodnja iz Jerusalima.**“ Isaija 2,2.3.

Dakle, i jedan i drugi prorok kažu da će u poslednja vremena na gori Gospodnjoj biti Dom Boga Jakovlje-

⁴ Arije Kaplan: *Jerusalim, zenica vaseljene*, Književno društvo Pismo, Zemun 2000, str. 20.21.

vog, odnosno Hram, i da će iz Siona izaći Zakon. I to je ono što će privući mnoge narode da potraže Gospoda. Možda je ovde upravo reč o nalaženju kovčega, a samim tim i Ploča Zakona, što će svakako biti silno svedočanstvo ne samo u prilog postojanja Boga, nego i u prilog nepromenljivosti Njegovog Zakona.

Prema tome, izgleda da je nalaženje skrivenog kovčega uslovljeno izgradnjom Trećeg Hrama. Drugim rečima, verovatno je uslov za otkrivanje kovčega zaveta da se najpre podigne Hram, jer se kovčeg ne može čuvati ni na jednom drugom mestu osim u ovoj Svetinji.

BUDUĆA SLAVA SIONA

Iako naslovi poglavlja, kojih ima u nekim prevodima Biblije, nisu deo kanonskog teksta, oni su tu da nam otkriju njihov sadržaj. Šezdeset i drugo poglavlje Knjige proroka Isaije u prevodu Đure Daničića nosi upravo ovaj naslov – Buduća slava Siona. Pogledajmo pažljivo o čemu se sve ovde radi, jer Gospod govori:

„Siona radi neću umuknuti, i Jerusalima radi neću se umiriti, dokle ne izađe **kao svetlost pravda njegova i spasenje se njegovo razgori kao sveća**. Tada će videti narodi pravdu tvoju i svi carevi slavu tvoju, i **prozvaćeš se novim imenom**, koje će usta Gospodnja izreći. I **bićeš krasan venac u ruci Gospodnjoj i carska kruna u ruci Boga svog**. Nećeš se više zvati ostavljena, niti će se zemlja tvoja zvati pustoš, **nego ćeš se zvati milina moja** i zemlja tvoja udata, jer ćeš biti mio Gospodu i zemlja će tvoja biti udata. Jer kao što se momak ženi devojkom, tako će se sinovi tvoji oženiti tobom; i kako se raduje ženik nevesti, tako će se tebi radovati Bog tvoj. Na zidovima tvojim, Jerusalime, postavih stražare, koji neće umuknuti nikada, ni danju ni noću. Koji pominjete Gospoda, nemojte ćutati. I ne dajte da se umukne o njemu **dokle ne utvrdi i učini Jerusolim slavom na zemlji**. Zakle se Gospod desni-

com svojom i krepkom mišicom svojom: neću više dati žito tvoje neprijateljima tvojim da jedu, niti će tuđini piti vino tvoje, oko koga si se trudio; nego koji ga žanju, oni će ga jesti i hvaliti Gospoda, i koji ga beru oni će ga piti **u tremovima svetinje moje**. Prodite, prođite kroz vrata, pripravite put narodu; poravnite, poravnite put, uklonite kamenje, podignite zastavu narodima.

Evo, Gospod oglasi do krajeva zemaljskih; recite kćeri sionskoj: evo, Spasitelj tvoj ide; evo, plata je Njegova kod Njega i delo Njegovo pred Njim. I **oni će se prozvati narod sveti**, iskupljenici Gospodnji; a ti ćeš se prozvati: **traženi, grad neostavljeni**.“ Isaija 62,1-12.

Podvukao sam nekoliko prekrasnih obećanja, a mogao sam sve. Znatiželjni čitalac će se, verujem, više puta vraćati na ovaj tekst i razmišljati o njemu. Neki poseban komentar nije nužno potreban. Ali ono što je za tematiku ove knjige posebno važno jeste da se i ovde pominje Svetinja (stih 9), odnosno Hram, a to znači da će Jerusalem, „traženi, grad neostavljeni“ (stih 12), zahvaljujući upravo Hramu, biti utvrđen i učinjen slavom na zemlji (stih 7)! U tremovima Trećeg Hrama sinovi Izraeljevi će jesti hleb od svoga žita i piti vino od svoje loze (stih 9), što nam pokazuje da će se najverovatnije slaviti obred Večere Gospodnje kao znak sećanja na Hristovu žrtvu na krstu! Jerusalem će, dakle, biti hrišćanski grad. Setimo se s tim u vezi još jednom poslednjih stihova u Mateju 23:

„Jerusalime, Jerusalime, koji ubijaš proroke i zaspaj kamenjem poslano k sebi! Koliko puta hteh da skupim čeda tvoja kao što kokoš skuplja piliće svoje pod krila i ne htete! Eto će vam se ostaviti vaša kuća pusta. Jer vam kažem: Nećete mene videti odsele dok ne

kažete: Blagosloven koji ide u ime Gospodnje.“ Matej 23,37-39.

Upravo ovaj radosni pozdrav Jerusalimljana koji će biti upućen Hristu prilikom Njegovog drugog dolaska - „Blagosloven koji ide u ime Gospodnje.“ (Matej 23,39) – otkriva nam ne samo da će rasejani Božji narod biti opet sakupljen, već i da će Jerusalim neposredno pre Hristovog dolaska postati grad hrišćana koji radosno čekaju svog Gospoda.

„IZMERI HRAM!“

Poslednja knjiga u Bibliji počinje sledećim rečima: „Otkrivenje Isusa Hrista, koje dade njemu Bog, da pokaže slugama svojim šta će skoro biti, i pokaza, poslavši po anđelu svojemu sluzi svojemu Jovanu.“ Otkrivenje 1,1.

Obično se kaže da je ova, šezdeset i šesta knjiga u Svetome pismu, Jovanovo Otkrivenje. Međutim, ovde vidimo da je to otkrivenje Isusa Hrista, koje je On sâm primio od Oca, da bi pokazao svojim slugama, odnosno svojim sledbenicima, šta će se sve dogoditi u budućnosti. Pored Knjige proroka Danila iz Starog zaveta, ovo je knjiga koja je mnogim vernim, posvećenim i istrajnim istraživačima preko svojih zagonetnih simbola, snažnih metafora i bogatih slika otkrila događaje za koje možda niko nije ni slutio da će se zbiti. Ali malo ko je postavljao pitanje u vezi sa mogućnošću podizanja Trećeg Hrama u Jerusalimu, tako da u komentarima i knjigama koje su mi bile dostupne do sada nisam našao o tome ni jedne jedine reči. Da li njega ima i u Otkrivenju? Možda je ovo pitanje suviše s obzirom na to da su o Trećem Hramu pisali mnogi prethodni proroci i s obzirom na značaj jedne ovakve građevine, pa je iz tih razloga možda sasvim prirodno da ga mora biti. Pogledajmo sledeće stihove:

„Potom dobih trsku sličnu štapu za merenje, pa mi rekoše: 'Ustani i izmeri Božji hram i žrtvenik i one koji se u njemu klanjaju Bogu. Spoljašnje dvorište Hrama izostavi; nemoj da ga meriš, jer je dato neznabošcima i oni će četrdeset dva meseca gaziti Svetim gradom.' “ Otkrivenje 11,1.2.

Američki teolog Marvin Maksvel povezuje deseto i jedanaesto poglavlje Otkrivenja i dolazi do sledećeg zaključka:

„**'Izmeri hram!'** Poznato je da original Otkrivenja nije bio podeljen na poglavlja. Deseto poglavlje prelazi neosetno, bez prekidanja, u jedanaesto poglavlje. Zato i proučavamo ova dva poglavlja zajedno. Pošto je apostol Jovan dobio nalog da (1) uzme knjižicu i da je pojede, dobio je obaveštenje (2) da mora i dalje da propoveda. Posle toga od njega je zahtevano (3) da **'izmeri crkvu Božju i oltar i one što se klanjaju u njoj'**. Nalog da **'ponovo propoveda'** pokazuje da razočaranje koje se dogodilo u oktobru mesecu 1844. godine nije značilo kraj! Život i potreba za proučavanjem, proučavanjem i propovedanjem tada nisu prestali! Početak vremena posletka nije bio i kraj toga vremena!

Naredba da se **'izmeri'** ili preispita **'crkva'** ili Svetilište, ukazala je na pravu potrebu razočaranih vernika iz 1844. godine! Tekst u Knjizi proroka Danila 8,14 kaže da će se posle isteka razdoblja od 2300 dana i noći **'svetinja očistiti'**, vratiti u svoje pravo stanje. Rešenje za njihovu zabunu i razočaranje ležalo je u pažljivom razmatranju službe i značenja nebeskog Svetilišta.

Istorijska je činjenica da su razočarani vernici odmah počeli da proučavaju značenje nebeskog Svetilišta. Dok su to činili, polako su počeli da shvataju kakvu

važnost Knjiga proroka Danila i Otkrivenje imaju za poslednje vreme.¹

Na osnovu ovih nekoliko rečenica čitalac može zaključiti da je prema tumačenju Marvina Maksvela u desetom poglavlju Otkrivenja reč o velikom hrišćanskom probuđenju i pokretu koji se pojavio u prvoj polovini 19. veka i još većem očekivanju da će Hristos doći u oktobru 1844. godine. Međutim, kako se to nije dogodilo, došlo je kod mnogih u tom pokretu do velikog razočaranja, dok su se drugi, ne mali broj čekalaca, okrenuli pomnijem i dubljem istraživanju Knjige proroka Danila i Otkrivenja i shvatili da proročanstvo nije najavilo datum Hristovog dolaska, već početak čišćenja nebeske Svetinje, odnosno početak istražnog suda na Nebu.

Za razliku od Marvina Maksvela, koji spaja deseto i jedanaesto poglavlje Otkrivenja, profesor dr Ranko Stefanović, autor obimne studije o Otkrivenju, najpre ističe da Otkrivenje 11 čine dva dela: merenje Hrama (11,1.2) i dva svedoka (11,3-14), što je svakako tačnije, a onda nam nudi tri mogućnosti za razumevanje prirode ovog Hrama:

„Ovdje je uporabljena grčka riječ *naos*, koja se u Otkrivenju odnosi na najskrovitiji dio hrama, na Svetinju nad svetinjama. *Naos* se razlikuje od *hierona* (ove riječi nema u Otkrivenju)), što označava čitav hramski kompleks, uključujući predvorja i hramsko zemljište (vidi Mt 4,5; Iv 2,14). Zato u evanđeljima nalazimo da Isus uvijek poučava u *hieronu* (Mt 26,55; Lk 21,37; Iv 7,28).

¹ Marvin Maksvel: *Apokalipsa*, Preporod, Beograd 1996, str. 276.

U pogledu značenja izmjere hrama u Otkrivenju 11,1 postoji nekoliko gledišta. (1) Najpopularnije je da hram prikazuje kršćansku Crkvu ili Božji narod (vidi 1 Kor 3,16). Slabost ovog gledišta vidljiva je iz činjenice da riječ 'hram', premda se često pojavljuje u Otkrivenju, nikad ne simbolizira Crkvu. Ivan je vrlo dosljedan u razlikovanju hrama i Božjeg naroda ('hram Božji i žrtvenik i poklonike u njemu'); vidi Otk 7,17; 15,8). (2) Prema drugom gledištu Ivan govori o jeruzalemskom hramu. Ovakvo tumačenje zanemaruje činjenicu da je hram u Jeruzalemu bio razoren dvadesetak godina prije pisanja Otkrivenja i da u Ivanovo vrijeme nije postojao (oko 90. godine). (3) Najvjerojatnije je da Ivan govori o izmjeri nebeskog hrama. Za Ivana postoji stvarni hram na Nebu i on u svojim viđenjima stalno spominje taj hram ili dijelove njegova namještaja (3,12; 7,15; 11,19; 14,17; 15,5-8; 16,1.17). Također trebamo zapaziti da se izraz 'hram Božji', dosljedno rabljen u knjizi, odnosi na nebeski hram (3,12; 11,19; vidi 7,15).²

Dakle, od tri ponuđene mogućnosti za tumačenje ovog Hrama, Stefanović bira treću, mada ne sa potpunom sigurnošću, jer iskazuje dozu sumnje koristeći reč „najvjerojatnije“. Bez obzira na to, jedno je sigurno, a to je da je za njega, kao i za Maksvela, nebeski Hram ipak najprikladnije rešenje. Međutim, Stefanović se na ovome ne zaustavlja, nego nam u nastavku pod naslovom *Tumačenje* nudi više materijala i razloga zašto bi mu trebalo verovati:

„11.1. Ivan je dobio trsku sličnu palici s uputom da izmjeri hram Božji i žrtvenik i poklonike u njemu.

² Ranko Stefanović: *Otkrivenje Isusa Krista, Komentar Otkrivenja*, Adventistički teološki fakultet, Maruševac (Hrvatska) 2013, str. 284.

Stoljećima prije Ezekiel je u viđenju promatrao božansku osobu kako pažljivo mjeri svaki dio hrama (Ez 40-42). Mjerenje je preduvjet za gradnju. U Ezekielovom viđenju hram je mjeran da bi se mogao obnoviti (vidi Ez 39,25-29). Ovaj prizor trebao je potaknuti Izraelce da se pokaju za svoje grijehove i vrata Bogu. Hram je bio razoren zbog Izraelova nevjernosti i otpada. Simbolični čin izmjere hrama bio je snažna i uvjerljiva poruka narodu da je Bog odlučio obnoviti hram i ponovno biti Bog Izraelu i Izrael učiniti svojim narodom (vidi Ez 39,25-29 kao uvodni tekst u mjerenje hrama koje je slijedilo). Obnovu hrama trebamo razumjeti kao Božji novi pokušaj da obnovi zajednicu s Izraelom (vidi 43,7-11).³

Posle ovakvog uvoda Stefanović ponovo ističe da je u Otkrivenju 11,1 reč o merenju nebeskog Hrama, a ne o Hramu u Jerusalimu:

„Kad Ivan govori o mjerenju hrama i njegova žrtvenika, on ne govori o rekonstrukciji stvarnog jeruzalemskog hrama, koji u vrijeme pisanja Otkrivenja više nije postojao. Za Ivana postoji pravi hram na Nebu. Nebeski hram je središnji pojam u Otkrivenju. Ivan ga vidi kao Božje prebivalište gdje se nalazi Njegovo prijestolje s kojeg vlada svemirom.“⁴

Ima se utisak da je postojala velika vremenska razlika u pisanju ova dva citata i da se autor nije vraćao na prethodni da bi ih povezao, jer kako drugačije objasniti protivrječnost u njima?! Pogledajmo i uporedimo! Stefanović u prvom citatu doslovno kaže „Mjerenje je

³ Ibid., str. 287.

⁴ Ibid., str. 287.

preduvjet za gradnju.“, da bi u drugom citatu rekao da nije reč o jerusalimskom Hramu zato što ga tada nije bilo, već je reč o pravom Hramu na Nebu, kojeg je tada bilo. Postavlja se pitanje zar nije logično da ako je merenje preduslov za gradnju, da se onda gradi ono čega nema, a ne ono čega ima?! Ako nema jerusalimskog Hrama (a nema ga još od 70. godine naše ere, dakle i pre i posle pisanja Otkrivenja), onda treba zidati novi Hram u Jerusalamu. A ako ima nebeskog Hrama (a ima ga od večnih vremena, jer je presto Božji u njemu s kojeg On vlada svemirom, kako kaže Stefanović), onda je besmisleno govoriti o merenju kao preduslovu za njegovu gradnju!

Osim toga, vrlo čudno, neprimereno i neprihvatljivo zvuči pomisao da večni Bog poziva jednog smrtnika sa Zemlje, bez obzira što je reč o apostolu Jovanu, da meri nebeski Hram, i to trskom, dok u tom istom Hramu na prestolu sedi Gospod, po viđenju kao kamen jaspis i sard, a oko Njega sija duga kao smaragd, iz prestola izlaze munje i gromovi i glasovi, i sedam žižaka ognjenih gore, koji su sedam duhova Božjih, a pred prestolom je stakleno more kao kristal (vidi Otkrivenje 4,3-6)! U prestonoj dvorani su i 24 starešine u belim haljinama i sa zlatnim krunama na svojim glavama. Oni padaju pred Onim što sedi na prestolu i što živi va vek veka, i odaju mu slavu i čast i silu (vidi Otkrivenje 4,4.9-11). Prosto je teško zamisliti kako bi to izgledalo da im prilazi Jovan i meri ih trskom, njih kojima su mera bele haljine, simbol nebeske čistote i pravednosti. Još je teže shvatiti da četiri živa bića, koja se takođe nalaze tu, u Božjoj blizini, a koja imaju po šest krila i unaokolo i iznutra su puna očiju, koja danju i noću bez predaha govore:

„Svet, svet, svet je Gospod Bog, Svedržitelj, koji je bio, koji jeste i koji dolazi!“ (vidi Otkrivenje 4,7.8), kako ova četiri bića prekidaju slavljenje Boga da bi im Jovan uzeo meru!

Prema tome, sve što je Stefanović napisao o Jeze-kiljevom Hramu, smatram da bi važi-lo i za Hram koji se pominje u Otkrivenju 11,1, a koji se očigledno odnosi na budući Hram u Jerusali-mu. Da parafraziram njegove reči:

Merenje je preduslov za gradnju. Kao što je u Jeze-kiljevom viđenju Hram bio meren da bi se mogao obnoviti, to isto važi i za merenje Hrama u Otkrivenju 11,1, odnosno za Treći Hram u Jerusali-mu. Ovaj prizor trebalo je da podstakne Izraelce da se pokaju za svoje grehe i vrate Bogu. Hram je bio razoren zbog Izrailje-vog neverstva i otpada, kako od strane Vavilonaca tako i od strane Rimljana. Simbolični čin merenja Hrama snažna je i uverljiva poruka narodu da je Bog odlučio da obnovi Hram i ponovo bude Bog Izrailju i da Izrailj učini svojim narodom. Obnovu Hrama treba razumeti kao Božji novi pokušaj da obnovi zajednicu s Izrailjem!

I još nešto: U prvom stihu jedanaestog poglavlja Otkrivenja pominje se Hram, žrtvenik, tj. kadioni oltar, i oni koji se klanjaju u Hramu. U drugom stihu pominje se samo dvorište, koje prorok treba da izostavi, odnosno da ne meri:

„Spoljašnje dvorište Hrama izostavi; nemoj da ga meriš, jer je dato neznabošcima i oni će četrdeset dva meseca gaziti Svetim gradom.“ Otkrivenje 11,2.

Zbog čega je to tako?

Smatram da je to zbog toga što žrtvenik u porti Hrama, tj. oltar za žrtve paljenice, neće imati nikakvu

funkciju kad se bude podigao Treći Hram u Svetom gradu, kako se u ovom stihu naziva Jerusalim. Iz toga zaključujem da će Treći Hram biti samo Dom molitve. Dom molitve svim narodima.

NA KRAJU, KAO I NA POČETKU – DA ILI NE?

Uvodu ove knjige rekli smo da se među hrišćanima, uglavnom protestantske orijentacije, i ortodoksnim Jevrejima sve više širi uverenje da će se u Jerusalimu graditi Treći Hram. Videli smo šta o svemu tome kaže Biblija. Na kraju treba dati šansu i onima koji imaju suprotno mišljenje. Jedan od njih je i francuski teolog Žak Dukan, koga smo više puta do sada citirali. Evo njegovog stava po ovom pitanju:

„Dispencionalisti koriste iskopavanja pored Hramskog zida, traganja za kovčegom zaveta i pre svega aktivnosti 'Hramskog instituta' u Jerusalimu kao argumente da potkrepe svoju tezu da će se jednoga dana u Jerusalimu ponovo graditi Hram i da će Bog odobriti ponovno prinošenje žrtava na oltaru. Ali takvo tumačenje protivreči novozavetnom učenju da životinjske žrtve zbog konačne Hristove žrtve nisu više potrebne ili relevantne (vidi Jevrejima 10,1-10). Čak je i judejska tradicija nazvala žrtve 'tradicionalnim zakonom [*halaka*], koji ukazuje na Mesiju'. Zaista, ponovno prinošenje žrtava protivrečilo bi suštini rabinskog judaizma, koje naglašava nadređenost molitava nad žrtvama i na osnovi biblijskih iskaza (kao Psalam 141,2; Osija 14,2) uverava da su žrtve nakon razorenja Hrama 70. godine zamenje-

ne molitvama. Zaista je ovaj princip inspirisao celokupnu strukturu kasnije judejske liturgije; *Shacharit*-molitva nadomestila je jutarnju žrtvu, a *Minchah*-molitva večernju žrtvu. Za slučaj dodatne žrtve rabini su uveli *Musaf*-molitvu.

Stoga želja za ponovnim prinošenjem žrtava na oltaru Hrama ignoriše judejsko gledanje na ovu stvar. Zaista većina Judejaca i Izraelaca naprosto odbija ovu celokupnu predstavu. Reformisani Judejci i konzervativni Judejci koji u judaizmu čine veliku većinu odbacili su svaku liturgijsku vezu sa žrtvama. Čak i mala ortodoksna manjina, koja još gaji nadu da će se obnoviti služba u Hramu smatra da će 'ponovno uvođenje žrtvene službe ... morati da se sankcioniše božanskim glasom proroka. Prosto zaposedanje Hramskog brda ili cele Palestine od strane Judejaca – u ratu ili političkim ugovorom – ne bi opravdalo to ponovno uvođenje.' A i sama nada u 'božanski glas proroka' je problematična, pošto u tradicionalnom judaizmu dominira predstava da se proroštvo završilo još u biblijska vremena i da se *Šekina* (Božja slava) povukla sa Izraela.

Sporadične akcije grupa kao što su Sledbenici Hramskog brda, koji izgleda guraju misao o ponovnoj izgradnji Hrama sa mogućim ponovnim uspostavljanjem žrtvenog sistema, ne podržavaju izraelski autoriteti i ne predstavljaju opšti trend tradicionalnog judaizma. U izraelskoj štampi njih redovno nazivaju 'Gomilom zanesenjaka' ili 'opasnom zabludom'. Zaista je svaki proročki obrazloženi zahtev da se ponovo izgradi Hram – bilo da dolazi od Jevreja, Palestinaca ili hrišćana – vrlo opasna stvar.¹

¹ Jacques B. Doukhan: *Israels Rolle in der Heilsgeschichte*, Advent-Verlag, Lüneburg 2007, str. 61.62.

Tako razmišlja Dukan kada kritikuje dispencionaliste. I ne samo on. I svi oni na koje se pozvao. Njihovo polazište je starozavetni žrtveni sistem koji je u svetlu Hristove žrtve na Golgoti izgubio svaki smisao, što je svakako tačno. Ali, da li se žrtve i Hram mogu odvojeno posmatrati? Smatram da mogu. A da li se međusobno uslovljavaju? Ne, nikako. Pored toga Dukan kaže da su prema rabinskom judaizmu žrtve posle razorenja Drugog Hrama zamenjene molitvama. Ako je tako, a tako je, onda nemamo osnova da u to sumnjamo, jer upravo to govori o smislu podizanja Hrama u poslednje vreme. Setimo se opet Isusovih reči: „**Dom moj dom je molitve...**“ (Luka 19,46). Setimo se i svih onih koji su pored apostola prihvatili Evandjelje i koji su nakon Krsta odlazili u Hram i „svaki dan su jednodušno **provodili mnogo vremena u Hramu.**“ Dela apostolska 2,46.

Nekoliko godina kasnije Dukan se ponovo vratio na pitanje Hrama. Ovoga puta u knjizi *Tajna Knjige proroka Danila*, i to u komentaru poslednja četiri stiha jedanaestog poglavlja Danilove knjige, koji glase ovako: „I posegnuće (Severni car – prim. ZKP) rukom svojom na zemlje, i zemlja Misirska neće umaknuti. I osvojiće blago u zlatu i srebru i sve zaklade Misirske; i Livijani i Etiopljani ići će za njim. Ali će ga glasovi s istoka i sa severa smesti, te će izaći s velikim gnjevom da pogubi i zatre mnoge. I razapeće šatore dvora svojega među morima na krasnoj svetoj gori; i kad dođe svome kraju, niko mu neće pomoći.“ Danilo 11,42-45.

Dukan kaže sledeće:

„Prvi put se događa da se sever i jug ujedinjuju. Narodi sa juga (Libijci, Etiopljani i Egipćani) priznaju

sever za svog vođu i slede ga u poslednju bitku, protiv 'krasne svete gore'. Postavljaju svoj logor 'među morima' (Danilo 11,45), što znači između Sredozemnog mora i Mrtvog mora, u zemlji Izrailjaca. Njihova pojava ugrožava Božji Hram. Govoreći biblijskim jezikom, 'krasna sveta gora' označava mesto Hrama, a u širem smislu i sam Hram.

Upravo Hram čini da je zemlja sveta i prekrasna (tsevi).²

Posle ovih Dukanovih reči, opet, kao i na početku, postavljam pitanje – da li će biti Trećeg Hrama ili ne? Ali ne moram ja da odgovorim, jer je već Dukan odgovorio rekavši „Upravo Hram čini da je zemlja sveta i prekrasna (tsevi).“

Međutim, nije baš tako, jer se, na žalost, Dukan tu nije zaustavio. Učinio je korak više. Sasvim nepromišljen, rekao bih, i na taj način upropastio divan zaključak do kojeg je prethodno došao. Jer Dukan u nastavku piše: „Izraz 'krasna sveta gora' iz Danila 11,45, predstavlja, dakle, nebesku lokaciju Božjeg borišta.“³

Šta sad ovo znači? Ako je 'krasna sveta gora' nebeska lokacija, onda nema Hrama na Zemlji. Sve je na Nebu. Međutim, postavlja se pitanje kako Severni car (narodi severno od Izraela) zajedno s narodima sa juga (Libijcima, Egiptanima i Egipćanima), kako kaže Dukan, ratuje protiv 'krasne svete gore', ako je ona na Nebu? Kako ove zemaljske vojske postavljaju svoj logor

² Žak B. Dukan: *Tajna knjige proroka Danila*, Preporod, Beograd 2010, str. 177.

³ Ibid., str. 178.

„između Sredozemnog mora i Mrtvog mora, u zemlji Izrailjaca“, dakle na Zemlji, ako im je cilj osvajanje „krasne svete gore“ i Hrama na Nebu? I čime će doći do Hrama na Nebu? Supersoničnim avionima, raketama, svemirskim brodovima?

Kako objasniti ovaj Dukanov postupak kada iz jedne celine događaja uzima dva elementa i menja im lokaciju (’krasnu svetu goru’ i Hram), a zanemaruje daleko više drugih elemenata (Severnog cara, Južnog cara, Sredozemno more, Mrtvo more, Izrael), iako su i oni bitni za celokupnu sliku? Kako opravdati sve ove nelogičnosti? Pukim previdom? Ne. Ima li uopšte opravdanja za ovako nešto? Mislim da nema. Najverovatnije Dukan, kao i mnogi drugi teolozi, tvrdoglavo sledi svoj unapred zamišljeni koncept, ne mareći za istinu koju mu proročanstvo tako jasno predočava i sugeriše.

Dakle, još jednom - da li će biti Trećeg Hrama ili ne?

Na sreću, na ovo pitanje daleko pre svih teologa i tumača odgovorili su biblijski proroci. Da ih pomenemo još jednom: Isaija, Jeremija, Jezekilj, Danilo, Osija, Joilo, Amos, Mihej, Sofonija, Zaharija, i Gospod Isus Hristos u Evandjelju po Mateju.

Setimo se još jednom osmog poglavlja proroka Zaharije: „Ovako veli Gospod nad vojskama: još će dolaziti narodi i stanovnici mnogih gradova; dolaziće stanovnici jednoga u drugi govoreći: hajdemo da se molimo Gospodu i da tražimo Gospoda nad vojskama; idem i ja. **Tako će doći mnogi narodi da traže Gospoda nad vojskama u Jerusalimu i da se mole Gospodu.** Ovako veli Gospod nad vojskama: u to će vreme

deset ljudi od svih jezika narodnih uhvatiti jednoga Judejca za skut govoreći: **idemo s vama, jer čujemo da je Bog s vama.**“ Zaharija 8,20-23.

Šta reći posle svega?

Samo – AMIN!

O „Trećem Hramu“ dr Zvonimira Kostića Palanskog

I poče Solomun zidati dom Gospodnji u Jerusalimu na brdu Moriji, koje bi pokazano Davidu ocu njegovu na mjestu koje bješe pripravio David, na gumnu Orna-na Jevusejina.

2. Dnevnika 3,1

U ovom, po mnogome jedinstvenom tekstu, dr h.c. theol. Zvonimir Kostić Palanski, počasni doktor teologije¹, daje nam jednu važnu i uzbudljivu sliku o gotovo tri milenijuma dugoj istoriji borbe Dobra i Zla, prateći veličanstvena religiozna otkrića s jedne i neshvatljive padove ljudskog razumevanja Svetog, s druge strane. Ovo je traktat o istorijskom, civilizacijskom lutanju od nemila do nedraga, tragičnog ljudskog nastojanja da se pridobije naklonost Tvorca. Ovu borbu autor sagledava kroz odnos prevashodno jevrejskog, ali i ostalih naroda, prema osnovnom objektu religijske prakse, prema Hramu i svetinji Hrama.

U 40 kondenzovanih poglavlja, na oko sto stranica teksta, dr Palanski nam skicira okolnosti pod kojima je

¹ Treba napomenuti da počasni doktorat, budući doktorat višeg stepena od običnog, od njegovog nosioca zahteva posebnu pažnju i savestnost u obradi izabrane teme.

podignut Prvi Hram, i pod kojima je isti razoren. Zatim, kako je podignut Drugi Hram, da bi i on bio uništen (u oba slučaja od silnih osvajača koji su došli izdaleka). Ostatak teksta bavi se, možda najvažnijim pitanjem međureligijskih odnosa savremenog sveta, pitanjem izgradnje Trećeg Hrama.

Osvit Civilizacije nametnuo je čoveku niz pitanja koja su se uvek svodila na jedno: Šta je smisao mog postojanja i postojanja Sveta oko mene? Kako to da je Život tako lep i radostan a da je on, ipak samo predvorje Smrti? Život, taj nepresušni izvor ravnoteže poretka stvari, prekida jedan jedini tren koga nismo ni svesni pa ga, što je paradoks, i nemamo u ličnom iskustvu. Otkud tako iracionalan kraj nečega tako savršeno racionalnog?

Ovakva pitanja mučila su generacije mislećih ljudi, a jedini slabašan zaključak do koga su mogli doći je da su ova pitanja van moći našeg poimanja, a sila koja njima upravlja van našeg domašaja. U početku, kada je brojnost raznorodnih prirodnih pojava zbunjivala ljudski um, smatralo se da svakom posebnom prirodnom pojavom upravlja posebno biće, poseban bog. Sa sticanjem moći uopštavanja empirijskih materijala i induktivno-deduktivnog razmišljanja, mnogoboštvo je kod nekih naroda, evoluiralo u jednoboštvo. Po svemu, to se prvi put desilo u maloj semitskoj grupi naroda, u plemenu Jevrejskom.

S tim u vezi, autor „Trećeg Hrama“ postavlja ključno pitanje: Zašto oni koji su se prvi uzdigli iz mase naroda, shvativši da Bog mora biti jedinstven, a njegova svemoć ne može imati važniju svrhu do očuvanja onih

koji „drže zakon“, nisu sačuvali poverenje koje im je taj isti Bog ukazao kroz ponuđeni savez? Zašto je moć „Starog zaveta“ koji je zapečaćen podizanjem Prvog, Solomonovog Hrama u Jerusalimu, vremenom bledela u narodu i pored opomene proroka da će zbog zanemari- vanja Zakona postradati Sion i sav narod s njim.

No, narod nikad nije do kraja razumeo ideju Hrama i samim tim nije ga dovoljno poštovao. U to sveto mesto, kada je ono konačno sačinjeno 959. godine stare ere, počela se vremenom uvlačiti plesan profanosti, a duh hramskog svetilišta postepeno je zamenio najpre duh otpadništva, da bi zatim bio preplavljen „duhovnim otpadom“. Hula i bezakonje uzrokovali su neumitnu kaznu i pokoru. Godine 586. car Navuhodonosor, udario je vojskom sa severa, razorio Jerusalim, i spalio Hram, a narod odveo u Vavilon, u ropstvo. Nakon 70 godina, Vavilon je pao pod vlast Kira, persijskog cara, koji je oslobodio Jevreje da se vrate u domovinu, i dopustio im obnovu Hrama.

Palanski posebno naglašava pokajanje i tugu Jevreja u egzilu, zbog gubitka Hrama, koji je bio nosilac njihovog identiteta, i stavu izgnanika da Hram nije samo apstraktna projekcija religijskih težnji naroda, već da je to, pre svega mesto u kome stanuje Gospod, koji samim tim i uzima na sebe ulogu zaštitnika stanovništva i njihove imovine. Dakle, Hram je bio neka vrsta jezgra zgusnute duhovnosti koja se, kada dostigne kritičnu „masu“, otelotvoruje kao Božja reč i delo.

Sve se ponovilo sa Drugim Hramom koji je sazidan po povratku iz Vavilonskog ropstva. radovi su trajali od 530. do 515. godine. No, svetog Kovčega zaveta, tada više nije bilo u Hramu. U poglavlju „Skriveni kovčeg“,

autor navodi odlomke iz Druge knjige o Makabejcima u kojima se opisuje kako je prorok Jeremija, pre dolaska vavilonske vojske, sklonio ovu svetinju na sigurno mesto. Do dana današnjeg kovčeg nije nađen, a kada će biti, o tome se izjasnio sam Jeremija, kako je opisano u pomenutom poglavlju.

Drugi Hram su pustošile još mnoge vojske ali je on uvek obnavljan da bi najtemeljniju rekonstrukciju uradio Irod, 38. godine pre Hrista.

Nešto kasnije, početkom nove ere, pojavi se na Zemlji Sin Božji koji je činio čuda i van Hrama i u Hramu. Znamo šta je s Njim bilo. I Drugi Hram razorili su, još surovije, osvajači koji su došli preko mora.

Šta će biti dalje, i da li će se podići Treći Hram, o tome je tekst Palanskog jezikom teologa ali svima razumljivim. On navodi razloge razaranja prethodna dva Hrama i razmatra mogućnost gradnje Trećeg. Pored svog nosećeg teksta, navodi on citate velikog broja vrsnih teologa širom sveta, na način da njegova naracija teče besprekorno fluidno i smisaono uvek upravljena u istom smeru. Osnovni argument ovog iskusnog autora je i najmoćnija duhovna karakteristika Biblije, njena snažna unutrašnja konzistentnost. Na toj njenoj osobini se i zasniva njen autoritet već više od tri hiljade godina. Naime, sam sveti tekst nam daje ključne odgovore na pitanja koja nam postavlja Hram. Njega trenutno nema, ali nedostatak je tako uočljiv da je stvarniji od opredmećenog zdanja.

Autor još ukazuje na beskrajne zablude hrišćana i njihovih verskih vođa, koji promovišu praznu veru gde je forma važnija od suštine a materijalna strana, skriveno ili otvoreno, potpuno potiskuje duhovnu.

Ovde bih naveo zanimljiv rezultat jednog od najeminentnijih neurologa današnjice, M.D. Endrjua Njuberga, direktora Istraživačkog centra Univerzitetske bolnice Tomas Džeferson, profesora Religioznih studija i profesora radiologije na Pen Med-u².

U svojoj knjizi³, pored ostalog, dr Njuberg opisuje svoj metod, kojim može da identifikuje promenu u ljudskom mozgu, izazvanu fokusiranom koncentracijom na kontemplaciju sa teološkim sadržajem. Dovoljno je da ispitanik, čiji se mozak snima skenerom, u sebi počne da ponavlja molitvu, na snimcima će se videti razlika u boji čeonog cerebralnog režnja pre i posle molitve, ili nekog drugog oblika kontemplacije o Bogu. Ovo je prvi naučni dokaz da duhovna aktivnost ostavlja vidljiv materijalni trag, čime je uspostavljen most između neurologije i teološkog dijaloga. Nova nauka nazvana je *neuroteologija*. Dr Njuberg sa saradnicima radi na usavršavanju ovog metoda kako bi mogao da selektivno razdvoji čistu teološku komponentu mentalnih aktivnosti za vreme religiozne kontemplacije od „šumova“ koji dolaze od emotivne komponente.

U vremenima osvita Civilizacije, čovek je postao svestan postojanja tri osnovna aršina kojim je mogao da meri suštinu Sveta, dakle i Boga. Prvi aršin je bila

² Pen-Med, skraćeno od Perelman School of Medicine at the University of Pennsylvania.

³ Newberg, A., *Principles of Neurotheology*. Ashgate Publishing, Farnham, England, 2010.

logika, drugi etika a treći estetika. Primenom logike na tumačenje Sveta, došli smo do Nauke, primenom moralnog aršina do Religije a primenom estetike, do Umetnosti. Ove tri grandiozne civilizacijske tekovine su gotovo potpuno međusobno razdvojene, ili se bar takvim čine, a imaju nekoliko zajedničkih svojstava. Prvo, sve tri „discipline“ su neprotivrečne unutar sebe; drugo, nijedna od njih se ne može angažovati u cilju tumačenja druge; treće, količina sazajnog materijala u sve tri discipline neprekidno raste; i četvrto, nijedna od njih ne daje zadovoljavajući odgovor na tražena pitanja o Bogu.

Postoji i četvrti aršin i put. To je put duhovnosti, istinske vere i posvećenja. Biblijska proročanstva, ako nisu uslovna, uvek se ostvaruju, jer iza njih stoje Božja obećanja. Tako će se, po svemu sudeći, i proročanstvo o zidanju Trećeg Hrama ostvariti. Što se tiče ljudi, na njima je da se svojim duhovnim uzdizanjem, verom i posvećenjem, ali i molitvama pripreme za ovako veličanstven događaj.

Prof. dr Ljubiša M. Kocić
10.11.2018.

Zvonimir Kostić Palanski: Treći Hram. Svetinja za suve kosti

Zvonimir Kostić Palanski je autor većeg broja monografija koje se bave tematskim tumačenjima biblijskih mesta. Kao takav, on pripada retkom broju pisaca domaće javnosti, posvećenih plemenitoj misiji povećavanja interesovanja čitalačke publike za izučavanje Svetog pisma. On analizira biblijske teme ne libeći se da navede različita mišljenja i verovanja koja o njima postoje, nezavisno od nečijeg konfesionalnog opredeljenja. Na taj način on otvara – kako stoji u uvodu ovog dela – niz pitanja koja zahtevaju zadovoljavajući, logičan i biblijski utemeljen odgovor: jer izučavanje Biblije pre svega to i podrazumeva.

Tema ove monografije tiče se uverenja da će se u Jerusalimu graditi Treći hram. Autor na početku priznaje da o tome, čak i među protestantskim autorima, ima različitih stavova, a za primer negativnog mišljenja navodi i jednog adventističkog pisca. Pozitivno uverenje, koje zastupa autor, u svakom slučaju može se naći prvenstveno među hrišćanima protestantske orijentacije, ali i među pobožnim jevrejskim krugovima i predstavnicima cionističke teologije.

U prvom delu knjige nalazi se dragocena biblijsko-istorijska analiza podataka o Šatoru sastanka, Prvom i Drugom hramu, kao i o značaju Hrama za Hrista i apostole. Za preciznije objašnjenje starozavetnih mesta autor koristi citate rabina Arija Kaplana o važnosti i simbolici ovih građevina, služeći se takođe opisima nekih savremenih engleskih istoričara i starije adventističke autorke Elen Vajt, dok se u utvrđivanju njihovog novozavetnog značaja poziva i na ideje baptističkog teologa Alena Kola.

U delu knjige naslovljenom biblijskom sintagmom "Svetinja za suve kosti", koja je upotrebljena i za podnaslov čitavog dela, Palanski u nekoliko etapa otvara pitanje da li je Bog odbacio jevrejski narod, starozavetni Izrailj. Na prvoj od tih etapa on detaljno razmatra argument za tvrdnju da Bog jeste odbacio svoj izabrani narod, čemu sledi logičko razmatranje: zašto je Bog uopšte bio izabrao Jevreje, da li je Propoved na gori bila kraj zaveta i koje je pravo značenje zaveta. Nakon podrobne analize ovde se izvode dokazi da je sva Gospodnja kazna za Jevreje bila u njihovom rasejanju, a ne u eventualnom odbacivanju ili uništavanju. Pri izvođenju ovog postupka, pored opširnog pozivanja na Elen Vajt, autor koristi stavove američkih teologa Žaka Dukana, Džordža Najta i Roja Gejna, adventističkog pisca Toma Rajta i katoličkog teologa Karla Jozefa Kušela. Upoređujući prevode sa više jezika, on zaključuje da se ono što je ukinuto zapravo odnosi na "pokrivalo" (kao manje poznati biblijski izraz) a ne na zavet, a o rasejanju i prikupljanju Jevreja u poslednje vreme navodi mnoštvo odgovarajućih biblijskih mesta.

U narednom delu knjige autor se usredsređuje na Zaharijino proročanstvo o pretvaranju postova u radost i veselje, detaljno iznoseći raspoložive istorijske podatke o četiri starozavetna jevrejska posta. Kako on skreće pažnju, jedan od tih postova bio je propisan za deveti dan jevrejskog meseca ava, kada su se dogodili mnogi tragični događaji jevrejske istorije, počev od spaljivanja Solomunovog hrama, sve do poznatih zbivanja u XX veku.

U opširnim pojedinačnim tumačenjima proročanstava Joila i Isaije, Palanski čini jednu veću digresiju, gde uz pomoć nekoliko citata opovrgava Origenovu "teoriju zamene", naime stav da je Gospod sve ono što se odnosi na jevrejski narod preusmerio na hrišćane. Među referencama koje potvrđuju autorovo mišljenje ubrojani su i neki pravoslavni autori.

Ukazujući na viziju proroka Jezekilja o novom Hramu, o njegovom izgledu i dimenzijama, posebno na mesto gde se govori o izvoru vode ispod njegovog praga, autor se poziva na mišljenja Elen Vajt i Kevina Hauarda.

Uporedo ispitujući prevode izraza "grozota pustošenja na svetom mestu", što je jedan od znakova koji će prethoditi Hristovom drugom dolasku, Palanski citira pravoslavnog episkopa Atanasija Jevtića (kao prevodioca i komentatora Knjiga Makavejskih), zatim anglikanskog komentatora R. T. Franca, adventističke teologe Marvinu Maksvela i Hansa LaRondela i na kraju opširno Elen Vajt. Ovde autor posebno izdvaja tumačenje izvesnog Pavla Borovića, po kome se dotični izraz odnosi na papu, konkretno na ispovedanje svešteniku na uho, kakvo se praktikuje u Rimokatoličkoj crkvi.

U delu knjige naslovljenom "Efod za Treći Hram", Palanski u svetlu nekolicine događaja iz novije istorije tumači Osijino proročanstvo o ponovnom obraćenju Izrailja u poslednja vremena. Dodatno razmotrivši i odgovarajuća proročanstva Sofonije, Zaharije i Amosa, autor se vraća na pomen oplećka (efoda) kod Osije, kojim se, prema njegovom tumačenju, na posredan način najavljuje obnova sveštenstva i zidanje Trećeg Hrama. U ovom delu knjige koriste se izvodi iz Biltena Saveza jevrejskih opština, neki rezultati istraživanja naučnika Vilfrida Haringtona i Vilsona Parušija, te opet argumenti Elen Vajt, Rasela Barila i još dvojice adventističkih autora koji iskazuju oduševljenje celokupnom jevrejskom istorijom, uključujući i onu postbiblijsku.

Pišući o značenju narednog biblijskog izraza "čovjek bezakonja u Hramu", kao još jednog od znakova poslednjeg vremena, Zvonimir Kostić Palanski i u ovoj knjizi otvara beskompromisnu polemiku sa rimokatoličkim hrišćanstvom, primenjujući biblijska apokaliptična mesta o duhovnom otpadu na poznate istorijske podatke o srednjovekovnoj crkvi. Ovde on čini poseban osvrt na istoriju hrišćanskog antijudaizma, naročito oštro podvlačeći pojedine izjave crkvenih otaca Justina Filozofa, Jovana Zlatoustog i Avgustina. Detaljno ispitujući proročanstva o pojavi bezakonika (Antihrista), on podseća na pojavu nekih lažnih mesija u istoriji samog jevrejskog naroda, ali i na epidemiju paganstva u crkvi, koja, po njegovom mišljenju, kulminira sa pojavom papstva. Ove svoje stavove on potvrđuje širokim dijapazonom referenci, uključujući ponovo Elen Vajt, Marvinu Maksvela i Arija Kaplana, ali i katoličke autore Frana Urbana, istoričara Karlhajncu Dešnera, pravo-

slavnog historičara Jevsevija Popovića, klasike hrišćanske kritike Erazma Roterdamskog i našeg Dositeja Obradovića, moderne naučnike i mislioce Karla Gustava Junga, Eriha Froma i Belu Hamvaša, kao i pisce Jovana Dučića i Isaka Baševisa Singera.

Na jevrejskog autora Arija Kaplana, Palanski se, uz Tomasa Hjuita, još jednom poziva u narednom poglavlju, gde tumači određena Mihejeva i Isaijina proročanstva o nalaženju skrivenog Kovčega sa pločama Zakona. Na samom kraju knjige, ulazeći u polemiku sa mišljenjem Žaka Dukana, autor iznosi još jedan kratak komentar o očekivanoj obnovi starozavetnog žrtvenog sistema i dovođenju ovog sistema u vezu sa ponovnom izgradnjom Hrama.

Zvonimir Kostić Palanski napisao je ovu knjigu svestan da stav koji brani i dokazuje spada u oblast takozvanih teologumena, za koje se ne može očekivati da naiđu na saglašavanje svih hrišćana, čak ni onih koji su odani jednoj istoj hrišćanskoj konfesiji. U svakom slučaju, on svoje argumente, kao i u prethodnim svojim tematskim analizama, gradi držeći se jednog valjanog dokaznog postupka, tipičnog za protestantske izučavaoce Svetog Pisma. Protestantskom auditorijumu svakako je bliska i njegova primena biblijskih citata o duhovnom otpadu i drugim znacima poslednjeg vremena na neslavna istorijska svedočanstva koja se odnose na hrišćanski srednji i noviji vek, naročito na događaje koji se odnose na rimokatoličku papsku tradiciju. Njegov judeofilski pristup, izrazito usmeren protiv starohrišćanske antisemitske (kako on precizno kaže: antijudaističke) prakse, može da zadobije novu aktuelnost i potvrde u svetlu savremene istorije nakon holokausta u dvadese-

tom veku, što je opet, bez sumnje, relevantno za temu koju on obrađuje u ovoj knjizi. Ono od čega hrišćani i poštovaoci Svetog pisma svih denominacija mogu imati koristi čitajući ovu knjigu jeste, najpre, pregledan i sistematično izložen prikaz biblijskih mesta o svetinji Hrama, od Šatora sastanka iz doba Izlaska izabranog naroda, zaključno sa detaljno sabranim i protumačenim proročanstvima starozavetnih pisaca o obnovi koja će se dogoditi u poslednja vremena. Iako smo u ovom prikazu nabrojali mnoštvo referenci koje je autor koristio pri dokazivanju svog stava, počev od dovoljnog broja autoriteta njemu važne adventističke teologije, ali ne zaboravljajući da navede ni odgovarajuće potvrde iz opusa drugih protestantskih, pa i katoličkih i pravoslavnih autora, nema nikakve sumnje da se on pri izvođenju dokaza pre svega i iznad svega služi samim biblijskim mestima, koje on, kao pisac prevashodno protestantskog usmerenja, smatra autoreferentnim. Ova činjenica ukazuje na još jednu korist koju svi hrišćani i ljudi dobre volje koji čitaju bez predrasuda i (samo)nametnutih ograničenja od ove knjige mogu imati: to je solidan primer ljubavi i odanosti prema Reči Božjoj, koja je u Svetom pismu sadržana i kojom je dobro dokazivati svako svoje uverenje.

Ivica Živković, dr theol.

Treći Hram – deo eshatoloških dešavanja

Ko je Zvonimir Kostić Palanski? Tako kompleksnu ličnost teško je opisati u nekoliko rečenica. Kulturni pregalac grada Niša, književnik, prevodilac, vajar sa magistraturom umetnosti, umetnik lepe reči, boje i oblika – sve to sa jedne strane, a sa druge – iskreni hrišćanin, koji čvrsto stoji na pozicijama biblijske vere, deklarisan pripadnik Adventista sedmoga dana i počasni doktor teologije, koji je tu akademsko-naučnu odrednicu upravo i stekao svojim mnogodecenijskim teološkim spisateljskim radom. Od svega rečenog, iz jednog savim sebičnog ugla gledanja, meni je najvažnije da je Palanski moj brat u Hristu, drug, prijatelj, sabesednik, utešitelj u teškim trenucima i jedan od retkih ljudi zbog koga mi je Niš još uvek mio grad (druga bitna osoba u tom pogledu je moja supruga, Slovenka Savić).

Zbog čega se Zvonimir Kostić Palanski odlučio da piše baš o Trećem Hramu?

Jedan od razloga jeste taj, što se u naše vreme, sve više i više, u krugovima ultraortodoksnih Jevreja i protestantskih teologa upravo govori o mogućoj izgradnji Trećeg Hrama u Jerusalimu. Međutim, to nije bio i

jedini razlog. Verujem da mu se tema nametnula sama kada je pre više godina pisao knjigu o Armagedonu. Upravo tada, autoru se rodila ideja da bi pravi povod za izbijanje Armagedonske bitke mogla biti izgradnja Hrama tamo gde je on nekada i bio, a to znači na mestu gde se danas još uvek nalazi džamija, Kupola na steni. Završivši knjigu o Armagedonu, počeo je da traga za biblijskim dokazima o toj mogućnosti, tj. za proročanstvima koja neposredno i posredno govore o tome. I kao i uvek, nije mogao da odoli porivu da svoja razmišljanja i zaključke podeli sa svojim vernim čitaocima, onima od ranije i mnogim koji će to tek biti.

Za Palanskog je Sveto pismo jedina tvrđava istine, te je stoga upravo u njemu autor tražio i našao proročanstva (počev najpre od Jezekiljevog Hrama, pa preko svih drugih tekstova u Bibliji), gde se sa manje ili više detalja pominje Hram, za koji mnogi veruju da će realno postojati u poslednje vreme, odnosno obeležiti eshatološka dešavanja koja će prethoditi Parusiji – Drugom Hristovom dolasku, za čime vapi vasceli hrišćanski svet.

No, pored biblijskih proročanstava, Palanski se, u svojoj knjizi, kritički osvrće i na kryptoantisemitizam moderne hrišćanske bogoslovske misli. Ova, slobodno možemo reći – negativna tradicija vodi poreklo još od Avgustina, zahvaljujući upravo teologiji o tipološko-hristološkoj egzegezi Starog zaveta, koju je on inaugurisao. Tako je zahvaljujući njegovom antijudaizmu (i ne samo njegovom, setimo se da je i Luter stajao na sličnim pozicijama), Jevrejima oduzeta svaka teološka legitimacija, čime su oni izgubili sve ono što ih je nekad odlikovalo: izabranost od strane Boga, zavetovanje između njih i Stvoritelja, zapovesti (koje, u formi

Dekaloga, imaju univerzalni ljudski karakter), Pismo (koje je ušlo i u hrišćanski kanon Biblije kao Stari zavet, odnosno Hebrejski spisi), teritoriju, mesijanska obećanja, eshatološku ulogu... Po tumačenju modernih hrišćanskih kryptoantisemita, izabranost Izrailja u potpunosti je prešla na „duhovni Izrailj“, tj. Hrišćansku crkvu, u kojoj je eshatološka uloga Jevreja ili marginalizovana ili, čak, i potpuno zanemarena. Ali, da li je Bog zaboravio na svoja obećanja? Biblija tvrdi suprotno. Iako smo mi neverni, on ostaje veran. Zašto bi drugačije bilo sa jevrejskim narodom? Gospod je sigurno našao mesto, i to veoma značajno, u svom eshatološkom planu spase-nja i za Jevreje. Štaviše, autor ove knjige, eksplicitno želi da čitaocima povrati veru u ono što je Bog još od Avrama planirao da ostvari preko Jevreja, ne samo za dobrobit njih samih, već i za dobrobit celog čovečanstva.

Radi naučne i teološke objektivnosti, moram da napomenem da izvesna razmatranja Zvonimira Kostića Palanskog, u ovoj knjizi, spadaju u domen teologumena, odnosno – autorovih bogoslovskih razmišljanja, manje ili više baziranih na Svetome pismu, koja, međutim, nemaju snagu izvesnosti poput dogmata ili dokrina, i čije prihvatanje ili odbacivanje nije od značaja za spase-nje verujućih. Takođe, iako uvereni adventista sedmoga dana, Palanski ovde ne iznosi zvanične doktrine crkve kojoj pripada. Štaviše, u akademskim krugovima Hrišćanske adventističke crkve na našim prostorima postoji izvesna rezervisanost prema nekim originalnim tumače-njima autora ove knjige. Ipak sve ovo ne umanjuje značaj ovog rukopisa, jer će u njemu široka čitalačka publika, bez obzira na denominacijsku pripadnost, naći

obilje inspirativnog materijala za dalje promišljanje ove važne teme.

Za kraj bih ovaj pogovor završio dirljivim rečima Kralja Davida iz 137. Psalma:

„Ako te ikada zaboravim, Jerusalime, neka me zaboravi desnica moja. Neka se prilepi jezik moj za usta moja, ako tebe ne upamtim, ako ne istaknem Jerusalem za početak veselja svoga.“

Možda i čitaoci ove, najnovije knjige Zvonimira Kostića Palanskog, u ovim proročko-poetskim rečima naslute misteriju u kojoj se spaja zemaljski i nebeski Jerusalem.

*Na dan sv. Nikole Čudotvorca,
godine Gospodnje 2018.*

*Dr theol. habil.
Goran Z. Golubović,
redovni profesor
Filozofskog fakulteta
i Balkanskog teološkog
fakulteta u Nišu*

REČNIK MANJE POZNATIH REČI I SKRAĆENICA

1. Car = Prva knjiga o carevima;

1. Sam = Prva knjiga Samuilova;

alegorija – slikoviti način govora, pisanja ili prikazivanja;

alegorizam – tumačenje prema načelu alegorije; korišćenje alegorija;

apokrifi – (grč. *ἀπόκρυφα*; skriven, tajan), jevrejske i hrišćanske knjige, koje nisu ušle u kanon Svetog pisma;

Br = Brojevi (Četvrta knjiga Mojsijeva);

cezaropapizam – društveno uređenje u kojem je svetovni vladalac istovremeno i crkveni poglavar;

dijaspora – (grčki: rasuto seme), pripadnici jednog naroda koji žive van matice;

dispenzacionalizam – teološki sistem koji uči da se biblijska istorija, odnosno istorija spasenja može najbolje razumeti kao serija dispencacija ili odvojenih vremenskih perioda;

Dj = D(j)ela apostolska;

egzegeza – grč. *ἐξήγησις*, rasprava, tumačenje kanonskih religioznih tekstova;

eklezija – grč. *ἐκκλησία*, narodna skupština u antičkoj Grčkoj, kasnije naziv za crkvu;

eshatologija – (grč. *ἔσχατολογία*, „krajnje stvari“, „poslednje stvari“), pojam koji opisuje događaje vezane za kraj vremena i sveta;

eshaton – (grč. *το εσχατον*), kraj, svršetak;

Ez = Knjiga proroka Ezekijela (Jezekilja);

Ezek = Knjiga proroka Ezekijela (Jezekilja);

fariseji – jevrejska verska stranka iz doba Drugog Hrama;

futurizam, futuristički – teološko učenje o ispunjenju biblijskih proročanstava u budućnosti;

galut – jevrejski: izgnanstvo, rasejanje, dijaspora;

Halaha – deo Talmuda posvećen pravnoj strani Mojsijevog zakona;

himan (himna) – pesma hvale i slave;

Iv = Evanđelje po Ivanu (Jovanu);

Iz = Izlazak (Druga knjiga Mojsijeva);

Izl = Izlazak (Druga knjiga Mojsijeva);

Izlazak = Druga knjiga Mojsijeva;

kanibalizam – ljudožderstvo;

kislev – treći mesec u jevrejskom građanskom kalendaru, a deveti u verskom kalendaru, počinje sredinom novembra;

kler – sveštenstvo;

kontemplacija – duhovno sagledavanje, razmišljanje, duboko poniranje mislima u nešto;

lakat - mera za dužinu, oko 45 i 52 cm;

literalizam – doslovnost, bukvalnost;

maran – titula za posebno cenjenog rabina, termin koji se pretežno koristi među sefardskim Jevrejima;

menora – sedmokraki svećnjak;

Misir (arap. مصر [Miṣr]) – Egipat;

Mk = Evanđelje po Marku;

Nah = Knjiga proroka Nahuma (Nauma);

okô – tabor, logor;

parusija – (hrv. paruzija, grčki Παρουσία), dolazak, povratak, drugi dolazak Isusa Hrista;

Pesah – pasha; praznik kojim se obeležava izlazak Jevreja iz egipatskog ropstva;

Pnz = Ponovljeni zakoni, tj. Peta knjiga Mojsijeva;

pogrom – uništiti, razoriti, od ruskog *громить*;

prepucijum - (lat. *praeputium, preputium*), kožni nabor na muškom polnom organu;

prominencija – istaknute ličnosti;

preterizam, preteristički – eshatološki pogled pojedinih teologa koji biblijska proročanstva interpretiraju kao događaje koji su se već odigrali;

sadukeji – jevrejska sekta koja nije verovala u vaskrsenje; predstavnici svetovne i svešteničke aristokratije;

Sanhedrin (Sinedrion) – jevrejski Vrhovni savet i Vrhovni sud;

scijentizam, scijentizam – naučno stanovište, prece-njivanje nauke;

Septuaginta – prevod Starog zaveta sedamdesetorice (odatle i skraćenica LXX) na grčki jezik u vreme egi-patskog cara Ptolomeja II Filadelfa (285-247 p.n.e.);

sinkretizam – oblik spajanja različitih religioznih formi i učenja;

skinija – svetilište, svetinja, hram;

stadij – mera za dužinu, negde između 185 i 200 m;

šabat – subota, sedmi dan u nedelji;

šekina – Božja vidljiva prisutnost u Hramu, Božja slava;

Talmud – (hebrejski: učenje, proučavanje) najsvetija knjiga Jevreja, zbirka rabinskih rasprava o pravu, etici, običajima, i pričama;

teologumena – teološka izjava ili koncept u oblasti individualnog mišljenja, a ne autoritativne doktrine;

terafim - kućni bogovi, idoli, svetinja, likovi, urim i tumim;

Tora – (hebrejski: nauk, učenje), poznata i kao Peto-knjižje, obuhvata pet knjiga Mojsijevih;

tropološki – koji se odnosi na tropologiju (grč. τροπολογία), interpretacija nekog spisa sa ciljem moralne pouke;

urim i tumim – dva draga kamena na naprsniku prvo-sveštenika (3. Mojsijeva 8,8), preko kojih je Bog objavljivao svoju volju;

zaklada – dragocenost.

O AUTORU

Zvonimir Kostić Palanski rođen je 1948. u Beloj Palanci.

Diplomirao na Filološkom fakultetu u Beogradu (odsek germanistike).

Magistirao vajarstvo na Fakultetu umetnosti u Skoplju.

Doktorirao (dr h.c. theol.) na Protestantskom teološkom fakultetu u Novom Sadu.

Osnivač Biblijskog instituta Niš, član Udruženja likovnih umetnika Srbije, Udruženja književnika Srbije, Udruženja književnih prevodilaca Srbije, osnivač i član Internacionalnog udruženja likovnih umetnika „Palanski Art“.

Iz oblasti teologije objavio brojne knjige. Evo samo nekih naslova: Hrišćanstvo bez Hrista; Rat gospodara vremena; Proročanstva sa Patmosa; Biblija kaže, ali crkve uče; Božanski hesed; Podignite oči svoje; Logos i kosmos; Leksikon biblijskih simbola; Pade, pade Vavilon; Armagedon; Od Boga do zmije; Apokalipsa 12; Prorok iz Vavilona; Knjiga bez pečata; Misterija broja 144000; Deset reči ljubavi; Deset reči ljubavi u Kur'anu i Bibliji; Tajna praznog groba; Ko sam ja – 120 imena Isusa Hrista...

Do je sada imao 17 samostalnih i preko 60 grupnih izložbi u zemlji i inostranstvu. Realizovane skulpture u slobodnom prostoru: Grac (Austrija), Mitvic, Beringen, Lemgo i St. Blasien (Nemačka), Gornja Toponica, Gamzigrad, Niš, Bela Palanka, Novi Sad.

Dobitnik je nagrade za skulpturu Evropske asocijacije za jevrejsku kulturu, Pariz (2006).

O njegovim vajarским delima do sada su pisali David Albahari, Dobrivoje Jevtić, Miodrag Anđelković Daja, Dragan Žunić, Ljubiša M. Kocić, Moma Dimić, Petar Ognjanović, Luka Salapura, Bratislav Ljubišić, Dragan Jovanović Danilov, Miroslav Todorović, Saša Hadži Tančić, Filip David, Slavica Erdeljanović Curk, Kalin Nikolov (Bugarska) i Diana Henkel Trojca (Nemačka).

Zastupljen u knjizi *Srpski pisci – slikari* Radovana Popovića, Službeni glasnik 2008.

Kao pesnik, prozni pisac i prevodilac objavio preko 60 knjiga. Zastupljen je u nekoliko antologija poezije za odrasle i u više od 30 antologija pesama za decu.

Živi i radi u Nišu.

SADRŽAJ

UVOD	5
ŠATOR SASTANKA	14
PRVI HRAM	18
DRUGI HRAM	25
ZNAČAJ HRAMA ZA HRISTA I APOSTOLE	36
SVETINJA ZA SUVE KOSTI	42
<i>Sedamdeset nedelja</i>	46
<i>Zašto je Bog izabrao Jevreje?</i>	54
<i>Propoved na Gori – kraj zaveta?</i>	59
<i>Pravo značenje zaveta</i>	65
<i>Da li je obrezanje za Jevreje ukinuto?</i>	70
<i>Šta prestaje u Hristu – zavet ili pokrivalo?</i>	75
<i>Izrezani na dlanovima</i>	79
<i>Rasejanje i prikupljanje</i>	84
PRETVARANJE POSTOVA	
U RADOST I VESELJE	94
<i>Asara betevet</i>	95
<i>Šiva asar betamuz</i>	96
<i>Tiša beav</i>	96
<i>Com Gedalja</i>	100
<i>Dani radosti i veselja?</i>	101

„GOSPOD ĆE NASTAVATI U SIONU“	105
„DOM SLAVE SVOJE PROSLAVIĆU“	110
<i>Sudbina filistejskih gradova</i>	115
JEZEKILJEV HRAM	125
<i>Dimenzije Jezekiljevog Hrama</i>	127
<i>Izvor iz Doma Gospodnjeg</i>	129
„GROZOTA PUSTOŠENJA“	
NA SVETOM MESTU	135
<i>Sveto mesto – sveštentičko uho</i>	152
EFOD ZA TREĆI HRAM	156
<i>Sinovi Boga živoga</i>	156
<i>Deset izgubljenih plemena?</i>	158
<i>Osijino proročanstvo</i>	168
<i>Proročanstva Sofonije i Zaharije</i>	171
<i>„Šator Davidov“</i>	176
<i>Oplećak – efod</i>	181
ČOVEK BEZAKONJA U HRAMU	185
<i>Duhovni otpad</i>	187
<i>Hrišćanski antijudaizam</i>	196
<i>Pojava Bezakonika</i>	201
<i>Hram i Lažni Mesija</i>	207
SKRIVENI KOVČEG	215
BUDUĆA SLAVA SIONA	221

“IZMERI HRAM!”	224
NA KRAJU, KAO I NA POČETKU – DA ILI NE?	232
Ljubiša M. Kocić: O „Trećam Hramu“ dr Zvonimira Kostića Palanskog	239
Ivica Živković: Zvonimir Kostić Palanski: Treći Hram. Svetinja za suve kosti	245
Goran Z. Golubović: Treći Hram – deo eshatoloških dešavanja	251
REČNIK MANJE POZNATIH REČI I SKRAĆENICA	255
O AUTORU	259

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

27-245.69-276.6
26-523.4(569.441)
726.3(569.441)

КОСТИЋ Палански, Звонимир, 1948-
 Treći hram : svetinja za suve kosti /
Zvonimir Kostić Palanski. - 1. izd. - Niš : Punta :
Biblijski institut, 2019 (Niš : Punta). - 264 str. :
ilustr. ; 20 cm

Tiraž 300. - Str. 239-244: O Trećem Hramu
dr Zvonimira Kostića Palanskog /
Ljubiša M. Kocić. - Str. 245-250:
Zvonimir Kostić Palanski: Treći Hram.
Svetinja za suve kosti / Ivica Živković. - Str. 251-254:
Treći Hram - deo eshatoloških dešavanja /
Goran Z. Golubović. - Rečnik manje poznatih reči i
skraćenica: str. 255-258. - O autoru: str. 259-260.

ISBN 978-86-7990-195-8 (Punta)

a) Свето писмо. Стари завет - Тумачења
b) Јевреји - Историја - Стари
век c) Јерусалим - Соломонов храм - Историја
COBISS.SR-ID 27416270

Prof. dr

Ljubiša Kocić:

Da li će se podići Treći Hram, o tome je tekst Palanskog jezika teologa ali svima razumljivim. On navodi razloge razaranja prethodna dva Hrama i razmatra mogućnost gradnje Trećeg. Pored svog nosećeg teksta, navodi on citate velikog broja vrsnih teologa širom sveta, na način da njegova naracija teče besprekorno fluidno i smisaono uvek upravljena u istom smeru. Osnovni argument ovog iskusnog autora je i najmoćnija duhovna karakteristika Biblije, njena snažna unutrašnja konzistentnost.

Dr theol.

Ivica Živković:

Ono od čega hrišćani i poštovaoci Svetog pisma svih denominacija mogu imati koristi čitajući ovu knjigu jeste, najpre, pregledan i sistematično izložen prikaz biblijskih mesta o svetinji Hrama, od Šatora saskanka iz doba Izlaska izabranog naroda, zaključno sa detaljno sabranim i protumačenim proročanstvima starozavetnih pisaca o obnovi koja će se dogoditi u poslednje vremena.

Prof. dr

Goran Golubović:

Za Palanskog je Sveto pismo jedina tvrđava istine, te je stoga upravo u njemu autor tražio i našao proročanstva (počev najpre od Jezekiljevog Hrama, pa preko svih drugih tekstova u Bibliji), gde se sa manje ili više detalja pominje Hram, za koji mnogi veruju da će realno postojati u poslednje vreme, odnosno obeležiti eshato-loška dešavanja koja će prethoditi Parusiji – Drugom Hristovom dolasku, za čime vapi vasceli hrišćanski svet.